

ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЗБІРНИК

III Всеукраїнської науково-практичної конференції

Актуальні питання превентивної діяльності підрозділів Національної поліції України

28 квітня 2023 року

м. Кропивницький

Актуальні питання превентивної діяльності підрозділів Національної поліції України: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (в авторській редакції), (м. Кропивницький, 28 квітня 2023 року). Кропивницький, 2023. 316 с.

*Рекомендовано до друку Вченою радою Донецького державного університету
внутрішніх справ
(протокол №16 від «31» травня 2023 року)*

Публікується за матеріалами всеукраїнської науково-практичної конференції Актуальні питання превентивної діяльності підрозділів Національної поліції України, яка відбулася 28 квітня 2023 року у Донецькому державному університеті внутрішніх справ (м. Кропивницький).

Видання може бути корисним для студентів, аспірантів (ад'юнктів), слухачів магістратури, студентів та курсантів закладів вищої освіти, а також всім, хто цікавиться питаннями превентивної діяльності підрозділів Національної поліції України. Матеріали збірника опубліковані в авторській редакції.

Редакційна колегія не завжди поділяє думку учасників конференції.

У збірнику максимально точно збережена орфографія, пунктуація та стилістика, які були запропоновані учасниками конференції.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи закладів вищої освіти і наукових установ, практичних правоохоронних органів які рекомендували ці матеріали до друку.

ВІТАЛЬНІ СЛОВА
УЧАСНИКАМ ТА СПІВОРГАНІЗАТОРАМ III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання превентивної діяльності підрозділів Національної поліції України».

Шановні учасники конференції !

Радий вітати Вас у стінах нашого закладу освіти. Сьогодні ми зібралися для того, щоб обговорити актуальні питання сучасної адміністративно-правової науки на III Всеукраїнській науковій конференції молодих вчених «Актуальні питання превентивної діяльності підрозділів Національної поліції України».

Війна в Україні вплинула на всі сфери суспільних відносин, змінила діяльність всіх органів публічного адміністрування, не виключенням є і Національна поліція України.

Як неодноразово наголошував Міністр внутрішніх справ України Ігор Клименко: агресивна війна росії накладає свій відбиток на безпекову ситуацію в країні, а, без виключення, всі підрозділи Національної поліції, поряд з виконанням своїх безпосередніх обов'язків, беруть активну участь у відсічі збройної агресії, документують і розслідують воєнні злочини, реалізують стабілізаційні заходи, проводять рятувальні операції, здійснюють заходи з відновлення життєдіяльності та правопорядку на деокупованих територіях.

З урахуванням цього, значних змін зазнала превентивна діяльність підрозділів Національної поліції України, традиційні заходи якої в деяких випадках відійшли на другий план... Це обумовлено необхідністю реагування на безпекові виклики, виконання функціоналу продиктованого правовим режимом воєнного стану. Проте війна не має зупинити продовження великої реформи Національної поліції, зокрема в частині якості надання поліцейських послуг населенню, реалізації проєктів із створення безпечного простору, запровадження нових форм і методів превентивної роботи поліції, ефективності, своєчасності реагування на повідомлення та забезпечення максимальної поліцейської присутності в територіальних громадах.

Сьогоднішній науковий івент проводиться для вивчення актуальних питань превентивної діяльності Національної поліції України, обговорення ефективності застосування сучасних її форм та методів, узагальнення результатів теоретичних досліджень і набутого практичного досвіду.

Впевнені, що науково-практичні та теоретико-методологічні доробки, які будуть представлені сьогодні, стануть фундаментом нового вектору ефективної превентивної діяльності.

Бажаємо плідної роботи, цікавих дискусій та позитивних емоцій від спілкування з однодумцями!

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1.	
ПРАВОВЕ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	
БЕРЕДА Марія ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТА АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ	10
БОЛОТІН Владислав УНИКНЕННЯ ДОПУЩЕННЯ ПОМИЛОК ПРИ ДОКУМЕНТУВАННІ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 173-4 КУПАП, ЯК ЗАПОРУКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕВІДВОРОТНОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАВОПОРУШНИКІВ	12
БОНДАРЕНКО Інна ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ РЕДАКЦІЇ СТАТТІ ПЕРСПЕКТИВНОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЧИ ІНШОЇ ДЕРЖАВИ СВІТУ ПРО БАЗИСНИЙ ОБОВ'ЯЗОК ДЕРЖАВИ ТА ІНШІ ТІСНО ПОВ'ЯЗАНІ З ЦИМ ПОЛОЖЕННЯ ДЛЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ТА ІНШИХ АНТИДЕЛІКТНИХ ОРГАНІВ	14
ВАПСВА Юрій ЩОДО ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	19
ГОРОБЕЦЬ Наталія РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	22
ГОРОХОВСЬКА Вікторія НАПРЯМИ РОБОТИ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	24
ГРИГОР'ЄВА Наталія ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ, ЗНАЧЕННЯ ТА ВИДИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	26
ДАНИЛЬЧЕНКО Юрій ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЇ СИТУАТИВНОГО ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ	31
ДРОНІК Дмитро МЕТОД ПЕРЕКОНАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	34
ЗОЗУЛЯ Ігор ПОЛІЦІЯ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ПРЕВЕНТИВНОЇ БЕЗПЕКИ	39
КИРИЧЕНКО Олександр ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ТА ПЕРЕЛІКУ АНТИДЕЛІКТНИХ ОРГАНІВ ДЛЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ ЯК ОДНОГО З БАЗИСНИХ РІЗНОВИДІВ ТАКОГО РОДУ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ	44
КОПОТУН Ігор ПОЛІЦЕЙСЬКІ ПРЕВЕНТИВНІ ЗАХОДИ: УМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ	49
ЛАНЦЕДОВА Юлія ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ, СПІВВІДНОШЕННЯ ТА ПЕРЕЛІКУ ФУНКЦІЙ АНТИДЕЛІКТНИХ ОРГАНІВ ДЛЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ	53
МАЗУР Уляна ПОНЯТТЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇЇ СПІВВІДНОШЕННЯ З ПРАВООХОРОННОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ	57
МЕТЕЛЬСЬКИЙ Ігор ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ПІДРУЧНИХ ЗАСОБІВ ЯК ЗАХОДІВ ПРИМУСУ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ	60
МИРОНЮК Роман ВАДИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОКРЕМІ ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ	63

ПАЛАМАРЧУК Іван АРМА СЕРЕД ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ, ЯКІ ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ПРЕВЕНТИВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ	66
ПИЛИПЕНКО Євгенія ЩОДО ВИЛУЧЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПОСВІДЧЕННЯ ВОДІЯ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ АБО ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ ОСОБАМИ, ЯКІ КЕРУЮТЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ, У ТОМУ ЧИСЛІ У СТАНІ СП'ЯНІННЯ	69
РАБУШКО Назарій РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ЗАХИСТІ ПОВІТРЯНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ	72
РОМАСЕНКО Андрій ОКРЕМІ АСПЕКТИ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	74
РИБІНСЬКИЙ Павло РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ПРОФІЛАКТИЦІ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ	77
САХНО Артем ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ «CUSTODY RECORDS» В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦПОЛІЦІЇ	79
СКАЛАЦЬКА Тетяна ЩО ВКЛЮЧАЄ В СЕБЕ ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ	83
ТЕРЕХОВА Ганна ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	87
ЧЕРВІНЧУК Андрій АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАПОБІГАННЯ КЕРУВАННЮ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ У СТАНІ СП'ЯНІННЯ	89
СЕКЦІЯ 2.	
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	
БАСС Вікторія АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇХ ВЗАЄМОДІЯ З ІНШИМИ ОРГАНАМИ І СЛУЖБАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	93
БЛИЗНЮК Ігор ОСОБЛИВОСТІ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕПАРТАМЕНТУ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ДОРОЖНЬОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	95
ГОРЕЛОВА Діана СПЕЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	99
ДЗЮБА Михайло ДО ПИТАННЯ ОБІГУ ЗБРОЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	102
ЗОЛОТАРЬОВА Ольга ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ	104
КАПУСТІН Сергій ТИМЧАСОВЕ ЗАТРИМАННЯ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ ЯК ЗАХІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ	107
КОВАЛЕНКО Андрій РОЛЬ І МІСЦЕ ПІДРОЗДІЛІВ РЕАГУВАННЯ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ВИЯВЛЕННІ ТА РЕАГУВАННІ НА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	110
КОВАЛЕНКО Ярослав ДІЛНИЧНІ ОФІЦЕРИ ПОЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ	112
КРИВОНОС Максим ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ, УПОВНОВАЖЕНИМИ НА ПРОВЕДЕННЯ ДІЗНАННЯ	115
МЕРДОВА Ольга ДО ПИТАННЯ ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ФУНКЦІЙ	119

ПІДРОЗДІЛАМИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ, ЗОКРЕМА НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ»	
МЕРДОВ Станіслав ЗНАЧЕННЯ СПОРТУ У СИСТЕМІ ЗАХОДІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	121
МИРГОРОДСЬКА Дар'я ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ	123
ПОПОВИЧ Єлизавета АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	126
СЕМІКОП Ніна ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЩОДО ДИТИНИ: ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЮВЕНАЛЬНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	129
СОБАКАРЬ Андрій РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	134
СУКМАНОВСЬКА Лідія СПЕЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ІЗ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ Й ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ	137
ХОЗЛУ Іван ПРОФІЛАКТИЧНІ ЗАХОДИ З ОХОРОНИ РИБНИХ ЗАПАСІВ ТА ІНШИХ ВОДНИХ БІОРЕСУРСІВ, ЩО РЕАЛІЗУЮТЬСЯ ПІДРОЗДІЛАМИ ПОЛІЦІЇ НА ВОДІ	142
СЕКЦІЯ 3.	
ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	
БОЙКО ВОЛОДИМИР ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	143
КІЦУЛ Юрій ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КОНВОЙНОЇ СЛУЖБИ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ ВІДНОСНО ОСІБ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ, А ТАКОЖ ПІДТРИМАННЯ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ В ОРГАНАХ ТА УСТАНОВАХ СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВІЙНИ	146
КОВАЛЬОВА Олена РОЛЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ЗДІЙСНЕННІ ЕВАКУАЦІЇ ДІТЕЙ	149
КОНДРАТЮК Альона СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	154
КРАВЧЕНКО Ігор ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УМОВАХ МІЖНАРОДНОГО ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ	157
КРИЛАЧ Олексій ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	164
МЕЛЬНИК Тетяна ПЕРЕВІРКА ДОКУМЕНТІВ ОСОБИ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	167
ПЕКАРСЬКІЙ Сергій ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД	171
РИЖКОВА Світлана ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ COMMUNITY POLICING В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	174
САХАРОВА Олена ОСОБЛИВОСТІ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕПАРТАМЕНТУ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	177
ФОЛІТАР Анастасія РОЗШИРЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	182
ХРИСТИЧ Інна ОСОБЛИВОСТІ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	187

ЧЕРНОБРОВ Віолетта ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	190
ЧОРНОМАЗ Валерія ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ОБМЕЖЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	193
ШУМСЬКИЙ Ігор ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ У ВОЄННИЙ ЧАС	198
СЕКЦІЯ 4. ВЗАЄМОДІЯ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ГРОМАДСЬКІСТЮ	
ВОЛЕНШЧАК Владислав COMMUNITY POLICING - УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	201
ГОРБАЧ-КУДРЯ Іванна ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СУБ'ЄКТІВ ВЗАЄМОДІЇ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНЦІЇ	204
ДАНИЛОВ Сергій ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ВИРОБНИЦТВА, ОБІГУ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ	210
ДЕРІЙ Ольга ЩОДО ПРОБЛЕМАТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	213
ЄСІМОВ Сергій ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ З ГРОМАДСЬКИМИ ОБ'ЄДНАННЯМИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ	216
ЗАГУРСЬКИЙ Олександр ВЗАЄМОДІЯ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ	219
КОЛОМОЄЦЬ Олександр, КУЗЬМЕНКО Віктор, КОВАЛЕНКО Віктор КООРДИНАЦІЯ ЗУСИЛЬ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ З НЕУРЯДОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ	223
ЛАВРИНЕНКО Анастасія ОСОБЛИВОСТІ ПРЕВЕНТИВНИХ ЗАХОДІВ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ЧЕРЕЗ КОНЦЕПЦІЮ «COMMUNITY POLICING»	227
САХНЮК Віта ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ЦЕНТРАМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ	230
ЦЯПКАЛО Станіслав СПІЛЬНІ ПРОЄКТИ ПОЛІЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ	233
СЕКЦІЯ 5. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ	
АВДЄЄВА Галина ВІДЕОЗАПИСИ ЯК ДОКАЗИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ	235
ІЛЬЧЕНКО Іван АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ	239
КОРОСТАШОВА Ірина ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ : ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНА	244
ЛОБАЧ Анатолій ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	249
МИРГОРОДСЬКА Ольга ГАРАНТІЇ ДОТРИМАННЯ ОСНОВНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ	253

НОСЕВИЧ Надія ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА РОЛЬ ПОЛІЦІЇ	256
ПАШКЕВИЧ Ольга ПРИНЦИП ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	259
СИМОНЕНКО Аліна АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ	262
ШАРАМОК Катерина ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ	265
ШИКІР Дмитро АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ	267
СЕКЦІЯ 6. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	
ГОРБАЧУК Василь, СУЛЕЙМАНОВ Сеїт-Бекір, БАТІГ Людмила ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРЕВЕНТИВНИХ ЗАХОДАХ ЗАХИСТУ СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ	269
ГУСАК Андрій ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ОБЛІКІВ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	275
КОЛОДЯЖНИЙ Максим ОПТИМАЛЬНА МОДЕЛЬ УБЕЗПЕЧЕННЯ ДОРОЖНЬОГО РУХУ: ПОЗИЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	280
НЕГРЕБЕЦЬКИЙ Владислав МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГІНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	285
НЕСТЕРЕНКО Марина ДОТРИМАННЯ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ	288
ОКОПНИК Олена МІЖНАРОДНЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТА ПОПЕРЕДЖЕННІ ПРАВОПОРУШЕНЬ	291
ФЕДЧАК Ігор ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА ПОНЯТТЯ МОДЕЛІ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ: ПРЕВЕНЦІЯ ЗЛОЧИНІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ЗМІНИ НАВКОЛИШНЬОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ (Crime Prevention Through Environmental Design – CPTED)	295
ШЕВЧУК Віктор АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ДОКУМЕНТУВАННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ	299
SHEVCHUK Viktor, SHEVCHUK Anatolii LEGAL, CRIMINALISTIC AND PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE INVESTIGATION CRIMES	303
СЕКЦІЯ 7. ПИТАННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛЬНОСТІ І ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ВІДМІННОСТЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	
КІСЕНКО Олексій МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ БОРОТЬБИ З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЮ ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ	307
ПОДОЙНІЩИН Валерій, ВЯТКІНА Лідія, РОМАНОВА Тетяна ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ	311
ШЕВЧЕНКО Андрій МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ США. МОЖЛИВІ КРОКИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДО УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА	313

*Береда Марія курсант 1-го курсу
навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
рядовий поліції*

Науковий керівник:

*Біліченко Валерій старший викладач
кафедри тактико-спеціальної
підготовки Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ*

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТА АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ

Виклики та перспективи розвитку превентивної діяльності в Національній поліції, пов'язані зі змінами в соціально-економічному середовищі, технологічному прогресі та змінами в криміногенній ситуації. З одного боку, розвиток нових технологій надає можливості для вдосконалення превентивних методів та інструментів, наприклад, з використанням аналітики даних та штучного інтелекту. З іншого боку, зміна криміногенної ситуації та зростання кількості кримінальних правопорушень вимагає розширення превентивних програм та ресурсів, а також налагодження ефективної співпраці з іншими правоохоронними органами та громадськістю.

Однією з головних перспектив розвитку превентивної діяльності є забезпечення інтеграції підрозділів превентивної діяльності в загальну структуру Національної поліції та координації їх роботи з іншими відділами та підрозділами поліції. Для досягнення цієї мети потрібно розробити єдині стандарти та методики роботи, використовуючи кращі світові практики. Іншою перспективою є підвищення рівня професійної підготовки працівників підрозділів превентивної діяльності, забезпечення їх фахової компетентності та розвитку їх навичок використання нових технологій та інструментів. Це дозволить забезпечити високу ефективність роботи цих підрозділів та реалізувати потенціал превентивної діяльності в Національній поліції України.[1]

Ідентифікація та аналіз факторів, що впливають на ефективність превентивної діяльності, є важливим завданням для забезпечення ефективної роботи підрозділів превентивної діяльності в Національній поліції. Основні фактори, які впливають на ефективність превентивної діяльності, можуть бути такі:

- рівень фінансування: ефективність превентивної діяльності залежить від рівня фінансування та наявності необхідного обладнання та технічних засобів.
- якість підготовки персоналу: успішна превентивна діяльність вимагає наявності високо кваліфікованого персоналу, який має достатні знання та навички для ефективної взаємодії з громадськістю.
- організація роботи: ефективність превентивної діяльності також залежить від правильної організації роботи підрозділів та належного контролю за їх діяльністю.
- співпраця з громадськістю: успіх превентивної діяльності залежить від належної взаємодії з громадськістю, зокрема від рівня довіри до поліції та сприйняття її діяльності.
- наявність даних та аналіз їх ефективності: ефективність превентивної діяльності залежить від наявності достовірних даних та їх аналізу для прийняття належних рішень.

Аналіз та урахування цих факторів може сприяти покращенню ефективності превентивної діяльності в Національній поліції. [2]

Загалом, відповідальність за забезпечення ефективності превентивної діяльності в Національній поліції несуть як керівництво, так і працівники цих підрозділів. Для того, щоб підвищити ефективність роботи превентивних підрозділів, необхідно вдосконалювати їх організацію, забезпечувати високу якість професійної підготовки та навчання працівників, забезпечувати їх необхідними засобами і технікою.

Отже, на основі аналізу сучасного стану та оцінки ефективності роботи підрозділів превентивної діяльності Національної поліції можна зробити наступний висновок:

Хоча превентивна діяльність є важливим напрямком роботи Національної поліції, але є деякі проблеми та недоліки, які впливають на її ефективність. Наприклад, відсутність достатньої кількості кваліфікованих фахівців, недостатня співпраця з громадськістю та відсутність ефективних механізмів контролю та оцінки ефективності заходів превенції. Проте, водночас є позитивні аспекти в роботі підрозділів превентивної діяльності, такі як використання новітніх технологій та методів, налагодження взаємодії з громадськістю, проведення різноманітних заходів з профілактики злочинності та встановлення системи заохочення та визнання для поліцейських, які активно займаються превентивною діяльністю.

Тому, для підвищення ефективності роботи підрозділів превентивної діяльності Національної поліції, потрібно зосередитися на вирішенні проблемних питань та вдосконаленні роботи, зокрема забезпеченні належного рівня професійної підготовки поліцейських, налагодженні взаємодії з громадськістю та розвитку ефективних механізмів контролю та оцінки ефективності заходів превенції. Також

важливо продовжувати використовувати новітні технології в превентивній діяльності Національної поліції України. [3]

Роблячи висновок з теми можна сказати, що досягнення максимальної ефективності превентивної діяльності в Національній поліції, здійснюється в результаті врахування багатьох факторів та праці над покращенням ресурсів, комунікації, безпеки, системи організації та соціально-економічних факторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ткаля О., Ананьєва О. Щодо превентивної діяльності Національної поліції України. *Альманах наукових праць*. Новітні кримінально – правові дослідження. 2020. № 3. С. 141-147.
2. Іванов А.О. Превентивна діяльність органів поліції :реалії та виклики в умовах воєнного стану. *Право і безпека* . 2022. № 4 . С. 135-144.
3. Поглиблюємо знання з організації роботи підрозділів превентивної діяльності та їх взаємодії з іншими службами Національної поліції України. URL: <https://ipo.naiu.kiev.ua/news/pohlybliuemo-znannia-180122.html>.

Болотін Владислав курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Донецького державного університету внутрішніх справ рядовий поліції

Науковий керівник:

Мердова Ольга завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, підполковник поліції

УНИКНЕННЯ ДОПУЩЕННЯ ПОМИЛОК ПРИ ДОКУМЕНТУВАННІ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 173-4 КУПАП, ЯК ЗАПОРУКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕВІДВОРОТНОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАВОПОРУШНИКІВ

Проблема запобігання та протидії булінгу (цькуванню) учасників освітнього процесу в Україні є найбільш обговорюваною в останні роки. Зазначимо, що адміністративне правопорушення, передбачене ст. 173-4 КУПАП є відносно новим

адміністративним деліктом, який з'явився у сучасному адміністративно-деліктному законодавстві лише у грудні 2018 року, в свою чергу перше рішення щодо притягнення особи до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, передбаченого названою статтею було прийнято 11 лютого 2019 року. З цього часу, як Національною поліцією України, так і судами напрацьовано певну правозастосовну практику, як в частині документування адміністративних правопорушень зазначеної категорії справ, так і в частині їх розгляду, про що свідчить наявність 1319 постанов у справах про адміністративні правопорушення, передбачених ст. 173-4 КУпАП за період з 2019 по 2021 роки. Однак занепокоєння викликає той факт, що лише третина (32%) із винесених постанов за розглянутими справами є рішеннями щодо притягнення осіб до адміністративної відповідальності, ще третина адміністративних проваджень (33%) була закрита, а 20% справ повернено на доопрацювання для належного оформлення, що дозволяє стверджувати про наявні недоліки в документуванні адміністративних правопорушень, передбачених статтею 173-4 КУпАП.

На нашу думку, така статистика дозволяє констатувати про те, що в правозастосовній практиці Національної поліції України виникають певні проблеми з питань застосування як матеріальних, так і процесуальних норм адміністративного законодавства у провадженнях у справах про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 173-4 КУпАП. Мають місце непоодинокі випадки повернення судами справ за підстав неналежного оформлення матеріалів у справах про адміністративні правопорушення, а також закриття справ у зв'язку із неправильною кваліфікацією адміністративних правопорушень, закінченням строків накладення адміністративних стягнень. Безумовним, є те, що така ситуація не сприяє забезпеченню невідворотності відповідальності правопорушників та зміні їх моделі насильницької поведінки.

Аналіз постанов, якими матеріали повертаються на доопрацювання, дозволив нам виокремити такі найтипівіші помилки в оформленні справ про адміністративні правопорушення, які послужили підставами для прийняття судами рішення про повернення, які розподілено на дві групи:

- системні помилки, тобто помилки характерні багатьом справам;
- несистемні помилки, тобто помилки, що характеризуються одиничними випадками.

Узагальнення судової практики при розгляді справ про адміністративні правопорушення, передбачених ст. 173-4 КУпАП, показало, що працівники Національної поліції України в цілому додержуються приписів законодавства щодо документування адміністративних правопорушень, зазначеної категорії справ, а для усунення виявлених недоліків в правозастосовній практиці вважаємо за доцільним реалізацію працівниками підрозділів ювенальної превенції таких дій на системній основі:

- ретельно перевіряти інформацію про можливе вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-4 КУпАП, правильно кваліфікувати

протиправні діяння, тобто здійснювати аналіз фактичних ознак діяння і проводити їх ототожнення з ознаками складу правопорушення, що містяться в порушеній адміністративно-правовій нормі, а також типовими ознаками булінгу (цькування), що визначені в ст.1 ЗУ «Про освіту»;

- правильно складати адміністративно-процесуальні документи у справах про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 173-4 КУпАП, особливо протокол про адміністративні правопорушення;

- долучати до адміністративної справи належним чином оформлені докази;

- своєчасно, без зволікань, передавати матеріали справ про адміністративні правопорушення до суду;

- у разі повернення матеріалів на доопрацювання своєчасно виконувати судові рішення та повертати матеріали справи до суду.

Уважаємо за доцільне тематику, присвячену особливостям документування адміністративних правопорушень, передбачених статтею 173-4 КУпАП, включити в всі форми професійного навчання поліцейських.

Бондаренко Інна здобувачка вищої освіти за спеціальністю Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика

ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ РЕДАКЦІЇ СТАТТІ ПЕРСПЕКТИВНОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЧИ ІНШОЇ ДЕРЖАВИ СВІТУ ПРО БАЗИСНИЙ ОБОВ'ЯЗОК ДЕРЖАВИ ТА ІНШІ ТІСНО ПОВ'ЯЗАНІ З ЦИМ ПОЛОЖЕННЯ ДЛЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ТА ІНШИХ АНТИДЕЛІКТНИХ ОРГАНІВ

Найбільш ефективно, раціональне та якісне здійснення превентивної діяльності як однієї з функцій як поліції, так й будь-якого іншого антиделіктного органу неможливе без інноваційного розуміння як О.А. Кириченком сутності і переліку правоохоронних органів, так й Ю.О. Ланцедовою сутності, співвідношення і переліку функцій антиделіктних органів, що викладається в окремих тезах доповідей цих авторів на даній конференції, а також розробленої цими же авторами та іншими представниками наукової школи юриспруденції професора Аланкіра [6] з метою удосконалення вимог ч. 2 ст. 3 Конституції України, згідно яких «утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [4], **інноваційної редакції статті перспективного конституційного кодексу України чи іншої держави світу про базисний обов'язок держави та інші тісно пов'язані з цим положення** [1, с. 228-235; 2, с. 84-90, 457-484; 3, с. 2564-2565; та ін.], що є **базисними у контексті конституційно-правового забезпечення здійснення як превентивної**

діяльності поліції та інших антиделіктних органів, так й журналістської та іншої масмедійної діяльності і безпеки, і у розвитку може бути представлено таким чином :

VII. «Базисний конституційний обов'язок держави та державних органів» :

«Базисний обов'язок держави та основну спрямованість діяльності державних органів, гарантом неухильного, однакового та точного виконання якого виступає президент держави та органи прокуратури як права рука цього інституту у забезпеченні повної реальності такої гарантії, становить найбільш ефективне, раціональне та якісне :

1. Пізнання природного (заснованого на загальнолюдських цінностях та принципі справедливості) правового статусу (прав, свобод, обов'язків, інтересів) соціосуб'єктів (фізичних чи юридичних осіб або держави чи міждержавної установи) [1, с. 234-235].

2. Правове визнання природного правового статусу соціосуб'єктів (перетворення природних прав, свобод, обов'язків та інтересів соціосуб'єктів у суб'єктивний правовий статус фізичних та юридичних осіб, держави та міждержавної установи, тобто врегульований певною нормою конкретного правового акта).

3. Забезпечення належної реалізації названого правового статусу всіх соціосуб'єктів, які постійно або тимчасово проживають на території держави.

4. Оперативне попередження порушення правового статусу вказаних соціосуб'єктів.

5. Проведення кожної зі стадій подолання кримінальних та інших правопорушень з метою :

5.1. Відновлення порушеного права, свободи, обов'язки та/або інтересу певного соціосуб'єкта за допомогою :

5.1. Відшкодування збитків (шкоди та втраченої вигоди) :

5.1.1. Фізичної та/чи матеріальної та/або первинної моральної шкоди та вторинної моральної шкоди.

5.1.2. Втраченої вигоди.

5.2. Іншого відновлення порушеного правового статусу соціосуб'єкта.

5.3. Неминучого притягнення особи, винної у такому порушенні правового статусу певного соціосуб'єкта, до відповідного виду і характеру та належного ступеня суворості юридичної відповідальності» [1, с. 235].

При цьому сутність кожного з різновидів моральної шкоди пояснюється таким чином :

1. Первинної моральної шкоди, що є грошовим чи іншим матеріальним виміром відповідного рівня тих страждань, що потерпілий отримав у зв'язку із заподіянням шкоди його особистим немайновим благам, якими, відповідно до вимог ч. 1 ст. 270 «Види особистих немайнових прав» ЦК України, є право на життя, право на охорону здоров'я, право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, право на свободу та особисту недоторканність, право на недоторканність особистого і сімейного життя, право на повагу до гідності та честі, право на таємницю листування, телефонних

розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, право на недоторканність житла, право на вільний вибір місця проживання та на свободу пересування, право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості [2, с. 89-90; 7].

2. Вторинної моральної шкоди, що є грошовим чи іншим матеріальним виміром відповідного рівня тих страждань потерпілого, що він поніс у зв'язку заподіянням йому :

2.1. Фізичної шкоди, тобто тілесного болю, побоїв та/чи тілесних ушкоджень та/або психічних страждань та/чи розладів [2, с. 90].

2.2. Та/або матеріальної (майнової) шкоди.

2.3. Та/або первинної моральної шкоди [2, с. 90].

З інших з тринадцяти розроблених вказаними авторами інноваційних редакцій даного кодексу статей найбільш тісно пов'язані з викладеними положеннями редакції наступних статей цього ж кодексу :

I. «Склад соціосуб'єктів», що в порядку пояснення понять та термінів вказаного перспективного Конституційного кодексу України чи будь-якої іншої держави світу доцільно подати таким чином :

«Соціосуб'єктами в контексті їх правового статусу є :

1. Фізичні особи.

2. Юридичні особи.

3. Держава як суммативне утворення фізичних та юридичних осіб.

4. Міждержавні установи як суммативні утворення фізичних та юридичних осіб відповідних держав [1, с. 229].

II. «Сутність і перелік базисних складових категорій правового статусу соціосуб'єктів», що також має бути представлено в порядку пояснення понять та термінів цього ж кодексу у такій редакції :

«Правовий статус соціосуб'єктів складається з наступних базисних категорій :

1. Право, що являє собою можливість певного соціосуб'єкта скористатися конкретним позитивним результатом суспільного розвитку, коли негативний результат у цього розвитку може стати такою можливістю лише за наявності Національної програми із повного викорінення цього негативного результату або, принаймні, максимально можливої мінімізації його рівня.

2. Свобода – за наявності акценту уваги на альтернативності та/чи на безперешкодності вибору соціосуб'єктами такої можливості.

3. Обов'язок, тобто необхідність виконати соціосуб'єктом певного встановленого державою правила поведінки, що підтримується прямим (безпосереднім) та/або делегованим державним примусом (юридичною відповідальністю).

4. Інтерес, тобто можливість соціосуб'єкта використовувати у своїх цілях таке право, свободу та/або обов'язок іншого соціосуб'єкта» [1, с. 229].

III. «Зовнішня та внутрішня збалансованість правового статусу соціосуб'єктів», що, як і всі наступні редакції статей інноваційного розуміння

найбільш ефективного, раціонального та якісного пізнання, визнання, забезпечення та дотримання правового статусу фізичних осіб та інших соціосуб'єктів, оперативного попередження порушення цього правового статусу порушення його максимально можливого відновлення повинні бути викладені вже у вигляді самостійних статей цього кодексу :

«Збалансованість правового статусу соціосуб'єктів проявляється в тому, що фізичні особи за правовим статусом рівні від народження, тобто мають рівний природний правовий статус [1, с. 229-230].

Внутрішній баланс правового статусу соціосуб'єкта забезпечується тим, що певний обсяг його прав, свобод та інтересів має визначати появу відповідного обсягу його обов'язків.

Зовнішній баланс правового статусу соціосуб'єктів проявляється у співвідношенні правового статусу одного соціосуб'єкта щодо правового статусу іншого соціосуб'єкта, що визначається віком і станом здоров'я людини, а також тим, який саме напрямок суспільної діяльності та з яким власне обсягом повноважень здійснюють цей соціосуб'єкт» [1, с. 230].

IV. «Антиделіктний обов'язок кожного громадянина попереджати та/або припиняти правопорушення» :

«Кожна людина зобов'язана попередити та/або припинити будь-яке правопорушення, в т. ч. й кримінальне, якщо при цьому їй не можуть бути заподіяні суттєвий та більший розмір збитків, а суб'єкт владних повноважень певного антиделіктного органу зобов'язаний попереджати та/або припиняти такі правопорушення у будь-якій ситуації, крім очевидного досягнення цієї мети лише ціною його життя.

При цьому кожна позанормативна антисоціальна девіантна поведінка фізичної особи повинна бути поставлена в залежність від причини перевищення позанормативності в умови такого посиленого застосування державного примусу, що дозволяє запобігти виникненню та/або припинити такого роду діяння, вихід якого за межі норми не обумовлений певним психічним чи іншим захворюванням цієї особи, в межах норми в умовах немедичних установ спеціального типу (дитячі спеціальні, виправно-виховні чи виправно-трудова установи та ін.), а якщо позанормативність поведінки девіанта обумовлена його психічним чи іншим захворюванням – в умовах медичних установ спеціального типу» [1, с. 230].

V. «Межі правомірності і трирівневий механізм реалізації конкурентного правового статусу різних соціосуб'єктів» :

«Межі правомірності реалізації правового статусу певного соціосуб'єкта закінчується там, де в той же час та місці починається порушення будь-базисної категорії правового статусу іншого соціосуб'єкта, коли правотворчі органи зобов'язані уникати і викорінювати конкуренцію правових статусів різних соціосуб'єктів (такого, що не може бути реалізований кожною зі сторін в один й той же час та в одному і тому ж місці), а там де це неможливо, допускати, як виняток,

короткочасну конкуренцію їх правових статусів, застосовуючи у всіх інших випадках наступні три рівні механізму реалізації конкурентних правових статусів різних соціосуб'єктів :

а) на першому з рівнів треба спробувати реалізацію конкурентних правових статусів різних соціосуб'єктів розвести за часом або за місцем;

б) у разі неможливості досягти вказану мету переходять до другого рівня реалізації конкурентного правового статусу різних соціосуб'єктів, згідно якому право переважної реалізації такого статусу набуває той соціосуб'єкт, який має вищу мотивацію до цього, виходячи із загальнолюдських цінностей та принципу справедливості, а одночасна реалізація правового статусу другим соціосуб'єктом вже набуває у такій ситуації ознаки відповідного правопорушення;

в) третій рівень реалізації конкурентного правового статусу різних соціосуб'єктів застосовується у разі неможливості застосування першого з вказаних рівнів та наявності приблизно однакового рівня такої мотивації у кожного із соціосуб'єктів з конкурентним правовим статусом, коли право переважної реалізації правового статусу набуває той соціосуб'єкт, який першим заявив про намір реалізувати та/або вже приступив до реалізації свого правового статусу, а якщо дана ситуація з цими же соціосуб'єктами повториться знову, то переважне право реалізації, виходячи з принципу справедливості, набуває вже другий соціосуб'єкт, незалежно від того, хто з них у цей раз першим заявив вже приступив до реалізації свого правового статусу».

Запропонований варіант механізму реалізації конкурентного правового статусу дозволяє вирішувати будь-які спірні антиделіктні ситуації, найбільш актуальним з яких є спроби окремих фізичних осіб продемонструвати свою політичну чи іншу позицію на центральних вулицях та/чи в інших публічних місцях та/або поблизу адміністративних будівель органів вищої державної влади у відповідності із вимогами ст. 39 Конституції України [5], згідно яким, громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування, а обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку - з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей» [1, с. 231].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко И.В. Основы понимания и легитимного использования достоверных и недостоверных сведений в юридическом либо журналистском расследовании или в публичной дискуссии : монография / под ред. А.А. Кириченко. Киев : Издатель Назаров О. А., 2023. 2336 с.

2. Кириченко О. А., Ткач Ю.Д., Бондаренко І.В. Інновації юриспруденції в забезпеченні журналістської галузі права та медіабезпеки : монографія. Варшава : RS Global Sp.z O.O.; Київ : Видавець Назаров О. А., 2022. 2-ге вид. 1012 с.

3. Кириченко О. А., Бондаренко І.В. Інновації юриспруденції в забезпеченні журналістської галузі права та медіабезпеки : монографія. Варшава : RS Global Sp.z O.O.; Київ : Видавець Назаров О. А., 2022. 4-те вид. 2624 с.

4. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Відомості Верховної Ради. 2001. № 25–26. Ст. 131.

6. Наукова школа юриспруденції професора Аланкіра – 250 новітніх доктрин і концепцій. *Правова еліта України*. Київ : Вид-во «Логос», 2018. С. 74. URL : <http://logos-ukraine.com.ua/project/index.php?project=peu2018&load=ns25.html>.

7. Цивільний кодекс України : закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № № 40-44. Ст. 356.

Вапсва Юрій доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов’язаних із ними можливостей, аби одержати неправомірну вигоду для себе чи інших осіб, а також зворотний процес надання неправомірної вигоди.

Велика корупція або топкорупція (*grand corruption*) - здійснюється на вищих рівнях публічної служби та великого бізнесу. Зазвичай передбачає як значні вигоди для залучених посадових осіб, так і значні втрати для держави та її громадян. Іноді велику корупцію також називають політичною.

Політична корупція (*political corruption*) - передбачає маніпулювання законодавством та процедурами, щоб розподілити ресурси й гроші між обмеженою кількістю людей. Часто є частиною великої корупції. Вужче цей термін використовують у контексті фінансування політичних партій та маніпуляцій під час виборчих кампаній.

Побутова корупція (*petty corruption*) - це корупція дрібного масштабу, що знаходиться на перетині діяльності державних або комунальних установ і громадян.

Вона зустрічається в повсякденному житті й часто пов'язана зі спробами громадян отримати доступ до базових суспільних благ або послуг (наприклад, медичної допомоги чи освіти). Альтернативні назви: бюрократична корупція, дрібна корупція.

Адміністративна корупція (administrative corruption) - її можна розглядати самостійно або як частину побутової корупції. Виникає між державою, представленою чиновниками/бюрократами, що відповідають за прийняття рішень, та громадянами, коли їм потрібні певні послуги. Часто до адміністративної корупції вдаються представники бізнесу для отримання дозволів, ліцензій, погоджень тощо [1].

Цікавим є питання призначення покарань за вчинення корупційних злочинів. Так, у 2018 році покарання у вигляді позбавлення волі було призначено 47 особам, обмеження волі – 13 особам, арешту – 9 особам, тримання в дисциплінарному батальйоні – 1 особі, службового обмеження для військовослужбовців – 3 особам, громадських робіт – 4 особам та штрафу – 575 особам. У свою чергу, у 2019 році покарання у вигляді позбавлення волі було призначено 64 особам, обмеження волі – 11 особам, арешту – 8 особам, громадських робіт – 3 особам та штрафу – 739 особам. При цьому 130 осіб було звільнено від покарання, з них 128 осіб було звільнено від покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України.

Згідно з ч. 1 ст. 75 КК звільнення від покарання з випробуванням не може бути застосоване у випадках засудження особи за корупційний злочин. Однак, як впливає із зазначеного вище, цей захід кримінально-правового характеру неодноразово застосовується до винних у корупційних злочинах.

Лазівкою для цього є ч. 2 ст. 75 КК, яке урегульовує питання звільнення від покарання з випробуванням на підставі угод про примирення та визнання вини. Суди, що застосовують звільнення від покарання з випробуванням у випадках вчинення корупційних злочинів, виходять з того, що обмеження, передбачене ч. 1 ст. 75 КК, не поширюється на випадки, коли сторонами в кримінальному провадженні укладено угоду, зокрема угоду про визнання вини [2].

Так екснардепа Олександра Трухіна було притягнуто до кримінальної відповідальності за пропозицію поліцейським неправомірної вигоди в розмірі 150.000 грн. Його захист ініціював угоду про визнання вини, згідно з якою йому буде призначене покарання у вигляді штрафу, і він повинен перерахувати кошти на потреби ЗСУ.

Якщо порівнювати за складами кримінальних правопорушень, то першість належить ст. 191 КК «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» або ст. 364 КК «Зловживання владою або службовим становищем». В 2018р. більше було зафіксовано згідно ст. 191 КК 10713 облікованих правопорушень, а ст. 364 КК -3589 [2]. Тобто відмінність складала майже в 3 рази. Велика кількість правопорушень пов'язана з незаконним

нарахуванням заробітної платні та премій, а також з оплатою будівельних та ремонтних робіт органами місцевого самоврядування.

Голова Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) в 2020 році презентував Кабінету Міністрів проект Національної доповіді щодо реалізації антикорупційної політики. Він зазначив, що важливою проблемою залишається розгляд справ щодо корупції судами, адже відсутність змін у судовій системі призводить до руйнування реалізації принципу невідворотності покарання. Так, станом на 31 грудня 2020 року у судах перебувало 5 259 відповідних проваджень. При цьому, за рік суди розглянули лише 1 316 проваджень, які стосуються корупційних злочинів. Крім того, ним було наведено основні дані щодо корупційних кримінальних правопорушень (ККП), згідно з якими загальна кількість облікованих ККП у 2020 році складала 7 962. Найпоширеніші порушення в 2020 році були за такими статтями: 51% — зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України); 20,2% — прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 368 КК України); 16,9% — пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК України).

Порівняно з 2019 роком: ст. 364 КК України (-7%); ст. 368 КК України (-8%) ст. 369 КК України (+20%);

У зв'язку з Рішенням Конституційного Суду України №13-р/2020 від 27.10.2020 на 69% зменшилося кількість облікованих ККП за статтею про декларування недостовірної інформації. Направлено до суду 1 691 корупційне кримінальне провадження (18,5%) [3].

Щодо корупційних адміністративних правопорушень у деклараціях за 2020 рік виявлено невідповідностей на 497 млн грн, а за 2021р. на 1.2 млрд грн. Зростає частка справ, які закриваються через малозначність. Це свідчить про негативну тенденцію, адже більшість корупційних правопорушень не можуть бути малозначними.

Слід акцентувати увагу на тому, що у випадку зі зловживанням владою або службовим становищем доводиться констатувати, що в більшості ситуацій (63%) обвинувачені не зазнають реального відбування покарання. Найбільше насторожує велика кількість випадків призначення засудженим за ст. 368 КК основного покарання у виді штрафу. Суперечливість такого підходу полягає в тому, що злочин, за який застосовується цей вид покарання, по своїй суті є «торгівлею» можливостями, що дає особі статус службової. Відповідно, застосування до таких осіб покарання у виді штрафу може створювати в їхніх очах та в очах громадськості враження, ніби антикорупційна політика держави щодо одержувачів неправомірної вигоди також полягає в «торгівлі» з ними за принципом «фізична свобода в обмін на гроші до державного бюджету».

Виходячи з вищевикладеного, є нагальна необхідність усунути прогалини в нормативній базі, виробити єдині підходи щодо призначення покарання

корупціонерам, в тому числі шляхом узагальнення матеріалів практики. Особливо актуальним це питання робить війна, яка вимагає концентрації не тільки людських, а й матеріальних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антикорупційна енциклопедія. URL: <https://prosvita.nazk.gov.ua/encyclopedia/vydy-koruptsiyi#2>.
2. Константин Задоя. Узагальнення проблем застосування законодавства, що встановлює відповідальність за корупційні злочини / за ред. М. Хавронюка. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/22/uzagalnennya-problem-zastosuvannya-zakonodavstva-shho-vstanovlyuye-vidpovidalnist-za-koruptsijni.pdf>.
3. Національна доповідь щодо реалізації антикорупційної політики в 2020 році. URL: https://nazk.gov.ua/wpcontent/uploads/2021/06/NAZK_Nats.dopovid_15_06.pdf.

Горобець Наталія професор кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Україна проживає складний період випробувань війною. Її міць та перемога залежать від її незламності. Важливу роль в цьому відіграють підрозділи превентивної діяльності Національної поліції України.

У ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» встановлює, що «діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб» [1].

У правовій науці виділяють такі види превенції як загальна превенція – попередження скоєння правопорушень іншими особами. Це попередження вчинення кримінальних правопорушень громадянами, схильними до протиправних учинків; превенція приватна – означає профілактику (попередження) учинення нових кримінальних правопорушень особами, які вже скоїли будь-які правопорушення. Кінцевою метою превенції кримінальних правопорушень є усунення злочинного задуму або наміру, позбавлення особи рішучості вчинити правопорушення [2, с. 187].

Основними завданнями підрозділів превентивної діяльності є підтримання публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й

держави, протидії злочинності, загальної та індивідуальної профілактичної роботи, спрямованої на запобігання вчиненню адміністративних та кримінальних правопорушень, запобігання та протидію домашньому насильству, конвоювання осіб, затриманих за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, взятих під варту, обвинувачених, засуджених до арешту або позбавлення волі на певний строк, а також охорони їх у залі суду [3].

Серед усіх завдань, які на сьогодні покладені на підрозділи Національної поліції України вбачається одним із найбільш важливих проведення профілактичної роботи. Дана діяльність є вкрай важливою в умовах війни. Населення повинно опанувати панічні настрої та усвідомити важливість перемоги над ворогом, дієвість державних інституцій. Важливу роль у цьому можуть відіграти дільничні офіцери поліції та поліцейські офіцери громад (Інструкція з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад МВС України; Наказ, Інструкція від 28.07.2017 № 650).

Ефективність таких методів можна побачити на прикладі реформи децентралізації. Її багаторічним напрацюванням є зміна свідомості українців – «з я нічого не вирішую, від мене нічого не залежить, в усьому винна влада» – до «це наша земля і ми можемо та повинні обирати дієвих місцевих голів громад, ми можемо впливати на політику місцевої влади, ми відповідальні за розвиток нашої громади». Уважається це було одним із вагомих чинників, який вплинув на спротив українців у перші дні війни.

Серед завдань підрозділів превентивної діяльності профілактичним заходам повинно бути приділено провідну роль. Акцентування потребують наступні напрямки: підвищення соціальної відповідальності кожного мешканця громади, попередження злочинності; розбудова взаємної довіри між населенням і поліцією; заохочення людей до участі в житті місцевих громад; забезпечення більшої видимості роботи поліції.

Ці напрямки були у фокусі уваги і до війни, однак на сьогодні вони набули особливого забарвлення. Оскільки з введенням воєнного стану отримали інше смислове навантаження, а саме йдеться не про покращення якості життя як першопричину, а про збереження незалежності та отримання перемоги над ворогом і як наслідок покращення якості життя. Ворог «внутрішній» ще страшніший за «зовнішнього». Підрозділи превентивної діяльності повинні брати участь у мотивації населення не піддаватися ворожій пропаганді, не шукати в усьому «зраду». Для цього важливо розробити методичні рекомендації, провести тренінги за участю кризових психологів та коучів для дільничних офіцерів поліції інших підрозділів превентивної діяльності.

На сьогодні удосконалення превентивної діяльності органів поліції є частиною перемоги України над ворогом, розвитку правоохоронних органів нашої держави загалом. Важливо налагодити систему психологічної підтримки самих поліцейських, оскільки вони працюють у надважких умовах та постійному стресі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 05.04.2023).
2. Волокітенко І.О. Організаційно-правові основи діяльності підрозділів превентивної служби Національної поліції України. Юридичний науковий електронний журнал. 2018. № 4. С. 187 - 191. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/handle/123456789/1853> (дата звернення 05.04.2023).
3. Департамент превентивної діяльності. URL: <https://www.npu.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policiyi/departament-preventivnoyi-diyalnosti> (дата звернення 06.04.2023).

Гороховська Вікторія курсант 1-го курсу навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції

Науковий керівник:

Біліченко Валерій старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

НАПРЯМИ РОБОТИ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Законом України «Про Національну поліцію» передбачено види превентивних поліцейських заходів, до яких належать: перевірка документів особи; опитування особи (з його згоди); поверхнева перевірка та огляд (особи, речі, транспортного засобу); зупинка транспортного засобу; вимога залишити місце та обмеження доступу до певної території; обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;; перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів поліції;; перевірка дотримання обмежень, встановлених законом щодо осіб, які перебувають під адміністративним наглядом чи інших категорій осіб; поліцейське піклування – застосовується до осіб віком до 16 років; особам, які мають ознаки психічного розладу (у зокрема, до тих, хто втік з відповідних лікувальних закладів), а

також до осіб, тим, хто перебуває в стані сп'яніння і втратив здатність самостійно рухатися або становлять небезпеку для оточуючих (що в нашій країні теж дуже актуально) [1, с. 26-27].

Відповідно до КУпАП щодо правопорушника можуть бути встановлені «особливі вимоги, виражені у повній чи частковій забороні: на вживання алкогольних напоїв, наркотичних та психотропних речовин; придбання, носіння та використання будь-яких видів зброї; неповнолітнім на відвідування певних місць» і т. д. [3, с. 16-21]

Поряд з превентивним наглядом система включає в себе заходи соціальної реабілітації раніше засуджених осіб. У запобіганні задіяні різні державні органи, служби, підрозділи, починаючи з установ та органів, що виконують кримінальне покарання, та закінчуючи соціальними службами, які вирішують питання побутового та трудового пристрої звільнених [4, с. 34-40].

Проблема запобігання рецидиву правопорушень з боку осіб, які відбули покарання, розглядається на найвищому. державний рівень. Важлива роль у цій роботі приділяється громадським формуванням та представникам громадськості.

У Європейських пенітенціарних правилах міститься ціла низка норм, присвячених постпенітенціарній адаптації засуджених. У ч.1 ст. 107 Правил говориться, що заздалегідь до звільнення засуджених їм має сприяти у вигляді процедур та спеціальних програм, що забезпечують перехід від науки в пенітенціарній установі, до законослухняної та науки в суспільстві [5, с. 80-84].

Правила визначають шляхи досягнення цієї мети: розробка програми заходів, що передують визволенню, або приватне умовне визволення під наглядом у поєднанні з дієвою соціальною підтримкою; Відомо, що такі програми досі не отримали широкого застосування, чого не скажеш про практику у низці зарубіжних держав [2, с. 15-20].

Таким чином, підсумовуючи розгляд вищезазначеного питання, зазначимо, що, на нашу думку, чинного переліку адміністративних покарань недостатньо для комплексної реалізації завдання попередження правопорушень. Тому ми пропонуємо доповнити цей перелік з метою посилення превентивного впливу на правопорушника, в тому числі за аналогією із взаємозв'язком КУпАП «Побої» «Нанесення побоїв, особою підданим адміністративному покаранню» [3, с. 16-21].

Застосувавши ці пропозиції на практиці, можна досягти наступних цілей:

- підвищення рівня превентивних функцій усіх видів адміністративних покарань;
- підвищення рівня міжгалузевої взаємодії у призмі побудови ефективної системи профілактики злочинів та адміністративних правопорушень;
- приведення національного законодавства у відповідність до принципів пропорційності та невідворотності покарання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 05.04.2023).
2. Волокітенко, І.О. Шляхи вдосконалення діяльності превентивних підрозділів Національної поліції України у сфері дотримання прав та свобод людини. *Правова позиція*. 2021. № 4 С. 15-20. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/4269>.
3. Волокітенко, І.О. Повноваження підрозділів поліції превентивної діяльності щодо запобігання домашньому насильству. *Правова позиція*. 2020. №4 С. 16-21. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/handle/123456789/1852>.
4. Волокітенко, І.О., Медведенко С.В., Рудой К.М. Взаємодія поліції та населення-основний принцип підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України. *Правова позиція*. 2018. № 3. С. 34-40.
5. Парханов, Г.Р. Превентивна діяльність поліції у сфері ювенальної превенції. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»* 2018. № 3(2). С. 80-84. URL: <https://lj.journal.kspu.edu/index.php/lj/article/view/225>.

Григор'єва Наталія курсант 1-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Донецького державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції

Науковий керівник:

Мердова Ольга завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, підполковник поліції

ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ, ЗНАЧЕННЯ ТА ВИДИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний стан наукових досліджень у сфері поліцейської діяльності дозволяє стверджувати про плюралізм поглядів науковців щодо визначення поняття оцінювання ефективності поліцейської діяльності.

Це обумовлюється тим, що «на жаль, поняття «ефективність діяльності органів поліції» нормативно не закріплене, а щодо системи оцінювання ефективності діяльності органів і підрозділів Національної поліції на законодавчому рівні визначені лише окремі аспекти, які теж потребують додаткового опрацювання» [1, с. 77]. Спробуємо проаналізувати теоретико-методологічні розробки вчених щодо означеної проблеми та надати авторське визначення поняттю «оцінювання ефективності поліцейської діяльності».

Д.М. Ластович, спираючись на саме лише загальномовне тлумачення терміну «оцінювання», говорить про те, що оцінити будь-яку діяльність означає визначити її позитивні та негативні аспекти, якості і, на підставі співвіднесення їх показників, зробити висновки (скласти уявлення) про рівень корисності, раціональності та доцільності цієї діяльності, про її відповідність тим завданням і очікуванням, на виконання і задоволення яких вона орієнтована [2].

В.Г. Залужний оцінювання результатів службової діяльності поліцейських розглядає у широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні воно визначається ним, як порядок визначення ефективності, результативності та дієвості службової діяльності поліцейських усіма уповноваженими на це суб'єктами (контролюючими органами та представниками громадськості) та вузькому, як передбачений законодавством порядок встановлення відповідності професійних та особистісних характеристик поліцейського тим вимогам, що висуваються у залежності від займаної посади, і визначення показників результативності його діяльності у межах процедури атестування) розумінні [3, с. 14]. Запропоноване автором тлумачення у широкому розумінні, на нашу думку, цілком є доречним і щодо визначення оцінювання ефективності поліцейської діяльності.

О.В. Батраченко, досліджуючи діяльність Національної поліції у сфері публічної безпеки і порядку, надає таке визначення ефективності діяльності поліції у цій сфері: «такий рівень якісних та кількісних результатів діяльності поліції, що виражаються у досягненні належного стану захищеності життєво важливих інтересів, що входять у зміст публічної безпеки і порядку, шляхом оптимального використання методів, засобів та ресурсів для цих цілей» [4, с. 60].

Найбільш повне, на нашу думку, визначення запропонувала Н.С. Андрійченко, яка зазначає: «оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави є значно ширшим поняттям, ніж оцінювання досягнутих зазначеними органами результатів діяльності у сфері захисту фінансово-економічних інтересів держави від внутрішніх та зовнішніх загроз, оскільки останнім етапом оцінювання є не формулювання судження про ефективність діяльності вищезазначених суб'єктів, а підготовка пропозицій щодо покращення виконання правоохоронними структурами своїх повноважень» [5, с. 52].

Враховуючи викладене, узагальнюючи наукові напрацювання вчених, можемо говорити про те, що оцінювання ефективності поліцейської діяльності, пропонуємо розглядати як процес із реалізації відповідних організаційно-правових,

управлінських, соціологічних, статистичних та інших заходів, спрямований на встановлення відповідності між реальними результатами поліцейської діяльності та очікуваними, а також їх здатності приносити позитивний результат суспільству.

Як і будь яка діяльність, оцінювання ефективності поліцейської діяльності є цілеспрямованим процесом, а отже має свою мету.

К.Г. Вайс наголошував, що мета оцінювання полягає у вдосконаленні програми або політики шляхом усунення неефективного втручання або вироблення вказівок щодо модифікації існуючого втручання [6, с.599].

Наприклад, Н. Куба, Р. Тополевський метою оцінювання ефективності діяльності працівників Національної поліції називають формування системи впливу на ефективність забезпечення такої діяльності у відповідності до вимог, встановлених Законом «Про Національну поліцію» [7].

На нашу думку, метою оцінювання поліцейської діяльності є визначення подальшого вектору діяльності та розвитку Національної поліції або її окремих структурних підрозділів за напрямками поліцейської діяльності з оптимальним використанням наявних у них ресурсів і максимальною спрямованістю на задоволення потреб населення у поліцейських послугах.

Відповідно до мети основними завданнями оцінювання ефективності поліцейської діяльності, пропонується вважати:

- 1) вивчення основних показників успішності поліції в країні та регіонах;
- 2) визначення рівня довіри населення до поліції;
- 3) виявлення існуючих проблем у поліцейській діяльності;
- 4) розроблення пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення організації та діяльності Національної поліції та її територіальних органів, зокрема: а) розроблення пропозицій щодо внесення змін до законодавства, що визначає організаційно-правові засади діяльності поліції; б) подальшої стратегії управління Національною поліцією та її підрозділами, у тому числі побудови кадрової політики; в) пропозицій щодо удосконалення матеріально-технічного забезпечення;
- 5) вироблення шляхів взаємодії поліції з органами державної влади та органами місцевого самоврядування в частині реалізації завдань поліцейської діяльності.

Досліджуючи теоретичні засади оцінювання ефективності поліцейської діяльності, доцільно зупинитися на його видах. Виділяючи різні види будь якого процесу, як правило вони класифікуються за певними критеріями.

Під критеріями будемо розуміти певні ознаки істинності, на основі яких здійснюється оцінка, пізнання, управління, оптимізація тощо [8, с. 293]. Отже, класифікація видів оцінювання ефективності поліцейської діяльності визначається нами як процес їх групування за ознаками спорідненості та відмінності.

В спеціалізованій літературі зазначається, що оцінювання державно-управлінської діяльності, як і оцінювання будь-чого, є процесом, тому може бути розглянуте з позиції таких критеріїв, як суб'єкти (тобто ті, хто проводить оцінювання), об'єкти (хто чи що оцінюється), показники і методи (як проводиться оцінювання),

масштаб (де проходить оцінювання, чого стосується), термін (коли відбувається, наскільки тривалим є оцінювання), цілеспрямованість і значення оцінювання (з якою метою воно здійснюється) [9]. Окремі із зазначених підстав для класифікації видів можуть бути застосовані і для виділення видів оцінювання ефективності поліцейської діяльності.

Так, наприклад, в залежності від суб'єкта, який здійснює оцінювання ефективності поліцейської діяльності можна видалити:

- відомче оцінювання, тобто оцінювання, яке здійснюється керівництвом Національної поліції України чи спеціально визначеними ним органами і підрозділами;

- громадське (незалежне) оцінювання, тобто оцінювання, яке здійснюється представниками громадськості, у тому числі незалежними соціологічними службами.

В.Г. Залужний у своєму дисертаційному дослідженні також виділяє наведені нами різновиди оцінювання щодо діяльності поліцейських і визначає їх таким чином: «а) громадське оцінювання – організаційно оформлена діяльність громадян України щодо оцінювання за різними критеріями результатів діяльності поліцейських; б) відомче оцінювання – передбачений нормами чинного законодавства порядок визначення ефективності та результативності діяльності поліцейських вищестоящими органами управління (зокрема, КМУ та МВС України) та посадовими особами органів поліції (керівником поліції, керівником територіальних органів поліції, прямим керівником, безпосереднім керівником)» [3, с. 14].

Проте, зустрічається позиція відповідно до якої зазначені зміст вищенаведених різновидів визначають як внутрішнє та зовнішнє оцінювання. Внутрішнім вважають оцінювання, якщо воно виконується власними силами державних органів влади. Причому треба розрізняти оцінювання, що проводиться вищим органом державної влади (внутрішньосистемне), та оцінювання, що проводиться незалежним державним органом (надсистемне). У деяких випадках, коли коло суб'єктів оцінювання звужене тільки до учасників програми чи політики, такий процес оцінювання називається самооцінюванням. Зовнішнім є оцінювання із залученням незалежних експертів, комерційних консультантів, громадян, ЗМІ, клієнтів, державних комісій з розслідувань, аудиторських установ, аналітичних центрів [10].

В залежності від масштабу оцінювання ефективності поліцейської діяльності можна видалити:

- загальнодержавне оцінювання, тобто таке, при якому оцінювання підлягає поліцейська діяльність на всій території України;

- територіальне оцінювання, яке здійснюється на певній території, чи щодо певних територіальних підрозділів.

Необхідно зазначити, що на сьогоднішній день зазначені різновиди закріплено у Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції [11] щодо оцінювання, яке здійснюється незалежними соціологічними службами, проте,

на нашу думку, воно може бути характерним і для відомчого оцінювання ефективності поліцейської діяльності.

В залежності від змісту оцінювання ефективності поліцейської діяльності можна видалити:

- загальне оцінювання, при якому оцінюється ефективність діяльності органів (підрозділів) поліції за всіма напрямками роботи;
- спеціальне оцінювання, при якому оцінюється ефективність діяльності органів (підрозділів) поліції, яка охоплює один або декілька напрямів роботи, або діяльності спеціально визначених підрозділів;
- персональне оцінювання, при якому оцінюється ефективність поліцейської діяльності конкретного (-них) працівників поліції.

Л. Лисакова пише: «За критерієм наміру проведення багато дослідників, у тому числі К. Вайс, виокремлюють підсумкове і формувальне (або формативне) оцінювання. На основі цих підходів, на нашу думку, доцільно здійснити розподіл оцінювання державно-управлінської діяльності на попереднє, поточне (їх можна поєднати в клас формувального оцінювання) та підсумкове» [9]. Навряд чи можна погодитися із такою позицією, адже такий розподіл більш властивий видам контролю. Дивним видається «попереднє оцінювання ефективності діяльності», оскільки як можна провести оцінювання того, чого ще не відбулося.

Підсумовуючи зазначимо, що класифікація видів оцінювання ефективності поліцейської діяльності носить суто теоретичний характер і дозволяє більш глибоко з'ясувати її зміст та юридичну природу.

На нашу думку, оцінювання ефективності поліцейської діяльності в цілому сприяє вдосконаленню внутрішніх процесів в діяльності Національної поліції та її структурних підрозділів, організаційного розвитку та зростанню суспільної ефективності їх діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лупало О.А. Оцінка ефективності діяльності Національної поліції України: адміністративно-правові аспекти. *Правове регулювання економіки*. 2019. № 18. С. 73-85.
2. Ластович Д.М. Адміністративно-правові форми оцінювання ефективності надання поліцейських послуг. *Право UA*. 2016. № 1. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2026/administrativno_pravo_vi_formi_ocinyuvann.pdf?sequence=2&isAllowed=y (дата звернення: 10.04.2023)
3. Залужний В.Г. Оцінювання службової діяльності поліцейського в Україні: теорія, правове регулювання, практика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2019. 24 с.

4. Батраченко О.В. Удосконалення системи оцінювання ефективності забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки та порядку. *Право.ua*. 2016. № 1. С. 58-63.
5. Андрійченко Н.С. Адміністративно-правові засади оцінювання ефективності діяльності правоохоронних органів як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки України : дис. докт. філос. 081 «Право». Суми, 2020. 234 с.
6. Вайс К. Г. Оцінювання: методи дослідження програм та політики = Evaluation: Methods for studying programs and policies : монографія / К. Г. Вайс ; пер. з англ. Р. Ткачук, М. Корчинська ; наук. ред. пер. О. Кілієвич. К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2000. 672 с.
7. Куба Н., Р. Тополевський Р. Система оцінки ефективності роботи Національної поліції / Харківська правозахисна група Інформаційний портал «Права людини в Україні». URL: <http://khrpg.org/1455530110>. (дата звернення: 10.04.2023)
8. Сурмін, Ю. П. Майстерня вченого : підруч. для науковця. К. : Навч.-метод. центр «Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. 302 с.
9. Лисакова Л. Класифікація видів оцінювання державно-управлінської діяльності. [http://w.dbuara.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-02\(2\)/Lysakova.pdf](http://w.dbuara.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-02(2)/Lysakova.pdf) (дата звернення: 10.04.2023)
10. Приходченко, Л. Л. Роль контролю, моніторингу та оцінки у розробці та реалізації програм та проектів регіонального розвитку в контексті адаптації до євростандартів. URL : www.nbuv.gov.ua/e-journals. (дата звернення: 10.04.2023)
11. Про затвердження Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції: постанова Кабінету Міністрів України від 07 лютого 2018 року № 58. Офіційний вісник України. 2018. № 16. Ст. 552.

Данильченко Юрій старший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, доктор юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЇ СИТУАТИВНОГО ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ

Протидія злочинності та запобігання кримінальним правопорушенням – особлива сфера соціального управління, яка, цілком закономірно, здійснюється не

тільки на плановій, а й передусім на тактично та стратегічно вивірених основі. Не є в цьому сенсі виключенням й запобігання кримінальним правопорушенням у сфері безпеки руху та експлуатації транспорту. Більше того, саме ця сфера суспільних відносин та управлінської діяльності на відміну від багатьох інших характеризується сплетінням низки

Кримінологічна стратегія – це система обґрунтованих та офіційно прийнятих поглядів і уявлень, принципів і положень про шляхи, засоби і механізм захисту життєво важливих інтересів громадянина, суспільства, держави, законних з точки зору права, від внутрішніх і зовнішніх загроз злочинності [1, с. 138]. Стратегія зменшення можливостей вчинення злочину первинно була задумана її розробниками як соціальний метод містобудування, архітектурного і дизайнерського убезпечення промислових підприємств, житлових приміщень, освітлення, банків, бізнесу, магазинів, маркування товарів, цінних предметів, використання систем контролю, створення більш ефективних фізичних перепон, бар'єрів на шляху злочинних проявів, патрулювання поліції разом із громадськістю та ін. У модернізованому вигляді цю стратегію можна представити як стратегію «захисного простору і фізичних бар'єрів для злочинності» [2, с. 64–65; 3, с. 195–196].

Фактично, стратегія зменшення можливостей вчинення злочину є вітчизняним й дещо обмеженим аналогом стратегії ситуативного запобігання кримінальним правопорушенням (SCP – situational crime prevention) – група кримінологічних стратегій, змістовно-діяльнісним осердям яких є орієнтування на зміну параметрів криміногенних ситуацій. В американській та британській кримінології вони розглядаються як завершальний компонент тріади «покарання – корекція – превенція» й фокусуються на деструкції трикутника «мотивований злочинець – доступна жертва – сприятлива ситуація». Також прийнято вважати, що основними варіаціями прикладного втілення ситуативних стратегій запобігання кримінальним правопорушенням є програми сусідського спостереження (Neighbourhood Watch), поліцейська діяльність у тісній співпраці з громадою (Community Policing), громадська просвіта (Public Education), запобігання злочинам через використання елементів навколишнього середовища (CPTED – Criminal Prevention Through Environmental Design) та домашня охорона (Homeland Security).

Що єднає ці три програмні виміри STP? По-перше, – орієнтованість на деструкцію вказаного вище ситуативного трикутника. По-друге, – це щільна комунікація між поліцією та громадянами, яка ґрунтується на довірчих відносинах. База останніх – компетентна діяльність поліцейських, підходи до вирішення питань у сфері правоохоронної діяльності, що виключають формалізм, корупцію. В цьому аспекті інтегрованими до STP слід вважати положення та рекомендації теорії «розбитих вікон» (Дж. Келлінг, Дж. Уїлсон) та концепції «ефект свідка» (психологічно-поведінкові експерименти Дж. Дарлі, Б. Латане). «Ефект свідка», як відомо, ґрунтується на емпірично доведеному положенні про схильність до бездіяльності осіб, які спостерігають за правопорушенням в ситуації наявності інших

свідків. Чим більше свідків – тим менше шансів на допомогу. Звідси особливого значення для підвищення ефективності STP набуває те, що названо Public Education – роз'яснення, широкі просвітницькі кампанії серед населення: якщо стали свідками у порушень правил дорожнього руху, а надто стали очевидцями керування транспортним засобом особою, яка перебуває у стані сп'яніння, – слід неодмінно повідомляти на гарячу лінію поліції про виявлений факт, за можливості сприяти припиненню цього правопорушення шляхом повідомлення інформації про марку, модель, колір транспортного засобу, номер державної реєстрації, а також про місцезнаходження порушника, маршрут його руху тощо.

Це ж стосується й запобігання інших видів кримінальних правопорушень у досліджуваній сфері, зокрема порушень чинних на транспорті правил (ст. 291 КК України). Широкого поширення набули порушення вказаних правил водіями велосипедів, електросамокатів, гіробордів, моноколес та інших видів немеханічних транспортних засобів чи транспортних засобів, обладнаних електричним двигуном малої потужності, самобалансуючих транспортних засобів. Так само не є рідкістю порушення правил управління моторними човнами (зокрема, у стані сп'яніння), що призводять до тяжких травмувань й смерті на воді. Ці порушення, як правило, мають очевидний характер та відносно тривалу предикатну стадію виключно адміністративної деліктності. Саме на цій стадії, доки правопорушення не потягло за собою суспільно небезпечних наслідків, передбачених ст. ст. 286, 291 КК України, та, відповідно не набуло кримінально протиправного характеру, й доцільно здійснювати найбільш активний вплив на порушника. Це є пріоритетна стадія у генезі окремого кримінального правопорушення, базовими заходами на якій слід визнати такі: 1) ускладнення вчинення кримінального правопорушення через: а) облаштування окремих ділянок дороги для руху велосипедистів та водіїв самобалансувальних транспортних засобів, обладнаних електричним двигуном малої потужності підвищення ризику викриття; так досягається розрив фізичної дистанції між потенційними кримінальним правопорушником та жертвою; б) створення фізичних бар'єрів, відбійників, перешкод руху тротуарами для водіїв вказаних транспортних засобів; 2) підвищення ризику викриття кримінального правопорушення та притягнення до кримінальної відповідальності: активна реакція громадян на факт предикатного адміністративного порушення; фіксація порушення камерами відеоспостереження; активна реакція поліції на дрібні адміністративні правопорушення у сфері безпеки руху та експлуатації транспорту, нульова терпимість (Zero Vision) до таких порушень; 3) нульова терпимість до пішоходів щодо порушень, пов'язаних з користування ними виділеними смугами руху для велосипедистів та водіїв самобалансувальних транспортних засобів з електричним двигуном малої потужності («велодоріжками»). Аналогічні рекомендації стосуються й організації превенції порушень на воді, водіями маломірних моторних човнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Литвинов О. М. Кримінологічна стратегія як компонент Стратегії національної безпеки України. *Теорія і практика правоохоронної діяльності*. 2010. № 3 (35). С. 136–142.

2. Громадськість у запобіганні і протидії злочинності: вітчизняний та міжнародний досвід : монографія / В. В. Голіна, М. Г. Колодяжний, С. С. Шрамко та ін. ; за заг. ред. В. В. Голіни, М. Г. Колодяжного. Х. : Право, 2017. 293 с.

3. Шрамко С. С. Поняття та специфіка стратегії зменшення можливостей вчинення злочинів. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 1 (8). С. 193–202.

URL: [file:///C:/Users/orlov/Downloads/166676-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-366193-1-10-20190511%20\(1\).PDF](file:///C:/Users/orlov/Downloads/166676-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-366193-1-10-20190511%20(1).PDF) (дата звернення: 05.04.2023).

Дронік Дмитро викладач кафедри правоохоронної діяльності та поліцейстики факультету №1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ

МЕТОД ПЕРЕКОНАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Ключове питання в процесі дослідження методів адміністративної діяльності патрульної поліції полягає у виробленні теоретико-правових підходів до визначення їх сутності, а також виробленні досконалої правової моделі застосування того чи іншого методу впливу.

Аналіз наукових джерел з адміністративного права дає змогу констатувати, що більшість учених-юристів загалом виробила єдину позицію щодо розуміння методу переконання в діяльності поліції як систему заходів виховного, роз'яснювального та заохочувального характеру, що спрямована на формування в об'єкта звички добровільно, тобто через внутрішнє визнання, виконувати вимоги норм права [1, с. 56; 2, с. 23-24]. Як справедливо зазначають науковці, головною метою методу переконання є формування в громадян усвідомлення в обґрунтованості, доцільності та необхідності добровільного та сумлінного додержання встановлених державою норм права, а також заходів, що проводяться органами влади з метою забезпечення прав і свобод громадян, охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, запобігання та протидії правопорушенням [3, с. 117-118].

Під час характеристики методу переконання в адміністративній діяльності патрульної поліції слід наголосити на його неоціненності, а відтак – недостатньо активному використанні патрульними поліцейськими. Між тим, переконання в багатьох випадках залишається єдиним та достатнім засобом дієвого впливу на свідомість та волю людей поза застосуванням примусових заходів. У цьому контексті В. Л. Ортинський переконливо доводить, що пріоритетність методу переконання обумовлена гуманістичним характером побудови правової держави, позаяк вона не може будувати відносини з громадянами будь-яким іншим чином, окрім переконання в правильній спрямованості своєї політики [4, с. 40]. Ураховуючи зміну орієнтирів у діяльності поліції, різноманітність заходів переконання, їх можливості, застосування працівниками патрульної поліції примусу повинно вважатися швидше винятковим заходом, якщо інші способи не призвели до настання бажаного результату.

Тому варто погодитися з думкою вчених, які впевнені в тому, що переконанню як методу, спрямованому на моральний, психологічний, матеріальний вплив суб'єкта адміністративної діяльності на об'єкт, на його волю, свідомість та поведінку, завжди надається перевага, бо лише за умови переконання громадянина у правильності вибору тієї чи іншої поведінки можливо створити правову державу [5, с. 14]. Отже, сутність переконання як методу адміністративної діяльності патрульної поліції проявляється в його впливі на суспільні відносини, а його зміст містить широкий комплекс виховних та стимулювальних заходів впливу, метою застосування яких є формування правомірної поведінки учасників адміністративних правовідносин.

Варто підкреслити, що відповідно до статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [6]. Окреслена правова норма дає змогу зробити висновок, що умови та порядок застосування працівниками патрульної поліції методу переконання мають бути належним чином врегульовані на законодавчому рівні.

Водночас мусимо констатувати, що порівняно з методом примусу, заходи переконання не забезпечені надійним нормативно-правовим підґрунтям. Аналогічну думку висловлює О. В. Карась, наполягаючи на виправданості такого положення, «адже їх застосування не пов'язане з обмеженням прав і свобод людини, а отже, допускається певна свобода в доборі найбільш ефективних та відповідних конкретній ситуації способів переконання» [7, с. 117].

Аналіз Закону України «Про Національну поліцію» дає підстави для висновку, що попри відсутність легального визначення, змістовне наповнення методу переконання знайшло законодавче закріплення лише в окремих нормах коментованого Закону. Зокрема, відповідно до частини 1 статті 89 Закону України «Про Національну поліцію», Національна поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проєктів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань. Також частина 3 статті 89 цього закону передбачає, що поліція надає

підтримку програмам правового виховання, пропагує правові знання в освітніх закладах, засобах масової інформації та у видавничій діяльності [8].

Крім того, можемо припустити, що правовою основою щодо реалізації працівниками патрульної поліції методу переконання в адміністративній діяльності Національної поліції України можуть слугувати й положення ст.ст. 86, 88 Закону України «Про Національну поліцію» та стаття 20 Закону України «Про дорожній рух».

Зокрема, частина 1 статті 86 Закону України «Про Національну поліцію» врегульовує порядок інформування громадськості керівником поліції та керівниками територіальних органів поліції про діяльність увірених їм підрозділів. Також відповідно до частини 1 статті 88 цього Закону керівники територіальних органів поліції повинні не менше одного разу на два місяці проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування на рівнях областей, районів, міст та сіл з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням [8]. Незважаючи на позицію деяких авторів, які витлумачують підзвітність Національної поліції як одну з форм її підконтрольності громадськості [9, с. 12], вважаємо, що звітування керівників територіальних органів поліції перед громадою є проявом широкої роз'яснювальної роботи про діяльність поліції перед населенням, а відтак – є прикладом застосування методу переконання в роботі поліції. Доцільним також видається розширення повноважень щодо інформування громадськості про діяльність увірених підрозділів і на керівників міжрегіональних територіальних органів поліції, яким є Департамент патрульної поліції, та їх територіальних підрозділів.

Поряд із цим, до безпосередніх повноважень патрульної поліції у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху належить і необхідність надання допомоги в проведенні профілактичних заходів і в навчанні різних груп населення Правилам дорожнього руху відповідно до частини 4 статті 20 Закону України «Про дорожній рух» [10].

О. М. Головков, досліджуючи адміністративну діяльність дільничних офіцерів поліції, зазначає, що застосування як заходів переконання, так і заходів адміністративного примусу визначено в положеннях різних нормативно-правових актів, проте заходи примусу мають більше врегулювання на відміну від заходів переконання, урахувавши їх примусовість та особливі підстави застосування. Що стосується заходів переконання, то вони безпосередньо не регламентовані, а обов'язок їх реалізації закладено в завданнях чи напрямках діяльності дільничних офіцерів поліції, зі свого боку, у положеннях нормативно-правових актах частіше закріплено конкретні форми їх реалізації, які до того ж можуть бути вироблені й практикою [11, с. 95-96]. Таке твердження цілком стосується й діяльності патрульної поліції. Саме тому переважна більшість провідних фахівців у галузі поліцейського права [1, с. 56; 5, с. 14; 9, с. 82] обмежується лише найбільш розповсюдженими в практичній діяльності Національної поліції формами переконання.

Аналіз діяльності патрульної поліції свідчить, що застосування заходів переконання реалізується працівниками зазначених підрозділів у різноманітній площині їхньої діяльності, а саме: у сфері безпеки дорожнього руху, у сфері протидії домашньому та гендерно зумовленому насильству, у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, у сфері превентивної роботи з дітьми та молоддю тощо.

Як приклад, заходи переконання у сфері безпеки дорожнього руху містять:

- проведення роз'яснювальної роботи з учасниками дорожнього руху – авто-, вело-, мотоспільнотами й пішоходами;
- заняття з майбутніми водіями на базі автошкіл;
- популяризацію необхідності використання світовідбиваючих елементів;
- профілактичні заходи з водіями щодо необхідності використання пасивних засобів безпеки та недопущення керування транспортними засобами у стані алкогольного сп'яніння;
- правовиховну роботу з дітьми та молоддю щодо знання та дотримання правил безпечного поведіння на дорозі [12, с. 14].

На нашу думку, реалізація заходів переконання патрульною поліцією порівняно з іншими підрозділами поліції характеризується новаторством, інноваційністю форм їхньої реалізації. Яскравим прикладом є запроваджений патрульною поліцією проєкт «Шкільний офіцер поліції», ініційований та запроваджений Департаментом патрульної поліції в усіх містах, де присутні його територіальні підрозділи.

Отже, методу переконання в адміністративній діяльності патрульної поліції характерні такі ознаки:

- відсутність вичерпної нормативно-правової регламентації порядку та умов застосування методу переконання в адміністративній діяльності патрульної поліції;
- можливість та доцільність застосування методу переконання до моменту вчинення особою протиправного діяння під час здійснення патрульними поліцейськими превентивної (профілактичної) діяльності;
- універсальність методу переконання, яка проявляється в його застосуванні працівниками патрульної поліції для досягнення широкого спектру цілей, а саме: профілактики правопорушень, морального впливу на правопорушників, виховання внутрішнього переконання за необхідності дотримання законів, формування правової свідомості громадян тощо;
- реалізація його заходів суто в межах здійснення зовнішньоорганізаційної адміністративної діяльності патрульної поліції.

Зазначені ознаки дають нам право висновкувати, що метод переконання в адміністративній діяльності патрульної поліції являє собою врегульовану нормами адміністративного права та вироблену правозастосовною практикою систему заходів виховного та заохочувального характеру, застосовуваних уповноваженими посадовими особами патрульної поліції під час здійснення зовнішньоорганізаційної адміністративної діяльності з метою попередження вчинення адміністративних правопорушень, зменшення їх негативних наслідків, зниження рівня злочинності в

державі та в окремих її регіонах, забезпечення високого рівня правосвідомості громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ярмакі Х. П., Пилипів Р. М., Веселов М. Ю. Адміністративно-правове регулювання діяльності патрульної поліції щодо забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні: монографія. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2019. 240 с.
2. Іваниця А.В. Методологічні аспекти діяльності Національної поліції України. Науковий вісник *Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1 (90). С. 21-25.
3. Поліцейська діяльність : підручник / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін.; за заг. ред. проф. С. С. Вітвіцького. Київ : ВД Дакор, 2021. 372 с.
4. Ортинський В. Л. Реформування правоохоронної системи у контексті соціально-правового механізму забезпечення прав особистості. *Вісник НУ «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2014. № 810. С. 38-42.
5. Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків; Дніпропетровськ : Панов, 2015. 316 с.
6. Конституція України. Прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141(з наступними змінами та доповненнями)
7. Карась О.В. Особливості закріплення методів адміністративної діяльності Національної поліції в Законі України «Про Національну поліцію». *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. № 2. С. 114-121.
8. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379 (з наступними змінами та доповненнями).
9. Адміністративна діяльність Національної поліції: Навч. посібник / Кол. авт. ; кер. авт. кол. к.ю.н., засл. юрист України В.А. Глуховець. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 248 с.
10. Про дорожній рух: Закон України від 30.06.1993 № 3353-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 31. Ст. 338 (з наступними змінами та доповненнями)
11. Головков О. М. Адміністративна діяльність дільничних офіцерів поліції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Донецький юридичний інститут МВС України. Кривий Ріг, 2019. 227 с.
12. Взаємодія поліції та громади. Досвід відділу зав'язків з громадськістю Департаменту патрульної поліції. Київ, 2020. 97 с. URL: https://issuu.com/cupdp/docs/community_policing_internet (дата звернення: 01.09.2022)

Зозуля Ігор професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ доктор юридичних наук, професор

ПОЛІЦІЯ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ПРЕВЕНТИВНОЇ БЕЗПЕКИ

У контексті правоохоронної діяльності превентивна діяльність означає здійснення заходів з метою запобігання злочинності та забезпечення безпеки громадян. Превентивна діяльність може бути спрямована на різні етапи злочинного процесу, включаючи попередження, виявлення та розслідування злочинів.

У цілому, якщо розглядати всі заходи, спрямовані на запобігання вчиненню злочинів і порушень громадського порядку, то можна говорити про *концепцію превентивної безпеки або превентивної стратегії*. Це підходить до забезпечення безпеки, які передбачають здійснення заходів із попередження можливих загроз і ризиків злочинних дій або порушень громадського порядку, а не реагування на наслідки вже після їх вчинення. Якщо йдеться про систему превентивної діяльності, яка включає не тільки поліцію, а й інші відповідальні структури, то можна говорити про систему превентивної безпеки.

Система превентивної безпеки – це комплекс заходів, спрямованих на запобігання виникненню загроз і негативних подій, що можуть завдати шкоди людям, майну та довкіллю. Вона охоплює такі напрямки, як забезпечення правопорядку, протидія тероризму, захист від екологічних та техногенних катастроф, цивільний захист та інші. *Основним завданням системи превентивної безпеки* є запобігання загроз і ризиків, зменшення ймовірності виникнення негативних подій та забезпечення безпеки громадян і держави в цілому.

В питаннях превентивної діяльності окрім поліції такими *компетентними структурами системи превентивної безпеки* можуть бути місцеві органи влади та самоврядування, Служба безпеки України (СБУ), Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство освіти і науки України, спеціалізовані організації, які займаються соціальною роботою та превентивною діяльністю, наприклад, благодійні фонди та громадські організації, Державна служба з надзвичайних ситуацій України (ДСНС) тощо. Наприклад, СБУ вживає "превентивні заходи, спрямовані на підвищення рівня протидиверсійного та антитерористичного захисту об'єктів підвищеної небезпеки" [1]; поліція та ДСНС співпрацюють у рамках спільних заходів з превентивної діяльності, в тому числі під час проведення профілактичних рейдів на вулицях, перевірки приміщень на дотримання вимог пожежної безпеки, спільного навчання з надання першої допомоги

тощо. Також можлива співпраця при розслідуванні пожеж, здійсненні евакуації населення, забезпеченні безпеки під час надзвичайних ситуацій або інших подій, що потребують взаємодії між підрозділами Національної поліції та ДСНС. Однак, важливо, щоб кожна з цих структур дотримувалась своїх повноважень та здійснювала свої функції відповідно до закону.

З цього приводу В.А. Доманський наголошує на потребі створення *загальної теорії забезпечення превентивної безпеки* та законотворення з питань превентивної безпеки; надає визначення *превентивній безпеці* як "системи дій органів державної і виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та належності, спрямованих на захист населення, територій та національного багатства суспільства і держави від природних, техногенних, соціальних терористичних, військових та інших небезпек, і відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю завдати будь-якої шкоди життю, здоров'ю, честі й гідності людини, майну та довкіллю"; і вводить *поняття превентивного права* як "комплексна галузь права, разом з тим сукупність нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб незалежно від виду їхньої діяльності та форм власності у сфері забезпечення превентивної безпеки суспільства і держави в цілому" [2, с. 393, 394, 395]. Сюди можна приєднати й введений І.В. Іщенко, але так і не розкритий за змістом, термін "*превентивна функція держави*" [3].

Сьогодні можна констатувати, що *поліція превентивної діяльності є складовою системи превентивної безпеки*. Терміни "поліція превентивної діяльності" або "превентивна поліція" акцентують, наряду з профілактичною, увагу на *превентивній діяльності* цього правоохоронного органу, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень, про що йдеться у ст.23 Закону України "Про національну поліцію" від 02.07.2015 р. № 580-VIII [4]. Там само, у ст.29 визначається, що "поліцейський захід – це дія або комплекс дій *превентивного* або примусового характеру..."; ст.30 Закону проголошує, що поліція "застосовує в межах своєї компетенції *поліцейські превентивні заходи*".

Пріоритетним завданням поліції в системі превентивної безпеки є забезпечення безпеки і захисту громадян, запобігання злочинності та порушень громадського порядку. Так, у профілактиці злочинності поліція працює на зменшення ризику вчинення злочинів за допомогою попереджувальних заходів, таких як підвищення свідомості громадян про ризики, сприяння забезпеченню громадської безпеки в небезпечних місцях та в місцях з високим рівнем злочинності. Для запобігання порушень громадського порядку поліція, наприклад, контролює дотримання правил дорожнього руху та навколишнього середовища, забезпечує безпеку на масових заходах і дотримання законів та правил.

Ст.31 Закону України "Про Національну поліцію" надає повний перелік таких *превентивних поліцейських заходів*, серед яких: "перевірка документів особи;

опитування особи; поверхнева перевірка і огляд; зупинення транспортного засобу; вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території; обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; проникнення до житла чи іншого володіння особи; перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ; застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб; поліцейське піклування" [4]. І, нарешті, у ст.34 Закону як *превентивний поліцейський захід* дається поняття поверхневої перевірки.

При цьому, за фактом, *превентивні поліцейські заходи еволюціонують* та доповнюються дієвішими та інноваційними методами, які є більш спрямованими на запобігання злочинам і підвищення безпеки громадян. Наприклад, поліція може використовувати різноманітні технології та аналітичні інструменти для збору та аналізу даних про злочинність, що дозволяє передбачити можливі злочини та запобігти їх вчиненню. Також можуть використовуватися програми профілактики, які спрямовані на роботу з ризиковими групами та вчинення злочинів на попередніх етапах. Окрім того, превентивні поліцейські заходи можуть передбачати розгортання спільних проєктів з громадськістю, спрямованих на підвищення рівня обізнаності та культури безпеки, що дозволяє залучити громадськість до спільної діяльності з поліцією та зміцнити довіру до неї.

На практиці, до *заходів превентивної діяльності поліції* відносять: регулярні патрулювання територій, особливо тих, які відомі своєю злочинністю; контроль за збереженням громадського порядку та дотриманням законодавства з боку громадян; розроблення та впровадження профілактичних програм з охорони дітей, молоді, жінок, людей похилого віку та інших соціальних груп, які є особливо вразливими; використання новітніх технологій та методів для виявлення та запобігання злочинності, таких як відеоспостереження, системи електронної ідентифікації та ін.; підвищення рівня освіти населення з питань безпеки життєдіяльності та запобігання злочинності; організацію та проведення різноманітних інформаційно-просвітницьких заходів, таких як лекції, тренінги, семінари, брифінги тощо; співпраця з іншими правоохоронними органами, органами місцевого самоврядування та іншими організаціями з метою підвищення ефективності заходів з превентивної діяльності.

Серед превентивних поліцейських заходів можна виділити й так звані *"розширені" превентивні заходи*, які вживаються в рамках законодавства і відповідають цілям поліцейської діяльності. Такі заходи застосовуються у випадках, коли необхідно запобігти серйозній злочинності, забезпечити безпеку громади або відвернути загрозу громадському порядку. Вони напрацьовані на основі досвіду практикуючих поліцейських, консультацій з експертами та іншими зацікавленими сторонами, і наукових досліджень у галузі кримінальної безпеки та запобігання злочинності. Ці заходи можуть включати в себе, наприклад, розгорнуті профілактичні

заходи, які допомагають зменшити ризик вчинення злочину, але не перевищують законодавчо встановлені рамки повноважень поліції. Вони можуть бути корисними у випадках, коли стандартні превентивні заходи не дають очікуваного ефекту, або у ситуаціях, коли у законодавстві немає чітко визначених превентивних заходів.

До *розширених превентивних заходів* можна віднести патрулювання для запобігання надзвичайно небезпечним ситуаціям, які вимагають використання великої сили вогню або спеціальної техніки та можуть становити загрозу для громади через наявність злочинців з важким озброєнням; проведення виїзних операцій (рейдів та обшуків) у зоні можливих порушень правопорядку з метою запобігання злочинності, затримання підозрюваних і забезпечення безпеки громадян; проведення невідкладних обшуків і затримань у випадках загрози безпеці громади під час терористичних актів, у районах з високим рівнем кримінальної активності та на подіях з масовою участю людей; організація обмежень у русі транспорту в районах, де виникає підвищена злочинність або загроза безпеці громади; проведення спільних операцій з іншими країнами для боротьби з транскордонною злочинністю та тероризмом з координацією дій між правоохоронними органами різних країн, контролю переміщення людей, товарів і транспорту тощо.

Загальна структура, принципи організації діяльності та робота підрозділів поліції превентивної діяльності у забезпеченні прав людини, охорони публічного порядку, контролю за обігом зброї у сфері дозвільної системи, запобігання та припинення насильства в сім'ї, ювенальної превенції у повній мірі схарактеризовані А.Є. Фоменко із співавторами [5], поняття та сутність превентивної діяльності Національної поліції України – К. Шкарупою [6] тощо.

Превентивна діяльність поліції регулюється законодавством та нормативними документами, які визначають права та обов'язки поліції щодо запобігання злочинності та забезпечення безпеки громадян. Основними *нормативними документами*, які регулюють превентивну діяльність поліції в Україні, на сьогоднішній день, є: Конституція України, яка визначає основні принципи та права, які забезпечують свободу, права та безпеку громадян; Закон України "Про Національну поліцію" від 02.07.2015 р. № 580-VIII, накази МВС України "Про затвердження положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції України" від 27.11.2015 р. № 123, "Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції" від 28.07.2017 р. № 650 та інші нормативно-правові акти.

При цьому, законодавство, яке регулює превентивну діяльність поліції, також має й певні недоліки. Так, Закон "Про Національну поліцію" не передбачає чітких механізмів моніторингу та оцінки ефективності саме превентивної діяльності поліції, обмежуючись посиленням у п.3 ст.2 тільки на "рівень довіри населення до поліції як основного критерію оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції". Це ускладнює контроль за діяльністю поліції в цьому напрямку та унеможливорює адекватну оцінку результативності її роботи. Крім того, наприклад, у п.18 ст.23 Закону щодо "запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою

статі" відсутнє визначення таких контекстних термінів, як "сімейне насильство" та "жертва насильства", які, до речі, також відсутні у Законі України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" від 07.12.2017 р. № 2229-VIII, що може призвести до розбіжностей у тлумаченні та використанні закону, тощо.

Таким чином, наразі актуальною є проблема створення системи превентивної безпеки та розробки відповідної основи, щоб забезпечити ефективний захист від потенційних загроз. При цьому, поліція відіграє важливу роль у такій системі. Її функції включають не тільки розслідування злочинів та забезпечення правопорядку, але й попередження злочинності шляхом здійснення превентивної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Превентивні заходи Служби безпеки України. 26.07.2017. <https://kam-prod.gov.ua/novini/town-news/item/10492-preventyvni-zakhody-sluzhby-bezpeky-ukrainy>
2. Доманський В. А. Щодо запровадження в державі системи законодавства у сфері превентивної безпеки та цивільного захисту України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. Вип. 35. С. 388–395. <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i35.2649>
3. Іщенко І. В. Правові засади діяльності Національною поліцією України щодо реалізації превентивної функції держави. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 424–427. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-11/101>
4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
5. Довідник працівника поліції превентивної діяльності: навч. посібник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, Засл. юрист України А.Є. Фоменко. Дніпро: ДДУВС, 2018. 180 с. https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/2423/1/ДОВІДНИК%20ППД_ПРОЕКТ.pdf
6. Шкарупа, К. (2019). Особливості превентивної діяльності Національної поліції України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*, (3), 155-161. <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2019.3.12>

*Кириченко Олександр завідувач
кафедри права факультету економіки
і права Міжнародного класичного
університету імені Пилипа Орлика,
доктор юридичних наук, професор*

ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ТА ПЕРЕЛІКУ АНТИДЕЛІКТНИХ ОРГАНІВ ДЛЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ ЯК ОДНОГО З БАЗИСНИХ РІЗНОВИДІВ ТАКОГО РОДУ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ

Виклад найбільш ефективного, раціонального та якісного здійснення превентивної діяльності як лише однієї з великої кількості антиделіктних функцій тих чи інших підрозділів поліції та будь-якого іншого антиделіктного органу доцільно розпочати з представлення інноваційного порядку найбільш ефективного, раціонального та якісного пізнання, визнання, забезпечення, дотримання і максимально повного відновлення правового статусу будь-яких соціосуб'єктів, залучених у вказану сферу, та неминуче притягнення правопорушників до належного виду, характеру і ступеню суворості юридичної відповідальності, що більш правильно розкрити шляхом розкриття сутності, функцій, системи та можливостей докорінного реформування традиційних правоохоронних органів, які більш правильно іменувати антиделіктні органи, і деяких інших державних органів, перш за все, інституту президента держави та його Правової руки – органів прокуратури, а також тісно пов'язаної з цим системи фактично нових за суттю та функціями антиделіктних органів: публічнотури, адвокатури, слідчотури, ординотури, експертнотури і виконавчотури [3, с. 49-82; 4, с. 49-82, 217-226; 5, с. 2354-2364; та ін.], коли **власне взаємопов'язане інноваційне найменування і перелік антиделіктних органів, відповідної діяльності та співробітників** може виглядати у розвитку таким чином:

1. Суд, судова діяльність, суддя.
2. Прокуратура, прокурорська діяльність, прокурор.
3. Публічнотура, переслідувальна діяльність, переслідувач.
4. Адвокатура, адвокатська діяльність, адвокат.
5. Слідчотура, слідча діяльність, слідчий.
6. Експертнотура, експертна діяльність, експерт.
7. Держбезпекутура, держбезпекутурна діяльність, співробітник держбезпеки.
8. Поліція, поліцейська діяльність, поліцейський.
9. Ординотура, ординотична діяльність, ординот.
10. Фіскальнотура чи податкотура (податкова міліція), фіскальна чи податкова діяльність, фіскальщик чи податківець.
11. Митнотура, митна діяльність, митник.
12. Прикордоннотура, прикордонна діяльність, прикордонник [3, с. 51].

13. Емчаестатура (МНС), емчаесна діяльність, емчаесник [3, с. 52].
14. Пожежнотура, пожежна діяльність, пожежник.
15. Природозахиснотура (створення єдиного антиделіктного органу з охорони живої природи), природозахисна діяльність, природозахисник.
16. Виконавчотура, виконавча діяльність, виконавець.
17. Держохороннотура (охорона держслужбовців), держохоронна діяльність, держохоронець.
18. Локальноохороннотура (держслужба охорони), локальноохоронна діяльність, локальноохоронець.
19. Патрульнотура, патрульна діяльність, патрульний.
20. Транспортнотура, безпекотранспортна діяльність, безпекотранспортник (зі створенням єдиного антиделіктного органу з нагляду за безпекою руху та іншої експлуатації всіх видів транспорту).
21. Конвойнотура, конвойна діяльність, конвоїр.
22. Ревізійнотура (контрольне ревізійне управління), ревізійна діяльність, ревізор.
23. Працевзахиснотура, працевзахисна діяльність, працевзахисник.
24. Споживчозахиснотура (охорона прав споживачів), споживчозахисна діяльність, споживчозахисник.
25. Цінозахиснотура, цінозахисна діяльність, цінозахисник.
26. Надрозахиснотура, надрозахисна діяльність, надрозахисник та ін. [3, с. 52].

Представлена інноваційна система антиделіктних органів передбачає докорінне реформування всіх існуючих і появу деяких нових антиделіктних органів, нагальна необхідність реалізації чого авторами обґрунтовується таким чином.

Фактично у силу вимог ч. 2 ст. 3, ч. 6 ст. 55 і ч. 2 ст. 102 Конституції України [6] українська держава є власне президентською республікою. Адже тільки Президент української держави і ніякий інший суб'єкт владних повноважень в кінцевому підсумку відповідає за неухильне дотримання Основного закону та інших правових актів і правового статусу всіх співвітчизників [3, с. 52].

Для цього ч. 6 ст. 55 Конституції України і надає Президенту України в розпорядження будь-які заходи прямо незаборонені законом [6], а вимоги ч. 2 ст. 3 і ч. 2 ст. 102 Конституції України [6] покладають на даного суб'єкта владних повноважень прямо таки обов'язок з тим, щоб він негайно припиняв незаконні діяння та/чи скасовувати нелегітимні рішення та/або правові акти суб'єктів владних повноважень, і навіть остаточні, але незаконні, судові рішення¹ [3, с. 52].

При цьому слід мати на увазі, що відсутні строки давності для застосування Президентом української держави на виконання названих вимог ч. 2 ст. 3, ч. 6 ст. 55 і ч. 2 ст. 102 Конституції України [6] власне вказаних засобів забезпечення неухильного

¹ Власне дані обставини і виключають Президента української держави із переліку державних органів, які зобов'язані на підставі вимог ч. 2 ст. 19 Конституції України діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [3, с. 52; 6].

дотримання на території нашої країни будь-яких правових актів та правового статусу всіх співвітчизників. Строки давності існують із певними винятками лише для застосування заходів карально-виховної юридичної відповідальності [3, с. 53].

Вказані цілі також ніяк не можна досягти без реального докорінного перетворення повноважень органів прокуратури в Праву руку Президента держави із поверненням та оновленням власне у Конституційному кодексі України (а рівно поновити чи передбачити в Основному законі будь-якої іншої держави світу) природної функції прокуратури по здійсненню нагляду за точним, одноманітним і неухильним дотриманням законів та інших правових актів з боку будь-яких соціосуб'єктів, а як наслідок, й за найбільш ефективним, раціональним та якісним виконанням суб'єктами владних повноважень базисного конституційного обов'язку держави із пізнання, визнання, забезпечення і неухильного дотримання правового статусу всіх співвітчизників, попередження порушення даного правового статусу і в разі порушення - за максимально повним його відновленням [3, с. 53].

У такому разі **інститут президента держави та органи прокуратури** мають набути статус **наглядової гіпергілки державної влади за здійсненням вказаного нагляду за точним, одноманітним і неухильним дотриманням законів та інших правових актів з боку представників всіх інших гілок державної влади (правотворчої, антиделіктної, правозастосовчої) та всіх інших суб'єктів владних повноважень та всіх інших соціосуб'єктів, а як наслідок, й за найбільш ефективним, раціональним та якісним виконанням суб'єктами владних повноважень базисного конституційного обов'язку держави із пізнання, визнання, забезпечення і неухильного дотримання правового статусу всіх співвітчизників, оперативного попередження порушення їх правового статусу і за максимально повним його відновленням** [3, с. 53].

Вказаний, з однієї сторони, інноваційний, а, з іншої сторони, природний, державний статус інституту президента держави та органів прокуратури у повній мірі узгоджується із вимогами п. 57 розд. IV Доповіді Венеціанської Комісії «Верховенство права» згідно із якими, «понад те, має існувати установа чи організація - як певний обвинувач, яка до певної міри має бути теж незалежною від виконавчої влади і яка забезпечує, щоб порушник закону - навіть коли потерпілі не заявляють [1].

У контексті найбільш повного розуміння інноваційної сутності, меж і порядку здійснення превентивної діяльності тих чи інших підрозділів поліції має дуже велике значення наступне докорінне реформування й перш за все тих антиделіктних органів – публічнотури, адвокатури, слідчотури, експертнотури, ордиштатури і виконавчотури, діяльність яких найбільш тісно пов'язана з попередженням кримінальних та інших правопорушень, коли існуючу функцію прокуратури із процесуального керівництва слідством доцільно передати керівникам слідчих підрозділів **слідчотури** (об'єднаної на основі принципу єдиноначальності по всьому спектру підслідності) [3, с. 64].

Функцію ж обвинувачення та іншого захисту правового статусу потерпілого треба передати заново створеному антиделіктному органу - **публічнотурі**, що теж має діяти на принципі єдиноначальності, отримувати зарплатню та інше матеріально-технічне забезпечення лише від держави та мати два підрозділи : а) обвинувачення та іншого захисту правового статусу потерпілого у всіх видах судочинства; б) іншої юридичної допомоги [3, с. 64].

У такому разі докорінному реформуванню має бути піддана й **адвокатура**, яка теж має діяти на принципі єдиноначальності, отримувати заробітну плату й інше матеріально-технічне забезпечення лише від держави, а отримання будь-якої матеріальної та іншої вигоди від клієнта чи в його інтересах від будь-якого іншого соціосуб'єкта має розцінюватися не інакше як хабар (отримання неправомірної вигоди) чи побори із посиленою (аж до смертної кари) антикримінальною відповідальністю, а в структурі даного принципово реформованого антиделіктного органу також мають бути лише два підрозділи : а) захисту правового статусу правопорушників у всіх видах судочинства; б) іншої юридичної допомоги [3, с. 64].

Інноваційну, докорінним чином реформовану, сутність і функції **експертнотури, ордістатури і виконавчотури** [3, с. 65-66; та ін.], які також мають бути у вигляді єдиного антиделіктного органу і побудовані на принципі єдиноначальності із поєднанням за принципом спеціалізації всіх існуючих видів, більш правильно представити таким чином :

1. Експертних досліджень у всіх основних видах судочинства : антикримінальному, адміністративному, трудовому, де-факто майново-договірному чи цивільному і де-юре майново-договірному чи господарському [3, с. 65].

Даний підхід має поєднати всі види досліджень на основі запропонованої О. А. Кириченком і Ю. О. Ланцедовою інноваційної класифікації антиделіктних та інших експертних досліджень за базисною основою дослідження на класи :

- криміналістичних експертиз (роди : вогнепальної зброї, боєприпасів і слідів протиправного поводження з ними; механічної зброї, боєприпасів і слідів протиправного поводження з ними; вибухової зброї, вибухових пристроїв і речовин, засобів підризу і слідів протиправного поводження з ними; речовин, матеріалів і виробів з них; відновлення знищених текстів і маркувальних позначень; трасологічної; фоноскопичної; комісійної одорологічної; почеркознавчої; авторознавчої; портретної; технічної; технологічної, товарознавчої; бухгалтерської; фінансово-економічної, біологічної, інженерно-екологічної, мистецтвознавчої, військової та ін.);

- медичних експертиз (роди : геноскопічної; імунологічної; біологічної; цитологічної; трасологічної; токсикологічної; трасосубстанцій, механізм появи і зміни яких пов'язаний із механізмом утворення пошкоджень на тілі людини; трупу людини та ін.);

- досліджень психіки людини (роди : психологічної, що досліджує різні особливості психіки людини; психіатричної, що досліджує різні відхилення і

захворювання психіки людини, в т. ч. що встановлює факт наявності та/чи визнання необхідності лікування різних проявів залежності психіки людини, що може бути підставою для виділення відповідних видів даного роду експертизи);

- наркологічних експертиз, що встановлює факти наявності і необхідності лікування різних проявів психічної та/чи обмінної залежності: алкоголізму, наркоманії, токсикоманії та ін., згідно чого також можуть визначатися відповідні види даного класу досліджень [2, с. 405-416].

2. Ордістичної діяльності - в межах спеціалізації такої діяльності за антиделіктними органами, які її проводять [3, с. 66].

3. Виконавчої діяльності – виконання остаточних судових рішень по всім видам судочинства з існуванням двох департаментів :

3.1. Виправно-трудоного чи пенітенціарного (виконання судових рішень із засудження підсудного до смертної кари чи іншої вищої міри покарання та позбавлення чи іншого обмеження його волі).

3.2. Виконання інших судових рішень та виконавчих проваджень [3, с. 66].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Висновок Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) щодо проекту закону України «Про прокуратуру» № 539/2009 від 12-13 червня 2009 р. URL : [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2009\)048-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2009)048-ukr)

2. Кириченко А. А., Тунтула А. С., Ткач Ю. Д. Інноваційні основи методології криміналістики. *Криміналістика і судова експертиза : міжвідом. наук.-метод. зб.* / Київський НДІ судових експертиз; редкол.: О. Г. Рувін (голов. ред.) та ін. Междунар. наук.-метрич. бази : Index Copernicus International, Київ: КНДІ СЕ, 2019. Вип. 64. С. 405-416. URL : <http://digest.kndise.gov.ua/archive/criminalistics-and-forensics-2019/>

3. Кириченко О. А., Тунтула О. С., Ткач Ю. Д. Інновації юриспруденції в забезпеченні журналістської галузі права та медіабезпеки : монографія. Варшава : RS Global Sp.z O.O., 2021. 98 с. URL : <https://monographs.rsglobal.pl/index.php/rsgl/catalog/book/40>

4. Кириченко О. А., Ткач Ю.Д., Бондаренко І.В. Інновації юриспруденції в забезпеченні журналістської галузі права та медіабезпеки : монографія. Варшава : RS Global Sp.z O.O.; Київ : Видавець Назаров О. А., 2022. 2-ге вид. 1012 с.

5. Кириченко О. А., Бондаренко І.В. Інновації юриспруденції в забезпеченні журналістської галузі права та медіабезпеки : монографія. Варшава : RS Global Sp.z O.O.; Київ : Видавець Назаров О. А., 2022. 4-те вид. 2624 с.

6. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. *Zakon.rada.gov.ua* : веб-сайт. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

Копотун Ігор *головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України*

ПОЛІЦЕЙСЬКІ ПРЕВЕНТИВНІ ЗАХОДИ: УМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ

Для охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення поліція застосовує в межах своєї компетенції поліцейські превентивні заходи та заходи примусу, визначені Законом України "Про Національну поліцію".

Зокрема, мова йде про такі превентивні поліцейські заходи:

- перевірка документів особи;
- опитування особи;
- поверхнева перевірка і огляд;
- зупинення транспортного засобу;
- вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території;
- обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;
 - проникнення до житла чи іншого володіння особи;
 - перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ;
 - застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;
 - перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;
 - поліцейське піклування (частина перша статті 31 Закону).
- **Під час проведення превентивних поліцейських заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи.**

Право поліцейського вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу.

Поліцейський має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, у спосіб, який дає можливість поліцейському прочитати та зафіксувати дані, що містяться в документах, у таких випадках:

- якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи;
- якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка самовільно залишила місце для утримання військовополонених. *Дане положення діє тимчасово, на період введення в Україні воєнного стану, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України та 60 днів після цього;*
- якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;
- якщо особа перебуває на території чи об'єкті із спеціальним режимом або в місці здійснення спеціального поліцейського контролю;
- якщо в особі є зброя, боеприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;
- якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;
- якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення (стаття 32 Закону).

Підстави для проведення поліцейським опитування особи

Поліцейський може опитати особу, якщо існує достатньо підстав вважати, що вона володіє інформацією, необхідною для виконання поліцейських повноважень (стаття 33 Закону).

Для опитування поліцейський може запросити особу до поліцейського приміщення.

Надання особою інформації є добровільним. Особа може відмовитися від надання інформації. Проведення опитування неповнолітніх допускається тільки за участю батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога.

Перед проведенням такого опитування особи поліцейський роз'яснює їй підстави та мету застосування поліцейського заходу, якщо це не перешкодить виконанню поліцією повноважень, покладених на неї Законом.

Особливості поверхневої перевірки і огляду

Поверхнева перевірка як превентивний поліцейський захід є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу (стаття 34 Закону).

Для здійснення поверхневої перевірки особи поліцейський може зупиняти осіб та/або оглядати їх, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб.

Поверхнева перевірка здійснюється поліцейським відповідної статі. У невідкладних випадках поверхневу перевірку може здійснити будь-який поліцейський лише з використанням спеціального приладу або засобу.

Поліцейський зобов'язаний поінформувати водія про конкретну причину зупинення ним транспортного засобу. При цьому, поліцейський повинен детально описати підстави цієї зупинки.

Законне обмеження доступу до певної території та обмеження пересування особи

Поліцейський уповноважений вимагати від особи (осіб) залишити визначене місце на певний строк або заборонити чи обмежити особам доступ до визначеної території або об'єктів, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей, для збереження та фіксації слідів правопорушення.

Окрім цього, поліцейський може обмежувати або забороняти рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць і автомобільних доріг у разі затримання осіб відповідно до закону, під час аварій, інших надзвичайних ситуацій, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей (стаття 36 Закону).

Поліція уповноважена затримувати особу на підставах, у порядку та на строки, визначені Конституцією України, Кримінальним процесуальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення, а також іншими законами України.

Відлік часу утримання затриманої фізичної особи в спеціально відведених для цього приміщеннях рахується з моменту її фактичного затримання.

За необхідності, у таких випадках, поліцейські повинні негайно викликати медичних працівників до місця фактичного знаходження таких осіб, а також, за можливості, поінформувати членів сім'ї.

Також поліцейський може тимчасово обмежити фактичне володіння річчю або пересування транспортного засобу для запобігання небезпеці, якщо є достатні підстави вважати, що річ або транспортний засіб можуть бути використані особою з метою посягання на своє життя і здоров'я або на життя чи здоров'я іншої людини, або пошкодження чужої речі.

На вимогу особи поліцейський зобов'язаний повідомити про причини застосування ним відповідних заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. Прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141(з наступними змінами та доповненнями)
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст.131 (з наступними змінами та доповненнями).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 року № 8073-X. *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122 (з наступними змінами та доповненнями).
4. Митний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 13.03.2012 № 4495-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4495-17>.
5. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379 (з наступними змінами та доповненнями).
6. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : Наказ; МВС України від 28.07.2017 № 650 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1041-17>.
7. Про Правила дорожнього руху : Постанова Кабінету Міністрів України; Перелік, Правила від 10.10.2001 № 1306 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1306-2001-%D0%BF>.

Ланцедова Юлія доцент кафедри кримінального права і процесу юридичного факультету Національного авіаційного університету, кандидат юридичних наук, доцент

ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ, СПІВВІДНОШЕННЯ ТА ПЕРЕЛІКУ ФУНКЦІЙ АНТИДЕЛІКТНИХ ОРГАНІВ ДЛЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ

Виклад найбільш ефективного, раціонального та якісного здійснення превентивної діяльності як лише однієї з великої кількості антиделіктних функцій тих чи інших підрозділів поліції та будь-якого іншого антиделіктного органу, якими доцільно іменувати суд та інші традиційні правоохоронні органи чи органи правопорядку, зводиться до наступного обґрунтування інноваційного розуміння сутності, співвідношення та переліку функцій антиделіктних органів.

Основою на розроблених Ю. Д. Ткачем взаємопов'язаних восьми стадіях подолання кримінальних правопорушень [7, с. 59; 8, с. 43; та ін.] доцільно запропонувати **інноваційне бачення функцій антиделіктних органів в контексті подолання вже всіх різновидів правопорушень** [1, с. 49-53; 2, с. 49-53, 208-216; 3, с. 2345-2353; та ін.], що у розвитку більш правильно викласти у такій редакції :

1. Виявлення латентних правопорушень.
2. Припинення триваючих правопорушень.
3. Розкриття правопорушень.
4. Досудове розслідування чи інше досудове з'ясування обставин правопорушення.
5. Судове чи остаточне позасудове вирішення справи про відповідне правопорушення.
6. Виконання остаточного судового чи позасудового рішення і, перш за все, найповніше відновлення порушеного правового статусу соціосуб'єктів.
7. Проведення роботи із засудженням до зняття чи погашення судимості.
8. Проведення в координації з усіма іншими державними органами, посадовими особами та іншими соціосуб'єктами інших заходів з профілактики правопорушень, перш за все, з усунення причин та умов, що сприяли вчиненню правопорушень (що має бути зроблене ще до вчинення правопорушення з метою його недопущення, а вже після цього має досліджуватися наявність чи відсутність підстав для притягнення винної особи до відповідного виду юридичної відповідальності), з готування належних пропозицій із удосконалення відповідного законодавчого та базисного підзаконного регулювання.

9. Здійснення узагальнень відповідної антиделіктної практики і виявлення її досягнень і недоліків [1, с. 49].

10. Проведення корпоративної (відомчої, тобто, в межах діяльності відповідного антиделіктного відомства) та локальної (тобто, в рамках діяльності певного антиделіктного органу як юридичної особи) підзаконотворчої діяльності із організації роботи даного антиделіктного органу та протидії правопорушенням [1, с. 49-50].

11. Здійснення наукових досліджень у напрямку підвищення ефективності, раціональності та якості антиделіктної діяльності відповідного виду [1, с. 50].

12. Проведення за допомогою вищих навчальних закладів міністерства освіти та науки підготовки та підвищення кваліфікації кадрів антиделіктної діяльності відповідної спеціалізації та субспеціалізації.

13. Здійснення поточного підвищення кваліфікації антиделіктологів відповідної спеціалізації і субспеціалізації [1, с. 50].

Профілактична функція антиделіктних органів, на думку даної авторки, є обов'язком як для такого роду спеціальних органів держави, так й для будь-яких інших державних органів і посадових осіб та й для будь-яких інших соціосуб'єктів, які мають сприяти антиделіктним органам у найбільш ефективному, раціональному та якісному виконанні й всіх інших вказаних функцій антиделіктної діяльності [1, с. 50].

Викладене інноваційне розуміння функцій антиделіктних органів, що покладає на ці державні органи завдання із подолання як кримінальних, так й адміністративних, дисциплінарних, де-факто майново-договірних (цивільних) та де-юре майново-договірних (господарських, економічних, арбітражних) правопорушень, що кожний з цих органів зобов'язаний здійснювати у своїй компетенції на певній стадії чи стадіях або щодо певних категорій правопорушень, дуже яскраво свідчить про юридичну некомпетентність існуючого традиційного і законодавчого іменування такого роду державних органів правоохоронними та виокремлення з їх числа суду [1, с. 50], що спостерігається, перш за все, у назві та за змістом базисного для традиційного розуміння даної діяльності закону «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [1, с. 50; 6], де, як бачимо, судові та правоохоронні органи алогічно відокремлені один від одного.

Виходить, що ці державні органи зобов'язані лише, охороняючи право від порушень, попередити вчинення правопорушень, що фактично знаходиться в межах восьмої та з певним ступенем умовності й наступних із вказаних інноваційних функцій, а якщо правопорушення все ж таки було вчинене, то інші інноваційні функції, перш за все, з першої по сьому функцію, є нібито завдання вже яких-то інших державних органів [1, с. 50].

З таким підходом, зрозуміло, неможна погодитися і запропоноване інноваційне найменування такого роду державних органів власне антиделіктними вже у повній мірі узгоджує всі запропоновані інноваційні функції із новітньою назвою цих державних

органів і є **першою надто потужною доктринальною, законодавчою та іншою прикладною основою** для реалізації розробленого авторами і презентованого окремо (див. післямова дійсного видання) інноваційного порядку найбільш ефективного, раціонального та якісного пізнання, визнання, забезпечення, дотримання і максимально повного відновлення правового статусу будь-яких інших соціосуб'єктів, які залучені у сферу журналістської галузі права і медіабезпеки [1, с. 51].

Звідси пропонується **інноваційне розуміння поняття антиделіктної діяльності**, що у розвитку було представлено даним автором як *такого виду державної діяльності, основне призначення якого полягає у найбільш ефективному, раціональному та якісному як подоланні різних видів правопорушень на кожній зі стадій його здійснення, так й функціонування антиделіктних органів, а також у здійсненні з цією метою базисного, корпоративного (відомчого) і локального підзаконного правового регулювання, узагальнень відповідної антиделіктної практики, наукових досліджень, підготовки та перепідготовки в юридичних навчальних закладах антиделіктологів та самостійного поточного підвищення їх кваліфікації* [1, с. 51].

Таким чином, охорона права (належного правового регулювання необхідних сторін життя) від порушень (правопорушень) фактично становить часткове завдання щодо попередження правопорушень, або превентивної діяльності поліції та інших антиделіктних органів, що, своєю чергою, представляє лише з багатьох стадій з подолання правопорушень, коли Ю.Д. Ткач, як вже підкреслювалося, виділяє вісім стадій подолання кримінальних правопорушень [7, с. 59; 8, с. 43; та ін.].

За однією з останніх варіацій новітньої доктрина подолання кримінальних правопорушень даного автора виділяються такі стадії подолання такого роду правопорушень, як :

1. Виявлення латентних кримінальних правопорушень.
2. Припинення триваючих кримінальних правопорушень.
3. Розкриття кримінальних правопорушень.
4. Досудове розслідування (дізнання, попереднє слідство) кримінальних правопорушень.
5. Досудове вирішення або судовий розгляд (перша інстанція) та перегляд (апеляція, касація, провадження за нововиявленими або винятковими обставинами) справи.
6. Виконання досудового чи судового рішення.
7. Проведення роботи із особою, звільненою з місць позбавлення волі, до зняття або погашення судимості.
8. Здійснення інших заходів щодо попередження кримінальних правопорушень [8, с. 43; та ін.].

По суті, кожна з названих у цій процедурі стадій подолання кримінальних правопорушень є тим чи іншим способом їх попередження або превентивної діяльності тих чи інших підрозділів поліції та інших антиделіктних органів, що, однак,

може мати й інші процедури, в т. ч. і заходи щодо охорони права (правового регулювання) від порушень.

Функцією ж традиційних правоохоронних органів має стати проведення у своїй компетенції всіх чи лише певних стадій подолання правопорушень, що в авторському інноваційному розумінні вже викладені вище і робить доцільним перейменувати такого роду державні органи на антиделіктні, правоохоронну діяльність та освітню спеціалізацію – на антиделіктну, а правоохоронців – на антиделіктологів [3, с. 2346-2347].

При цьому в порядку дискусії на всеохоплююче найменування такого роду державних органів може претендувати й відображене з 2 червня 2016 р. у п. 2 ч. 1 ст. 131¹ Конституції України словосполучення «органи правопорядку» [4; 5, с. 27-35], що, однак, не впливає на запропоноване у дійсній публікації інноваційне розуміння сутності, співвідношення та переліку функцій такого роду державних органів, превентивна діяльність поліції поміж яких займає лише одну з них, а самі органи поліції є одними з багатьох інших антиделіктних органів чи органів правопорядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кириченко О. А., Тунтула О. С., Ткач Ю. Д. Інновації юриспруденції в забезпеченні журналістської галузі права та медіабезпеки : монографія. Варшава : RS Global Sp.z O.O., 2021. 98 с. URL : <https://monographs.rsglobal.pl/index.php/rsgl/catalog/book/40>.
2. Кириченко О. А., Ткач Ю. Д., Бондаренко І. В. Інновації юриспруденції в забезпеченні журналістської галузі права та медіабезпеки : монографія. Варшава : RS Global Sp.z O.O.; Київ : Видавець Назаров О. А., 2022. 2-ге вид. 1012 с.
3. Кириченко О. А., Бондаренко І. В. Інновації юриспруденції в забезпеченні журналістської галузі права та медіабезпеки : монографія. Варшава : RS Global Sp.z O.O.; Київ : Видавець Назаров О. А., 2022. 4-те вид. 2624 с.
4. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. *Zakon.rada.gov.ua* : веб-сайт. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
5. Ланцедова Ю. О., Косарівська О. В. Інноваційне розуміння сутності, структури і переліку функцій органів правопорядку. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права*. Междунар. наук.-метрич. бази : Index Copernicus International, HeinOnline. 2022. № 102. С. 27-35. URL : http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2022/09/lantsedova_kosarivska_102.pdf.
6. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3781-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50. *Zakon.rada.gov.ua* : веб-сайт. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

7. Ткач Ю.Д. Поняття і системно-структурна будова криміналістики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2004. 556 с.

8. Ткач Ю.Д. Теоретичні основи криміналістики (періодизація, поняття, система, міжнауковий статус) : монографія / за наук. ред. О.А. Кириченка. Одеса : Вид-во ОЮІ НУВС, 2007. 176 с.

Мазур Уляна курсант 2-го курсу факультету №3 Донецького державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції

Науковий керівник:

Хозлу Іван викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2Донецького державного університету внутрішніх справ, старший лейтенант поліції

ПОНЯТТЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇЇ СПІВВІДНОШЕННЯ З ПРАВООХОРОННОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Необхідно зазначити, що поліцейська діяльність направлена на задоволення потреб суспільства, які полягають у дотриманні законності та правовій охороні суспільних відносин, також вона є одним з основоположних аспектів функціонування публічної влади та виконує превентивну, репресивну та соціальну функції. Найбільш яскраво виражені поняття, ознаки та розуміння поліцейської діяльності є такі як:

1. Поліцейська діяльність являє собою один з видів соціальної діяльності і характеризується всіма її основними ознаками.
2. Поліцейська діяльність – це керівництво спеціальними структурами публічної влади, як правило, виконавчої її ланки, спрямоване на охорону громадського порядку, забезпечення безпеки (громадської, державної, економічної, та ін.)
3. Розуміється як усвідомлений і цілеспрямований вплив суб'єкта на об'єкт.
4. Цілеспрямованість поліцейської діяльності здається тим, що держава в нормативно-правовому порядку встановлює компетенцію суб'єктів цієї діяльності, засоби і способи здійснення юридично значущих дій.
5. Коло суб'єктів поліцейської діяльності є широким і не обмежується тільки поліцією.
6. Зміст і основу поліцейської діяльності становить поняття «охорона», що зумовлює і особливий характер цієї діяльності. «Охороняти» означає стежити за

збереженням, безпекою, недоторканністю, захищати когось або щось від злочинних дій.

7. Для даної діяльності характерний специфічний набір методів (способів) її здійснення. Перш за все, до них належать адміністративний нагляд і адміністративний примус.

8. Поліцейська діяльність за своєю природою є професійною, публічною, здійснюється виключно на правовій основі.

Науковці вважають метою поліцейської діяльності реалізацію поліцейської функції держави – встановлення та забезпечення внутрішньодержавного порядку спеціально уповноваженими органами поліції, армії, служби безпеки, виправними установами – шляхом застосування заходів фізичного державного примусу з метою охорони правопорядку і забезпечення внутрішньої безпеки. Слід зазначити, що є й такі вчені, що виділяють загальну поліцейську діяльність, під якою розуміють правоохоронну діяльність уповноважених державою суб'єктів публічної адміністрації, спрямовану на встановлення та забезпечення правопорядку, з можливістю застосування заходів адміністративного примусу в передбачених законом випадках, та спеціальну поліцейська діяльність, яка визначається як діяльність уповноважених державою спеціальних суб'єктів поліцейської діяльності щодо здійснення оперативно-розшукової, кримінальної процесуальної та виконавчої діяльності, передбаченої нормами права, що визначають специфічний порядок її здійснення.

Виходячи зі змісту наведених визначень, слід зазначити, що пріоритетним змістом поліцейської діяльності є контроль за додержанням правопорядку та вжиття превентивних заходів для зниження показників злочинності. Окрім того, відзначимо, що поліцейська діяльність будується на основі принципів. Принцип є однією з основних категорій, яка використовується для характеристики діяльності у будь-якій сфері. Не є виключенням і сфера діяльності поліції.

Отже, одні вчені пов'язують правоохоронну діяльність з формами діяльності держави та, відповідно, визначають її як одну з правових форм діяльності держави, що має на меті захист суспільних відносин від протиправних посягань, відновлення порушеного правопорядку, притягнення винних у правопорушенні суб'єктів до передбаченої законом відповідальності. Згідно з таким визначенням, правоохоронна діяльність включає в себе профілактичну, регуляційну, захисну, охоронну, оперативно-розшукову діяльність, а також виконання актів застосування нормативних приписів судів та правоохоронних органів.

Співвідношення поліцейської діяльності та правоохоронної діяльності це один вид діяльності входить до складу другого — ширшого поняття, вони співвідносяться як частина та ціле. В першу чергу це обумовлено їх суб'єктивною складовою. Якщо правоохоронна діяльність необов'язково повинна здійснюватися у формі правозастосування, то поліцейська діяльність завжди пов'язана із застосуванням права, більше того, вона пов'язана із застосуванням заходів офіційного фізичного

примусу. Термін «правоохоронна діяльність», на відміну від «поліцейської діяльності», широко вживається в чинному законодавстві, науковій, навчальній та публіцистичній літературі.

Досліджуючи різні точки зору науковців щодо визначення «правоохоронної діяльності» повинна зазначити констатування Б. М. Гука, що правоохоронна діяльність охоплює різні аспекти суспільних відносин і спрямована на попередження чи припинення правових конфліктів шляхом застосування правостановлюючих, правозабезпечувальних, правопримушувальних і правовідновлювальних дій. Метою такої діяльності є охорона особи, її прав, свобод та інтересів, охорона суспільства і держави, їх матеріальних та духовних цінностей, дотримання правопорядку та законності в суспільстві.

Правоохоронна та поліцейська діяльність – це не зовсім співвідношення загального та спеціального. Поліцейській діяльності притаманні основні ознаки правоохоронної та юридичної діяльності. Безумовно, правоохоронна діяльність охоплює поліцейську діяльність, але не всі правоохоронні органи є поліцейськими. Обидва поняття мають спільні ознаки та предмет впливу, суттєвою спільною ознакою є можливість застосування заходів примусу та надання сервісних послуг, а відмінністю – суб'єктивний склад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія / О. Ф. Кобзар. Харків ; Дніпропетровськ : Панов, 2015. 316 с.
2. Гук Б. М. Правоохоронна спрямованість діяльності Державної виконавчої служби України. Форум права. 2011. №3. С. 190-195.
3. Проневич. О. С. Поліцейська діяльність як вид державно-управлінської діяльності. Форум права. 2009. №2. С. 350-356.
4. Подоляка А. М. Правоохоронна діяльність і правоохоронні органи. Віче. 2009. №18. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/5671>.
5. Когут. Я. М. Щодо поняття адміністративної поліцейської діяльності. Митна справа. 2013. №5(2). С. 121-126.

*Метельський Ігор старший викладач
кафедри кримінального права та
процесу Західноукраїнського
національного університету,
кандидат юридичних наук*

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ПІДРУЧНИХ ЗАСОБІВ ЯК ЗАХОДІВ ПРИМУСУ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ

Дата повномасштабного вторгнення росії на територію України стала точкою відліку не лише для українців, але і для всього світу та поділила світову історію на час до і після. До – час, коли люди жили безтурботно зі своїми планами та надіями на краще, після – час, сповнений горя, нездійсненими мріями та розмитим майбутнім. У цей нелегкий час, поряд із військовими Збройних сил України, на захист держави стали і поліцейські, на плечі яких лягли не лише звичні обов'язки по забезпеченню громадського порядку та безпеки, а й інші – пов'язані із підтриманням безпечного середовища проживання суспільства. Саме працівники поліції стали на варту внутрішньої безпеки держави та робили все, аби захистити життя та майно громадян, а також забезпечити безпеку на місцях проведення бойових дій та евакуації населення. У зв'язку із появою нових завдань, компетенція та повноваження поліції потребували розширення свого змісту, адже відповідно до ч.1 ст. 24 закону України «Про Національну поліцію», виконання інших (додаткових) повноважень може бути покладене на поліцію виключно законом, [1] при цьому повноваження поліцейських, передбачені ст. 23 даного закону.

З цією метою 15.03.2022 року Верховна Рада України прийняла закон «Про внесення змін до законів України "Про Національну поліцію" та "Про Дисциплінарний статут Національної поліції України" з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану». Саме цим законом повноваження поліції зазнали суттєвого розширення, чого і вимагали реалії часу. Зокрема, серед іншого, даний закон передбачав, що під час дії воєнного стану поліція діє згідно із призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються відповідно до Конституції України та Закону України "Про правовий режим воєнного стану". [2] Крім того, для підтримання порядку в державі та забезпечення гідної відсічі агресору, поліцейським надаються додаткові права, серед яких під час дії воєнного стану, у разі необхідності відбиття нападу, що загрожує життю чи здоров'ю поліцейського або іншої особи, а також усунення небезпеки у стані крайньої необхідності або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та/або чинить опір поліцейському, поліцейський має право використати підручні засоби. [1, 2] Це означає, що звичний перелік заходів примусу, передбачений законом України «Про Національну поліцію» став ширшим і відкритим, адже чіткого визначення та

перелічення підручних засобів українське законодавство не містить. Наділення поліцейських таким правом викликало дискусії як серед науковців, так і серед практиків, оскільки виникає як мінімум декілька питань: що таке підручні засоби в розумінні головного «поліцейського» закону? Який перелік цих засобів? Який порядок їх застосування? Та й взагалі, надання такого права: це необхідність, яка забезпечить порядок в суспільстві під час воєнного стану, чи інструмент для випадків свавілля зі сторони поліцейських.

Щодо першого питання, яке стосується поняття підручних засобів, то науковці пропонують розуміти під ними як певну спеціальну дію, яка дає можливість щось здійснити та досягти певної мети (різноманітні засоби впливу на особу, яка вчинила правопорушення), так і доступні елементи оточуючого середовища (предмети, речі, елементи спеціального спорядження, одягу, транспортні засоби), які за певних обставин поліцейський використовує для реалізації своїх службових повноважень, за умов відсутності конструктивно призначених для цього спеціальних засобів. [3, С. 246] Інші ж вказують, що це будь-які предмети, механізми, речовини, прилади і пристрої, що оточують поліцейського. [4, С. 214] Аналіз законодавства та наукових поглядів дозволяє зробити висновок, що підручні засоби, які можуть бути застосовані поліцейськими як заходи примусу – це будь-які засоби, які не є спеціальнопризначеними для здійснення впливу зі сторони поліцейського, але можуть бути використані ним у професійній діяльності під час дії воєнного стану, для відбиття нападу, що загрожує життю чи здоров'ю поліцейського або іншої особи, а також усунення небезпеки у стані крайньої необхідності або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та/або чинить опір поліцейському. Виходячи з цього можна частково відповісти на запитання про порядок застосування таких засобів. Адже, відповідно до ч. 5 ст. 42 закону України «Про Національну поліцію», підручні засоби можуть бути застосовані лише за наявності певних умов, а саме під час дії воєнного стану, у разі необхідності відбиття нападу, що загрожує життю чи здоров'ю поліцейського або іншої особи, а також усунення небезпеки у стані крайньої необхідності або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та/або чинить опір поліцейському. [1, 2] Водночас, варто зазначити, що оскільки відсутній чіткий перелік цих засобів, що, вважаємо, є негативним явищем в законодавстві та потребує негайної уваги зі сторони законодавця, чітко відповісти на питання про порядок їх застосування не можливо, оскільки кожен засіб може мати певні свої обмеження чи особливості застосування. Крім того, під час дії воєнного стану поліцейський має право застосовувати заходи примусу, в тому числі і підручні засоби стосовно осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України, без врахування вимог та заборон, передбачених статтею 43, частинами четвертою та п'ятою статті 45, а також частиною дев'ятою статті 46 закону України «Про Національну поліцію». [1, 2] Останнє говорить про можливість застосування заходів примусу без попередження, нанесення ударів спеціальними засобами без обмежень щодо локації їх нанесення, а також застосування вогнепальної зброї і т.д.

Говорячи про резонантність рішення законодавця щодо надання права поліцейським застосовувати підручні засоби в якості заходу примусу, варто звернути увагу, що про можливість застосування таких засобів науковці говорили ще до введення в Україні воєнного стану. Так, О.В. Ковальова вказує, що серед засобів обмеження рухомості поліцейські можуть застосовувати окрім іншого і підручні засоби, на кшталт ременя, стяжок та ін. [5, С. 19] Це свідчить про те, що закріплення на законодавчому рівні таких засобів було необхідним ще до повномасштабного вторгнення, і тільки після нього законодавець зробив цей крок. Вважаємо, що і в умовах мирного часу, і в умовах війни застосування таких засобів є допустимим та не повинно сприйматися як інструмент свавілля поліцейських, при умові чіткої регламентації порядку такого застосування.

Підсумовуючи вищесказане, необхідно підмітити, що час готує для суспільства постійні виклики, які потребують вчасної та адекватної реакції, яка повинна забезпечуватися, в тому числі, гнучкістю законодавства. Саме законодавство, передбачаючи певну можливість чи права, повинно і передбачати процедуру та порядок використання такої можливості чи реалізації права. Тому, передбачаючи право поліцейського застосовувати підручні засоби в якості заходів примусу, законодавцю необхідно і регламентувати поняття, види та особливості застосування таких засобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 40-41. Ст. 379.
2. Про внесення змін до законів України "Про Національну поліцію" та "Про Дисциплінарний статут Національної поліції України" з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2123-IX. Офіційний вісник України. 2022. № 37. Ст. 1977.
3. Синенький В.М. Застосування поліцейськими підручних засобів в стані необхідної оборони або крайньої необхідності в умовах воєнного стану. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2022. № 32. С. 242–248.
4. Жбанчик А.В., Бойко О.І. Спеціальні засоби в діяльності поліції: нова концепція. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2022. № 5. С. 212-216.
5. Ковальова О.В. Законний порядок і проблемні питання застосування спеціальних засобів під час адміністративного затримання. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України. Харків, 2018. С. 16-20.

Миронюк Роман професор кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ВАДИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОКРЕМІ ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Адміністративні правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху складають найпоширенішу з поміж інших порушень групу правопорушень, які виявляються, фіксуються та за які поліцейськими та судом застосовуються штрафні санкції. Однак попри постійну увагу науковців та практиків, яка спрямована на удосконалення адміністративно-деліктного законодавства у сфері їх правового регулювання, діючий Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) містить ряд положень, які потребують удосконалення з метою більш ефективного впливу на порушників правил дорожнього руху. Тому нижче доцільно вказати на окремі недоліки адміністративно-деліктних норм, які встановлюють адміністративну відповідальність за порушення правил дорожнього руху на підставі аналізу законодавства та запропонуємо окремі положення що потребують удосконалення.

Так, стаття 122 КУпАП «Перевищення встановлених обмежень швидкості руху, проїзд на заборонний сигнал регулювання дорожнього руху та порушення інших правил дорожнього руху» в ч. 4 цієї статті встановлено відповідальність за Перевищення встановлених обмежень швидкості руху транспортних засобів більш як на п'ятдесят кілометрів на годину, за що передбачено накладення штрафу в розмірі ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Цей вид правопорушення є одним з найбільш поширених та створює реальну загрозу безпеці дорожнього руху, зокрема коли воно вчинюється в межах міста, адже коли транспортний засіб рухається зі швидкістю понад 100 км/годину в місці у разі раптового попадання на дорогу пішохода (частіше дитини або особи похилого віку) водій гальмуючи не зможе різко зупинити транспортний засіб, що призведе до загибелі людини. В той же час попри високий рівень суспільної шкідливості цього діяння, наближеної до суспільної небезпеки особу за його вчинення не можливо притягнути до відповідальності і вадю цьому є пробіл в законодавстві. Так аналіз ст. 255 КУпАП дає підстави вказати, що до повноважень поліції не віднесено право складення протоколу про дане правопорушення. Окрім цього, відповідно до аналізу ст. 221 КУпАП, яка регламентує юрисдикції суду щодо розгляду справ про адміністративні

правопорушення повноваження щодо розгляду справи про це правопорушення не віднесено до юрисдикції суду; відсутня така юрисдикція і в поліції, відповідно до ст. 222 КУпАП. Отже на сьогодні склалась складна правова ситуація, на межі правового негілізму при якій відповідальність за протиправне діяння встановлена а процедура притягнення до відповідальності відсутня.

Слід визнати такою що не відповідає ступені адекватності покарання та принципу законності санкція статті 122-1 КУпАП у вигляді штрафу в розмірі дев'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за «Невиконання водіями вимог поліцейського, а водіями військових транспортних засобів - вимог посадової особи військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку у Збройних Силах України про зупинку транспортного засобу».

Слід визначити занадто суворою санкцію у вигляді позбавлення права керування транспортними засобами на строк від шести місяців до одного року за порушення норми ст. 124 КУпАП «Порушення правил дорожнього руху, що спричинило пошкодження транспортних засобів, вантажу, автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, дорожніх споруд чи іншого майна», якщо такі дії були здійснені з необережності, під час обледеніння, рясних опадів та інших природних та сторонніх факторів, які не дали можливість водію зупинити транспортний засіб та запобігти наїзду на інший транспортних засіб чи дорожню інфраструктуру. Тобто якщо включати закони логіки, то за всі порушення правил дорожнього руху альтернативною санкцією статті має бути позбавлення права керування транспортним засобом, що по крайній мірі не ефективно та суттєво порушення право особи на керування транспортними засобами. У зв'язку з цим пропонуємо виключити стягнення у вигляді «позбавлення права керування транспортними засобами на строк від шести місяців до одного року» з санкції статті 124 КУпАП, залишивши тільки штрафну санкцію.

Також слід визнати такою що не відповідає ступеню адекватності покарання та принципу законності санкція ст. 124-1 КУпАП у вигляді накладення штрафу в розмірі чотирьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (68 грн.) за такі дії як «ненадання посадовими особами підприємств, установ, організацій і громадянами транспортних засобів, що їм належать, поліцейським та медичним працівникам, а також ненадання військових транспортних засобів посадовим особам Військової служби правопорядку у Збройних Силах України у встановлених законом невідкладних випадках». Особливо коли мова йде про зупинку поліцейськими чи військовими транспортного засобу для доставлення постраждалих під час вибухів людей, термінової евакуації людей з місць активних бойових дій та інше. Така санкція має бути значно збільшена.

Потребує застосування більш ефективної санкції – громадських робіт або конфіскації транспортного засобу за таке правопорушення як «керування транспортним засобом особою, позбавленою права керування транспортними засобами», передбаченого ч. 4 ст. 126 КУпАП,

Також на сьогодні відсутня відповідальність власників мотоблоків та іншої сільхозтехніки, відсутність відповідальності велоскутерів, та електросамокатів, при цьому ст. 127 КУпАП встановлено відповідальність за «порушення правил дорожнього руху пішоходами, велосипедистами та особами, які керують гужовим транспортом, і погоничами тварин». Хоча прямої вказівки на електроскутери як транспортні засоби не має однак є судова практика яка їх прирівнює до транспортних засобів і вказує на приклади такої відповідальності. Наприклад, в обвинувальному вирокі Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 19 квітня 2021 року у справі № 336/7734/20 було визначено, що «електросамокат відповідає поняттю «транспортний засіб», яке визначено пунктом 1.10 ПДР (пристрій, призначений для перевезення людей і (або) вантажу, а також встановленого на ньому спеціального обладнання чи механізмів)» [2]. Також, у постанові від 17 травня 2021 року у справі № 761/31629/20 Київський апеляційний суд, незважаючи на відсутність у ПДР визначення електросамоката, зробив висновок, що цей пристрій відповідає поняттю «транспортний засіб», оскільки призначений для перевезення людей. Тому водій, який використовував самокат саме з цією метою, порушив пункт 11.13 ПДР [3].

Слід також відміти невідповідність санкції ст. 128 КУпАП принципу законності та адекватності покарання. Адже за таке правопорушення, як «випуск на лінію транспортних засобів, технічний стан яких не відповідає встановленим вимогам або без необхідних документів, передбачених законодавством передбачено застосування штрафу на посадових осіб, відповідальних за технічний стан, обладнання, експлуатацію транспортних засобів, громадян - суб'єктів господарської діяльності в розмірі сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Санкція потребує значного збільшення адже ступінь суспільної шкідливості такого діяння досить високий оскільки багато зафіксовано випадків ДТП з тяжкими наслідками (смертями та каліцтвом пасажирів) причиною яких є несправні транспортні засоби.

З метою підвищення рівня безпеки перевезення пасажирів пропонуємо встановити відповідальності за перевезення пасажирів громадським транспортом (в тому числі будь-яким транспортом) понад встановлену кількість місць, передбачених технічними умовами цього транспортного засобу» та закріпити таке правопорушення та відповідальність за його вчинення у розмірі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян в ст. 133-1 КУпАП «Порушення правил надання послуг та вимог безпеки при наданні послуг з перевезення пасажирів чи вантажів автомобільним транспортом».

В підсумку слід зазначити, що це тільки невелика частина порушень правил безпеки дорожнього руху, які потребують нормативного закріплення, а в цілому Глава 10 «Адміністративні правопорушення на транспорті, в галузі шляхового господарства і зв'язку» потребує суттєвого моніторингу та оновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. Відомості Верховної Ради. 1984, додаток до № 51. Ст.1122.
2. Справа № 336/7734/20. Провадження № 1кп/354/2021. Вирок від 9 квітня 2021 року. Шевченківський районний суд м. Запоріжжя. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96352078>] (дата звернення – 20.04.2023).
3. Постанова від 17 травня 2021 року у справі № 761/31629/20 Київський апеляційний суд. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96948661>] (дата звернення – 20.04.2023).

Паламарчук Іван головний спеціаліст Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, кандидат юридичних наук

АРМА СЕРЕД ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ, ЯКІ ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ПРЕВЕНТИВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Відомо, що правоохоронні органи – це органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки України, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [1].

При цьому, правозастосовні функції в теорії держави і права визначаються як функції компетентних державних органів із виконання законів і підзаконних нормативно-правових актів шляхом прийняття правозастосовного акту. Тобто функції з правореалізуючих дій наданих законом або іншими актами законодавства повноважень.

Правоохоронні функції в свою чергу розуміються як функції, сутність яких полягає в забезпеченні безпосереднього реагування на вчинені правопорушення у сфері здійснення державних функцій, встановлення і притягнення до юридичної відповідальності осіб, які їх вчинили.

Також слід зазначити, що Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА), є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері, зокрема, виявлення

та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави [2].

Профільний закон про АРМА визначає виявлення активів – як діяльність із встановлення факту існування активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави [2].

В свою чергу, розшук активів – це діяльність із визначення місцезнаходження активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави [2].

При цьому, завданням оперативно-розшукової діяльності [3] є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп (у тому числі як результат необґрунтоване набуття активів), відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України [4] з метою припинення правопорушень (використання незаконно набутих активів) та в інтересах кримінального судочинства (забезпечення мети кримінального провадження).

Оперативно-розшукова діяльність визначається, зокрема, як система гласних і негласних пошукових заходів, що здійснюється із застосуванням оперативно-технічних засобів [3].

Отже, діяльність з виявлення та розшуку активів в порівнянні з оперативно-розшуковою діяльністю за змістом мають спільні ознаки.

Одночасно, слід зазначити, що АРМА виконує, зокрема, такі функції [2]:

1) проведення аналізу статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації про виявлення та розшук активів;

2) підготовка пропозицій щодо формування та реалізації державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань;

3) здійснення заходів з виявлення, розшуку за зверненням слідчого, детектива, прокурора, суду (слідчого судді);

4) формування та ведення Єдиного державного реєстру активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні;

5) здійснення співробітництва з органами іноземних держав, до компетенції яких належать питання щодо виявлення та розшуку активів, іншими компетентними органами іноземних держав, відповідними міжнародними організаціями;

б) надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги слідчим, детективам, прокурорам та суддям з питань, пов'язаних з виявленням, розшуком активів.

Слід зазначити, що відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України [5] повноваженнями із здійснення досудового розслідування кримінальних проваджень наділені такі органи:

Національна поліція України;

Служба безпеки України;
Державне бюро розслідувань;
Бюро економічної безпеки України;
Національне антикорупційне бюро України.

Таким чином, АРМА є суб'єктом владних повноважень, що в обмежені терміни виконує розшукову діяльність з виявлення відповідних активів, виключно в рамках кримінальних проваджень та для виконання завдань кримінального судочинства, забезпечуючи діяльність зазначених правоохоронних органів.

Принагідно доречно звернути увагу, що установи виконання покарань та слідчі ізолятори, які є складовими правоохоронних органів, теж забезпечують здійснення досудового розслідування кримінальних проваджень (забезпечення арешту підозрюваних та їх оперативного контролю).

Також слід зазначити, що результати діяльності АРМА з виявлення та розшуку активів є фундаментальною складовою в забезпеченні профілактики таких правопорушень, наслідками яких є незаконне набуття активів (майна). Тобто формується гіпотеза «все предикатне майно – повертається державі».

З огляду на викладене, АРМА є центральним органом виконавчої влади фактично спеціального призначення (визначається його спеціальним статусом та специфічним завданням, виконання яких має здійснюватися із дотриманням обмежень задля забезпечення нерозголошення відомостей кримінального провадження) із правоохоронними функціями спрямованими на забезпечення (шляхом виконання свого спеціального завдання з виявлення та розшуку активів, а результати такої діяльності мають профілактичний тобто превентивний ефект), притягнення осіб, які вчинили корупційні та інші правопорушення до встановленого виду юридичної відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-ХІІ : станом на 08 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text> (дата звернення: 08.04.2023).

2. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10.11.2015 р. № 772-VIII : станом на 08 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text> (дата звернення: 08.04.2023).

3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-ХІІ : станом на 08 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 08.04.2023).

4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 08 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 08.04.2023).

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 08 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 08.04.2023).

Пилипенко Євгенія старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблемних питань правоохоронної діяльності Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший дослідник, капітан поліції

ЩОДО ВИЛУЧЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ПОСВІДЧЕННЯ ВОДІЯ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ АБО ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ ОСОБАМИ, ЯКІ КЕРУЮТЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ, У ТОМУ ЧИСЛІ У СТАНІ СП'ЯНІННЯ

Відповідно до статей 286, 286¹ Кримінального кодексу України (КК України) за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, у тому числі у стані сп'яніння, передбачений додатковий вид покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами [1]. Проте, не зважаючи на визначену законодавцем необхідність позбавлення судом права керувати транспортними засобами за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ч.ч. 1, 3 ст. 286, ст. 286¹ КК України, суспільну небезпеку та спричинені тяжкі наслідки для потерпілих осіб, вилучення поліцейськими посвідчення водія у особи, яка керувала транспортним засобом та вчинила один із вищеперелічених злочинів, згідно із чинним законодавством України не є обов'язковим.

Так, відповідно до ст. 148 Кримінального процесуального кодексу України (КПК України) вилучити посвідчення водія як документ, що засвідчує право керування транспортним засобом можна лише задля тимчасового обмеження людини у користуванні спеціальним правом. За наявності достатніх підстав вважати, що для припинення кримінального правопорушення чи запобігання вчиненню іншого правопорушення, припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного щодо перешкоджання кримінальному провадженню, забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, необхідно тимчасово обмежити підозрюваного у користуванні спеціальним правом, слідчий/інша уповноважена особа

мають право тимчасово вилучити документи, які посвідчують користування спеціальним правом, лише у законно затриманій, в порядку ст. 208 КПК України, особи [2]. Тобто для можливості вилучення у особи, яка скоїла злочин, передбачений ст. 286 КК України або ст. 286¹ КК України, посвідчення водія, необхідно спочатку здійснити затримання такої особи.

Проте, не зважаючи на можливість поліцейського (слідчого) здійснити вилучення у особи посвідчення водія, тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом здійснюється лише слідчим суддею під час досудового розслідування за відповідним клопотанням слідчого, яке подається не пізніше двох днів з моменту тимчасового вилучення. Пропуск зазначеного строку тягне за собою необхідність повернення тимчасово вилучених документів. У разі своєчасного подання клопотання, строк обмеження спеціального права встановлюється слідчим суддею не більше ніж два місяці (ст.ст. 148, 150 КПК України) [2].

Слід зауважити, що відповідно до ст. 150 КПК України звернення із клопотанням до слідчого судді щодо тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом та вилучення у зв'язку із цим посвідчення водія у особи, яка керувала транспортним засобом, є правом, а не обов'язком поліцейського [2].

На мій погляд, враховуючи суспільну небезпечність наслідків, що настають в результаті вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 286, 286¹ КК України, у вигляді спричинення потерпілому середньої тяжкості чи тяжких тілесних ушкоджень, його загибелі або загибелі кількох осіб, вилучення посвідчення водія та тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом має бути обов'язковим для особи, яка вчинила подібний злочин, незалежно від того чи затримували її в порядку ст. 208 КПК України чи ні і на увесь час досудового розслідування і судового провадження у справі, адже санкції вищезазначених статей КК України передбачають застосування до винної особи обов'язкового додаткового виду покарання – позбавлення права керувати транспортними засобами на певний строк. Така обов'язковість виправдана не тільки суспільною безпекою діянь особи, але й тих наслідків, що настали для безпеки дорожнього руху, а також для життя і здоров'я потерпілих осіб. Крім того, ч. 2 ст. 55 КК України надає можливість суду призначити додаткове покарання у виді позбавлення спеціального права, навіть коли воно не передбачене в санкції статті (санкції частини статті), за умови, що з урахуванням характеру вчиненого кримінального правопорушення, особи засудженого та інших обставин справи суд визнає за неможливе збереження за ним такого права [1]. Також, в даному контексті, цілком слушною є вимога Положення про порядок видачі посвідчень водія та допуску громадян до керування транспортними засобами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 08.05.1993 р. № 340 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 20.05.2009 р. № 511) щодо повернення посвідчень водія особам, позбавленим права керування транспортними засобами, тільки після складення теоретичного і практичного іспитів [3], адже особа вчиненням кримінального правопорушення, передбаченого ст.ст. 286, 286¹ КК

України показала не тільки низький рівень знань Правил дорожнього руху, але й відсутність навичок безпечного керування транспортним засобом, що, врешті-решт, і стало причиною скоєння дорожньо-транспортної пригоди. Тому, у таких випадках, тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом керування транспортним засобом та вилучення у зв'язку із цим посвідчення водія є виправданим кроком.

Обов'язковість вилучення посвідчення водія з боку поліцейських у разі вчинення особою будь-якого із злочинів, передбачених ст.ст. 286, 286¹ КК України, має бути визначена чинним кримінальним процесуальним законодавством України шляхом внесення відповідних змін до Кримінального процесуального кодексу України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 27.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n262> (дата звернення: 12.04.2022).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 05.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 12.04.2022).

3. Положення про порядок видачі посвідчень водія та допуску громадян до керування транспортними засобами : постанова Кабінету Міністрів України від 08.05.1993 р. № 340 в редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 20.05.2009 р. № 511. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/340-93-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.04.2022).

Рабушко Назарій курсант 2-го курсу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
рядовий поліції

Науковий керівник:

Наточій Анатолій старший викладач
кафедри тактико-спеціальної
підготовки Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ЗАХИСТІ ПОВІТРЯНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

24.02.2022 року в Україні, указом президента №64/2022 введено в дію режим воєнного стану [1]. Війна почалась з атаки повітряними цілями. На другий рік збройної агресії загарбниками все частіше застосовується повітряна техніка (винищувачі, БПЛА, ракети різних типів, тощо), війська ППО збивають частину цих об'єктів, але, на жаль, деякі з них досягають своїх цілей, зокрема і житлових будинків у населених пунктах, що є аж занадто болючою темою у цій війні.

17 жовтня 2022 року, на Україну була здійснена чергова ворожа атака БПЛА типу Shahed, маркований російськими військовими як Герань-2. Атака була спрямована з поміж всіх інших напрямків і на Київ, де їх «зустріли» патрульні поліцейські, один з таких дронів було збито за допомогою автомата Калашнікова, інформація про це з гордістю була оприлюднена в ЗМІ, а поліцейським вручено нагороди (нагрудний знак «За відвагу в службі»). Але чи відповідали такі дії закону?

Від 15.03.2022 року до Закону України про Національну поліцію були внесені зміни, які сприяли діяльності цього правоохоронного органу в умовах воєнного стану, по суті розширивши повноваження поліцейських. Стаття 42 - поліцейські заходи примусу, була доповнена зокрема і дев'ятою частиною, в якій тлумачиться, що під час дії воєнного стану поліцейський має право застосовувати заходи примусу, передбачені цією статтею стосовно осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України, без врахування вимог та заборон, передбачених статтею 43, частинами четвертою та п'ятою статті 45, а також частиною дев'ятою статті 46 цього Закону [2].

Акцент на ч.9 ст.46 є важливим, адже за певних обставин поліцейські тепер мають право не враховувати заборону застосування вогнепальної зброї в місцях, де може бути завдано шкоди іншим особам, а також у вогнебезпечних та вибухонебезпечних місцях, крім випадків необхідності відбиття нападу або крайньої необхідності [2].

Поняття раптового нападу розписано в п.2. ч.6 ст.46 Закону України про Національну поліцію, дане визначення є вужчим за поняття нападу та охоплюється

ним, отже можемо вважати атаку повітряними цілями території України як напад (раптовий напад) із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей.

На жаль, законодавець чітко не визначив випадки коли можна відійти від вимог ч.9 ст.46, хоча людське життя та здоров'я є найвищою соціальною цінністю, а застосування вогнепальної зброї – найбільш суворим заходом примусу.

Виходячи з нововведень, необхідно тепер також враховувати, що БПЛА – літальна бойова техніка, яка є **безпіотною**, а от винищувачем, літаком, гелікоптером, керує пілот, хоче це також бойова техніка. Збиваючи БПЛА, ракету, зонд, інші повітряні цілі, де відсутній пілот, поліцейський все ще повинен керуватися та посилатися на ч.9 ст.46, а саме на вислів «...крім випадків необхідності відбиття нападу, або крайньої необхідності...», якщо така необхідність звичайно виникла і вона виправдана, але щодо наміру поліцейського «приземлити» ворожий літак або гелікоптер, в якому безпосередньо знаходиться пілот, чи інші особи (екіпаж), і, відносно яких, і застосовується захід примусу, то поліціант повинен керуватися вимогами ч.9 ст.42, адже в ній іде мова про «...осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України...», ким і є пілоти, та інші особи, і відступити від вимог ч.9 та ч.10 ст.46 що дозволить уникнути зобов'язання доведення випадку необхідності відбиття нападу або крайньої необхідності.

Постає питання обов'язковості таких дій, адже збиття авіатехніки може нести дуже серйозні наслідки від загибелі людей до пошкодження майна, внаслідок падіння уламків, що підвищує і без того високий рівень суспільної небезпеки. В такому разі буде порушено принцип пропорційності, визначений в ч.5 ст.29 цього Закону, а поліцейський понесе серйозну відповідальність. У випадку, що відбувся 17 жовтня 2022 року, збитий БПЛА впав на узбіччі дороги та нікого не зачепив, але врахувати його траєкторію польоту та падіння неможливо, поліцейським пощастило. Наслідки від падіння збитого об'єкта можуть бути суттєвішими, ніж безпосередньо від його прямого застосування. Миттєво та точно оцінити ситуацію дуже важко, практично неможливо, поліцейські не є фахівцями у даній галузі, тому дуже ризикують вчиняючи дії по ліквідації повітряних цілей. Монастирський Д.А. наголошував: «Фактично вірогідність такого збиття є надзвичайно малою, а небезпека, якщо, наприклад, недосвідчена людина просто зі зброєю буде стріляти вгору перевищує ту можливість збиття, яка може бути у цьому випадку.» Тому роль поліцейських у захисті повітряного простору повинна бути мінімальною та дуже обмеженою, адже такі дії найчастіше будуть просто не виправданими та неефективними.

Виконання функцій по збиттю повітряних цілей виконують війська ППО, де на озброєнні є спеціальна техніка, яка дозволяє запобігати зайвим руйнуванням та каліцтвам. Тому, необхідно покладатися саме на них, а поліцейські повинні якнайшвидше займатися евакуацією населення, у випадках загрози такого нападу.

Питання захисту повітряного простору поліцейськими недопрацьовано на законодавчому рівні, оскільки відповідних прецедентів раніше не виникало, а діяння

несуть суперечливий характер. Поліцейські, виконуючи свій обов'язок по охороні публічної безпеки та порядку стикаються з юридичною прогалиною, наявність якої загрожує як їм самим, так і суспільству в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/64/2022>.

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19>.

Ромасенко Андрій *головний спеціаліст з питань запобігання корупції Регіонального сервісного центру ГСЦ МВС в Дніпропетровській області (філія ГСЦ МВС)*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

В умовах сучасного сьогодення на правоохоронні органи покладається суттєва відповідальність та значне навантаження. Проблемним постає підхід реалізації окремих завдань органів внутрішніх справ. Вагомою підставою поділу виконання повноважень на першочергові та другорядні слугує тотальний брак часу спричинений рівнем злочинних діянь, котрі фіксуються на державному рівні. Через першочергові та невідкладні завдання, час-від-часу не вдається простежувати правопорушення та проступки як фізичних осіб так і тих що мають більш складний практично-правовий характер та можуть вчинятись окремими особами під час виконання службових повноважень, відпрацювання покладених обов'язків тощо. В даному випадку проблемне питання що на початковому етапі його скоєння має незначні ознаки, стосуватиметься кампанії декларування доходів, активів та прибутків державними службовцями, особами уповноваженими на виконання функцій органів місцевого самоврядування та інших осіб, що можуть прирівнюватися до згаданих суб'єктів у порядку, передбаченому діючим законодавством.

Суть питання постає в наступному. Через відсутність врегульованого та злагодженого механізму взаємодії органів, підприємств та установ незалежно від організаційно-правової форми власності які виконують функції, що підпадають під ознаки суб'єктів господарювання (у т.ч. й адміністративних органів), відкритим до

дискусії лишається відпрацювання порядку звернення до належного суб'єкта у легітимному порядку, в разі виявлення ознак порушення антикорупційного законодавства.

Так само слід відмежовувати порушення в частині порядку подання/неподання/неналежного подання декларації уповноваженого на те суб'єктом декларування від правового механізму безпосереднього притягнення до відповідальності за неправдиві відомості або неподання відомостей, невнесення їх до декларації учасником деклараційної кампанії.

З метою знаходження політичної рівноваги на національному рівні, враховуючи імплементацію міжнародних правових норм та євроінтеграцію суспільних та політично-правових інститутів, Верховною Радою України планується протягом наступної сесії розглянути законопроект №8071 «Про внесення змін до деяких законів України з метою виконання вимог Європейської комісії щодо набуття Україною статусу члена Європейського союзу. Згаданий Законопроект передбачає відновлення електронного декларування для чиновників, суддів та депутатів до завершення воєнного стану [1].

Певною мірою механізм взаємодії уповноважених контролюючих осіб за порушення антикорупційного законодавства прописаний у Кодексі України про адміністративні правопорушення. Проте, в такому випадку мова йде про реалізацію процесуальних, та певною мірою матеріальних норм права, що можуть бути застосовані в разі встановлення наявності правопорушення, яке вже має бути віднесене до категорії адміністративних правопорушень (не дисциплінарних, кримінальних проступків тощо). Із згаданого можна зробити висновок, що механізм встановлення порушення в частині антикорупційного законодавства має встановлюватись внутрішньою документацією юридичної особи, в межах якої виконують повноваження, приміром, суб'єкти декларування. Але, колізія в даному випадку буде поставати в наступному. Внутрішня (службова) документація юридичної особи в такому разі буде напрацьовуватись та вміщувати в собі ознаки діючих законодавчих норм, які в даному випадку будуть мати опосередковане відсилання до внутрішньої документації юридичної особи. Тобто, відповідальність за порушення механізму реалізації належного контролю за порядком дотримання вимог антикорупційного законодавства, в такому разі буде нести у першочерговому порядку особа, відповідальна за дотримання установлених норм та правил. В разі встановлення будь-яких умов невідповідності процесуальному порядку викриття/встановлення порушення антикорупційного законодавства, який як було зазначено вище, не існує в єдиному та однозначному вигляді, такий порядок може бути визнаний таким, що не відповідає законодавчим умовам.

Для реалізації заходів передбачених Антикорупційною програмою МВС на 2023-2025 роки [2], з метою належного виконання вимог Закону України «Про запобігання корупції» [3], та загальним вимогам доброчесної поведінки суб'єктів декларування в частині подання суб'єктами декларування навіть в умовах воєнного стану передбачається умова

подання декларацій суб'єктами декларування — учасниками антикорупційної програми [4].

Звісно, тут мова йде про ті територіально-адміністративні одиниці, діяльність яких не зупинена станом на поточний час через ситуацію яка відбувається на національному рівні через збройний напад та агресію Російської Федерації проти України [5].

Разом із тим, можливо зробити припущення, що через відстрочення часових норм у відношенні кампанії декларування, можливі збільшення випадків зловживання наявним становищем та неподання інформації або ж подання із свідомими недостовірними відомостями.

Так, можливо згадати що Міністерство внутрішніх справ зі свого боку всіляко сприяє та заохочує співпрацю громадянського суспільства із органами охорони правопорядку та громадськими організаціями спорідненого напрямку діяльності в частині викриття корупційних правопорушень [6].

Підсумовуючи наведене можливо внести пропозицію щодо подальшої взаємодії органів виконавчої влади, установ підприємств та організацій незалежно від форми власності, та уповноважених осіб щодо взаємодії в напрямку боротьби з корупцією на державному рівні [7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до деяких законів України з метою виконання вимог Європейської комісії щодо набуття Україною статусу члена Європейського союзу : Закон України № 8071. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ji08142i?an=1> (дата звернення: 10.04.2023).

2. Антикорупційна програма Міністерства внутрішніх справ України на 2023–2025 роки | Регіональний сервісний центр ГСЦ МВС в Дніпропетровській області. URL: <https://dnp.hsc.gov.ua/antikoruptionsijna-programa-ministerstva-vnutrishnih-sprav-ukrayini-na-2023-2025-roki/> (дата звернення: 07.04.2023).

3. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 07.04.2023).

4. Антикорупційна програма МВС та інформація про результати її виконання. Just a moment... URL: <https://mvs.gov.ua/uk/activity/prevention-corruption/onovlena-antikoruptionsijna-programa-mvs-ukrayini-na-2020-2022-roki> (дата звернення: 07.04.2023).

5. Мін'юст: Збройна агресія рф проти України - це підрив міжнародного правового порядку. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/marharyta-sokorenko-zbroйна-ahresiiа-rf-proty-ukrainy-tse-pidryv-mizhnarodnoho-pravovoho-poriadku> (дата звернення: 07.04.2023).

6. Міністерство внутрішніх справ. Брошура: Порадник викривачеві "Не мовчи, повідом". URL: <https://mvs.gov.ua/uk/activity/prevention-corruption/informaciino-dovidkovi-materiali/buklet-poradnik-vikrivacevi-nemovci-povidom>.

7. Боротьба з корупцією в українській поліції – EUAM Ukraine. EUAM Ukraine. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/tackling-corruption-within-ukraine-s-police-service/> (дата звернення: 07.04.2023).

Рибінський Павло курсант 1-го курсу навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського Державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції

Науковий керівник:

Пісоцька Каріна доцент кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор філософії в галузі права

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ПРОФІЛАКТИЦІ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ

Відповідно до положень Конституції України, права і свободи людини визначають зміст і спрямованість діяльності держави, забезпечення реалізації вказаних прав і свобод людини. Закон права і свободу громадянам, які реалізуються в різних сферах суспільного, політичного та економічного життя. У кожній з цих сфер здійснюється та чи інша група прав і свобод, у зв'язку з чим, державою мають постійно вживатися відповідні заходи щодо їх охорони та захисту [1].

Таким державним органом, завданням якого, є забезпечення реалізації громадянами, внесених до Конституції України прав і свобод, є Національна поліція України. Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» - поліція є центральним органів виконавчої влади, яка служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [2].

Серед завдань поліції, що зазначені у вищезазначеному законі є протидія злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, охорона прав і свобод людини також інтересів держави і суспільства, надання послуг допомоги особам в межах визначених законом, які з особистих, економічних, соціальних причин або в наслідок надзвичайної ситуації потребують допомоги. Тобто, законодавець наділив органи

Національної поліції від імені держави на здійснення повноважень в сфері забезпечення публічного порядку.

Повноваження щодо контролю та розгляду справ в сфері публічної безпеки та порядку покладено на поліцейських.

Так, відповідно до ст. 222 Кодексу України про адміністративні правопорушення працівники органів і підрозділів Національної поліції мають право від імені органів Національної поліції розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення в сфері порушення громадського порядку, а також складати протоколи про адміністративні правопорушення в даній сфері [4].

Тобто, права і свободи громадян реалізуються і через забезпечення поліцією публічної безпеки та порядку.

Профілактика правопорушень також є частиною забезпечення публічної безпеки та порядку. Профілактика може бути загальною та індивідуальною. Поняття терміну «профілактика» тлумачиться по різному та не закріплено на законодавчому рівні. Тому звернемося до трактування цього поняття науковцями та фахівцями даної сфери.

Профілактична діяльність Національної поліції виконує одночасно функцію правоохоронної діяльності та її мету, тобто досягнення високого рівня публічної безпеки і порядку, при якому зменшується кількість та тяжкість вчинення правопорушення. Ця категорія формується як комплексний вид діяльності, що поєднує в собі психологічні, соціальні та інші аспекти. При цьому правоохоронні органи вживають профілактичних заходів правовими, в деяких випадках психолого-педагогічними засобами [5, с.156] .

Таким чином, поліція відіграє важливу роль у профілактиці правопорушень у сфері публічної безпеки та порядку, оскільки вона в межах своєї компетенції вживає заходів щодо усунення причин, умов, що сприяють вчиненню правопорушень, здійснюють правове виховання населення, долучаються до профілактичної роботи з проблемними людьми, які ведуть антигромадський спосіб життя, виявляють схильність до вчинення кримінальних правопорушень, здійснюють адміністративний нагляд за особами, щодо яких його встановлено, контроль за засудженими до кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі.

Отже, можемо зазначити що підрозділи та органи Національної поліції відіграють важливу роль як в профілактиці правопорушень так і в забезпеченні публічної безпеки і порядку, що визначено повноваженнями та завданнями поліцейських у діючих законах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19>.
3. Leheza, Y., Karina Pisotska, Oleksandr Dubenko, Oleksandr Dakhno, & Artur Sotskyi. (2023). The Essence of the Principles of Ukrainian Law in Modern Jurisprudence. *Revista Jurídica Portucalense*, 342–363.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24) : Кодекс України; Закон, Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>.
5. Трофименко В. А., Радченко Я. М. Профілактична діяльність Національної поліції України: спроба філософсько-правової рефлексії, *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. 2020. № 3 (46). С. 154 -162.

Сахно Артем доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ «CUSTODY RECORDS» В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦПОЛІЦІЇ

Одним із пріоритетних завдань діяльності Міністерства внутрішніх справ України є побудова своєї діяльності на основі дотримання прав людини та забезпечення захисту суспільства від насильства, дискримінації, проявів нетерпимості та будь-яких інших порушень. Саме тому на сьогодні в територіальних підрозділах Національної поліції України активно запроваджується система «Custody Records», що використовується органами поліції для покращення стану дотримання стандартів захисту прав затриманих осіб [1].

Станом на кінець 2022 року пілотний проєкт ІІІ «Custody Records» запроваджено у 28 підрозділах (та повноцінно у 8-ми підрозділах ІІТ з початку реалізації проєкту), а саме: Тернопільському районному управлінні поліції ГУНП в Тернопільській області; Жмеринському районному відділі поліції ГУНП у Вінницькій області; Відділенні поліції №1 Володимир-Волинського районного

відділу поліції ГУНП у Волинській області; Ковельському районному управлінні поліції ГУНП у Волинській області; Володимир-Волинському районному відділі поліції ГУНП у Волинській області; Луцькому районному управлінні поліції ГУНП у Волинській області; Могилів-Подільському районному відділі поліції ГУНП у Вінницькій області. Гайсинському районному управлінні ГУНП у Вінницькій області; Вінницьке районному управлінні ГУНП у Вінницькій області; Хмельницькому районному відділі поліції ГУНП у Вінницькій області; Рівненському районному управлінні поліції ГУНП в Рівненській області; Відділі поліції № 1 Рівненського районного управління поліції ГУНП в Рівненській області; Вараському районному відділі поліції ГУНП в Рівненській області; Сарненському районному відділі поліції ГУНП в Рівненській області; Сумському районному управлінні поліції ГУНП в Сумській області; Конотопському районному відділі поліції ГУНП в Сумській області; Ніжинському районному відділі поліції ГУНП в Чернігівській області; Корюківському районному відділі поліції ГУНП в Чернігівській області; Кропивницькому районному управлінні поліції ГУНП в Кіровоградській області; Відділення поліції № 1 (Мала Виска) Новоукраїнського районного відділу поліції ГУНП в Кіровоградській області; Хмельницькому районному управлінні поліції ГУНП в Хмельницькій області; Шепетівському районному управлінні поліції ГУНП в Хмельницькій області; Кам'янець-Подільському районному управлінні поліції ГУНП в Хмельницькій області; Дністровському районному відділі поліції ГУНП в Чернівецькій області; Відділенні поліції №1 Дністровського районного відділу поліції ГУНП в Чернівецькій області; Відділенні поліції № 5 (сmt Глибока) Чернівецького районного управління поліції ГУНП в Чернівецькій області; Відділенні поліції № 1 (сmt Путила) Вижницького районного відділу поліції ГУНП в Чернівецькій області; Відділенні поліції № 6 (Новоселиця) Чернівецького районного управління ГУНП в Чернівецькій області [2].

Результативність системи «Custody Records» була оцінена поліцією та необхідність її впровадження стала частиною державної (публічної) політики. Зокрема, у 2017 році Кабінет Міністрів України ухвалив Стратегію розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2022 року [3], яка передбачала впровадження «автоматизованого обліку затриманих осіб з метою запобігання незаконному затриманню та вдосконалення системи захисту таких осіб від тортур і жорстокого поводження». У Плані заходів з реалізації Стратегії, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 №693-р [4], вже конкретизувалось, як саме це зробити, зокрема технічні, правові та організаційні аспекти впровадження системи «Custody Records» на всій території України не тільки в ІТТ, а й у відділеннях поліції (чергових частинах).

Разом з тим, аналіз відомчих нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ дозволяє констатувати, що правове регулювання системи «Custody Records» активно розвивається лише за напрямками інформаційного та організаційного забезпечення цієї діяльності.

Наприклад, за напрямком інформаційного забезпечення розроблено Інструкцію з формування та ведення інформаційної підсистеми «Custody Records» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України», затвердженої наказом МВС України від 24 травня 2022 року № 311, основними завданнями та призначенням якої є:

1) запобігання незаконному затриманню осіб, удосконалення системи їх захисту від катувань і належного поведження, а також підвищення стандартів захисту прав поліцейських від можливих неправдивих звинувачень у неправомірних діях;

2) об'єднання інформації про затриманих осіб з моменту їх фактичного затримання, перебування в територіальних (у тому числі міжрегіональних) органах Національної поліції України, їх територіальних (відокремлених) підрозділах (далі - органи (підрозділи) поліції), та звільнення або поміщення до спеціальних установ інших органів державної влади в єдиному інформаційному просторі з використанням сучасних інформаційних технологій, комп'ютерного та комунікаційного обладнання;

3) здійснення опитування затриманої особи та поліцейського, який здійснив затримання, щодо обставин та підстав затримання, а також фіксації всіх дій із затриманою особою під час її перебування в органі (підрозділі) поліції;

4) забезпечення оперативного реагування та прийняття управлінських рішень посадовими особами органів (підрозділів) поліції в разі неналежного поведження із затриманими;

5) запровадження автоматизованого формування витягу з електронної картки затримання [5].

Організаційне забезпечення «Custody Records» здійснюється відповідно до наказу Голови Національної поліції України від 26.05.2021 № 441 «Про затвердження Змін до структури територіальних органів поліції», яким запроваджено посади інспекторів з дотримання прав людини у підрозділах Національної поліції на місцях – спеціальних custody-офіцерів, що відповідають за функціонування системи «Custody Records» [6]. Водночас, питання щодо організації добору на посаду custody-офіцерів та порядку здійснення їх професійної підготовки, визначення їх компетентності відповідно до займаної посади, залишились поза межами зазначеного нормативно-правового акту.

Крім того, питання щодо правового регулювання типових стандартів до облаштування спеціальних приміщень, які мають бути призначені для роботи поліцейських із затриманими особами, врегульовані частково та в межах окремих нормативно-правових актів.

Наприклад, окремі технічні вимоги до функціонування кімнат для затриманих визначені наказом МВС України від 23.05.2017 № 440 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України», відповідно до якого, кімнати для затриманих повинні розміщуватися на першому поверсі адміністративного будинку поруч із залом оперативного управління чергової частини для того, щоб її працівники могли контролювати поведінку

затриманих; затримані особи повинні утримуватися в кімнатах для затриманих із розрахунку не менше ніж 4 квадратних метри корисної площі на одну особу (без урахування площі, призначеної для умивальника та чаші клозетної); кімнати для затриманих повинні бути забезпечені природним та штучним освітленням, вентиляцією, в опалювальний період - обігрівом, із температурою повітря не нижчою 18 °С, із дотриманням рівня вологості повітря в межах норми; кімнати для затриманих обладнуються засобами відеонагляду, санітарно-гігієнічними приладами (чашами клозетними, умивальниками - із забезпеченням права на приватність) та меблями для забезпечення мінімальних потреб для осіб, які в них утримуються [7]. Цим же наказом визначені й деякі вимоги до технічного стану кімнат для конфіденційного побачення затриманого із захисником.

Крім того, окремі технічні вимоги обладнання слідчих кімнат визначені наказом МВС України від 18.12.2003 № 1561 «Про затвердження Положення про кімнати для проведення слідчих дій та інших заходів в органах та підрозділах внутрішніх справ України» [8]. Проте, з огляду на застарілість багатьох норм коментованого наказу, нормативні вимоги до функціонування кімнат для проведення слідчих дій також потребують якнайшвидшого оновлення.

Висновок. Таким чином, слід констатувати, що на теперішній час поза межами нормативно-правового регулювання й дотепер залишаються питання щодо набору та професійної підготовки кастоді-офіцерів, питання відеофіксації та роботи з персональними даними, які збираються під час інтерв'ювання, визначення технічних вимог до функціонування кімнат для проведення інтерв'ю із затриманою особою та працівником поліції, який здійснював таке затримання. Крім того, потребують більш ретельного опрацювання питання правового регулювання функціонування кімнат для затриманих, кімнат для конфіденційного побачення з захисником та кімнат для проведення слідчих дій. Вирішення цих та багатьох інших питань щодо функціонування системи «Custody Records» вбачається у підготовці на рівні МВС України відомчого нормативно-правового акту, спрямованого на вирішення проблеми в комплексі, шляхом одночасного врегулювання організаційних, кадрових та технічних питань функціонування системи «Custody Records».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Запровадження моделі функціонування системи «Custody Records» одне з пріоритетних завдань розвитку університету. URL: <https://dnuvs.in.ua/novyny/mariupol/zaprovadzhennya-modeli-funkcionuvannya-systemy-custody-records-odne-z-priorytetnyh-zavdan-rozvytku-universytetu>.

2. Основні досягнення Національної поліції України у межах реалізації стратегічних напрямів Національної стратегії у сфері прав людини. URL: <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/dotrimannya-prav-lyudini>.

3. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 1023-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1023-2017-%D1%80>.

4. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 693-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/693-2019-%D1%80>.

5. Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «Custody Records» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України»: наказ МВС України від 24 травня 2022 року № 311.

6. Про затвердження Змін до структури територіальних органів поліції: наказ Голови Національної поліції України від 26.05.2021 № 441.

7. Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України: наказ МВС України від 23.05.2017 № 440.

8. Про затвердження Положення про кімнати для проведення слідчих дій та інших заходів в органах та підрозділах внутрішніх справ України: наказ МВС України від 18.12.2003 № 1561.

Скалацька Тетяна викладач, циклу професійно-практичної підготовки Державного професійного закладу (професійно-технічного) освіти зі специфічними умовами навчання «Академія патрульної поліції»

ЩО ВКЛЮЧАЄ В СЕБЕ ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

Актуальність дослідження превентивної діяльності поліції полягає в тому, що вона є однією з ключових складових діяльності правоохоронних органів у багатьох країнах світу, включаючи Україну. Превентивна діяльність спрямована на запобігання злочинам та іншим порушенням закону, зниження рівня злочинності та підвищення рівня безпеки громадян. Дослідження превентивної діяльності поліції є важливим, оскільки воно може допомогти в розумінні та вдосконаленні превентивних стратегій та тактик, що використовуються правоохоронними органами.

Метою дослідження є визначення сутності та особливостей здійснення превентивної діяльності поліції в сучасних умовах.

Виклад основних результатів дослідження. В англійській мові термін «prevent» означає «запобігати, охороняти, попереджати, не допускати, оберігати», а, відповідно, «prevention» – «запобігання, попередження». Слово «превенція» є іншомовним, із етимологічного погляду має латинське походження: «prae» означає «попереду, уперед, перед, бути раніше», а «verto» – «повертати, обертати, звертати, перевертати, спрямовувати, бути зверненим кудись»; «praevenio» – «випереджати, передчасно приходити» [1, с. 296].

При цьому, «заходи адміністративного попередження характеризуються загальними ознаками, притаманними заходам адміністративного примусу. Проте через свою профілактичну спрямованість вони наділені спектром специфічних, характерних лише для них ознак» [2, с. 86]. О. М. Бандурка та О. І. Беспалова, зазначають, що «превентивні поліцейські заходи – це дія або комплекс дій, що обмежують певні права і свободи людини, використання яких не завжди пов'язане із протиправною поведінкою конкретних осіб і які застосовуються відповідно до закону задля забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень із дотриманням установлених законом вимог. Застосування превентивних заходів поліцією не є самоціллю, воно доповнює проведення виховних, інформаційних, роз'яснювальних заходів і здійснюється на засадах законності, потрібності, пропорційності, ефективності, дотримання прав і свобод людини. Превентивні поліцейські заходи передбачають у встановлених законом випадках застосування обмежень певних прав і свобод до людей та організацій, у чому виявляється їхній примусовий характер, хоча правопорушення є відсутніми. Отже, ці заходи мають чітку профілактичну спрямованість і орієнтацію на захист інтересів публічної безпеки і порядку, на недопущення вчинення правопорушень» [3, с. 109].

Е. О. Безсмертний відмічає, що «адміністративно-запобіжні заходи не пов'язані з учиненням правопорушень, вони їх відвертають. У цьому розумінні, як влучно зазначалось у публікації, вони передують застосуванню заходів примусу, спрямованих уже проти винних осіб у вчиненні певних порушень. Попри превентивний характер, вони мають специфічну ознаку, яка виражається в тому, що їхнє здійснення все одно відбувається у примусовому порядку шляхом одноособового здійснення повноважень уповноваженим органом. Це вкотре доводить їхній прямий зв'язок із заходами адміністративного примусу» [4, с. 79]. На думку А. Т. Комзюка, «у публікаціях практично немає одноставності щодо визначення адміністративно-запобіжних заходів. У кожній із праць наголошуються різні аспекти цього правового явища: в одному випадку підкреслюється мета заходів, а в іншому – відсутність проступку як специфіки підстав до їх застосування» [5, с. 137].

При цьому, Закон України «Про Національну поліцію» розмежовує превентивні заходи та заходи примусу. Таке формулювання є дещо некоректним, оскільки за винятком опитування особи (ст. 33) всі інші превентивні заходи також спираються на державний примус.

Отже, «характерною особливістю групи заходів із адміністративного попередження (запобігання) є їхній профілактичний (попереджувальний) характер. Вони застосовуються для попередження, профілактики правопорушень, для підтримки правопорядку у разі надзвичайних обставин, оскільки загроза суспільним та особистим інтересам, заподіяння їм шкоди можуть виникнути не тільки внаслідок учинення правопорушення, але і внаслідок стихійного лиха. У більшості випадків їхнього застосування протиправне діяння є відсутнім, однак свобода дій правопорушника обмежується, адміністративно-примусові заходи застосовуються незалежно від його волі та бажання. Отже, особливостями адміністративно-запобіжних заходів є те, що вони застосовуються за умови відсутності протиправного діяння із метою попередження і виявлення протиправних діянь, забезпечення громадського порядку і громадської безпеки, а також попередження надзвичайних ситуацій» [2, с. 87].

Саме тому здійснення превентивних заходів потребує особливої обережності в контексті забезпечення прав людини, адже державний примус фактично застосовується до людини, яка не вчиняла правопорушення. Превентивна діяльність повинна захищати права та свободи громадян, а не порушувати їх. Поліція повинна поважати приватне життя громадян, їхню свободу думки та висловлювання, а також інші конституційні та правові гарантії. Превентивні дії поліції повинні базуватися на законі та відповідати принципу пропорційності. Це означає, що поліція повинна діяти в межах, визначених законом, і використовувати лише ті заходи, які є необхідними та пропорційними для досягнення мети. Так, Закон України «Про Національну поліцію» містить нормативно закріплений перелік поліцейських заходів превентивного характеру (ст. 31) [6] та деталізує умови та підстави застосування таких заходів, що є обов'язковою умовою їх законності. Зокрема, в статті 31 Закону України «Про Національну поліцію» визначаються наступні «види превентивних поліцейських заходів:

- 1) перевірка документів особи;
- 2) опитування особи;
- 3) поверхнева перевірка і огляд;
- 4) зупинення транспортного засобу;
- 5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території;
- 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;
- 7) проникнення до житла чи іншого володіння особи;
- 8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ;
- 9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;
- 10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, і інших категорій осіб;
- 11) поліцейське піклування» [6].

Так, «під час проведення превентивних поліцейських заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи» [6].

Превентивна діяльність поліції в умовах воєнного стану має свої особливості порівняно з мирним періодом.

Одна з основних особливостей полягає у тому, що під час воєнного стану збільшується загроза безпеці громадян та порушення закону, зокрема, військових злочинів, тероризму, шпигунства, збройних нападів тощо. Тому превентивна діяльність поліції має бути спрямована на запобігання цим порушенням. Іншою особливістю превентивної діяльності поліції під час воєнного стану є те, що змінюються пріоритети та пріоритетні напрямки діяльності поліції. Зокрема, під час воєнного стану поліція може зосередитися на забезпеченні безпеки важливих об'єктів, попередженні терористичних актів, охороні громадського порядку в районах конфлікту, забезпеченні безпеки евакуйованих людей та підрозділів військ тощо.

Висновки. Превентивна діяльність поліції - це комплекс заходів, які мають на меті запобігання злочинам та іншим порушенням закону. Основна ідея полягає у тому, щоб попередити вчинення злочину, а не реагувати на нього після того, як він вже стався. Превентивна діяльність поліції спрямована на зниження рівня злочинності, забезпечення громадської безпеки та покращення відносин між поліцією та громадою. Превентивні заходи можуть бути різного характеру, наприклад, це може бути проведення профілактичних бесід з населенням, встановлення камер відеоспостереження, патрулювання вулиць, проведення профілактичних операцій, розвиток співпраці з громадськістю тощо. Крім того, превентивна діяльність поліції може бути спрямована на виявлення та усунення факторів, які сприяють вчиненню злочинів, наприклад, на попередження насильства в родинах, боротьбу з наркоманією, зловживанням алкоголем тощо.

Дослідження превентивної діяльності поліції також мають бути спрямовані на визначення особливостей її реалізації в різних умовах, наприклад, під час воєнного стану, епідемій, терористичних загроз тощо. Це дозволить розробити більш ефективні та адаптовані стратегії та тактики для реагування на різні виклики та загрози безпеці громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зайчук О. В. та ін. Сучасна правова енциклопедія; за ред. О. В. Зайчука. Вид. 3-тє, переробл. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 408 с.
2. Домброван Н. В., Ізбаш К. С. Превентивні заходи реагування поліції на правопорушення. Соціально-правові студії. 2020. Випуск 3 (9). С. 84-90.
3. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навч. посіб.; за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : ХНУВС, 2017. 242 с.

4. Безсмертний Е. О. Адміністративно-запобіжні заходи, що застосовуються органами внутрішніх справ: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків : Університет внутрішніх справ, 1997. 155 с

5. Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації : монографія; за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.

6. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

Терехова Ганна курсант 1-го курсу навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції

Науковий керівник:

Біліченко Валерій старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Превентивна діяльність є важливою складовою роботи правоохоронних органів в нашій країні. Національна поліція України активно застосовує превентивні заходи для запобігання злочинам та забезпечення громадської безпеки. Проте, ефективність роботи підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України потребує певної оцінки та аналізу.

Національна поліція України має ряд підрозділів превентивної діяльності, таких як: патрульна поліція, поліцейські з підвищеною підготовкою, кінологічні підрозділи тощо. У 2021 році Національна поліція України виконала більше 50 тисяч превентивних заходів. З них більшість (більше 40 тисяч) стосувалася патрульної поліції. Найбільш поширеними видами превентивних заходів були: інформування населення, попередження порушень, профілактика дорожньо-транспортних пригод [1, с. 263].

Національна поліція України не лише застосовує сучасні технології, але й постійно працює над удосконаленням превентивних заходів. Один з прикладів – введення в експлуатацію автоматизованої системи «Електронний батьківський контроль» у 2020 році. Завдяки цій системі батьки можуть отримувати інформацію про місцезнаходження своїх дітей в школі. Крім того, поліція використовує системи відеоспостереження та мобільні додатки, які дозволяють громадянам повідомляти про порушення правил дорожнього руху. Використання таких технологій є важливим кроком у напрямку підвищення ефективності превентивних заходів та забезпечення безпеки громадян. Також Національна поліція України використовує систему відеоспостереження та мобільні додатки для повідомлення про порушення правил дорожнього руху [1, с. 263; 2, с. 135-144].

Превентивна діяльність є важливою складовою роботи Національної поліції України. Підрозділи превентивної діяльності здійснюють більше 50 тисяч превентивних заходів на рік, а також використовують сучасні технології для підвищення ефективності своєї роботи. Однак, ефективність роботи підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України потребує оцінки з різних поглядів, таких як ефективність використання ресурсів, задоволеність громадян роботою поліції, кількість захоплених злочинців та забезпечення безпеки громадян [2, с. 135-144; 3, с. 139-142].

Оцінка ефективності роботи превентивних підрозділів має бути здійснена на основі досліджень та аналізу даних. Це може допомогти зрозуміти, які заходи були найбільш ефективними, а які потребують удосконалення або заміни. Крім того, Національна поліція України повинна враховувати думку громадян щодо їх роботи та проводити опитування населення, щоб зрозуміти, чи відповідають їх дії потребам громадян.

Згідно зі статистикою, кількість зареєстрованих злочинів в Україні зменшилася на 4,4% порівняно з 2020 роком. Однак, це не означає, що превентивні заходи мають прямий вплив на зменшення кількості злочинів. Важливо зрозуміти, що превентивна діяльність має допомагати зменшувати кількість злочинів на довгостроковій основі, збільшувати безпеку громадян та запобігати злочинам [2, с. 135-144].

Отже, для підвищення ефективності своєї роботи національна поліція повинна продовжувати розвивати превентивну діяльність та використовувати сучасні технології. Проте, важливо оцінювати їхню роботу з різних поглядів та регулярно перевіряти ефективність заходів. Це допоможе забезпечити безпеку громадян та зменшити кількість злочинів в Україні. Крім того, національна поліція повинна враховувати думку громадськості та взаємодіяти з нею для досягнення кращих результатів в своїй роботі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Оверченко Д. Г. Тактико-психологічні аспекти превентивної діяльності поліцейських відділів масових і охоронних заходів: дис...доктора філософії. 12.00.07. Одеса, 2021. 263 с.
2. Іванов А. О. Превентивна діяльність органів поліції: реалії та виклики в умовах воєнного стану. *Право і безпека*. 2022. № 4 (87). С. 135-144.
3. Кравченко І. С. Актуальні проблеми діяльності патрульної служби Національної поліції України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Випуск 39. Том 1. С. 139-142.

Червінчук Андрій завідувач науково-дослідної лабораторії з проблемних питань правоохоронної діяльності Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший дослідник

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАПОБІГАННЯ КЕРУВАННЮ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ У СТАНІ СП'ЯНІННЯ

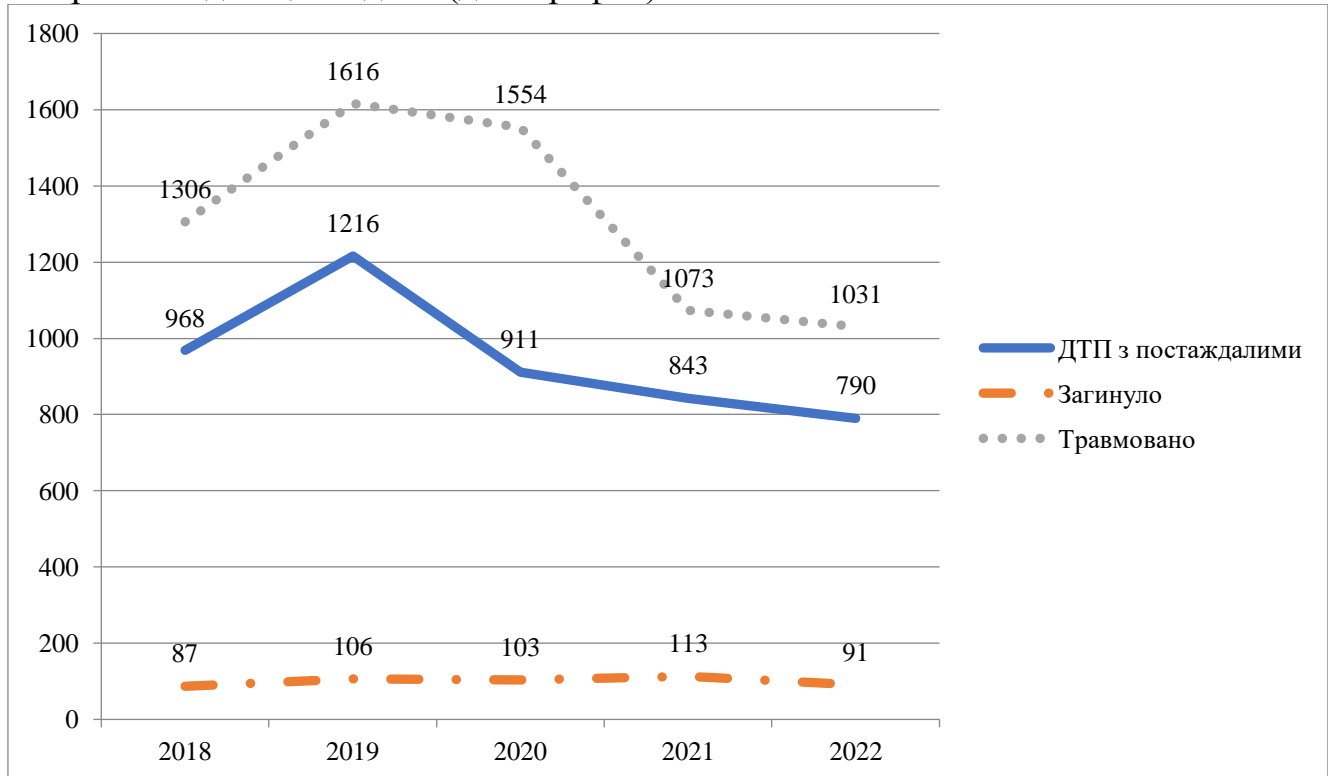
Керування транспортними засобами у стані сп'яніння залишається однією з основних причин дорожньо-транспортного травматизму в Україні. Попри введений через повномасштабну збройну агресію воєнний стан, протягом 2022 року в країні було скоєно 790 ДТП з вини нетверезих водіїв, у яких 91 особа загинула та 1031 була травмована.

Основним засобом запобігання дорожньо-транспортних пригод з вини нетверезого керування є своєчасне виявлення осіб, які керують транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, усунення їх від процесу дорожнього руху шляхом відсторонення від керування та притягнення до адміністративної відповідальності, яке полягає у накладенні адміністративного стягнення.

Зважаючи, що метою адміністративного стягнення, згідно статті 23 Кодексу України про адміністративне правопорушення, є виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами, саме розмір стягнення, як міри відповідальності, мав би бути вирішальним фактором такого виховання. Саме шляхом посилення відповідальності за вчинені проступки, що стосуються керування

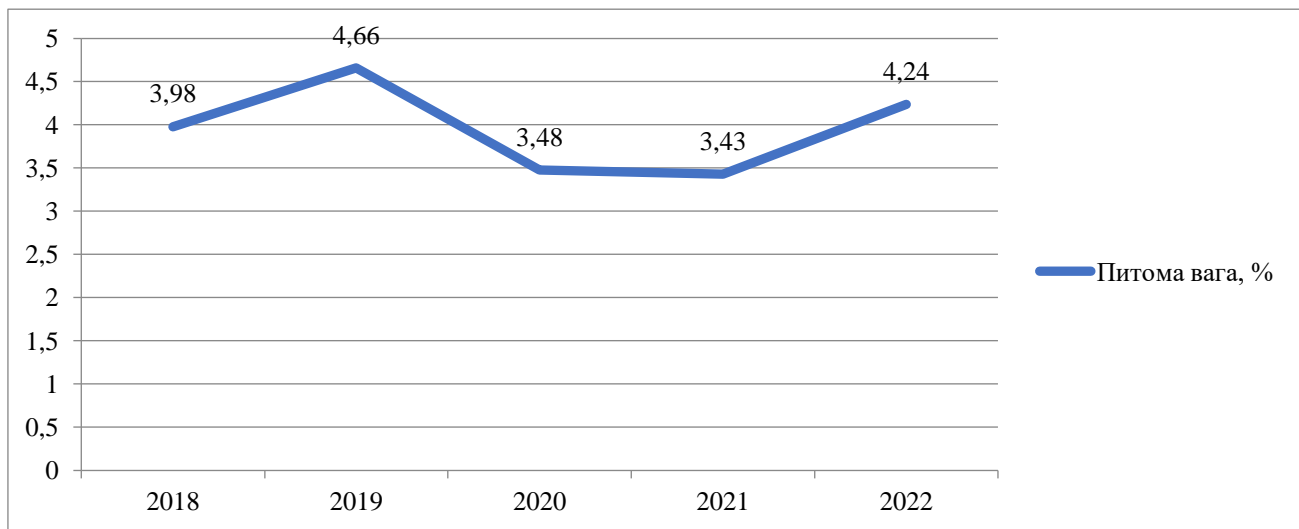
транспортними засобами у нетверезому стані законодавець неодноразово намагався запобігти вчиненню таких діянь. Наразі у Верховній раді України знову зареєстрований проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо посилення відповідальності за керування транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції)» № 9076 від 03 березня 2023 року. Автор законопроекту пропонує посилити відповідальність, збільшивши як розмір штрафних санкцій, так і строку позбавлення права керування транспортними засобами, а також запровадити конфіскацію замість оплатного вилученого транспортного засобу.

Аналізуючи попередній досвід посилення адміністративного впливу за керування транспортними засобами у стані сп'яніння, слід зазначити, що протягом попередніх п'яти років відповідальність за керування транспортними засобами у стані сп'яніння підвищувалася двічі, однак суттєвого впливу на стан аварійності з вини нетверезих водіїв це не дало (див. граф. 1).

Графік 1. Динаміка ДТП в Україні з причини керування транспортними засобами у стані сп'яніння за 2018 – 2022 рр.

Досліджуючи питому вагу ДТП з причини керування транспортним засобом у стані сп'яніння у загальній кількості автопригод, слід звернути увагу, що цей показник залишається незмінно стабільним і суттєвих змін щодо його зменшення не спостерігається. Коливання цього показника в межах п'ятиліття становить не більше 1,23 % загальної кількості ДТП із загиблими та/або травмованими (див. граф. 2).

Графік 2. Питома вага ДТП з причини керування транспортними засобами у стані сп'яніння в Україні за 2018 – 2022 рр.

Таким чином, чергове посилення відповідальності за вчинення правопорушення, передбаченого статтею 130 КУпАП, не забезпечує досягнення мети адміністративного стягнення, визначеної статтею 23 КУпАП, а відтак є недоцільним.

Разом з тим в теорії права завжди переважала думка, що посилення суворості санкцій дуже мало впливає на зменшення кількості правопорушень. Найбільш дієвим юридичним засобом для цього є забезпечення невідворотності юридичної відповідальності [1].

Отже, для профілактики фактів керування транспортними засобами у стані сп'яніння доцільніше не вдаватися до постійного збільшення санкцій відповідних статей КУпАП, а забезпечити виконання принципу невідворотності відповідальності за вчинені проступки, що можливо здійснити іншими адміністративно-правовими методами.

Так, ключовим питанням забезпечення невідворотності притягнення до адміністративної відповідальності нетверезих водії виступає саме виявлення таких фактів. Адже такі адміністративні делікти мають високу латентність через неочевидність їх зовнішнього прояву. Для з'ясування наявності складу такого адміністративного правопорушення поліцейський має провести огляд на стан сп'яніння, підставами для проведення якого є відповідні ознаки. Ознаками алкогольного сп'яніння є: запах алкоголю з порожнини рота; порушення координації рухів; порушення мови; виражене тремтіння пальців рук; різка зміна забарвлення шкірного покриву обличчя; поведінка, що не відповідає обстановці. Ознаками наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, є: наявність однієї чи декількох ознак стану алкогольного сп'яніння (крім запаху алкоголю з порожнини рота); звужені чи дуже розширені зіниці, які не реагують на світло; сповільненість або навпаки підвищена жвавість чи рухливість ходи, мови; почервоніння обличчя або не природна блідість [2].

Виявити зазначені ознаки під час руху транспортного засобу неможливо. Тому з'ясувати їх наявність поліцейський має змогу лише після зупинки транспортного засобу. Однак, відповідно до статті 35 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейський може зупиняти транспортні засоби у разі: 1) якщо водій порушив Правила дорожнього руху; 2) якщо є очевидні ознаки, що свідчать про технічну несправність транспортного засобу; 3) якщо є інформація, що свідчить про причетність водія або пасажирів транспортного засобу до вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, або якщо є інформація, що свідчить про те, що транспортний засіб чи вантаж можуть бути об'єктом чи знаряддям учинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення; 4) якщо транспортний засіб перебуває в розшуку; 5) якщо необхідно здійснити опитування водія чи пасажирів про обставини вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, свідками якого вони є або могли бути; 6) якщо необхідно залучити водія транспортного засобу до надання допомоги іншим учасникам дорожнього руху або поліцейським або як свідка під час оформлення протоколів про адміністративні правопорушення чи матеріалів дорожньо-транспортних пригод; 7) якщо уповноважений орган державної влади прийняв рішення про обмеження чи заборону руху; 8) якщо спосіб закріплення вантажу на транспортному засобі створює небезпеку для інших учасників дорожнього руху; 9) порушення порядку визначення і використання на транспортному засобі спеціальних світлових або звукових сигнальних пристроїв; 10) якщо зупинка транспортного засобу, який зареєстрований в іншій країні, здійснюється з метою виявлення його передачі у володіння, користування або розпорядження особам, які не ввозили такий транспортний засіб на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту; 11) якщо є наявна інформація, яка свідчить про те, що водій або пасажир транспортного засобу є особою, яка самовільно залишила місце для утримання військовополонених. Зазначений перелік підстав для зупинки транспортного засобу не спроможний забезпечити потрібні умови для реалізації поліцейськими своїх повноважень щодо виявлення і припинення фактів керування транспортними засобами у нетверезому стані.

Зважаючи, що завданням поліції є забезпечення охорони прав і свобод людей та протидія злочинності (ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію»), враховуючи наявну суспільну небезпеку та можливість настання тяжких наслідків для усіх учасників дорожнього руху від керування водієм транспортним засобом у стані сп'яніння, факт якого реально можна виявити лише під час зупинки транспортного засобу та здійснення відповідної перевірки водія, доцільно доповнити частину 1 статті 35 Закону України «Про Національну поліцію» пунктом 12 такого змісту: «проведення перевірок водіїв на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гусаров С. М., Комзюк А. Т., Салманова О. Ю. Деякі актуальні проблеми реформування інституту адміністративної відповідальності. Форум права. 2017. № 5. С. 112–119. URL: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1193982> (дата звернення - 12.04.2023).

2. Інструкція про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції: наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України від 09.11.2015 № 1452/735. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1413-15#n16> (дата звернення - 12.04.2023).

*Басс Вікторія доцент кафедри
поліцейського права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент, майор поліції*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇХ ВЗАЄМОДІЯ З ІНШИМИ ОРГАНАМИ І СЛУЖБАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Національна поліція має формуватися з урахуванням міжнародних стандартів, а саме Рекомендації Комітету Міністрів державам – учасникам Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» [1].

Національна поліція України за підтримки міжнародних партнерів продовжує реалізацію безпекових проєктів та ініціатив, спрямованих на підвищення рівня довіри громадян, поліпшення надання поліцейських послуг. На території Рівненської області, зокрема в Дубенському районі, розпочався процес уніфікації та оптимізації роботи поліції щодо реагування на заяви та звернення громадян.

Було вирішено впровадити нової концепцію підрозділів патрульної поліції, груп реагування патрульної поліції, поліцейських офіцерів громад та дільничних. Мова йде про створення нової формації — патрульної поліції, а проєкт «Поліцейський офіцер громади» має стати одним із найуспішніших (це 70 - 80% довіри населення), тому його реалізовуватимуть і надалі.

Реформа передбачає, що у максимально стислі строки буде розроблено та відпрацьовано нову концепцію системи реагування на заяви та звернення громадян, щоб її в подальшому впровадити по всій Україні. Рівненська область - компактна та активно розвивається. Тут є взаєморозуміння між правоохоронними органами та владою, тут є професійні кадри, тобто всі передумови для реалізації запланованого, аби громадяни могли отримати вчасну та кваліфіковану допомогу від поліцейських.

Саме тому Дубенський район стане першим, де буде забезпечена присутність поліцейського офіцера в кожній територіальній громаді. Орієнтовно наприкінці лютого 2023 року кожна громада матиме поліцейських офіцерів громад [2].

Наразі 81 поліцейський офіцер несе службу у 41 територіальній громаді [3].

Крім цього, реалізовуватиметься безпекова ініціатива в рамках впровадження однойменного проекту та реформування системи реагування поліції на звернення громадян, ініційована керівництвом Національної поліції України.

Реформування системи реагування поліції на звернення громадян передбачає також кількісне збільшення патрульної поліції на території Дубенщини, яка опрацьовуватиме повідомлення громадян, а безпосередньо з громадою і в громаді працюватиме поліцейський офіцер.

Планується, що така уніфікована модель оперативного та якісного реагування на заяви та звернення громадян, яка згодом охопить інші райони області та запрацює по всій країні.

Висновок. Відповідно до статті 1 Закону України «Про Національну поліцію» Національна поліція України (поліція) - це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [4].

На прикладі Рівненщини впроваджується один із найуспішніших проектів «Поліцейський офіцер громади», а також реалізується реформа патрульної поліції та груп реагування. Дубенський район, став пілотним у реалізації чергового етапу реформування поліції. Так, керівник ГУНП в Рівненській області підписав меморандум про співпрацю і партнерство з 12 головами територіальних громад Дубенського району, які передусім мають спільно подбати, щоб поліцейські офіцери були в усіх територіальних громадах, аби вони якісно надавали послуги, забезпечували правопорядок і дбали про безпеку кожного громадянина. Голови територіальних громад взяли на себе зобов'язання навчити, надати транспорт і все необхідне для роботи. Відтак спільно із владою, органами місцевого самоврядування поліцейські працюватимуть над тим, щоб криміногенна ситуація поліпшувалася, а підписання меморандумів - це ще один приклад синергії влади та правоохоронців, важливий крок назустріч жителям областей в створенні безпекового середовища і внесок у наближення Перемоги України на усіх фронтах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Довідник працівника поліції превентивної діяльності: Навчальний посібник. URL:http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/2423/1/%D0%94%D0%9E%D0%92I%D0%94%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%9F%D0%9F%D0%94_%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%95%D0%9A%D0%A2.pdf.

2. У Дубенському районі впроваджують пілотний проект поліції. URL: <http://www.golos.com.ua/article/364766>.

3. Дубенський район - перший в Україні на 100% забезпечений офіцерами громад: Рішення Рівненської обласної державної адміністрації. URL: <https://www.rv.gov.ua/news/dubenskyi-raion-pershyi-v-ukraini-na-100-zabezpechenyi-ofitseramy-hromad>.

4. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

Близнюк Ігор головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕПАРТАМЕНТУ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ДОРОЖНЬОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

В Україні за останній час сфера функціонування дорожнього господарства постала динамічним осередком розвитку кримінальної діяльності, корупційно- фінансових маніпуляцій, технологічних спотворень, що вже досягло трансграничного характеру.

Зазначимо, що коло кримінальних та інших правопорушень постійно розширюється та, як мінімум, охоплює значну категорію злочинів, а саме: корупція; шахрайство; зловживання службовим становищем; перевищення службових повноважень, підробка документів та банальні крадіжки тощо.

При цьому більшість зазначених злочинів мають латентний характер. Криміналізація економічних процесів, що відбуваються в зазначеному секторі економіки, набула загрозливих масштабів. Шкода від незаконного використання бюджетних коштів у процесі будівництва, реконструкції, ремонту та утримання автомобільних доріг негативно впливає на економічну безпеку країни, її транспортний і оборонний потенціал.

Як наслідок, суспільний резонанс щодо цих зловживань та відсутність належного державного контролю за будівництвом, реконструкцією, капітальним та поточним ремонтом автомобільних доріг обумовлюють актуальність розробок методичних рекомендацій для співробітників підрозділів Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, з виявлення та попередження кримінальних та інших правопорушень у сфері дорожнього господарства України, зокрема в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Довгий час процес управління автомобільними дорогами загального користування фактично був монополізований Державним агентством відновлення та розвитку інфраструктури України (Укравтодором) (до недавнього часу мав назву – Державне агентство автомобільних доріг України). Укравтодор як центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері дорожнього господарства, є головним розпорядником коштів державного дорожнього фонду, які спрямовуються на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування державного значення. 21 лютого 2023 г. була затверджена нова редакція Положення про Укравтодор [1].

З огляду на запроваджену реформу децентралізації дорожнього господарства автомобільні дороги перебувають на балансі двох суб'єктів управління. Дороги загального користування державного значення (28,2% від усіх доріг загального користування) знаходяться у віданні Укравтодору та його територіальних підрозділів – Служб автомобільних доріг (САД) у відповідних адміністративних територіальних одиницях [2, с. 20]. Щодо доріг загального користування місцевого значення (71,8% від усіх доріг загального користування) [2, с. 20], то балансоутримувачами зазначеної категорії доріг є місцеві (обласні) державні адміністрації, на території яких розташовані відповідні автомобільні дороги.

Однак проведена реформа органів управління (децентралізація) дорожньої галузі на практиці мала суто формальний характер й істотно не змінила централізовану систему управління потребами цієї галузі, що містить значні корупційні ризики. Усталеними залишились і підходи до застосування технологій дорожніх робіт. Так, при виконанні цих робіт, як правило, перевага віддається слабко контрольованим і складним для виявлення порушень фінансової дисципліни технологіям дорожніх робіт, а саме проведенню поточного дрібного («ямкового») та середнього ремонтів. Левова частка бюджетних коштів, що йде на виконання вказаних технологій дорожніх робіт, незаконно використовується розпорядниками та одержувачами цих коштів.

В результаті транспортно-експлуатаційний стан переважної більшості автомобільних доріг залишався незадовільним, а іноді жахливим через високу зношеність та потребував капітального або поточного ремонту. За оцінками експертів Світового економічного форуму, Україна займає 132 місце в світі за рівнем розвитку автомобільних доріг [3]. Галузь автомобільно-дорожнього господарства перебуває у депресивному стані, щороку поглинає багатомільярдні бюджетні асигнування на розвиток та обслуговування. На фоні постійного і тривалого недофінансування робіт із будівництва автомобільних доріг в 2020 р. на ці цілі було залучено близько 35 млрд грн. із спеціального фонду державного бюджету, які мали б забезпечувати боротьбу з пандемією коронавірусу SARS-CoV-2 [4].

Характеризуючи сучасний стан автомобільних доріг, ми також маємо об'єктивно враховувати й наслідки останніх подій, а саме наслідки розпочатої агресії РФ проти України у лютому 2022 року.

Ці події, а також цілий ряд застарілих проблем в дорожньому господарстві України обумовлюють [3]:

- наявність зруйнованих внаслідок військових дій в Україні великих ділянок автомобільних доріг та мостів;
- велика кількість об'єктів незавершеного будівництва у дорожньому господарстві;
- швидке руйнування дорожніх конструкцій, спричинене збільшенням вагових навантажень від транспортних засобів, інтенсивністю руху, а тепер ще навантажень воєнної техніки, на які існуюча мережа доріг не розрахована;
- відсутність ефективної незалежної системи контролю якості дорожніх робіт;
- монополізм держави в сфері експлуатаційного утримання автомобільних доріг;
- незаконне використання бюджетних коштів, що стало основним джерелом незаконного збагачення розпорядників, виконавців дорожніх робіт та отримувачів бюджетних коштів на різних рівнях.

Майже усі роки незалежності України основним чинником незадовільного стану автомобільних доріг був низький рівень фінансування дорожньої галузі, який за останні роки становив 10-14% необхідної потреби у ремонті та утриманні мережі автомобільних доріг [3].

Однак у 2018 р. ДП «ДерждорНДІ» була розроблена Методика оцінки ефективності реалізації державних цільових програм розвитку автомобільних доріг загального користування (М 42.1-37641918-769:2018 (будстандарт)) [5], з 01.01.2018 р. був створений державний дорожній фонд у складі спеціального фонду державного бюджету, до джерела формування якого включено акцизний податок з ввезених на митну територію України пального і транспортних засобів, ввізне мито на нафтопродукти і транспортні засоби та шини на них.

Однак незважаючи на ці організаційно-правові заходи з удосконалення управління дорожньою галуззю, розпорядження коштами, виділеними на будівництво та ремонт автомобільних доріг із спеціального державного дорожнього фонду, їх розподіл та використання продовжують здійснюватися в переважній більшості випадків централізовано, що створює умови для ускладненого контролю та містять корупційні ризики незаконного використання бюджетних коштів.

Поряд з цим, останніми роками спостерігається наявність великої кількості цільових програм у сфері дорожнього господарства. Наприклад, в 2020 р. було сформовано 26 таких бюджетних програм. Існування такої кількості програм у бюджетному процесі дорожнього господарства призводить до розпорошення фінансових ресурсів, що об'єктивно ускладнює контроль за законністю використання бюджетних коштів. Крім того, Президентом України за підтримки уряду в 2020 р. було розроблено й запроваджено Національну державну програму «Велике будівництво». У межах цієї програми анонсовано будівництво чи реконструкцію близько 6,5 тис км автомобільних доріг загального користування [2, с. 22]. Загалом у 2020 р. у межах програми «Велике

будівництво» було виділено понад 120 млрд грн., що в тричі перевищує показник 2019 р. [2, с. 35].

Однак у процесі виконання бюджетних програм та Національної програми «Велике будівництво» переважає найменш контрольований вид дорожніх робіт – поточний ремонт автомобільних доріг, що створює умови для незаконного використання бюджетних коштів. Зокрема, замовники віддають перевагу проведенню поточного середнього ремонту автомобільних доріг через відсутність нормативних вимог щодо обов'язкового виготовлення проєктної документації та відповідно проведення її експертизи. Тобто спостерігається повна безконтрольність проведення робіт та використання бюджетних коштів у цій сфері діяльності.

Таким чином, існуючий механізм фінансування дорожніх робіт передбачає застосування фінансово витратних (економічно необґрунтованих) технологій, що створює умови для вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним використанням бюджетних коштів.

Складність викриття та попередження кримінальних та інших правопорушень, що вчиняються при будівництві, реконструкції, ремонті та утриманні автомобільних доріг, здебільшого пов'язана з тим, що значна кількість дорожніх робіт містять замаскований технологічний характер, що унеможливує виявлення допущених зловживань під час виконання цих робіт без проведення експертного дослідження використаних матеріалів або додержання вимог проєктно-кошторисної документації. Крім того, окремої уваги з боку правоохоронних органів потребують корупційні схеми між замовником дорожніх ремонтних робіт та підрядниками, зокрема закордонними.

Приймаючи до уваги зміни в нормативно-правовому регулюванні системи дорожнього господарства, які відбулись останніми роками, а також виникнення нових фінансово-економічних та технологічних можливостей (схем) незаконного використання бюджетних коштів при будівництві, реконструкції, ремонті та утриманні автомобільних доріг, виникає гостра необхідність у розробці методичних рекомендацій для співробітників Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України для використання в оперативно-розшуковій роботі з виявлення та попередження кримінальних та інших правопорушень у зазначеній сфері господарства національної економіки держави. Адже вивчення типового переліку та технології вивчення фінансово-господарських документів, які оперативним працівникам необхідно перевіряти для отримання інформації про можливі злочини та інші правопорушення, що вчиняються при будівництві, реконструкції, ремонті та утриманні автомобільних доріг, які не підпадають під кримінальну відповідальність, дозволяє результативно у подальшому проводити оперативну роботу щодо їх виявлення, яка є попереджувальним фактором та можливістю знайдення напрямку пошуку ознак вчинення інших кримінальних правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Положення про Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України: постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 р., №439 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 21.02.2023 р., № 193). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/439-2014-%D0%BF#Text>.
2. Іжевський Р. П. Запобігання незаконному використанню бюджетних коштів при будівництві автомобільних доріг: дис... док. філософ. 12.00.08. Харків, 2021. 259 с.
3. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми розвитку автомобільних доріг загального користування державного значення на 2018-2022 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.01.2018 р., №34-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34-2018-%D1%80#Text>.
4. Інтерв'ю заступника Міністра фінансів Романа Єрмоличева для видання «Главком» (22.07.2020): Міністерство фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/interviu_zastupnika_ministra_finansiv_romana_iermolicheva_dlia_vidannia_glavkom_22072020-2292.
5. Методика оцінки ефективності реалізації державних цільових програм розвитку автомобільних доріг загального користування: М 42.1-37641918-769:2018: ДП «Державний дорожній науково-дослідний інститут імені М.П. Шульгіна» (ДП «ДерждорНДІ»). URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=77597.

Горелова Діана курсант 2-го курсу факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції

Науковий керівник:

Хозлу Іван викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, старший лейтенант поліції

СПЕЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Домашнє насильство – досить розповсюджена тематика та актуальна вже досить не малий час. Кожен знає чим воно є й як йому можна запобігти, деякі діти навіть зловживають цим поняттям так, що у наслідок вони стають не керованими та

не кращим нашим майбутнім. Тому варто почати з основної частини цього напрямку, а саме з поняття домашнього насильства та його видів.

У Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» в статі 1 п. 3 зазначено, що домашнє насильство - діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, між колишнім чи теперішнім подружжям або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь. Якщо розглядати таке діяння з боку правопорушень, то деякі з видів тягнуть адміністративну відповідальність (ст. 173-2 КУпАП), а у випадку, наприклад, сексуального – кримінальна відповідальність (ст. 152 ККУ).

Також в цьому законі є окремий розділ про спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству. В загальній сумі їх існує 4 різновиди:

- 1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника (ст. 25);
- 2) обмежувальний припис стосовно кривдника (ст. 26);
- 3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи (ст. 27);
- 4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників (ст. 28).

Такі види спеціальних заходів може використовувати поліція, якщо є підстави для їх застосування. Кожен закріплюється окремим документом, які можуть бути додані до рапорту про затримання особи та притягнення її до відповідальності. Деякі спеціальні засоби може отримати постраждала особа через суд (наприклад обмежувальний припис стосовно кривдника). Але наданою вона все одно буде за результатами оцінки ризиків. Варто ще зазначити, що кривдником може так само бути дорослий та дитина. Але відповідальність все одно буде, хоч і з окремими винятками.

Терміновий заборонний припис встановлюється працівником уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України можуть у встановленому законом порядку застосовувати поліцейські заходи примусу для виселення з житлового приміщення кривдника, якщо терміновий заборонний припис передбачає зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи, а кривдник відмовляється добровільно його залишити.

Обмежувальний припис стосовно кривдника видається у разі вчинення домашнього насильства, який як наслідок обмежує можливості кривдника або забороняє бути поруч з потерпілою особою, вести з нею розмову в будь-якій формі.

Взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи може встановити уповноважений підрозділ НПУ, та за закінченням строку автоматично знімається, якщо не було нових.

Виконання програм для кривдників проводиться з метою запобігання повторному вчиненню домашнього насильства та забезпечення виконання програми для кривдника дитину-кривдника може бути тимчасово влаштовано до родичів, у сім'ю патронатного вихователя або до установи для дітей незалежно від форми власності та підпорядкування, в яких створені належні умови для проживання, виховання, навчання та реабілітації дитини відповідно до її потреб. У разі, якщо суд вважає за потрібне, він може відправити кривдника на проходження програми, й його відвідування буде контролюватися. У випадку порушень не нього будуть чекати випрані роботи.

Під час війни від домашнього насильства найбільше страждають традиційно вразливі категорії - жінки, діти, люди похилого віку, особи з інвалідністю, вимушені переселенці. Діти відчують на собі подвійний вплив війни, а саме психічний вплив та знайомленням з не найкращим проведенням дитинства в їх житті. Внутрішньо переміщені особи можуть так само звернутися за допомогою від насильства також, й безкоштовно незалежно від її місця перебування.

Підбиваючи підсумки за зазначеними раніше даними, можна сказати, що вид реагування на домашнє насильство постійно розвивається. Громадяни завдяки тренінгам та навчанням більш підготовлені к таким випадкам. Щодо кривдників є гуманні та ефективні спеціальні заходи, які запобігають повторному вчиненню злочину. Не зважаючи на воєнний стан, попередження насильству дає все більше відсотків на покращення життя народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Довідник працівника поліції превентивної діяльності: Навчальний посібник. URL:http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/2423/1/%D0%94%D0%9E%D0%92I%D0%94%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%9F%D0%9F%D0%94_%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%95%D0%9A%D0%A2.pdf.

2. У Дубенському районі впроваджують пілотний проект поліції. URL: <http://www.golos.com.ua/article/364766>.

3. Дубенський район - перший в Україні на 100% забезпечений офіцерами громад: Рішення Рівненської обласної державної адміністрації. URL: <https://www.rv.gov.ua/news/dubenskyi-raion-pershyyi-v-ukraini-na-100-zabezpechenyi-ofitseramy-hromad>.

4. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

*Дзюба Михайло курсант 1-ого курсу
ННППФППП Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ, рядовий поліції*

Науковий керівник

*Пісоцька Каріна доцент кафедри
адміністративного права, процесу та
адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філософії в галузі права*

ДО ПИТАННЯ ОБІГУ ЗБРОЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дискусії та дібати між науковцями й фахівцями щодо прийняття законодавства про обіг цивільної вогнепальної зброї в Україні триває вже не одне десятиліття. Деякі експерти прямо вказують на те, що збройне вторгнення в нашу країну і подальше введення воєнного стану не змінило ситуацію навколо питання обігу зброї, а навпаки, погіршило її. Частина експертів вважають, що питання обігу цивільної вогнепальної зброї є важливим і потребують негайного вирішення [1].

Проте, інші фахівці наголошують, що прийняття так званої "легалізації зброї" або нових законів потребують експертного обговорення та виважених і обережних рішень [2].

З першого дня повномасштабної війни на території України влада спостерігала прагнення цивільних осіб до активної участі у національному супротиві та з метою захисту життя і здоров'я, честі та гідності, недоторканості і безпеки людини було прийнято Закон України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» від 03.03.2022 № 2114-IX. Даний Закон надає право громадянам України та іншим особам які перебувають на території України брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав, у тому числі отримати вогнепальну зброю і боєприпаси до неї відповідно до порядку та вимог, встановлених Міністерством внутрішніх справ України [3].

Звичайно ж , прийняття цього закону парламентом було обумовлено крайньою необхідністю у зв'язку з агресією російської федерації. Оцінюючи потенційні ризики та реалії у яких була країна на початку війни не залучення цивільних осіб з урахуванням їх прагнення було б великою помилкою, яку уряд не допустив. Також для забезпечення участі цивільних осіб у захисті України, на підставі однойменного закону була прийнята постанова КМУ від 15 квітня 2022 р. № 448, яка надає визначення терміну «індивідуальна самооборона», який в умовах воєнного стану буде мати актуальність протягом дії цього правового режиму. Дана постанова визначає порядок та випадки застосування цивільним населенням вогнепальної зброї. Важливо

зазначити, що при застосуванні зброї, цивільні особи повинні дотримуватись не тільки загальноновизнаних норм міжнародного гуманітарного права, а й принципів неминучості, військової необхідності та пропорційності [4].

Також на сьогодні, в суспільстві більш актуальним є питання незаконного зберігання зброї, що незаконно вивезена з зони активних бойових дій. Тому нагальним питанням є вирішення на законодавчому рівні посилення контролю з боку держави, а також прийняття відповідних нормативно-правових актів.

Міністр внутрішніх справ України Клименко І. В. повідомив, що 23 червня планують запустити єдиний державний реєстр зброї. За словами міністра однією з функцій реєстру буде можливість обмінюватися даними в електронному вигляді з суб'єктами господарювання і з іншими правоохоронними структурами. Запровадження єдиного державного реєстру зброї стане першим кроком для легалізації зброї. Правоохоронні органи отримають можливість відстежувати будь-яку зброю на території України, але необхідно чітко регламентувати порядок реєстрації зброї з зони бойових, яка після війни буде складати відносно більшість чорного ринку зброї [5].

Щодо самої легалізації зброї Парламент ухвалив за основу проект Закону №5708 від 25.06.2021 «Про право на цивільну вогнепальну зброю» ще 23 лютого 2022 року. Однак, незважаючи на плани скоротити терміни виконання проекту, далі він не просунувся. За словами нардепу метою такого закону є можливість у будь-який момент часу залучити цивільне населення для захисту нашої держави [6].

Отже, проаналізувавши правову основу обігу цивільної зброї в умовах дії воєнного стану, можна прийти висновку, що дане питання не стає менш актуальним у порівнянні із обігом цивільної зброї у мирний час. Законодавча влада приділяє увагу даному питанню, але у зв'язку із різними обставинами не може прискорити процес прийняття повноцінного закону про легалізацію зброї для цивільного населення. Існуючий зараз облік зброї яку надавали цивільним особам є підґрунтям для створення єдиного державного реєстру зброї, який допоможе врегулювати питання щодо її обігу взагалі і на законодавчому рівні. Сучасне законодавство потребує комплексних удосконалень для подальшого врегулювання обігу зброї серед цивільного населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Драп'ятий Б. Чого очікувати від ухвалення законопроекту про зброю?. *Дзеркало тижня. Mirror Weekly*. URL: <https://zn.ua/ukr/internal/choho-chekati-vid-ukhvalennja-zakonoprojektu-pro-zbroju.html> (дата звернення: 25.04.2023).
2. Ukrinform. Легалізація зброї: Денисенко вважає, що новий закон потребує експертних дискусій. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3500151-legalizacia-zbroi-denisenko-vvazae-sonovij-zakon-potrebue-ekspertnih-diskusij.html> (дата звернення: 25.04.2023).

3. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України : Закон України від 03.03.2022 № 2114-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2114-20>.

4. Про затвердження Порядку застосування цивільними особами вогнепальної зброї під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України у період дії воєнного стану: постанова КМУ від 15 квітня 2022 р. № 448. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448-2022-%D0%BF#Text>.

5. Клименко назвав терміни запуску єдиного реєстру зброї. URL: <https://www.slovoidilo.ua/tag/legalizaciya-zbroi> (дата звернення: 25.04.2023).

6. Обіг цивільної зброї – пріоритет роботи ВР у 2023 році, - нардеп. URL: https://zib.com.ua/ua/155063-obig_civilnoi_zbroi__prioritet_roboti_vr_u_2023_roci_-_narde.html (дата звернення: 25.04.2023).

7. Leheza, Y., Karina Pisotska, Oleksandr Dubenko, Oleksandr Dakhno, & Artur Sotskyi. (2023). The Essence of the Principles of Ukrainian Law in Modern Jurisprudence. *Revista Jurídica Portucalense*. С. 342–363.

Золотарьова Ольга аспірант
кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх
справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ

Курс на зміцнення державності в Україні, охорону прав, свобод і законних інтересів громадян, забезпечення верховенства права в усіх сферах суспільного життя залишається одним із головних напрямків державного будівництва. Подальший розвиток демократії, забезпечення прав і свобод громадян нерозривно пов'язані з підвищенням якості і ефективності діяльності правоохоронних органів, одне з провідних місць серед яких належить Національній поліції України.

Національна поліція України виконує широке коло завдань та функцій щодо забезпечення правопорядку, захисту прав і свобод громадян, попередження і припинення правопорушень, тому від удосконалення її правоохоронної діяльності значною мірою залежить зміцнення законності і правопорядку в Україні. У органів та підрозділів поліції використовуються різноманітні організаційні, технічні, виховні та інші засоби, особливе місце серед яких займають правові, зокрема, адміністративно-правові засоби боротьби з правопорушеннями. Найважливішими серед останніх є заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення,

використання яких забезпечує безпосереднє виявлення і припинення порушень правових норм, притягнення винних до юридичної відповідальності, усунення шкідливих наслідків правопорушень, тобто всі основні завдання правої охорони.

Сукупність адміністративно-примусових дій уповноважених працівників поліції, психічного або фізичного впливу з метою припинення правопорушень, встановлення особи, забезпечення своєчасного розгляду справи та притягнення правопорушника до адміністративної відповідальності вважається заходами забезпечення провадження в справах про адміністративні провадження. Характерними рисами заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення є: по-перше, те, що вони застосовуються з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення; по-друге, заходи процесуального забезпечення застосовуються тільки в рамках провадження, що ведеться у зв'язку з правопорушеннями, тобто лише з моменту вчинення правопорушення і до припинення розгляду справи, винесення рішення і його виконання, і лише до особи, яка вчинила правопорушення; по-третє, крім вчинення правопорушення, є додаткові підстави застосування цих заходів: неможливість припинення правопорушення іншими засобами, виконання інших процесуальних дій, можливе вчинення особою нових проступків; по-четверте, це несамотійні, допоміжні заходи впливу, вони не вважаються санкціями, не тягнуть додаткових обмежень для порушника; по п'яте, заходи забезпечення провадження застосовуються у встановлених законом випадках лише спеціально уповноваженими суб'єктами: представниками влади, посадовими або службовими особами органів Національної поліції, посадовими особами інших органів адміністративної юрисдикції, членами громадських формувань, а також в окремих випадках – й громадянами; по-шосте, чинним законодавством чітко регламентовано процесуальний порядок їх застосування: перелік уповноважених органів і посадових осіб, які мають право їх застосовувати, строки, процесуальне оформлення (складання протоколу), порядок оскарження.

Стаття 260 КУпАП передбачає, що заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення застосовуються з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення допускаються адміністративне затримання особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів, у тому числі посвідчення водія, тимчасове затримання транспортного

засобу, відсторонення осіб від керування транспортними засобами, морськими, річковими, малими, спортивними суднами або водними мотоциклами та огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції.

Порядок адміністративного затримання, особистого огляду, огляду речей і вилучення речей та документів, у тому числі посвідчення водія, тимчасове затримання транспортного засобу, відсторонення осіб від керування транспортними засобами, морськими, річковими, малими, спортивними суднами або водними мотоциклами та огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також щодо вживання лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, з метою, передбаченою статтею 260, визначається Кодексом України про адміністративні правопорушення та іншими законами України.

Законодавством про адміністративну відповідальність передбачено наступні заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні провадження: адміністративне затримання, особистий огляд і огляд речей, вилучення речей і документів, тимчасове вилучення посвідчення водія, тимчасове затримання транспортних засобів працівниками уповноважених підрозділів Національної поліції, тимчасове затримання транспортних засобів інспекторами з паркування, особливості тимчасового вилучення тварини, відсторонення осіб від керування транспортними засобами, морськими, річковими, малими, спортивними суднами або водними мотоциклами та огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, огляд військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів, а також військовослужбовців Збройних Сил України на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції.

Заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення, що здійснюються органами поліції можна розділити на такі види;

- заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, спрямовані на припинення протиправної поведінки особи, яка вчинила правопорушення, за допомогою примусового обмеження свободи пересування, користування майном або знаряддям вчинення правопорушення: адміністративне затримання, відсторонення водіїв від керування транспортними засобами, річковими і маломірними суднами.

- заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, які спрямовані на отримання доказів і являють собою врегульовані адміністративно-процесуальними нормами примусові юридично значимі дії компетентних органів, спрямовані на виявлення, фіксацію і вилучення доказів: особистий огляд і огляд речей; вилучення речей і документів.

- заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, спрямовані на виконання постанови у справі про адміністративне

правопорушення; тимчасове вилучення посвідчення водія; тимчасове затримання транспортних засобів, особливості тимчасового вилучення тварини.

Як бачимо, що здійснення заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення є основним методом діяльності органів та підрозділів Національної поліції щодо попередження і припинення правопорушень.

Капустін Сергій курсант 1-го курсу навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції

Науковий керівник:

Пісоцька Каріна доцент кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор філософії в галузі права

ТИМЧАСОВЕ ЗАТРИМАННЯ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ ЯК ЗАХІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

У світі сучасного громадського життя швидкість та ефективність відіграють важливу роль, а транспорт став важливою складовою частиною життя. Він не лише дозволяє людям пересуватися з одного місця в інше, але й є необхідним для забезпечення виробництва та постачання товарів і послуг. Зі збільшенням кількості транспортних засобів на дорогах збільшується кількість порушень правил дорожнього руху, що можуть створити небезпеку для життя та здоров'я людей і завдати шкоди майну.

У таких випадках тимчасове затримання транспортного засобу може бути ефективним заходом для забезпечення провадження у справах адміністративного правопорушення. Наприклад, в Україні за ст. 265 Кодексу про адміністративні правопорушення правоохоронні органи мають право тимчасово затримати транспортний засіб, якщо водій порушує правила дорожнього руху та створює небезпеку для інших учасників руху, або навмисно унеможливорює зупинку свого транспортного засобу [1].

Тимчасове затримання транспортного засобу здійснюється у разі вчинення адміністративного правопорушення, що передбачене ч. 3 ст. 122 КУпАП та ч. 1 ст. 152-1 КУпАП, а також ч. 2 ст. 152-1 КУпАП [1].

Тимчасове затримання транспортного засобу є заходом, який дозволяє правоохоронним органам зупинити рух транспортного засобу з метою забезпечення провадження у справах адміністративного правопорушення. Воно може бути застосоване у випадках, коли водій транспортного засобу порушує правила дорожнього руху, наприклад, перевищення швидкості, проїзд на червоне світло або водій не має необхідних документів [2].

Застосування тимчасового затримання транспортного засобу є необхідним для забезпечення виконання наказу поліції та проведення розслідування в справах адміністративного правопорушення.

Згідно з законодавством, тимчасове затримання транспортного засобу може здійснюватися поліцейськими або іншими уповноваженими особами відповідно до встановлених процедур. Зазвичай, перед затриманням транспортного засобу, поліцейський повинен надати водієві можливість зупинити транспортний засіб, використовуючи сигнали світлофора, знаки та інші засоби комунікації [2].

У випадку, якщо водій не зупинив транспортний засіб, поліцейський має право переслідувати його та затримати. Після затримання транспортного засобу, поліцейський повинен проінформувати водія про причину затримання, видаючи йому копію наказу про тимчасове затримання транспортного засобу та повідомляючи про його права та обов'язки в цій ситуації [2, 3].

Тривалість тимчасового затримання транспортного засобу обмежена законом і, як правило, не може перевищувати 48 годин. Протягом цього часу, транспортний засіб може бути перевезений на спеціальне місце зберігання, де забезпечується його безпека та майна [2, 3].

У контексті адміністративного провадження тимчасове затримання транспортного засобу має декілька переваг. Воно сприяє забезпеченню безпеки дорожнього руху, оскільки порушення правил дорожнього руху може створити небезпеку для інших учасників руху. Тимчасове затримання транспортного засобу допомагає запобігти подібним ситуаціям та забезпечує безпеку на дорозі [3, 4].

Крім того, це затримання може зберегти докази, що стосуються порушення правил дорожнього руху, наприклад, знімки з відеореєстратора. Це може допомогти при подальшому розгляді адміністративної справи та забезпечити її рішення відповідно до закону [4].

Для забезпечення захисту прав водіїв та пасажирів, законодавство передбачає певні вимоги до здійснення затримання транспортного засобу. Зокрема, працівники органів внутрішніх справ повинні надати водію чи пасажиру повідомлення про причини затримання транспортного засобу, а також про права та обов'язки осіб, які перебувають у транспортному засобі [3].

Крім того, затримання транспортного засобу не може бути тривалішим, ніж необхідно для забезпечення виконання завдань, які стоять перед правоохоронними органами. Якщо причин для затримання транспортного засобу більше не існує, то транспортний засіб повинен бути звільнений. У разі неправомірного затримання транспортного засобу, водій чи пасажир мають право на захист своїх прав та інтересів у судовому порядку. Водії та пасажирів також мають право на компенсацію збитків, які були заподіяні внаслідок неправомірного затримання транспортного засобу [2, 4].

Для ефективного застосування тимчасового затримання транспортного засобу необхідно розвивати співпрацю між різними органами, які беруть участь у проведенні заходів щодо забезпечення правопорядку на дорогах. Зокрема, важливо забезпечити взаємодію органів влади, що здійснюють діяльність, яка передбачає затримання транспортного засобу, а також залучати до цього процесу представників громадських організацій та активістів, що сприятиме більш ефективному захисту прав водіїв та пасажирів.

Також необхідно підвищувати рівень кваліфікації працівників правоохоронних органів, що беруть участь у здійсненні тимчасового затримання транспортних засобів. Це дозволить уникнути неправомірних дій під час здійснення затримання та захистити права водіїв та пасажирів.

Важливо забезпечити інформаційну підтримку щодо правил дорожнього руху та санкцій, передбачених за їх порушення. Для цього необхідно проводити масштабну інформаційну роботу серед населення, особливо серед молоді, а також забезпечити належну підготовку водіїв, які здобувають право керувати транспортними засобами.

Отже, тимчасове затримання транспортного засобу може бути ефективним інструментом в контексті адміністративного провадження. Його застосування має на меті забезпечення безпеки на дорозі, збереження доказів, запобігання уникненню відповідальності, покарання порушників правил дорожнього руху та виконання рішень суду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон УРСР від 07.12.1984 № 8073-Х. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10> (дата звернення: 15.03.2023).
2. Іванов І. Є. Адміністративно-правові засади провадження в справах про адміністративні проступки: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2019. 221 с.
3. Пугач А. В., Собакарь А. О. Теорія і практика застосування заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення: моногр. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2020. 196 с.
4. Комзюк А. Т. Проблеми визначення і врегулювання основних положень провадження в справах про адміністративні проступки. *Moderní aspekty vědy*: XII. Díl

mezinárodní kolektivní monografie. Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2021. С. 271-278.

5. Leheza, Y., Karina Pisotska, Oleksandr Dubenko, Oleksandr Dakhno, & Artur Sotskyi. (2023). The Essence of the Principles of Ukrainian Law in Modern Jurisprudence. Revista Jurídica Portucalense. С. 342–363.

Коваленко Андрій *заступник начальника Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України – начальник управління організації діяльності підрозділів реагування патрульної поліції, доктор юридичних наук, професор, полковник поліції*

РОЛЬ І МІСЦЕ ПІДРОЗДІЛІВ РЕАГУВАННЯ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ВИЯВЛЕННІ ТА РЕАГУВАННІ НА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Збройна агресія російської федерації суттєво негативно вплинула на стабільність функціонування всіх без виключення органів правопорядку, а оскільки Національною поліцією України, як суб'єктом охорони та захисту охоплюється найширше коло відповідних правовідносин, питання організації ефективної діяльності в указаному напрямі є найбільш пріоритетним.

Крім цього, слід звернути увагу на те, що активні євроінтеграційні процеси, а також реформа сектору адміністративної та кримінальної юстиції, трансформація всіх без виключення органів правопорядку до умов ведення активних бойових дій, зумовлюють необхідність проведення відповідних аналітичних та статистичних досліджень, щодо найбільш уразливих і недостатньо забезпечених ділянок службової діяльності.

В даному контексті, важко переоцінити роботу підрозділів реагування патрульної поліції територіальних (відокремлених) підрозділів головних управлінь Національної поліції України в областях, котрі відносяться до превентивного блоку та на які покладаються специфічні та, своєрідно унікальні завдання з забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Структурна побудова відділів та відділень поліції ґрунтується на створенні принципово нових (нетипових для колишніх органів внутрішніх справ) підрозділів патрульної поліції, кожен з яких складається з 4 однакових за штатною побудовою секторів реагування патрульної поліції та сектору превенції. На відповідні підрозділи покладається обов'язок цілодобового забезпечення оперативного реагування на

повідомлення про правопорушення та інші події, у межах компетенції, а також здійснення їх розгляду, а також реалізацію комплексу превентивних заходів шляхом патрулювання території обслуговування, виявлення та припинення правопорушень, застосування визначених законодавством поліцейських та інших заходів [1].

Як зазначається в Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, «підрозділи патрульної поліції відокремлених структурних підрозділів створюються на території районів, міст, районів у містах, де не створено підрозділи патрульної поліції Департаменту патрульної поліції Національної поліції України, поліцейські послуги надаються відокремленими структурними підрозділами головних управлінь Національної поліції в областях (далі – відділи, відділення поліції), які функціонують за новою структурною побудовою [2]. Наведений елемент організаційно-правового забезпечення функціонування підрозділів реагування патрульної поліції створює належний правовий фундамент для забезпечення можливості утвердження прав і свобод людини і громадянина відповідними підрозділами.

Так, відповідно до статистичної звітності Національної поліції України впродовж 12 місяців 2022 року поліцейськими виявлено та задокументовано 3,9 млн. адміністративних правопорушень, що на 25 % менше ніж за аналогічний період минулого року (2021 – 5,2 млн). Крім цього, слід зауважити, що безпосередньо поліцейськими підрозділів реагування патрульної поліції територіальних (відокремлених) підрозділів головних управлінь Національної поліції України в областях виявлено та задокументовано 1 млн. 507 тис. адміністративних правопорушень, що становить 38,4 % від усіх виявлених правопорушень службами та підрозділами органів Національної поліції України. Загалом поліцейськими підрозділів реагування патрульної поліції територіальних (відокремлених) підрозділів головних управлінь Національної поліції України в областях складено 182 тис. протоколів про адміністративні правопорушення та винесено 1,3 млн. постанов у справах про адміністративні правопорушення.

На думку В. Сулацького, зазначені повноваження в контексті реалізації за територіальним принципом забезпечують ефективне здійснення превентивних поліцейських функцій на всій території України, оскільки, як було зазначено раніше – без застосування комплексного та системного превентивного впливу на суспільство та окремих його елементів (осіб), зміст і сутність превентивної діяльності не буде реалізовано в поновному обсязі [3].

Тому, слід зазначити, що зауважити, що роль і місце підрозділів реагування патрульної поліції у виявленні та реагуванні на адміністративні правопорушення є надзвичайно важливою, оскільки хоч наявне нормативно-правове підґрунтя потребує удосконалення, відповідні структурні підрозділи та їх посадові особи виконують свої обов'язки та реалізують свої повноваження найбільш якісно з усього сектору превенції в Національній поліції України.

Подальшого опрацювання потребує питання нормативно-правового регулювання діяльності підрозділів реагування патрульної поліції територіальних (відокремлених) підрозділів головних управлінь Національної поліції України в областях й їх адміністративно-правового статусу загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Довідник працівника поліції превентивної діяльності : навч. посіб. / кол. авт. ; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, засл. юрист України А. Є. Фоменко. Дніпро : ДДУВС, 2018. 180 с.
2. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 27 квіт. 2020 р. № 357. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>
3. Sulatskyi V. Actors of prevention and the place of the National Police of Ukraine among them. Entrepreneurship, Economy and Law. 2021. №. 8. P. 65–70. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/8/11.pdf>

Коваленко Ярослав *викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ*

ДІЛЬНИЧНІ ОФІЦЕРИ ПОЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ

Наркоманія – психічний розлад, зумовлений залежністю від наркотичного засобу або психотропної речовини внаслідок зловживання цим засобом або цією речовиною [1] є однією з найбільших проблем сьогодення, яка обумовлена цілим рядом чинників – соціальних, економічних, психологічних тощо. Дане явище негативно впливає на нормальний розвиток суспільства та підвищення рівня злочинності. Тому актуальність проблеми запобігання та протидії наркозлочинності залишається і по цей час.

Провідне місце в протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів відіграють підрозділи дільничних офіцерів поліції, основними завданнями яких є як проведення превентивних(профілактичних) заходів так і безпосереднє виявлення та документування кримінальних та адміністративних правопорушень в сфері протидії наркозлочинності. Попередження

злочинів в сфері незаконного обігу наркотиків дільничними офіцерами поліції ґрунтується на принципах взаємодії з населенням на засадах партнерства, взаємодія з органами державної влади та місцевого самоврядування, громадськими організаціями та установами, що відіграє важливу роль саме у виявленні причин та умов, які призводять до вчинення наркозлочинів. Немало важливим напрямленням по профілактики правопорушень є адміністративний нагляд – це система тимчасових примусових профілактичних заходів спостереження і контролю за поведінкою окремих осіб, звільнених з місць позбавлення волі, що здійснюється органами Національної поліції [2]. Саме системне контролювання дільничними офіцерами поліції поведінки осіб звільненими з місць позбавлення волі засуджених за злочини, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів:

- заборона виходу з будинку(квартири) у визначений час, який не може перевищувати восьми годин на добу;
- заборона перебування у визначених місцях, району(міста);
- заборона виїзду чи обмеження часу виїзду в особистих справах за межі району(міста);
- реєстрація в поліції від одного до чотирьох разів на місяць [2]

та проведення з ними профілактичних бесід, забезпечує зниження ризиків скоєння ними кримінальних та адміністративних правопорушень в майбутньому.

Одним із головних завдань дільничних офіцерів поліції є своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення та події [3], що включає в себе і виявлення та документування злочинів в сфері незаконного обігу наркотиків, передбачені як кримінальним так і адміністративним законодавством. Так дільничні офіцери поліції здійснюють заходи направленні на виявлення та фіксацію таких адміністративних правопорушень: ст. 106-1 КУпАП, яка передбачає настання відповідальності за нежиття заходів щодо забезпечення встановленого режиму охорони посівів снотворного маку та конопель, місць зберігання і переробки врожаю цих культур, а так само нежиття заходів щодо знищення післяжнивних залишків чи відходів виробництва, що містять наркотичні речовини, ст. 106-2 КУпАП, яка передбачає настання відповідальності за незаконний посів або незаконне вирощування снотворного маку в кількості до ста рослин чи конопель у кількості до десяти рослин та ч. 1 ст. 44 КУпАП, яка передбачає настання відповідальності за незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах [4]. Та кримінальних правопорушень: ст. 309 КК України, яка передбачає настання відповідальності за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту, ст. 310 КК України, яка передбачає настання відповідальності за незаконний посів або незаконне

вирощування снотворного маку в кількості від ста до п'ятисот рослин чи конопель від десяти до п'ятдесяти рослин [5].

Діяльність дільничних офіцерів поліції, саме у документуванні правопорушень пов'язаних з незаконним вирощуванням наркомістних рослин, порушення правил їх зберігання та знищення відіграє важливу роль не лише у виявленні даних фактів а й попередженні їх витоку до нелегального обігу у великих розмірах та виготовлення інших наркотичних засобів, з метою їх подальшого розповсюдження.

З огляду на вищезазначене, дільничні офіцери поліції як суб'єкти запобігання та протидії наркозлочинності відіграють провідну роль у попередженні, виявленні та документуванні адміністративних та кримінальних правопорушень в сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними : Закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/62/95-%D0%B2%D1%80>.

2. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі : Закон України від 01.12.1994 № 264/94-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/264/94-%D0%B2%D1%80>.

3. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : Наказ; МВС України від 28.07.2017 № 650 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1041-17>.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07 грудня 1984 № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради України*. 1984. додаток до № 51. ст.1122 (зі змінами і доповненнями станом на 06.11.2022).

5. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

Кривонос Максим доцент кафедри
поліцейської діяльності Луганського
навчально-наукового інституту ім.
Е.О. Дідоренка Донецького
державного університету внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ, УПОВНОВАЖЕНИМИ НА ПРОВЕДЕННЯ ДІЗНАННЯ

1 липня 2020 року в Україні набув чинності Закон України від 22.11.2018 № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» [6]. Унесені зміни дали поштовх запровадженню нового процесуального інституту – кримінальних проступків, на який протягом багатьох років вченими та практиками покладались сподівання в частині підвищення ефективності досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень невеликої тяжкості, а також введенню в орбіту службових осіб, уповноважених здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, посади – дізнавача.

Ідея, яку закладав законодавець, а саме розвантаження слідчих для більш ефективного розслідування тяжких злочинів, а також спрощення процедури дізнання мала б пришвидшити розслідування кримінальних правопорушень невеликої тяжкості, очевидних злочинів, які потребують збирання мінімального обсягу фактичних даних під час доказування обставин правопорушення і врешті засудження особи поза розумним сумнівом на практиці не спрацювала.

Продовженням реалізації зазначених вище змін було представлення Головою Національної поліції Ігорем Клименко 11 лютого 2021 року під час розширеного засідання колегії Міністерства внутрішніх справ України нової моделі організації діяльності Національної поліції України. Основна її ідея полягала у максимальному охопленні населення поліцейським захистом і передбачала створення в нових районах, що утворилися в результаті адміністративно-територіальної реформи, районних підрозділів поліції, а у їх складі відділів, відділень та секторів поліцейської діяльності. Новостворені підрозділи поліції поділені на два типи: перші матимуть у штаті слідчі підрозділи та карний розшук, в інших залишаться лише дізнання та превентивні служби. Зміни пояснювалися тим, що кримінальні проступки можуть розслідувати поліцейські офіцери громади, дільничні та працівники ювенальної превенції і, відповідно, невеликі підрозділи поліції не потребують у своїй структурі кримінальну поліцію та слідство [1]. Однак і ця ініціатива до сьогоднішнього дня не реалізована в повному обсязі.

З моменту початку повноцінної роботи дізнання пройшло більше 2,5 років, що

є достатнім часом для становлення даного підрозділу і налагодження його роботи. Проте проблемні питання, які були станом на 1 липня 2020 року, досі залишаються невирішеними, що актуалізує необхідність їх обговорення та напрацювання варіантів їх можливого вирішення.

Перше проблемне питання, пов'язане з кадровим підбором/добором осіб з числа поліцейських, яких уповноважують на проведення дізнання, що позначається на виконанні поставлених завдань. Наразі наявність вищої юридичної освіти потребує лише посада слідчого, для проходження служби на інших посадах потрібна будь-яка вища освіта чи взагалі допускається її відсутність. Здійснення функцій дізнання поліцейськими, які не мають або не в повному обсязі володіють юридичною освітою, є не тільки не ефективним, а ще й створює ризики порушення прав осіб, які беруть участь у цьому процесі [3, с. 69].

Друге проблемне питання, пов'язане з чіткістю визначення повноважень підрозділів, працівники яких уповноважуються на проведення дізнання. Так, в інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад, затвердженої наказом МВС України від 28.07.2017 № 650 серед завдань / обов'язків та основних напрямів діяльності ДОП та ПОГ вказано – здійснення досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання [7]. Трохи по іншому таке повноваження прописано в інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 19.12.2017 № 1044, де серед основних завдань підрозділів ЮП вказано – здійснення у межах компетенції досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання [8]. При цьому не зовсім зрозумілим залишається питання про те, чи це кожний дільничний або поліцейський підрозділу ювенальної превенції має виконувати цю роботу, чи можливо в секторах превенції будуть визначені конкретні особи, які мають здійснювати функції дізнання.

Третє проблемне питання, пов'язане з відсутністю спеціалізації дізнавачів на розслідуванні окремих видів кримінальних проступків. Штатні дізнавачі та особи, уповноважені на проведення дізнання відповідно до підзаконних нормативно-правових актів є універсальними фахівцями, які розслідують всі кримінальні проступки. Оскільки спеціалізація є необхідною для підвищення ефективності дізнання, впровадження Національною поліцією України спеціалізації дізнавачів було б кроком у правильному напрямку [4].

Четверте проблемне питання, пов'язане з недосконалістю кримінального процесуального законодавства в частині забезпечення окремих напрямів діяльності підрозділів дізнання. Так, чинним кримінально-процесуальним законом не врегульовано питання обчислення строків досудового розслідування до дня повідомлення особі про підозру стосовно кримінальних проступків. У зв'язку з чим, відсутня можливість їх обрахунку та, за необхідності, продовження або не продовження строків, що призводить до того, що кримінальні провадження роками лежать без проведення по них будь-яких слідчих (розшукових) дій та без прийняття

процесуальних рішень. Через це порушується загальна засада кримінального провадження – розумність строків, а також не виконуються завдання кримінального провадження, визначені у ст. 2 КПК України. Крім цього, відповідно до ст. 40-1 КПК України дізнавачі при здійсненні дізнання наділяється повноваженнями слідчого, тобто мають можливість вчиняти всі процесуальні дії в межах дізнання з урахуванням особливостей, встановлених главою 25 КПК України. Однак в окремих статтях КПК України, що регламентують порядок звернення до слідчого судді з клопотанням про проведення обшуку (ст. 234 КПК України), приводу (ст. 140-141 КПК України), тимчасового доступу до речей і документів (ст. 160 КПК України), накладення арешту на майно (ст. 171 КПК України) тощо дізнавач не вказаний як суб'єкт звернення з відповідним клопотанням. У зв'язку із чим окремі слідчі судді відмовляють дізнавачам у задоволенні поданих ними клопотань, оскільки вони процесуально не наділені повноваженнями на звернення з конкретним клопотанням, а обсяг та характер повноважень дізнавача та слідчого не збігаються [10, с. 169], адже дізнавач апріорі не може бути наділений усім обсягом повноважень, якими наділений слідчий.

П'яте проблемне питання, пов'язане з організаційними недоліками досудового розслідування кримінальних проступків. Так, прокурори більш легковажно підходять до організації та процесуального керівництва досудовим розслідуванням кримінальних проступків, не так пильно вникають у зміст матеріалів, що збирають та направляють до суду дізнавачі, не надають їм належної методичної допомоги, що призводить до того, що останні не розуміють своїх помилок, не бажають вчитися, самовдосконалюватися та підвищувати свій рівень знань та умінь. Трапляються випадки, коли співробітники оперативних підрозділів не виконують окремі доручення, що надають дізнавачі тільки з тих причин, що такі доручення надано в рамках кримінального проступку, а не злочину.

Шосте проблемне питання, пов'язане з тим, що в багатьох підрозділах поліції уповноважені на проведення дізнання поліцейські з числа співробітників відділів превенції та кримінальної поліції фактично не виконують функції дізнання. Зазначена ситуація можлива з таких основних причин:

- 1) неналежна увага з боку керівництва підрозділів поліції до осіб, наділених повноваженнями здійснювати дізнання, до їх потреб та проблем;
- 2) відсутність у окремих поліцейських базових знань з кримінального процесу, організації досудового розслідування, кваліфікації кримінальних правопорушень та проступків, дізнання з причин відсутності таких освітніх компонент в програмах їх підготовки або формального викладання таких дисциплін, що призводить до неспроможності здійснювати повноваження дізнавача та розслідувати кримінальні проступки (через «невміння, незнання, небажання»).

Підводячи короткі підсумки відзначимо, що перш ніж реалізовувати визначені в нормативно-правових актах повноваження щодо здійснення дізнання потрібно провести ґрунтовну роботу, пов'язану з:

- відбором поліцейських, яких уповноважують на виконання функцій дізнання, з вищою юридичною освітою;

- перепідготовкою та підвищенням кваліфікації дільничних офіцерів поліції, працівників ювенальної превенції та поліцейських інших підрозділів, які не мають вищої юридичної освіти та знань за цим напрямом, що також може бути реалізовано шляхом внесення змін до вже діючих типових планів та програм підвищення кваліфікації / спеціалізації працівників Національної поліції України з розслідування окремих категорій кримінальних проступків у формі дізнання (наприклад, у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, життя та здоров'я особи, власності тощо), передбачивши в них обов'язкову тему «кваліфікація та особливості розслідування окремих видів кримінальних проступків». Адже окремі кримінально-правові аспекти кваліфікації діянь, пов'язаних зі специфічними об'єктами посягань, потребують наявності глибших знань, а їх досудове розслідування може бути пов'язане з потребою проводити широкий комплекс слідчих-розшукових дій, що й зумовлює необхідність не лише проходження навчання та отримання теоретичних знань, а й практичного їх відпрацювання без імовірної шкоди інтересам потерпілих осіб;

- запровадження спеціальних навчальних курсів (факультативів) для дізнавачів по типу «Дії слідчо-оперативних груп Національної поліції з документування кримінальних проступків, пов'язаних з агресією РФ проти України» або «Алгоритм першочергових слідчих (розшукових) дій при розслідуванні окремих видів кримінальних проступків».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ігор Клименко презентував нову модель організації діяльності Національної поліції України. URL : <https://www.npu.gov.ua/news/igor-klimenko-presentuvav-novu-model-organizatsii-diyalnosti-natsionalnoi-politsii-ukraini>.

2. Корнієнко М.В., Берендєєва А.І. Перспективи освіти поліцейських: майбутні правники чи токоти? *Право і суспільство*. 2020. № 6-2. С. 65-72.

3. Корнієнко М.В., Берендєєва А.І. Перспективи освіти поліцейських: майбутні правники чи токоти? *Право і суспільство*. 2020. № 6-2. С. 65-72.

4. Кропівін Є. Оцінка впровадженості кримінальних проступків в Україні. URL : <https://rm.coe.int/ukr-criminal-misdem-research-final-main-body/1680a1e989>.

5. Перекопський С.Ю. Окремі питання здійснення досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених*. Харків, 2021. С. 108-111.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22.11.2018 № 2617-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#Text>.

7. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>.

8. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>.

9. Романов М.Ю. Організаційно-правові засади забезпечення функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України: автореф дис... доктора філософії зі спеціальності 081. Київ, 2022. 264 с.

10. Світайло П. Деякі проблемні аспекти проведення дізнання. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 3. С. 168-176.

Мердова Ольга завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ФУНКЦІЙ ПІДРОЗДІЛАМИ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ, ЗОКРЕМА НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ»

Повномасштабні військові дії російської федерації проти України, які розпочалися з 24 лютого 2022 року, актуалізують питання зміни підходів у підготовці майбутніх поліцейських, запровадження в освітній процес закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, тематики, спрямованої на формування спеціальних (фахових) компетентностей, які формують у здобувачів вищої освіти здатності до реалізації завдань поліції в умовах дії спеціальних правових режимів, виконання завдань територіальної оборони та руху опору, що пов'язано із специфікою діяльності Національної поліції України в умовах правового режиму воєнного стану, працівники органів і підрозділів якої на сьогодні забезпечують реалізацію специфічних заходів в їх діяльності, виконання неспецифічних для певних органів функцій, наділяються додатковими повноваженнями.

Усвідомлюючи це, кафедрою адміністративно-правових дисциплін факультету №2 Донецького державного університету внутрішніх справ розроблено спеціалізований навчальний курс «Особливості реалізації поліцейських функцій

підрозділами превентивної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану, зокрема на деокупованих територіях», призначений для здобувачів та здобувачок вищої освіти закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, котрі здобувають відповідні освітні ступені за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність», підготовка яких здійснюється для підрозділів превентивної діяльності, який пройшов рецензування представників Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України.

Метою викладання зазначеного навчального курсу нами визначено підготовку висококваліфікованих фахівців та фахівчинь правоохоронної діяльності, здатних реалізовувати завдання та повноваження підрозділів превентивної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану, зокрема на деокупованих територіях.

До змісту розробленого курсу авторами за погодженням із стейкхолдерами включено таку тематику: правові та організаційні засади реалізації поліцейських функцій підрозділами превентивної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану, зокрема на деокупованих територіях; особливості реалізації поліцейських функцій підрозділами превентивної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану, зокрема на деокупованих територіях; особливості взаємодії підрозділів превентивної діяльності з іншими підрозділами Національної поліції, правоохоронними органами, силами оборони (Збройні Сили України та інші, утворені, відповідно до законів України, військові формування та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави), органами публічного адміністрування та громадськістю в умовах правового режиму воєнного стану, зокрема на деокупованих територіях; загальні ознаки вибухонебезпечних предметів, таких, що їх нагадують та найбільш поширені способи маскування вибухових пристроїв. Заходи безпеки та алгоритм дій у випадку виявлення вибухонебезпечних предметів або отримання повідомлення про підготовку чи вчинення вибуху; принципи надання первинної медичної допомоги пораненим на догоспітальному етапі за стандартами TCCC (Tactical Combat Casualty Care) та відповідно до послідовного переліку найважливіших дій за алгоритмом MARCH; поняття та види стресу. Прояви бойової психічної патології. Методи та прийоми першої психічної допомоги та самопомоги.

В ході опанування його змістовної частини передбачається вирішення таких освітніх завдань:

- оволодіння знаннями, необхідними для виконання службових завдань, які ставляться перед підрозділами превентивної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану, зокрема на деокупованих територіях;
- ознайомлення з особливостями реалізації поліцейських функцій підрозділами превентивної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану, зокрема на деокупованих територіях;

- вироблення навичок самостійного аналізу адміністративно-правових явищ та прийняття обґрунтованих рішень щодо них;
- формування вмінь варіативно розв'язувати професійні завдання поліцейської діяльності;
- оволодіння знаннями про основні види та правила поведінки з вибухонебезпечними предметами;
- формування навичок надання первинної медичної допомоги відповідно до існуючих стандартів та алгоритмів;
- оволодіння знаннями про стрес, його різновиди та набуття навичок надання першої психологічної допомоги собі та особам у стані стресу;
- вироблення навичок складання службових та адміністративно-процесуальних документів.

Підсумовуючи зазначимо, що подальша діяльність закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, повинна бути спрямована на посилення так званої «військової складової» в освітньому процесі шляхом запровадження спеціалізованого навчання у формі факультативів, а також перегляду Типових освітніх програм підготовки поліцейських шляхом імплементації до їх змісту відповідної тематики з урахуванням наявного позитивного досвіду апробації аналогічних спецкурсів.

*Мердов Станіслав старший
викладач кафедри спеціальної
фізичної та домедичної підготовки
факультету №3 Донецького
державного університету внутрішніх
справ*

ЗНАЧЕННЯ СПОРТУ У СИСТЕМІ ЗАХОДІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасному житті, спорт може мати значний вплив на попередження правопорушень і сприяти створенню безпечнішого та більш гармонійного суспільства. Останнім часом він як інструмент взаємодії між поліцією та населенням набув поширення і в роботі Національної поліції України. Проте аналіз діяльності її підрозділів свідчить, що, як правило, переважно він реалізовується підрозділами ювенальної превенції та патрульної поліції, що, на нашу думку, обумовлено яскраво вираженою профілактичною спрямованістю їх діяльності [1, с. 96].

Зазначимо, що спорт може виконувати роль заходу попередження правопорушень за такими основними напрямками:

1. Виховання цінностей. Спорт вбудований у систему цінностей, таких як справедливість, дисципліна, толерантність та співпраця. Через участь у спортивних

змаганнях та тренуваннях, спортсмени вчаться поважати правила, керувати своїми емоціями, приймати поразки та розвивати моральні якості, що допомагають уникати правопорушень у повсякденному житті.

2. Відвертання від негативних занять. Спорт надає здорову та конструктивну альтернативу для молоді, особливо тим, хто може бути схильним до вчинення правопорушень. Активна участь у спорті займає час і увагу молоді, заважаючи їм потрапляти в небезпечні ситуації або займатися протиправними діями.

3. Виховання командного духу та соціальної відповідальності. Багато видів спорту передбачають колективну гру або спільні тренування. Це сприяє розвитку командного духу, довіри та взаємодії між учасниками. В такому середовищі спортсмени навчаються співпрацювати, підтримувати один одного та брати на себе відповідальність за свої дії, що може переноситися і на їхню поведінку в позаспортивному житті.

4. Відчуття належності до спільноти. Участь у спортивних командах, клубах або організаціях створює відчуття належності до спільноти. Це може знизити ризик відчуженості та відсутності приналежності, що часто є факторами, що сприяють вчиненню правопорушень. Залучення до спортивного середовища надає людям можливість знайти рівноправних товаришів та перейняти позитивні рольові моделі.

5. Підтримка фізичного та психологічного здоров'я. Спорт сприяє підтримці фізичного та психологічного здоров'я, що в свою чергу впливає на загальну благополучність особистості. Здорові та збалансовані особи зазвичай мають менше шансів стати жертвами або злочинцями, оскільки вони мають більш стійке самопочуття та легше зберігають контроль над своїми діями.

Аналіз існуючої позитивної практики застосування спорту у попередженні правопорушень, дозволяє виокремити такі позитивні практики його застосування:

1. Спортивні програми для молоді, особливо спрямовані на категорію, осіб, які знаходяться у вразливих або соціально небезпечних районах. Ці програми можуть надати молоді можливість займатися спортом, отримувати професійну тренувальну підтримку, а також працювати над розвитком навичок, які допоможуть їм уникати правопорушень.

2. Менторство та рольові моделі, що передбачає включення професійних спортсменів або тренерів у програми менторства для здійснення позитивного впливу на молодь. Ментори можуть ділитися своїм досвідом, надихати та надавати підтримку молоді, щоб допомогти їм знайти конструктивні шляхи розвитку та уникати правопорушень.

3. Організація спортивних заходів та змагань на місцевому рівні може залучити громаду та сприяти побудові позитивних відносин. Це може стимулювати спортивну активність, підтримку командного духу та розвиток лідерських якостей, що в свою чергу сприяє попередженню правопорушень.

4. Запровадження спільних спортивних ініціатив між Національною поліцією України та спортивними організаціями. Спільні спортивні ініціативи, такі як

спортивні турніри або тренувальні програми, дозволяють побудувати довіру та співробітництво між молоддю та правоохоронцями.

5. Використання спорту у соціальній рекламі та освітніх кампаніях може підкреслити цінність спорту як інструменту для попередження правопорушень. Це може включати поширення позитивних історій успіху, розповсюдження інформації про здоровий спосіб життя через спорт та про доступні спортивні можливості для молоді.

Наведені практики демонструють, як спорт може бути використаний для попередження правопорушень, залучення молоді та будівництва позитивних взаємин у спільноті.

Важливо зауважити, що спорт сам по собі не може вирішити проблеми існування правопорушень, усунути їх причини і умови, проте він може відігравати важливу роль у попередженні правопорушень шляхом формування позитивних цінностей, взаємодії та соціальної відповідальності населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мердов С.П. Використання спортивного потенціалу в межах реалізації заходів концепції «Community Policing»: зарубіжний та національний досвід. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. №2. С. 94-100.

Миргородська Дар'я курсант 2-го курсу факультету № 3 Донецького державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції

Науковий керівник:

Хозлу Іван викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, старший лейтенант поліції

ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Домашнє насильство вже давно є серйозною проблемою в Україні. На жаль, об'єктивних і достовірних даних про масштаби цього суспільного явища немає, так як у більшості випадків він залишається латентним. Офіційні статистики відображають справжню природу домашнього насильства, так як багато потерпілих не звертається за допомогою до Національної поліції. До основних повноважень поліції відповідно

до ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» передбачено заходи щодо запобігання та протидії насильству в сім'ї або сексуальному насильству (п. 18). [2]

Ухвалення в 2018 році нового Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» є великою зміною, але для його повної реалізації потрібні об'єднані зусилля всього українського народу. Тому що всі жителі країни, від малого до старого, повинні працювати в правильному напрямку, щоб ця проблема була менш гострою і глобальною. [4]

Можна розглянути, що саме означає домашнє насильство. Закон дає нам такі визначення: Насильство в сім'ї – дія чи бездіяльність фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства, вчинені в сім'ї, або в межах місця проживання, або між родичами, або між колишніми чи теперішніми) подружжя або між іншими людьми, які живуть (проживають) разом як сім'я, але не перебувають (перебували) у сімейних стосунках або одружені один з одним, незалежно від того, чи зазнає (переживає) насильство особа, яка вчиняє домашнє насильство, тим постраждалим людям у тому самому місці та погрожувати вчиненням таких дій. [1]

Тобто постраждалими визнаються особи, незалежно від того, чи живуть вони з кривдником (нареченою, дружиною, колишнє подружжя, мати, батько, діти, їхні батьки, брати, сестри, родичі батьків, опікуни, піклувальники, їхні діти, усиновлені, вихованці, інші родичі, які є максимум двоюрідними, співмешканцями або проживають разом, але не перебувають у шлюбі, їхні діти та батьки) люди, які проживають з (будь-якими іншими родичами, пов'язаними людьми проживають разом, мають спільні права та обов'язки).

Постраждалі, будь-якого виду домашнього насильства мають право на звернення з відповідними заявами та повідомленнями до органів Національної поліції за місцем проживання (прописки), та до районної, районної державної адміністрації. [4]

Кривдник, який порушив вимоги спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству, несе відповідальність відповідно до закону.

Основні шляхи, щодо шляхів запобігання домашнього насильства:

1) ефективне реагування на факти домашнього насильства шляхом введення механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

2) надання допомоги й захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної домашнім насильством;

3) належне розслідування фактів домашнього насильства, залучення кривдників до передбаченої законом відповідальності й зміна їхньої поведінки.

Необхідною є розробка загальнонаціональної програми боротьби з домашнім насильством. Важливими напрямками є забезпечення оперативності прибуття поліції на місце злочинного зазіхання, боротьба з алкоголізмом та вирішення проблеми безробіття та низького соціально-економічного регіонального розвитку.

Необхідним є також проведення загальнодержавних заходів щодо роз'яснення протиправності та неприпустимості домашнього насильства, проведення виховної роботи з дітьми та молоддю щодо відповідним розробленим програмам.

Отже, можна зробити висновок, що домашнє насильство є актуальною проблемою. Попри всі методи запобігання та протидії домашньому насильству, кількість постраждалих не зменшується. Протидія є одним із пріоритетних напрямків державної політики. Слід зазначити, що будь-яка особа, яка постраждала від домашнього насильства забезпечується безоплатною вторинною правовою допомогою з боку держави. На даному етапі суспільного розвитку точиться постійна боротьба з домашнім насильством, тому сподіваємося, що ми досягнемо викорінення викорінення цього ганебного явища із нашого життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.01.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 22.04.2023).
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24) : Кодекс України; Закон, Кодекс від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>.
4. Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства: наказ Міністерства соціальної політики та Міністерства Внутрішніх справ від 13.03.2019 № 369/180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19#Text>.

Попович Єлизавета курсант 1-го курсу факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції

Науковий керівник:

Сахно Артем доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Види, форми та методи превентивної діяльності є невід'ємною частиною діяльності уповноважених підрозділів Національної поліції. Їх метою є запобігання порушенням громадського порядку та правопорядку, зменшення кількості правопорушень, покращення взаємодії між громадою та поліцією, а також забезпечення належної охорони прав і свобод громадян.

Одним із видів превентивної діяльності є перевірка документів особи. Вона проводиться з метою визначення законності перебування особи на території України та встановлення особистих даних. Проте, виникає питання щодо того, наскільки такі перевірки повинні бути регульовані та як забезпечувати захист особистої інформації громадян. Опитування особи є ще одним видом превентивної діяльності. Воно може бути корисним для встановлення обставин правопорушення, але необхідно враховувати, що особа має право відмовитися від відповіді на запитання, що стосуються її особистого життя. Поверхнева перевірка та огляд є ефективними методами превентивної діяльності. Однак, їх застосування повинно бути обмеженим та регульованим нормативними актами, щоб уникнути можливого порушення прав громадян. Зупинення транспортного засобу може бути необхідним для забезпечення громадської безпеки. Проте, необхідно забезпечити належну інформаційну базу для правильної ідентифікації транспортного засобу та зменшення можливості його помилкового зупинення. [1, с. 45]

Вчинення юридично значущих дій передбачає здійснення таких дій, як складання протоколу про порушення адміністративного законодавства, складання документів про адміністративне покарання або видачу предупреждения. Виконання матеріально-технічних операцій пов'язано з обов'язками службовців з управління матеріальними цінностями, транспортом та іншим майном, яке перебуває у володінні Національної поліції. У процесі своєї діяльності уповноважені підрозділи Національної поліції можуть застосовувати такі методи превентивної діяльності, як

адміністративний нагляд та адміністративний примус. Адміністративний нагляд полягає у перевірці дотримання громадянами та юридичними особами вимог законодавства, виконанні рішень органів влади, адміністративних органів та органів самоврядування. Адміністративний примус - це застосування примусових заходів до осіб, які порушили вимоги законодавства.

У разі виникнення проблемних питань у здійсненні превентивної діяльності уповноваженими підрозділами Національної поліції, можна розглянути наступні варіанти для їх вирішення:

1. Посилення контролю за діяльністю поліції з боку відповідних контролюючих органів, що дозволить попередити можливі порушення прав та свобод громадян під час здійснення заходів превентивної діяльності.

2. Розробка та впровадження нових нормативно-правових актів, що регулюватимуть їх здійснення.

Одним із найважливіших елементів превентивної діяльності є адміністративний нагляд і адміністративний примус. Адміністративний нагляд передбачає систематичне і цілеспрямоване спостереження за поведінкою громадян та їх діяльністю з метою запобігання порушенням закону. Адміністративний примус - це система заходів, спрямованих на примусове забезпечення виконання законодавства.

Одним із проблемних питань, пов'язаних з превентивною діяльністю поліції, є розуміння та визначення межі між правами та обов'язками правоохоронних органів та правами та свободами громадян. Дуже важливо, щоб превентивні заходи не перетворилися на порушення прав людини, в тому числі і на порушення приватного життя. Тому необхідно враховувати правові гарантії, які передбачені законодавством, та використовувати засоби превентивної діяльності з дотриманням принципів законності та гуманності. [2, с. 9]

Ще одним питанням, яке варто відзначити, є питання прозорості та відповідальності за дії поліцейських під час здійснення превентивних заходів. У своїй діяльності поліція повинна дотримуватися принципу відкритості та інформаційної доступності. Громадськість повинна мати можливість відстежувати дії поліції та контролювати їх здійснення згідно з законом. Крім того, важливо, щоб була передбачена відповідальність за незаконні дії поліції, а також за недбалість або невиконання своїх обов'язків.

Ще одним важливим аспектом є забезпечення поваги до прав людини та її гідності під час здійснення превентивних заходів. Законодавство передбачає, що примусові заходи можуть бути застосовані лише за наявності певних законних підстав і відповідно до процедури, встановленої законодавством. Крім того, правоохоронні органи повинні вести себе професійно та шанобливо стосовно кожної особи, з якою вони взаємодіють.

Проблемні питання, які виникають у зв'язку з превентивною діяльністю, полягають в забезпеченні балансу між правами та свободами людини та необхідністю забезпечення громадської безпеки та громадського порядку. Крім того, важливим

аспектом є розуміння причин і наслідків поведінки людей, зокрема осіб, які порушують закон, та розробка відповідних програм і заходів для їх соціальної реабілітації.

Одним з можливих рішень є покращення діяльності службових осіб та підрозділів, які здійснюють превентивні заходи. Для цього можна проводити регулярні тренінги та навчальні заходи, що дозволять збільшити рівень професійної компетентності працівників. Також можна запровадити більш жорсткі критерії відбору працівників до правоохоронних органів. [2, с. 34]

Ще одним рішенням є поліпшення комунікації між правоохоронними органами та громадськістю. Для цього необхідно забезпечити доступність інформації про права та обов'язки громадян, а також про діяльність.

Продовжуючи дискусію про можливі проблемні питання у превентивній діяльності Національної поліції, слід звернути увагу на можливі порушення прав людини під час здійснення такої діяльності. Одним зі способів уникнення цих порушень є проведення адекватної підготовки працівників поліції з питань прав людини та превентивної діяльності. Для цього можна запровадити відповідні курси для поліцейських, які будуть спрямовані на формування в них навичок та знань з цих питань.

Також можна запровадити механізми звітування та контролю за діяльністю підрозділів Національної поліції, що займаються превентивною діяльністю. Наприклад, регулярне проведення аудитів та моніторингів за діяльністю таких підрозділів, що дозволить вчасно виявляти можливі порушення та уникнути їх у майбутньому.

Також важливим є запровадження ефективної системи звернень громадян щодо можливих порушень прав людини під час проведення превентивної діяльності. [4, с.8] Для цього можна створити спеціальну гарячу лінію, яку можна буде використовувати для надання інформації громадянам про їх права та свободи, а також прийняття звернень та скарг.

Отже, превентивна діяльність, як важлива складова роботи Національної поліції, має свої переваги та можливості. Проте, для її успішної реалізації слід враховувати можливі проблеми, зокрема порушення прав людини, та вживати заходів для їх уникнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми превентивної діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 27 квітня 2022 р.). Дніпро: ДДУВС, 2022. 97 с.

2. Довідник працівника поліції превентивної діяльності: навч. посібник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, Засл. юрист України А.Є. Фоменко. Дніпро: ДДУВС, 2018. 180 с.

3. Адміністративна діяльність Національної поліції щодо запобігання вчиненню адміністративних правопорушень дітьми : монографія / Є.С. Зеленський, І.С. Кравченко. Дніпропетровськ: ДДУВС. 2016. 124 с.

4. Бокоч В.М. Взаємозв'язок суспільно-політичних і релігійно-церковних трансформацій в Україні: дис...доктора політичних наук: 23.00.02. Одеса, 2021. 455.

Семікоп Ніна аспірант Одеського державного університету внутрішніх справ

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЩОДО ДИТИНИ: ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЮВЕНАЛЬНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Домашнє насильство щодо дитини є проявом жорстокого поводження з дитиною, а також свідчить про те, що дитина перебуває в складних життєвих обставинах. Враховуючи це, під час діяльності, спрямованої на запобігання та протидію домашньому насильству, ювенальні поліцейські мають враховувати положення наступних нормативно-правових актів: Закон України «Про охорону дитинства»; Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»; Постанова КМУ «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» від 22 серпня 2018 року № 658; Постанова КМУ «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах» від 01 червня 2020 року № 585; наказ МВС України від 19 грудня 2017 року № 1044 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України»; наказ МВС України від 22 серпня 2018 року № 654 «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника»; наказ Мінсоцполітики та МВС України від 13 березня 2019 року № 369/180 «Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства». Законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є чинним під час дії правового режиму воєнного стану. Однак в умовах воєнного стану алгоритм реагування поліцейських на випадки домашнього насильства відносно дитини має регіональні особливості та залежить від наявності та спроможності на місцях інших суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема служб у справах дітей, органів опіки та піклування, а також служб підтримки постраждалих осіб.

Основні повноваження ювенальних поліцейських щодо організації роботи та здійснення заходів, спрямованих на запобігання та протидію домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, закріплено у розділі V Інструкції з організації

роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 19 грудня 2017 року № 1044 (далі – Інструкція) [1], відповідно до п. 1 якої поліцейські підрозділів ювенальної превенції уживають заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству в межах Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [2], в ст.10 якого зокрема закріплені повноваження уповноважених підрозділів органів Національної поліції.

Відповідно до п. 2 розділу V Інструкції повноваження поліцейських підрозділів ювенальної превенції у сфері запобігання та протидії домашньому насильству поширюються на випадки, коли особа, яка вчинила домашнє насильство, або особа, яка зазнала домашнього насильства чи стала свідком (очевидцем) такого насильства, не досягла 18-річного віку. Ювенальні поліцейські:

- виявляють факти домашнього насильства, вчиненого дітьми і стосовно дітей, та реагують на них в порядку, визначеному законодавством;
- приймають і розглядають заяви та повідомлення про факти домашнього насильства, вчиненого дітьми та стосовно дітей, уживають заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам;
- виносять термінові заборонні приписи стосовно кривдників;
- уживають заходів щодо взяття на профілактичний облік та проведення профілактичної роботи з дітьми-кривдниками;
- здійснюють контроль за виконанням дітьми-кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;
- інформують постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;
- взаємодіють з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, в порядку, визначеному законодавством;
- здійснюють повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству з урахуванням міжнародних стандартів реагування правоохоронних органів на випадки домашнього насильства та оцінки ризиків;
- проводять оцінку ризиків вчинення домашнього насильства у визначеному законодавством України порядку [1].

Відповідно до п. 3 розділу V Інструкції, у разі надходження повідомлення про вчинення домашнього насильства дитиною та стосовно неї, поліцейський проводить оцінку ризиків, за результатами якої може бути винесений терміновий заборонний припис, та негайно інформує службу у справах дітей про виявлену дитину для організації її соціального захисту. До проведення такої оцінки можуть бути додатково залучені інші суб'єкти виявлення та/або організації соціального захисту дітей у межах їх повноважень [1]. Після проведення оцінки ризиків поліцейський уповноваженого підрозділу поліції долучає форму оцінки ризиків вчинення домашнього насильства до матеріалів, зібраних за фактом такого насильства. Слід пам'ятати, що відповідно до наказу Мінсоцполітики та МВС України №369/180 у разі наявності декількох

постраждалих осіб форма оцінки ризиків вчинення домашнього насильства заповнюється щодо кожної постраждалої особи окремо [3]. При цьому, якщо дитина стала свідком (очевидцем) домашнього насильства, оцінка ризиків щодо неї також має складатись, в тому числі в залежності від віку дитини, вона може здійснюватися шляхом опитування законного представника дитини, який не є її кривдником, про що слід зазначити у формі оцінки ризиків. Так, у справі №380/11295/22 суд звернув увагу, що матеріали за зверненням не містять належно заповненої форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства, адже із такої не вбачається, що в інтересах малолітньої дитини, яка зазначена як постраждала особа, діяла його мати і що саме на підставі її опитування інспектором поліції була заповнена форма оцінки ризиків [4].

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [2] передбачає, що поліцейські, в тому числі і ювенальної превенції, можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинення акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи. Крім того, важливо звертати увагу на наявність у кривдника зареєстрованої зброї чи боєприпасів. Адже якщо кривдник дитини має дозвіл на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів, поліцейські підрозділів ювенальної превенції мають вжити заходів для забезпечення його анулювання, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством. Порядок анулювання відповідних дозволів, а також вилучення зброї та боєприпасів до неї визначений наказом МВС України від 21 серпня 1998 року № 622.

Важливо усвідомлювати важливість оперативного реагування на факти домашнього насильства щодо дитини, оскільки зволікання може призвести до тяжких наслідків, в тому числі летальних випадків. Слід пам'ятати, що кожна ситуація домашнього насильства є індивідуальною та непередбачуваною, навіть якщо це не перший випадок реагування на виклик, пов'язаний з домашнім насильством, за вказаною адресою.

Неприпустимою є практика:

1) *відмовляння постраждалих осіб від подання заяв про вчинення домашнього насильства та спонукання їх до примирення з кривдником.* Спонукання до примирення у ситуаціях домашнього насильства протирічить європейським та міжнародним стандартам та завдає шкоди інтересам постраждалим осіб.

Крім того, слід пам'ятати, що якщо дитина є свідком (очевидцем) насильства, відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (ст.1) вона визнається постраждалою особою. При цьому принцип добровільності отримання допомоги у випадках домашнього насильства не розповсюджується на дітей. Отже, якщо від повнолітньої та дієздатною особи для відкриття провадження у справі, пов'язаній з домашнім насильством, необхідна заява, у випадку домашнього насильства щодо дитини, в тому числі коли дитина стала свідком (очевидцем) домашнього насильства, така заява не потрібна.

Якщо дитина постраждала разом з одним із законних представників слід рекомендувати такому законному представнику дитини написати заяву про вчинення домашнього насильства. Доцільно зауважити, що замовчування фактів домашнього насильства та недбалість у ставленні до власної безпеки може призвести до погіршення ситуації і становити загрозу життю та здоров'ю.

При розгляді заяв та повідомлень про порушення прав дітей, зокрема вчинення щодо них домашнього насильства, ювенальними поліцейськими мають бути оцінені питання конфлікту інтересів між законними представниками дитини (або особами, які їх замінюють) та дитиною, і в разі наявності конфлікту інтересів, бездіяльності законних представників та вчинення дій, що суперечать інтересам дитини, мають бути вжиті заходи щодо заміни законних представників. Проте наразі на законодавчому рівні відсутні чіткі норми, які б дозволяли ювенальним поліцейським порушувати питання про заміну законних представників. У будь-якому випадку це потребує чіткої взаємодії зі службою у справах дітей та органами опіки та піклування.

2) *відмови у прийнятті заяви, поданої безпосередньо дитиною.*

Одне з основних повноважень ювенальних поліцейських – вжиття заходів для запобігання і припинення будь-яких протиправних діянь стосовно дитини [1]. Інформація про будь-яке протиправне діяння щодо дитини може надійти до поліції від інших суб'єктів, батьків дитини чи інших третіх осіб і від самої дитини. Наразі відсутні будь-які юридичні бар'єри для прийняття заяви чи повідомлень про порушення прав дітей органами Національної поліції України, у т.ч. ювенальними поліцейськими.

3) *притягнення заявників з приводу вчинення домашнього насильства до адміністративної відповідальності за неправдивий виклик (ст.183 КУпАП) у разі їх відмови від написання заяви, оскільки це формує в них недовіру до органів влади та в окремих випадках призводить до остраху звертатись до правоохоронних органів за допомогою.*

При реагуванні на заяви та повідомлення про порушення прав дітей, зокрема у випадку вчинення щодо них домашнього насильства, має бути забезпечено право дитини на отримання правової допомоги та доступу до безоплатних послуг адвоката. Держава гарантує дитині право на безоплатну правову допомогу (ст.3 Закону України «Про охорону дитинства» [5], п.2 ч.1 ст.14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» [6]), однак механізм залучення безоплатного адвоката, який би діяв в інтересах дитини, на законодавчому рівні не визначено.

Важливим є налагодження взаємодії ювенальних поліцейських з іншими уповноваженими підрозділами органів Національної поліції щодо: своєчасного виявлення дітей-свідків домашнього насильства поліцейськими, які виїжджають на виклики, та подальшого своєчасного передання інформації про постраждалу дитину ювенальним поліцейським; належного документування випадків домашнього насильства, зокрема фіксація дітей-свідків домашнього насильства як постраждалих осіб; проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства щодо дітей, які

стали свідками (очевидцями) домашнього насильства; винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника в інтересах постраждалих дітей, у тому числі дітей-свідків домашнього насильства. Також актуальним є налагодження взаємодії з іншими суб'єктами запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема щодо: спільного виїзду зі службою у справах дітей для забезпечення своєчасної оцінки рівня безпеки дитини; розміщення постраждалих дітей у спеціалізованих закладах; залучення психологів для проведення опитування постраждалих дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України 19 грудня 2017 року № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>.

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 грудня 2017 року № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

3. Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства: наказ Міністерства соціальної політики України та Міністерства внутрішніх справ України від 13 березня 2019 року № 369/180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19#Text>.

4. Рішення у справі Львівського окружного адміністративного суду № 380/11295/22. URL: <https://opendatabot.ua/court/108964067-37962e1c114bab3381ce96640999853d>.

5. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.

6. Про безоплатну правову допомогу: Закону України від 02 червня 2011 року № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>.

Собакарь Андрій *завідувач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, полковник поліції*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Стан законності і правопорядку в країні значною мірою залежить від належного виконання працівниками поліції її профілактичної функції, а відповідні заходи є одним з найпоширеніших каналів впливу адміністративного примусу взагалі і тих, що застосовуються поліцією в її правоохоронній (превентивній) діяльності, зокрема. Зумовлено це по-перше, потребою переорієнтування поліції на суто правоохоронний орган з надання широкого спектру правоохоронних послуг населенню та запобігання правопорушень. По-друге, діяльність органів і підрозділів Національної поліції України ні організаційно, ні функціонально ще не перебудована відповідно до принципів правової держави. По-третє, незважаючи на прийняті закони, ще недостатньо чітко визначено правові та організаційні засади реалізації саме профілактичної функції поліції.

Застосування адміністративно-профілактичних заходів сприяє попередженню найрізноманітніших правопорушень, у тому числі кримінального характеру. Ефективність їх застосування поліцією визначається, перш за все, ступенем досягнення мети, яку має той чи інший захід. Значення заходів, про які йдеться, саме і полягає в меті, яку вони переслідують. Перш за все, і це головне, ці заходи покликані попереджати, відвертати правопорушення. Варто, однак, зазначити, що профілактична мета властива всім видам адміністративного та іншого примусу. Але інші, крім запобіжних, заходи цю мету досягають ніби побіжно, поряд із своєю власною метою. Для заходів, що розглядаються, профілактика правопорушень, навпаки, основна мета, а всі інші – додаткові, побічні.

Запобігання правопорушенням є одним з важливих завдань органів виконавчої влади та правоохоронних органів держави. Його перевага як методу укріплення публічного порядку, попередження правопорушень полягає, по-перше, у виявленні та усуненні в процесі профілактичної роботи причин та умов, що дозволяють, як правило, запобігти не одному конкретному, а великій кількості можливих правопорушень; по-друге, заходи індивідуальної профілактики, які мають виховний вплив на конкретних осіб, дають можливість попередити конкретні правопорушення.

Профілактику адміністративних правопорушень можна розглядати як діяльність державних органів, адміністрацій підприємств, установ та організацій, їх трудових колективів, громадських організацій та окремих громадян, що спрямована на попередження окремих проступків, застереження конкретних осіб або груп людей від вчинення ними адміністративно карних протиправних дій.

В сучасних умовах завдання органів і підрозділів Національної поліції України спрямовані, перш за все, на профілактику кримінальних і адміністративних правопорушень, що вимагає від працівників не лише досконалого володіння знаннями та навичками, але й вмінням аналізувати та прогнозувати ситуацію на певній території, яку вони обслуговують, здатності встановлювати ефективні контакти з представниками різних соціальних верств населення, громадських організацій, виробничих колективів та навчальних закладів. Здійснення ефективних профілактичних заходів можливе за умов використання працівниками підрозділів, насамперед, превентивної діяльності знань у галузі соціальної педагогіки, вміння впливати на різні верстви населення під час проведення індивідуальних та колективних бесід, володіння ними прийомами та засобами вступу в контакт з певними категоріями населення в тому числі й криміногенної орієнтованості, від їх вміння впливати на осіб з метою досягнення поставлених цілей та від здатності додержуватися під час цієї роботи вимог законності та моральності.

Необхідність закріплення за органами і підрозділами Національної поліції України статусу провідної ланки профілактики правопорушень визнається як національним, так і міжнародним законодавством. Зокрема, на першому конгресі ООН із попередження злочинності та поведження з правопорушниками (Женева, 1955) були прийняті рекомендації, в яких вказувалося на основну роль поліції у профілактиці правопорушень та доцільності саме у структурі поліції створення підрозділів профілактики. Першочерговими завданнями цих підрозділів були визначені:

- участь у заходах, пов'язаних із профілактикою злочинності та інших правопорушень, шляхом організації нагляду за криміногенними районами та об'єктами;

- координація діяльності добровільних організацій, які беруть участь у профілактиці правопорушень;

 - встановлення зв'язків із школою та батьками неповнолітніх;

 - ведення роз'яснювальної роботи серед населення з метою забезпечення їх особистої та матеріальної безпеки, використовуючи для цього засоби масової інформації та особисті контакти через спеціально підготовлених працівників;

 - визначення форм участі населення у контролі за рівнем правопорушень та у вирішенні інших правоохоронних завдань;

 - участь у розробці загальнонаціональних та локальних програм по боротьбі із правопорушеннями [1, с. 153].

Попри те, що чинним законодавством прямо не окреслено центральне місце поліції у системі профілактики правопорушень. Проте, саме поліція як елемент правоохоронної системи реалізує поставлені перед всією системою профілактики завдання характерними їй методами, засобами та способами. Це дозволяє виділити характерні риси профілактичної діяльності Національної поліції, які визначають особливе місце її підрозділів у системі суб'єктів профілактики адміністративних правопорушень. До таких рис належать:

по-перше, постійне поєднання методів переконання і примусу до осіб, які порушують адміністративно-правові норми та підлягають профілактичному впливу [2, с. 46].

по-друге, наближеність поліції до негативних явищ, що потребують профілактичного впливу. Така наближеність поліції до об'єктів профілактики дозволяє найбільш динамічно реагувати на зміни рівня та структури деліктності;

по-третє, комплексний характер профілактичної діяльності органів і підрозділів Національної поліції України.

Слід додати, що у Законі України «Про Національну поліцію» наразі не встановлено перелік функцій, які притаманні діяльності поліції. На відміну від попереднього Закону України «Про міліцію», де у ч. 1 ст. 7 було закріплено такі функції, як адміністративна, профілактична, оперативно-розшукова, кримінальна процесуальна, виконавча, охоронна (на договірних засадах), чинне поліцейське законодавство такого переліку нажаль не має.

До цього варто згадати і п. 22 ст. 85 Конституції України, де закріплено, що визначення функцій Міністерства внутрішніх справ України належить саме до повноважень Верховної Ради України, а отже, вони мають бути закріплені саме на законодавчому рівні. Так само згідно ст. 1 Кодексу України про адміністративні правопорушення його завданням також є попередження правопорушень та виховання громадян в дусі точного й неухильного дотримання Конституції і законів України.

Таким чином, визначені для діючої на той час міліції функції, не втратили актуальності й зараз, їх так само виконують представники Національної поліції. З огляду на це, вважаємо, що поліція має виконувати адміністративну, профілактичну (превентивну), соціальну, оперативно-розшукову, кримінальну процесуальну, контрольну, виконавчу, охоронну функції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бугайчук К.Л. Адміністративні проступки: сутність та організаційно-правові заходи їх профілактики: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Х., 2002. 243 с.
2. Остапенко О.І. Профілактика адміністративних правопорушень (адміністративно-правовий аспект). Львів, 2001. 155 с.

*Сукмановська Лідія доцент кафедри
адміністративного права та
адміністративного процесу
Львівського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

СПЕЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ІЗ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ Й ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ

Спеціальними заходами щодо протидії домашньому насильству, згідно Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» є:

- 1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника;
- 2) обмежувальний припис стосовно кривдника;
- 3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи;
- 4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників.

До повноважень органів Національної поліції України відноситься: винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника й взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи.

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника є спеціальним заходом протидії домашньому насильству, що вживається уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України як реагування на факт домашнього насильства та спрямований на негайне припинення домашнього насильства, усунення небезпеки для життя та здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства [1].

Порядок винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника затверджений Наказом МВС України від 1 серпня 2018 р. № 654 [2].

Припис виноситься за заявою постраждалої особи, а також за власною ініціативою працівника уповноваженого підрозділу поліції за результатами оцінки ризиків.

Порядок проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства затверджений спільним Наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України від 13 березня 2019 р. № 369/180 [3].

Оцінка ризиків проводиться за факторами небезпеки/ризиків щодо вчинення домашнього насильства, передбачених у формі оцінки ризиків вчинення домашнього насильства згідно з додатком до Порядку, шляхом спілкування (бесіди) із постраждалою від такого насилля особою і умов, які створюють або можуть створювати небезпеку для цієї особи.

За результатами заповнення форми оцінки ризиків вчинення домашнього

насильства поліцейський уповноваженого підрозділу поліції визначає рівень небезпеки, який враховується під час винесення термінового заборонного припису щодо кривдника, ужиття інших заходів для припинення такого насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення, надання допомоги жертвам насилля. Фактори небезпеки/ризиків щодо вчинення домашнього насильства визначаються за результатами оцінки дій кривдника, які свідчать про ймовірність настання летальних наслідків у разі вчинення домашнього насильства, і представлені у формі оцінки ризиків вчинення домашнього насильства у вигляді питань, на які відповідає поліцейський уповноваженого підрозділу поліції за результатами спілкування із жертвою насилля, а також загальної оцінки ситуації факту домашнього насилля задля виявлення вірогідності продовження чи повторного скоєння домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті особи.

Оскільки кожна окрема ситуація може мати унікальні чинники (обставини), що впливають на рівень небезпеки та ризик летального випадку, пов'язаного із насильством, які не передбачені формою оцінки ризиків, поліцейський на власний розсуд має право оцінити рівень небезпеки як високий, якщо вважає, що жертва знаходиться у потенційно небезпечній ситуації або такій, що може спричинити смерть особи або інші тяжкі наслідки. Про наявність та можливі наслідки дії таких обставин (чинників) поліцейський робить запис у відповідній позиції форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства [3].

Під час вирішення питання про винесення термінового заборонного припису пріоритет надається безпеці постраждалої особи. Зазначена вимога поширюється також на місце спільного проживання (перебування) постраждалої особи та кривдника незалежно від їхніх майнових прав на відповідне житлове приміщення.

Терміновий заборонний припис, що виноситься поліцейським, може містити такі заходи стосовно кривдника:

- 1) зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи;
- 2) заборона на вхід та проживання (перебування) постраждалої особи»
- 3) заборона у будь-який спосіб контактувати із постраждалою особою.

Припис виноситься строком до 10 діб. При винесенні припису працівник уповноваженого підрозділу поліції отримує пояснення від кривдника, постраждалої особи (її представника), свідка(ів) (у разі їх наявності).

Терміновий заборонний припис стосовно кривдника складається на бланку, виготовленому друкарським способом згідно з технічним описом бланка термінового заборонного припису щодо кривдника, на якому проставлено відповідні серію та номер. Припис складається в одному примірнику з утворенням двох копій через самокопіювальний папір. Оригінал вручається кривднику під підпис, перша копія – постраждалій особі або її представнику, друга копія залишається у працівника уповноваженого підрозділу поліції.

Припис підписується поліцейським, який його виніс, постраждалою особою (її представником) та кривдником власноруч на оригіналі та кожній із копій.

Особа, щодо якої винесений припис, має право давати пояснення та зауваження стосовно змісту припису, а також пояснення по суті правопорушення, у тому числі викладати мотиви своєї відмови від його підпису, які додаються до копії припису поліцейського.

У разі вчинення домашнього насильства кількома особами, співробітник поліції виносить терміновий заборонний припис стосовно кожного кривдника окремо. Якщо від домашнього насилля постраждали кілька громадян, то працівник поліції виносить припис кривдника щодо кожної жертви окремо.

Припис не може включати заходів, передбачених пунктами 1 і 2 частини 2 статті 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (тобто: зобов'язання на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи), у випадку коли кривдник є особою, яка на день винесення припису не досягла 18-річного віку та має спільне місце проживання (перебування) із постраждалою особою.

Чинність припису припиняється у випадку застосування судом щодо кривдника адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту чи обрання щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у кримінальному провадженні.

Кривдник, щодо якого є винесений припис, у відповідності до якого він зобов'язаний залишити місце спільного проживання (перебування) із постраждалою особою, повинен повідомити про місце свого тимчасового перебування уповноважений підрозділ поліції за місцем вчинення домашнього насилля. Повідомлення кривдника до територіального органу поліції про місце свого тимчасового перебування фіксується у журналі реєстрації повідомлень про місце тимчасового перебування кривдника, якому винесено терміновий заборонний припис.

Співробітники поліції згідно чинного законодавства уповноважені застосовувати поліцейські заходи примусу для виселення з житлового приміщення кривдника, якщо припис передбачає зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи, а кривдник відмовляється добровільно це зробити.

У відповідності із Порядком взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України, затвердженого Наказом МВС України від 25 лютого 2019 р. № 124 уповноважений підрозділ поліції бере на профілактичний облік кривдника з моменту виявлення факту вчинення ним домашнього насилля на встановлений законодавством термін та проводить із ним профілактичну роботу. Профілактичний облік кривдників, які не досягли 18-річного віку, здійснюється співробітниками підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України [4].

До підстав для поставлення на профілактичний облік кривдника відносяться:

- складений протокол про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 173-2 КУпАП;
- винесений поліцією терміновий заборонний припис стосовно кривдника;
- надходження до територіального підрозділу поліції інформації про видачу судом обмежувального припису стосовно кривдника;
- судові рішення про накладення на кривдника адміністративного стягнення за правопорушення, передбачене ст. 173-2 КУпАП;
- відкриття кримінального провадження щодо кривдника за фактом вчинення ним домашнього насильства;
- повідомлення установи виконання покарань про звільнення від відбуття покарання кривдника, який був засуджений за домашнє насилля.

Працівники поліції, уповноважені на здійснення заходів із запобігання та протидії домашньому насиллю, протягом доби формують матеріали за фактами учинення домашнього насильства та інформують про це керівника територіального підрозділу поліції для постановки кривдника на профілактичний облік із наданням копій таких матеріалів.

Рішення щодо постановки кривдника на профілактичний облік приймається керівником територіального підрозділу поліції по результатах розгляду матеріалів, що є підставою для здійснення даних дій. Відомості про кривдника вносяться до журналу реєстрації осіб, які перебувають на профілактичному обліку за вчинення домашнього насильства в електронному або друкованому вигляді працівником підрозділу поліції, відповідальним за даний напрямок роботи.

Інформація про постановлення кривдника на профілактичний облік протягом доби вноситься до інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України (далі – система ІПП) із дотриманням вимог Закону України «Про захист персональних даних» працівником уповноваженого підрозділу поліції, відповідальним за цей напрямок роботи.

Строки тривалості профілактичного обліку кривдників встановлюються:

- у відповідності до термінів застосування заходів тимчасового обмеження прав кривдника чи покладення на нього обов'язків, передбачених обмежувальним приписом стосовно кривдника, а у випадку продовження дії такого припису – на установлений судом термін;
- впродовж 1 року із дня виявлення факту вчинення домашнього насилля у разі, коли судом не виносився обмежувальний припис щодо кривдника;
- впродовж 1 року із дня накладення судом адміністративного стягнення за вчинення домашнього насилля;
- до набрання законної сили вироком суду у кримінальному провадженні, відкритому щодо кривдника у зв'язку із скоєнням ним домашнього насилля;
- до погашення або зняття судимості за кримінальне правопорушення, пов'язане із вчиненням домашнього насилля.

Термін зберігання інформації про кривдника, що знаходиться на превентивному

обліку, складає 3 роки із дня зняття кривдника із такого обліку, після чого відомості про нього та постраждалу особу автоматично знеособлюються. Знеособлена інформація у подальшому може використовуватись із статистичною і науковою метою.

У випадку зміни кривдником місця проживання (перебування) територіальний підрозділ поліції, на території обслуговування якого знаходиться на превентивному обліку особа, що вчинила сімейне насилля, інформує територіальний підрозділ поліції, на території обслуговування якого буде проживати кривдник, із зазначенням його місця проживання (перебування). Територіальний орган поліції, на території обслуговування якого вирішив проживати кривдник, після підтвердження факту прибуття особи, що учинила домашнє насильство, за цією адресою протягом 3 діб інформує про це територіальний орган поліції, на території якого перебуває на превентивному обліку кривдник, та вносить відповідні корективи до системи ІПП. Заборонене зняття із профілактичного обліку кривдника, що змінив місце проживання (перебування), без отримання підтвердження із відповідного територіального підрозділу поліції про взяття кривдника на такий облік за новим місцем проживання (перебування).

Ураховуючи важливість подальшого контролю за сім'ями, у яких було виявлено факт учинення домашнього насильства, та кривдниками, яким було винесено терміновий заборонний припис, дільничні офіцери поліції беруть їх на профілактичний облік та проводять із ними виховну та попереджувальну роботу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
2. Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 01.08.2018 № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18>.
3. Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства: наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України від 13.03.2019 № 369/180. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19>.
4. Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України: наказ МВС України від 25.02.2019 № 124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0270-19>.

*Хозлу Іван викладач кафедри
адміністративно-правових дисциплін
факультету № 2 Донецького
державного університету внутрішніх
справ, старший лейтенант поліції*

ПРОФІЛАКТИЧНІ ЗАХОДИ З ОХОРОНИ РИБНИХ ЗАПАСІВ ТА ІНШИХ ВОДНИХ БІОРЕСУРСІВ, ЩО РЕАЛІЗУЮТЬСЯ ПІДРОЗДІЛАМИ ПОЛІЦІЇ НА ВОДІ

Протидія порушенням законодавства України у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони водних біоресурсів, регулювання рибальства, запобігання незаконному та нерегульованому рибальству на сьогоднішній день є важливою функцією правоохоронних органів держави, котра забезпечує: збереження екосистем морів, озер і річок; підвищення якості та кількості рибальських продуктів, що виробляються в державі; розвиток економіки; створення робочих місць та інші соціально-економічні переваги.

З метою охорони природного відтворення водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах в Україні на державному рівні щорічно проводиться природоохоронна операція «Нерест» (далі – операція).

Завдяки операції посилюється державний нагляд за станом охорони, використання і відтворення водних живих ресурсів під час дії наказу Державного агентства меліорації та рибного господарства України «Про встановлення весняно-літньої заборони на лов риби, інших водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах».

До загальнодержавних профілактичних заходів під час проведення операції, відповідного до спільного Плану заходів із здійснення контролю за охороною рибних запасів та інших водних біоресурсів у період весняно-літньої заборони на вилов риби, затвердженого Розпорядженням відповідного голови обласної державної адміністрації на території якої проводиться операція, долучаються працівники підрозділів поліції на воді.

Профілактична діяльність підрозділів поліції на воді під час проведення операції здійснюється шляхом:

- спільного патрулювання водних об'єктів з представниками Державного агентства меліорації та рибного господарства України та Державної екологічної інспекції;
- посилення контролю за дотриманням вимог законодавства в частині заборони торгівлі з рук у невстановлених місцях, з метою недопущення незаконної торгівлі забороненими знаряддями лову, рибою і рибопродуктами;
- проведення серед громадян роз'яснювальну роботу щодо охорони, відтворення водних біоресурсів і регулювання рибальства на водних об'єктах;

- висвітлення питання щодо охорони рибних запасів та результатів протидії порушенням правил рибальства у медіа та веб-ресурсах.[1]

Незважаючи на масштабність проведення операції, кількість залучених сил і засобів різних державних органів виконавчої влади, слід зазначити, що питання щодо правового регулювання типових планів заходів із здійснення контролю за охороною рибних запасів та інших водних біоресурсів у період весняно-літньої заборони на вилов риби, врегульовані частково та в межах окремих нормативно-правових актів.

Так, після видання наказу Державного агентства меліорації та рибного господарства України «Про встановлення весняно-літньої заборони на лов риби, інших водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах» кожна з 23 обласних державних адміністрацій України видає власний організаційно-розпорядчий акт щодо проведення операції, котрим затверджується план дій задіяних природоохоронних та правоохоронних органів, що може призводити до неузгодженості та різноплановості завдань та функцій операції на загальнодержавному рівні.

Висновки. Для належного нормативно-правового регулювання проведення операції «Нерест», визначення чіткого переліку задіяних природоохоронних та правоохоронних органів, встановлення єдиного комплексу завдань та необхідних заходів операції вважаємо за доцільне розроблення та прийняття уповноваженим органом виконавчої влади Типового плану заходів із здійснення контролю за охороною рибних запасів та інших водних біоресурсів у період весняно-літньої заборони на вилов риби.

Бойко Володимир курсант 2-го курсу
навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
рядовий поліції

Плахотний Артем викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Психологічне забезпечення поліцейських під час воєнного стану в Україні є надзвичайно важливою та актуальною темою, оскільки поліцейські відіграють важливу роль у збереженні національної безпеки та стабільності нашої держави, тому у першу чергу поліцейські мають поводити себе холоднокровно у будь якій ситуації.

Навчання поліцейських в умовах воєнного стану поставив у скрутне положення, через це психологами різних підрозділів мало проводилися або зовсім не проводилися, заняття на яких вони вивчали рівень моральної та психологічної підготовки у працівників поліції.

Одним з найважливіших аспектів психологічного забезпечення поліцейських є підготовка до виконання службових обов'язків в будь-яких умовах, тому поліцейські мають бути емоційно стабільними. При цьому, слід враховувати, що кожна людина має свої психологічні особливості, тому підготовка має бути індивідуальною.

Окрім того, психологічне забезпечення має передбачати розробку планів захисту та евакуації поліцейських у разі загрози їх життю та здоров'ю. Також важливо забезпечити поліцейських необхідними засобами захисту та забезпечити їхню безпеку під час виконання службових обов'язків. Крім того, психологічне забезпечення повинне включати розробку стратегій та тактик для ведення бойових дій, комунікації з населенням та інших зацікавленими сторонами.

Поліцейські, які отримали статус внутрішньо переміщених осіб все ще перебувають у стані стресу, адже продовжують отримувати інформацію від родичів, друзів, знайомих, які залишилися в зоні військових дій. Часто ті, хто залишилися на непідконтрольних Україні територіях, говорять щось на кшталт, – стріляють, але не в нашому кварталі; в адміністративних установах (школах, дитячих садках, лікарнях тощо) немає світла, води, опалення та іншого забезпечення, проте вони все одно функціонують; містом крокують озброєні бойовики, але майже нікого не чіпають та інші історії. Як наслідок, у людей настільки «притуплюється» почуття самозбереження, що вони готові повернутися туди, де йде війна та фантазують про те, що під кулями краще, ніж там, де вони є зараз. Як ми розуміємо, подібне мислення – наслідок тривалого стресу та низькі адаптаційні можливості. [1, с. 55]

Психологічне забезпечення поліцейських дуже розвинене на території нашої держави у вигляді тренінгів, занять, тестувань та різними методами, це та все інше закріплене відповідним документом у законодавстві. А саме, Наказом МВС №88 від 06.02.2019 р. було затверджено “Порядок організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів(слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських” який регламентує порядок надання психологічної допомоги поліцейським. [2]

Так з початком воєнного стану на території України у більшості силових підрозділів запровадили цикл тренінгів для поліцейських, не тільки переселенців з тимчасово окупованих територій, але й тих чиї родини, або можливо вони самі постраждали від воєнної агресії. На таких тренінгах працівники відділень психологічного забезпечення надають безоплатну допомогу, шляхом покращення рівня психологічного стану використовуючи психосоматичні методи, бесіди та роз'яснення шляхів виявлення ознак стресу та методів їх самостійного усунення.

У Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ зазначають що під час занять здобувачі вищої освіти опановують техніки парної ліпнини, внутрішньої концентрації, дихання, дзеркала та виконують інші соматичні вправи, але таку допомогу можуть отримати не тільки здобувачі вищої освіти а також, звичайні працівники НПУ тільки звернувшись за допомогою. За словами працівників відділення психологічного забезпечення, подібні дії та рухи допомагають зняти тілесні блоки та подолати травматичні переживання. [3]

Таким чином дослідивши проблему психологічного забезпечення поліцейських з різноманітних підрозділів, ми визначили що з початком воєнних дій на території України, працівниками психологічних відділень здійснюється багатогранна робота, у цьому напрямку, проводиться велика кількість тренінгів та занять з опанування страху та покращення психологічного стану. Окреслена проблема хоча і потребує подальших досліджень та залишається актуальною у наш час, покращення психологічного забезпечення осіб які прибули з тимчасово окупованих територій відбувається шляхом введення нових засобів проведення занять та тренінгів з встановлення кращого психологічного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Віщук О. В., Лукасевич О. А. “Соціально-психологічні особливості адаптації внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованих територій України” *Збірник наукових праць “Проблеми сучасної психології”*. 2019. №1(15). С. 53-58.

2. Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських : Наказ; МВС України від 06.02.2019 № 88 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0348-19>.

3. Їхні історії моторошні. Як психологи ДДУВС допомагають курсантам які виїхали з небезпечних територій. URL: <https://dduvs.in.ua/2022/06/09/psychology-dopomogayut/>. (Дата звернення - 02.04.2023).

Кіцул Юрій заступник начальника управління – начальник відділу конвойної служби управління організації діяльності підрозділів конвойної служби Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України, кандидат юридичних наук, підполковник поліції

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ КОНВОЙНОЇ СЛУЖБИ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ ВІДНОСНО ОСІБ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ, А ТАКОЖ ПІДТРИМАННЯ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ В ОРГАНАХ ТА УСТАНОВАХ СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Стан службової діяльності підрозділів конвойної служби

Станом на **01.04.2023** у структурі головних управлінь Національної поліції в областях та місті Києві функціонують **36** підрозділів конвойної служби (далі – підрозділи КС) загальною штатною чисельністю **2759** поліцейських, з них: батальйонів – **7**, рот – **16**, взводів – **2**, груп – **11**.

За три місяці 2023 року до підрозділів конвойної служби ГУНП в областях та у м. Києві надійшло більше **31 тис.** заявок на конвоювання ув'язнених осіб.

На виконання заявок підрозділами конвойної служби відконвойовано **близько 37 тис.** осіб до судів; з ІТТ в СІЗО; з СІЗО в ІТТ; прокуратури; органів досудового розслідування; із СІЗО в СПЕ; у лікувальні заклади; екстрадиція.

Найбільше навантаження відконвойованих осіб припадає на конвойні підрозділи ГУНП у м. Київ, в Одеській області та у Дніпропетровській області.

За три місяці 2023 року конвойними підрозділами не виконано – **???** заявок, не доставлено підсудних – **???**.

Причини з яких не доставлено підсудних:

- неналежним чином оформлена заявка;
- за минуванням потреби, з ініціативи головуєчого судді;
- вказівкою начальника СІЗО;
- відсутності заявки у СІЗО;
- відсутністю підсудного в СІЗО;
- хворобою підсудного;
- за минуванням потреби та за ініціативою слідчого або прокурора;
- перевищення ліміту підсудних в конвойному приміщенні;
- відсутністю дозволу (судді, слідчого);
- переведення дистанційного судового засідання (відеоконференція).

Основними причинами недоставляння підсудних до судових установ стали бойові дії, які ведуться на території України, відсутність підсудних в СІЗО та перевищення ліміту тримання ув'язнених у конвойних кімнатах судових установ.

Участь у превенції та протидії злочинам, пов'язаним зі збройною агресією РФ на території держави (боротьба з незаконним обігом зброї, боєприпасів та вибухових речовин, перекриття каналів її надходження, протидія незаконним воєнізованим та збройним формуванням, диверсійно-розвідувальній, колабораційній та терористичній діяльності тощо)

На виконання вимог Закону України «Про правовий режим воєнного стану», Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 «Про введення воєнного стану в Україні», у зв'язку зі збройною агресією росії проти України для контролю за рухом транспортних засобів, виявлення диверсійних груп, перевірки документів, а також недопущення незаконного переміщення зброї та інших предметів на території держави створювалися блок-пости (дорожні укріплені контрольні-пропускні пункти із озброєною охороною).

Відповідно до наказу Національної поліції України від 25.05.2022 року № 365 «Про організацію проведення профілактичних заходів на території держави» з 26.05.2022 року на період дії на території держави правового режиму воєнного стану розпочато проведення профілактичних заходів з відпрацювання населених пунктів, установлення та відпрацювання осіб, які можуть бути причетними до співпраці з окупаційними військами, колабораційної, диверсійної, терористичної та іншої діяльності, спрямованої проти України.

З метою організації ефективного проїзду транспорту, недопущення його скупчення та забезпечення функціонування основних логістичних напрямів поліцейськими Управління організації діяльності підрозділів конвойної служби Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України (далі – Управління) постійно аналізується ефективність функціонування блок-постів та координується діяльність головних управлінь Національної поліції областей щодо їх діяльності на території держави.

Управлінням **проаналізовано стан роботи поліцейських на блок-постах** за період проведення профілактичних заходів (з **26.05.2022 по 01.04.2023**) на території держави.

Під час проведення аналізу було встановлено, що на початок проведення профілактичних заходів на території держави **функціонувало ??? блок-постів**, до несення служби на блок-постах на зміну залучався **??? поліцейський**.

Станом на 01.04.2023 на території держави **функціонує ???7 блок-пости**, до несення служби на зміну залучається **??? поліцейських**.

Управлінням постійно проводиться моніторинг результатів роботи поліцейських на блок-постах по території України, зокрема щодо кількості вилученої зброї, виявлених диверсійно-розвідувальних груп, затриманих осіб, причетних до

диверсійної діяльності або які ухилялись від органів слідства та суду, викрадених транспортних засобів, інших правопорушень.

З початку проведення профілактичних заходів на території держави поліцейськими під час несення служби на блок-постах було проведено таку роботу:

виявлено ??? транспортних засоби, які перебували у розшуку;

виявлено ??? факти порушень керування транспортними засобами без дозвільних документів;

виявлено ??? фактів порушень використання державних номерних знаків транспортних засобів;

встановлено ??? осіб, які перебували у розшуку;

установлено ??? підозрілих осіб, які ймовірно причетні до диверсійної та колабораційної діяльності. З них передано до Служби безпеки України – ??? особи.

Крім того, за звітній період на блок-постах вилучено:

- ??? одиниць вогнепальної зброї;

- ??? одиниць гранат та вибухових пристроїв.

Забезпечення заходів безпеки відносно осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві та державного захисту працівників суду і правоохоронних органів, членів їх сімей та близьких родичів

Упродовж трьох місяців 2023 року територіальними органами і підрозділами Національної поліції здійснювалися заходи, спрямовані на виконання вимог законів України «Про Національну поліцію», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві.

Забезпечення охорони судів, органів і установ системи правосуддя

Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а саме статті 160 передбачено, що «підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення безпеки учасників судового процесу здійснює Служба судової охорони».

Водночас згідно з додатком 1 до постанови Кабінету Міністрів України від 23.09.2020 № 874 (далі Постанова) охорону судів, органів та установ системи правосуддя тимчасово покладено на підрозділи Національної поліції.

Станом на 01.04.2023 відповідно до вимог зазначеної постанови під охороною територіальних підрозділів Національної поліції має перебувати **31** судова установа.

Однак на тимчасово окупованих територіях, на яких відповідно до Постанови повинна здійснюватися охорона судових установ, зокрема в Запорізькій області – **8** судів та Херсонській області – **12** судів, охорона не здійснюється.

Таким чином фактично територіальними підрозділами Національної поліції **станом на 01.04.2023 охороняється 11 судових установ**, а саме у Дніпропетровській області – 1, м. Києві – 1, Сумській області – 2, Харківській області – 1, Черкаській області – 2, Чернігівській області – 4.

Разом з тим робота щодо взаємодії Національної поліції з Службою судової охорони триває. Так за час дії правового режиму воєнного стану під охорону Служби судової охорони передано **14** судових установ, а саме в: Дніпропетровській області – 7, Запорізькій, Сумській та Чернігівській – по 2, Кіровоградській – 1.

Несення служби в судових установах, за виключенням тимчасово окупованих територій держави, здійснюється **на 11 постах**, до несення служби на постах у середньому на зміну залучається **11 поліцейських**.

Забезпечення охорони установ судових експертиз Міністерства юстиції і Міністерства охорони здоров'я

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 року № 1050 «Про забезпечення охорони установ судових експертиз» органами і підрозділами Національної поліції ужито ряд заходів, спрямованих на забезпечення публічної безпеки в установах судових експертиз.

На сьогодні органами і підрозділами Національної поліції **охороняється 11 установ судових експертиз**, а саме в Дніпропетровській, Львівській областях та м. Києві – по 2 установи, в Кіровоградській, Одеській, Харківській, Хмельницькій, Черкаській областях – по 1. Не здійснюється охорона однієї установи, яка ще не відновила свою роботу на деокупованій території Херсонської області.

Ковальова Олена професор кафедри адміністративної діяльності поліції Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент, підполковник поліції

РОЛЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ЗДІЙСНЕННІ ЕВАКУАЦІЇ ДІТЕЙ

Евакуація – це організоване виведення чи вивезення із зони надзвичайної ситуації або зони можливого ураження населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення [1]. Проведення евакуації населення у разі виникнення або загрози виникнення надзвичайної ситуації, а також із зон збройних конфліктів (з районів можливих бойових дій) у безпечні райони передбачено як один із заходів правового режиму воєнного стану [2].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. № 841 [3] з метою захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, в умовах воєнного стану обласні військові адміністрації за погодженням з органами військового командування на відповідній території та Координаційним штабом з питань проведення обов'язкової евакуації населення в умовах воєнного стану можуть прийняти рішення про проведення обов'язкової евакуації в примусовий спосіб дітей з їх батьками, особами, які їх замінюють, або іншими законними представниками з окремого населеного пункту в місцевості, де ведуться бойові дії. Обов'язкова евакуація в примусовий спосіб дітей здійснюється за супроводом одного з батьків, особи, яка їх замінює, або іншого законного представника.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 серпня 2022 року № 679-р [4] було запроваджено проведення обов'язкової евакуації населення Донецької області у безпечні райони, відповідно до якого голови обласних державних адміністрацій (начальникам обласних військових адміністрацій) разом з Міністерством оборони, Міністерством розвитку громад та територій, Міністерством інфраструктури, Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, Міністерством внутрішніх справ, Національною поліцією, Державною службою з надзвичайних ситуацій та за участю Служби безпеки, акціонерного товариства «Укрзалізниця» мають організувати та провести обов'язкову евакуацію відповідно до Порядку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. № 841.

У питаннях евакуації дітей поліцейські співпрацюють з представниками: місцевих органів виконавчої влади; органів місцевого самоврядування; Державної служби з надзвичайних ситуацій; Збройних сил України; тощо. Координують процес евакуації обласні військові адміністрації. Погоджує рішення обласних військових адміністрацій про проведення обов'язкової евакуації в примусовий спосіб дітей з їх батьками, особами, які їх замінюють, або іншими законними представниками з окремого населеного пункту в місцевості, де ведуться бойові дії, координаційний штаб з питань проведення обов'язкової евакуації населення в умовах воєнного стану [5].

В Донецькій області було започатковано проєкт «Білий Янгол», спрямований на евакуацію людей із небезпечних територій. Перша евакуаційна група «Білий Янгол» розпочала свою роботу в Мар'їнці після повномасштабного вторгнення росії на територію України. Екіпаж пересувався на білому авто швидкої допомоги – звідси й назва, яку дали своїм рятівникам місцеві жителі. Станом на грудень 2022 року проєкт було розширено та наразі працюють 4 групи екіпажів за окремими напрямками: Мар'їнський, Бахмутський, Лиманський, Великоновосілівський. Кожна із груп екіпажів має свою «гарячу» лінію, на яку можуть звертатись мешканці, яким потрібна допомога в евакуації. До складу цих екіпажів входять поліцейський, медик та рятувальник. Учасники евакуаційних екіпажів отримали необхідне для несення служби обладнання: броньований транспорт, сучасні медичні набори, засоби зв'язку. Обладнання передано МВС, Донецькою обласною військовою адміністрацією та

громадськими організаціями. Силами Нацполіції за підтримки міжнародних партнерів кожна група забезпечена дитячими бронежилетами для трьох вікових категорій [6].

Порядок проведення евакуації передбачає, що місцеві держадміністрації та органи місцевого самоврядування мають забезпечити оповіщення та інформування населення (у тому числі у формі, доступній для осіб з порушеннями зору, слуху) про загрозу виникнення та виникнення надзвичайних ситуацій, у тому числі в умовах воєнного або надзвичайного стану. Батьки дітей та особи, що їх замінюють, законні представники дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, у тому числі тих, які виховуються у прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу, в сім'ях опікунів, піклувальників, сім'ях патронатних вихователів, тимчасово влаштованих, у разі проведення обов'язкової евакуації зобов'язані прибути з дітьми на збірні пункти евакуації (пункти посадки) за місцем проживання [3]. Зважаючи на те, що батьки або законні представники дітей та діти, які залишились без батьківського піклування, не завжди з'являються до пунктів евакуації, під час планування евакуації поліцейським доцільно отримати від місцевих органів влади перелік адрес дітей, які проживають у громаді. Слід спланувати відвідання даних адрес для з'ясування, чи діти наразі знаходяться у громаді. Якщо виявлено сім'ї з дітьми, слід провести бесіди з їх законними представниками щодо необхідності евакуації. Для переконання батьків або інших законних представників у необхідності евакуації доцільно: надати інформацію про кількість загиблих або поранених дітей під час війни; нагадати, що батьківські обов'язки поміж іншим передбачають обов'язок піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток (ст.150 Сімейного кодексу України), а ухилення батьків від виконання батьківських обов'язків є підставою для покладення на них відповідальності, встановленої законом (ст.155 Сімейного кодексу України); надати інформацію щодо подальшого влаштування та можливості отримання допомоги у місці, куди планується перемістити родину. При цьому доцільно врахувати типові аргументи осіб, які відмовляються евакуюватися та комунікаційні засоби їх спростування [7].

У разі відсутності дітей з сім'єю за місцем проживання, доцільно перевірити місцеві укриття, підвальні та полупідвальні приміщення, де люди можуть ховатися від обстрілів, а також опитати сусідів щодо наявної у них інформації про місце перебування дітей. У разі отримання згоди батьків або законних представників на евакуацію, слід надати їм достатньо часу на збір необхідних речей та проінструктувати щодо допустимого обсягу особистих речей, обов'язкового взяття перш за все наявних документів та інших цінних речей.

У випадку відмови від обов'язкової евакуації фізична особа підписує відмову від проведення обов'язкової евакуації за формою згідно з додатком 2 до постанови Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 року № 841. Облік та зберігання оформлених відмов від обов'язкової евакуації здійснюється місцевими держадміністраціями або органами місцевого самоврядування, які організують проведення такої евакуації. Відмова батьків, осіб, які їх замінюють, або інших

законних представників від обов'язкової евакуації в примусовий спосіб дітей з окремого населеного пункту в місцевості, де ведуться бойові дії, не допускається [3]. При цьому відмова від обов'язкової евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайної ситуації, під час дії на території України або в окремих її місцевостях надзвичайного або воєнного стану є підставою для припинення опіки/піклування [8]. Органи опіки і піклування можуть в односторонньому порядку розірвати договори про влаштування таких дітей до прийомної сім'ї, про організацію діяльності відповідного дитячого будинку сімейного типу, про патронат над такою дитиною.

Якщо наявна інформація про дітей, які залишаються на територіях, куди поліція дістатися не в змозі, правоохоронцям слід надати інформацію про них ЗСУ, військовослужбовці яких при можливості евакуюють родини з небезпеки.

Загалом процес евакуації організують так, щоб людина отримувала підтримку на всіх його етапах. Евакуюваних з дітьми доставляють до проміжних пунктів безпеки (зокрема, лікарні (у разі необхідності отримання медичної допомоги), «пунктів незламності» або центрів допомоги врятованим), де їм надають допомогу та забезпечують перші потреби (вода, їжа, вбиральня, тощо). Зазвичай у даних локаціях створено оперативні штаби із залученням соціальних служб, психологів, медиків. У подальшому обласна військова адміністрація вирішує питання щодо переміщення громадян до більш безпечних регіонів. Евакуюваних переправляють до інших громад України, де для них підготовлено житло, або за проханням – до їхніх родичів. Евакуюваних дітей, позбавлених батьківського піклування, доставляють у спеціальні установи, зокрема: притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей, соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка), тощо. Дитина передається згідно з актом про підкинуту чи знайдену дитину та її доставку [9]. Інформація про таких дітей негайно передається службі у справах дітей або місцевим органам опіки та піклування. Нацсоцслужба на підставі інформації місцевих держадміністрацій, органів місцевого самоврядування про наявність у безпечних районах прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, сімей патронатних вихователів, закладів, в яких передбачається цілодобове перебування дітей, визначає прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, сім'ї патронатних вихователів, заклади, до яких буде евакуювано дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, залишених без батьківського піклування, з урахуванням їх віку та стану здоров'я [3].

Порядок тимчасового переміщення (евакуації) та забезпечення умов для перебування на території України, де не ведуться бойові дії, або за межами України дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 27 березня 2022 року № 385 [10]. До груп дітей та осіб, які можуть бути тимчасово переміщені (евакуйовані) відповідно до цього Порядку, належать: діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, які не досягли 18-річного віку, у тому числі діти з інвалідністю, та проживають або зараховані до

закладів; діти, які не досягли 18-річного віку, не належать до категорії дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, у тому числі дітей з інвалідністю, та зараховані до закладів на цілодобове перебування; особи похилого віку, особи з інвалідністю, які проживають в закладах або зараховані до них на цілодобове перебування, отримують соціальні послуги із стаціонарного догляду, паліативного догляду, підтриманого проживання; повнолітні особи, у тому числі особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, сім'ї з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, які тимчасово проживали в закладах, що надають соціальні послуги. Роль Національної поліції у забезпеченні евакуації дітей із закладів різних форм власності полягає в наступному:

- надання інформації про території, де ведуться бойові дії, а також території, куди можуть бути тимчасово переміщені (евакуйовані) діти та особи, обласним, Київській міській військовим адміністраціям, відповідним районним військовим адміністраціям, виконавчим органам міських, сільських, селищних рад за місцем розташування закладів для забезпечення ними проведення постійної оцінки стану безпеки перебування дітей та осіб у закладах, розташованих на території відповідних областей, м. Києва;
- узгодження маршрутів тимчасового переміщення (евакуації) дітей та осіб, у тому числі за можливості у супроводі службового автомобіля Національної поліції;
- забезпечення супроводу та вжиття заходів до організації безпеки осіб, які евакуйовуються, після надходження від керівника закладу інформації про тимчасове переміщення (евакуацію) дітей та осіб з наданням копії наказу із списками дітей та осіб, супроводжуваних осіб. У випадку тимчасового переміщення (евакуації) дітей та осіб за межі України їх супровід поліцейськими забезпечується до державного кордону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс цивільного захисту населення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#n416>.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
3. Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. № 841. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2013-%D0%BF#Text>.
4. Про проведення обов'язкової евакуації населення Донецької області: розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 серпня 2022 року № 679-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-2022-%D1%80#Text>.
5. Про утворення Координаційного штабу з питань проведення обов'язкової евакуації населення в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України

від 29 липня 2022 року № 854. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/854-2022-%D0%BF#Text>.

6. Евакуаційні групи «Білий Янгол» запрацювали на всій лінії бойових дій Донеччини. URL: <https://dn.gov.ua/news/evakuacijni-grupi-bilij-yangol-zapracyuvali-na-vsij-liniyi-bojovih-dij-donechchini>.

7. 10 причин негайно евакуюватися з гарячих точок. URL: <https://evacuation.city/articles/205731/10-prichin-negajno-evakuyuvatisya-z-garyachih-tochok>.

8. Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини: постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text>.

9. Про затвердження форм документів про дитину, покинуту в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яку відмовилися забрати батьки чи інші родичі, про підкинуту чи знайдену дитину та Інструкцій про порядок їх заповнення : Наказ; МОЗ України від 17.12.2013 № 1095/1239 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0073-14>.

10. Порядок тимчасового переміщення (евакуації) та забезпечення умов для перебування на території України, де не ведуться бойові дії, або за межами України дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування: постанова Кабінету Міністрів України від 27 березня 2022 року № 385. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2022-%D0%BF#Text>.

Кондратюк Альона здобувач вищої освіти Державного податкового університету

Науковий керівник:

Мілімко Лариса доцент кафедри кримінальних розслідувань Державного податкового університету, кандидат юридичних наук, доцент

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогодні превенція є одним із найбільш широких напрямів роботи поліції, яка тією чи іншою мірою притаманна всім органам, службам, підрозділам, про що яскраво свідчить Закон України «Про Національну поліцію» [1], в якому до кола основних повноважень поліції віднесено саме здійснення превентивної та

профілактичної діяльності у сферах забезпечення публічних безпеки та порядку, безпеки дорожнього руху, запобігання та протидії домашньому насильству чи насильству за ознакою статі, контролю за обігом зброї.

В умовах сьогодення превентивна діяльність виступає попередженням певних негативних явищ, певною роботою на випередження, роботою, спрямованою на унеможливлення чи мінімізацію загроз та їх небезпечних наслідків. Стосовно цього доречно навести думку Д. О. Булатна, який, аналізуючи поняття «превенція» і «превентивна діяльність» зазначає, що основна сфера використання зазначених термінів – це попередження правопорушень [2, с. 21].

Так, О. В. Джафарова зазначає, що одним із ключових завдань державної політики є недопущення порушення прав учасників відповідних публічно-правових відносин. Така діяльність, як зауважує дослідниця, як правило, називається «запобігання», «попередження» «профілактична» або «превентивна діяльність» тощо [3, с. 176–177]. При цьому така діяльність здебільшого асоціюється з діяльністю публічних інституцій, які наділені правоохоронними функціями, особливо Національної поліції України. Також на думку авторки під превентивною діяльністю Національної поліції слід розуміти окрему функцію Національної поліції, зміст якої вмонтовано в завдання та повноваження поліцейських і яка являє собою систему взаємоузгоджених, системних, цілеспрямованих випереджувальних заходів і дій, спрямованих на перешкоджання виникненню тих чи інших форм соціальних відхилень, девіантної поведінки, а також їх розповсюдження в суспільстві [3, с. 178].

Звернемо увагу на результати дослідження World Population Review, за якими найбільша кількість злочинів станом на початок 2023 року скоюється у Венесуелі, Папуа-Новій Гвінеї та Південній Африці. Так, Україна посіла в рейтингу 57-е місце з 136 з показником 47,42 злочини на 100 тисяч жителів. Примітно, що на сходинку вище від України розташувалися США (47,81) [4]. Раніше аналітики Global Risk Assessment визнали Україну однією з найнебезпечніших країн світу у 2022 році. Це, звісно ж, пов'язано з розв'язаною рф на території нашої країни війною.

Важливо, що рівень тяжких та особливо тяжких злочинів (без урахування тих, що вчинені військовими країни-агресора) не має якихось суттєвих змін з аналогічним періодом попереднього року, не спостерігається значних змін і в такій сфері, як квартирні крадіжки та пограбування. Також слід враховувати той факт, що значна частина майнових правопорушень ще не виявлені, оскільки власники все ще не повернулися додому. Водночас суттєво збільшилася кількість випадків незаконного заволодіння транспортними засобами, дорожньо-транспортних пригод, також на третину збільшилася кількість таких видів злочинів, як шахрайство, особливо з використанням телекомунікаційних, комп'ютерних та інтернет-технологій [4, с. 138]. Окремо слід звернути увагу на зростання кількості таких злочинів, як колабораційна діяльність, пособництво державі-агресору та мародерство. Хоча слід відмітити, що в перші місяці війни оперативність і якість реагування органів поліції на такі прояви злочинності, як мародерство, колабораційна діяльність і пособництво державі-

агресору, викликали певні запитання, на чому акцентували увагу низка інформаційних інтернет-видань.

Можемо стверджувати, що активізація певних видів правопорушень, обумовлених війною, вимагають підвищення якості й ефективності превентивної діяльності органів Національної поліції. З огляду на це, важливим виступає саме покращення превентивної діяльності. Так, варто погодитись з А. О. Івановим, який слушно виокремлює основні напрями забезпечення пристосування превентивної діяльності органів поліції до реалій війни та післявоєнних викликів, зокрема:

- розробити концептуальні засади здійснення профілактичної діяльності, в яких окремо визначити принципи, завдання та напрями такої діяльності на період воєнного часу та післявоєнного відновлення безпеки і порядку в державі;

- вдосконалити механізми взаємодії органів поліції з іншими органами публічної влади, а також громадськістю в умовах воєнного часу;

- посилити профілактичну роботу із криміналітетом і маргіналізованими верствами населення;

- посилити профілактику насильства в сім'ї, адже зараз ця проблема дещо відійшла на другий план, однак не лише не втратила своєї актуальності, а й навіть загострилася, що є цілком зрозумілим в умовах війни і того тиску, що вона завдає на психологічний і психічний стани людини;

- активізація роботи із профілактики дитячої бездоглядності і безпритульності;

- посилити роботу з протидії шахрайству;

- підвищити ефективність контролю за обігом зброї [4, с. 140-141].

Отже, Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, що служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. В сучасних умовах, а саме воєнного стану, професійна діяльність поліції у розрізі застосування превентивних поліцейських заходів виступає важливою ланкою. Проте, превентивні заходи потребують подальшого пристосування превентивної діяльності органів поліції до реалій війни та післявоєнних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію: Закон України від 31.03.2023 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 05.04.2023).

2. Булатін Д. О. Поняття «превенція» і «превентивна діяльність» в адміністративно-правовому аспекті. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2018. Вип. 1. С. 15–22.

3. Джафарова О. В. Національна поліція України як провідний суб'єкт здійснення превентивної діяльності. *Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26*

річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ). Харків, 2020. С. 176–178.

4. World Population Review. Crime Rate by Country 2023. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/crime-rate-by-country> (дата звернення 05.04.2023).

5. Іванов А. О. Превентивна діяльність органів поліції: реалії та виклики в умовах воєнного стану. *Право і безпека*. 2022. № 4 (87). С. 135-144.

Кравченко Ігор завідувач кафедри правосуддя Луганського навчально-наукового інституту ім. Е.О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УМОВАХ МІЖНАРОДНОГО ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Незважаючи на зусилля міжнародної спільноти забезпечити мир, війни та локальні збройні конфлікти залишаються характерною ознакою сьогодення. Право війни та жертв війни, як складові міжнародного гуманітарного права (далі – МГП), посідають одне з найвагоміших місць у новітній міжнародній реальності. Не оминула війна й Україну, де бойові дії не припиняються вже дев'ятий рік, а починаючи з 24.02.2022 року, за визначенням Бюро демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ, вони набули всі ознаки міжнародного збройного конфлікту, і його сторони зобов'язані дотримуватися однакових правил МГП [1, с. 5]. На жаль, у чинних актах міжнародного права немає прямого посилання на правовий статус цивільних поліцейських, як працівників державного воєнізованого формування (paramilitary organization), залучених до збройного конфлікту. Тож особливе місце за умов міжнародного збройного конфлікту набуває правове становище поліції та поліцейських.

За загальним правилом, сили правопорядку не входять до складу суб'єктів, перерахованих у Конвенціях, що складають основу права війни та жертв війни, а отже, не можуть мати право на статус законного комбатанта за нормами МГП. Водночас, відповідно до вимог МГП, при настанні умов війни та, як наслідок цього, введення в державі правового режиму воєнного стану, поліція може бути введена до складу збройних сил сторони, що перебуває у воєнному конфлікті. Водночас, сторона збройного конфлікту, яка включає особовий склад цивільної поліції до свого військового контингенту, зобов'язана щоразу попереджати супротивника про таке рішення. Особи, які входять до складу цих збройних сил, є комбатантами, тобто вони

мають право брати безпосередню участь у воєнних діях. При невиконанні такої умови членів особового складу поліції цих сил розглядатимуть як цивільних осіб зі зброєю в руках, з усіма правовими наслідками [3, с. 43]. Для забезпечення поваги й захисту цивільного населення сторони, що перебувають у конфлікті, повинні завжди розрізняти цивільне населення й комбатантів [3, с. 48]. У разі безпосередньої участі в бойових діях, залучений особовий склад поліції стає законною військовою ціллю нападу для ворога, через що дії, спрямовані на заподіяння шкоди життю та здоров'ю поліцейського, перестають носити злочинний характер. Тож, як вбачається, головний та вирішальний аспект щодо визначення статусу поліцейського в умовах збройного конфлікту – це питання про те, ким вважає поліцейського інша сторона конфлікту та що саме вважати заявою уряду для визнання їх комбатантами.

Водночас, який би правовий термін на офіційному рівні не вживали сторони кривавого збройного конфлікту, що відбувається на теренах України, вони зобов'язані дотримуватися однакових правил МГП. Як зазначає Бюро демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ, повне розділення між *jus contra bellum* (законом, що забороняє вести війну) і *jus in bello* (законом, що застосовується під час війни) має кілька наслідків, які часто важко зрозуміти суспільству та прийняти тим, хто воює, щоб захистити свою країну [1, с. 5]. Отже, постає принципова проблема визначення, відповідно до норм міжнародного права, правового статусу осіб, що забезпечують зі зброєю в руках національну безпеку й оборону України.

Визначення правового статусу осіб, що включені до збройних сил держави (сил оборони) – сторони воєнного конфлікту (комбатанти та некомбатанти), а також цивільних осіб (не належать до комбатантів та некомбатантів), регламентовано нормами МГП, зокрема, ст.ст. 1-3 Додатка до IV Гаазької конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додатка до неї від 18.10.1907 року, що набули чинності для України 24.08.1991 року [4], ст.ст. 4, 8, Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12.08.1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 08.06.1977 року, що набув чинності для України 25.07.1990 року [3], ст.ст. 2, 4 III Женевської конвенції про поведження з військовополоненими від 12.08.1949 року [5] та ст.ст. 2, 4 IV Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 року, що набули чинності для України 03.01.1955 року [6]. Світові та європейські стандарти діяльності поліції та правовий статус цивільних поліцейських, зокрема в умовах дії режиму воєнного стану та залучених до участі у воєнному конфлікті, регулюються міжнародними нормами, перш за все, ст.ст. 1, 5 Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку», затвердженого Резолюцією № 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1979 року [7]; ст.ст. 4, 9, 12, 13, 15 розділу А; та ст.ст. 1-7 розділу С Резолюції № 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію» від 08.05.1979 року [8]; ст.ст. 5, 11, 14, 16, 31, 36-39, 45 Європейського кодексу поліцейської етики від 19.09.2001 року [9]; та нормами національного права, а саме, ст.ст. 1, 12, п. 3, 4 ст. 18 Закону України «Про національну безпеку України» [10]; ст.

17 Закону України «Про основи національного спротиву» [11]; ст.ст. 1, 9, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [12]; ст.ст. 24, 42, 46 Закону України «Про Національну поліцію» [13].

Згідно з положеннями розділу С Європейської Декларації про поліцію («Війна та інші надзвичайні обставини – окупація іноземною державою»), поліцейський зобов'язаний виконувати свої завдання щодо захисту громадян та власності під час війни та ворожої окупації на користь цивільного населення, через те він не повинен мати статусу «воюючої Сторони» і до нього не можуть бути застосовані положення III Женевської конвенції [5], а положення IV Женевської конвенції [6] щодо захисту цивільних осіб під час війни поширюються на цивільну поліцію [8]. Утім, сторона збройного конфлікту, може включати особовий склад цивільної поліції до свого військового контингенту, але при таких обставин зобов'язана щоразу попереджати супротивника про таке рішення [3, с. 43]. Тож поліцейський, який входять до складу цих збройних сил у розумінні норм МГП є комбатантом, тобто він має законне право брати безпосередню участь у воєнних діях, але при цьому він сам стає законним військовим об'єктом.

Професор міжнародного права Квебекського університету (Монреаль, Канада) Марко Сассолі, зазначає, що аби захистити громадянське населення, необхідно проводити лише одну різницю – різницю між тими, хто бере (може брати) безпосередню участь у військових діях, і всіма іншими – тими, хто не заважає і не може завдати ворогові військовими способами отримати контроль над своєю країною у формі повної військової окупації, незалежно від того, який інший внесок можуть вносити у військові зусилля [14]. Отже, постає принципове питання щодо обґрунтування статусу поліцейського в умовах воєнного стану як цивільної особи й комбатанта та моменту зміни цих статусів.

Водночас, поліція може бути прирівняна до збройних сил за умови, що сторона, яка ввела їх до складу збройних сил, оголосить про це всім іншим сторонам конфлікту. При невиконанні такої умови членів особового складу цих сил розглядатимуть як цивільних осіб [3, с. 43]. Водночас, визначення статусу поліцейського як комбатанта вітчизняні науковці обґрунтовують виключно крізь призму норм національного законодавства. Не заперечуючи проти такого типового підходу, зазначимо, що сучасний збройний конфлікт на території України, відповідно до норм МГП, носить характер міжнародного, а відтак, вирішальним у визначенні цивільного поліцейського як комбатанта є сприйняття його таким збройними силами супротивника. Недаремно, згідно з нормами МГП, існує обов'язок сторони, яка перебуває в конфлікті і яка включає у свої збройні сили напіввоєнну організацію або озброєну організацію, що забезпечує охорону порядку, щоразу повідомляти про це інші сторони, котрі перебувають у конфлікті. При невиконанні такої умови членів особового складу зазначених сил розглядатимуть як цивільних осіб [3, с. 43]. Реалії сучасної війни такі, що не можливо чітко визначити, де проходить передовий край (лінія зіткнення), що вважати безпосередньою участю в заходах, необхідних для забезпечення оборони

України, захисту безпеки населення та інтересів держави, коли поліцейський діє як комбатант, а коли як цивільна особа. Під час дії воєнного стану поліцейський може застосовувати заходи примусу, включаючи застосування вогнепальної зброї, без врахування вимог та заборон, передбачених Законом, стосовно осіб, які здійснюють агресію проти України, та завдавати зазначеним особам тілесних ушкоджень, каліцтва [13, с. 42]. Постають принципові питання: (1) у ролі кого в зазначених випадках буде діяти працівник поліції – цивільного поліцейського чи комбатанта; (2) проти кого будуть застосовуватись ним спеціальні засоби – як до порушника закону, чи як до комбатанта, що діє у складі збройних сил іншої сторони міжнародного збройного конфлікту; (3) у ролі кого будуть сприймати такого поліцейського представники збройних угруповань противника. Відповідь є очевидною, а концепції доктринальних взаємозв'язків різних галузей права України щодо визначення правового статусу такого поліцейського вбачаються недоречними.

Тож, як видається, вирішальним у визначенні правового статусу поліцейського (включаючи слідчого, дізнавача, співробітника оперативних підрозділів та ювенальної превенції Національної поліції тощо), як комбатанта в умовах міжнародного збройного конфлікту та дії режиму воєнного стану, є, по-перше, включення його підрозділу та/або органу Національної поліції України (як напіввоєнної організації або озброєної організації, що забезпечують охорону порядку) до складу збройних сил (сил оборони) України, та, по-друге, повідомлення про це інших сторін, що перебувають у конфлікті.

Згідно з п. 18 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України», сили оборони – Збройні Сили України, а також інші утворені, відповідно до законів України, військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави [10, с. 1]. Водночас, у зазначеному законі, на відміну від Національної гвардії України, яка в умовах дії правового режиму воєнного стану, входить до сил оборони, статус Національної поліції із введенням такого стану не визначено [10, с. 18]. Не визначено такий статус поліції, як складової сил безпеки та сил оборони, і нормами Закону України «Про основи національного спротиву» [11, с. 17]. Відповідні норми відсутні і в Законі України «Про Національну поліцію України», хоча і визначено додаткові повноваження поліції та поліцейського в умовах дії режиму воєнного стану [13, с. 24, 42, 46]. Водночас, згідно з п. 2 ст. 24 зазначеного закону, у разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України, органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до законодавства України, беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану в разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості [13, с. 24]. Своєю чергою, сили територіальної оборони Збройних Сил України – окремий рід сил Збройних Сил України, на який покладається організація,

підготовка та виконання завдань територіальної оборони [11, с. 1]. Але чи можна вважати це заявою України, як воюючої сторони міжнародного збройного конфлікту, про включення у свої збройні сили поліцію, як напіввоєнну організацію або озброєну організацію, що забезпечує охорону порядку, інші сторони, що перебувають у конфлікті, вбачається сумнівним.

Однак, в умовах міжнародного збройного конфлікту, з огляду на безпеку осіб, яких норми МГП відносять до цивільного населення, вирішальним є те, який саме статус за цими особами визнає інша сторона конфлікту. Звичайно, можливо стверджувати, що нібито Україні байдуже, що там собі «визнає» агресор, але це безпосередньо стосується безпеки великої кількості людей, якщо вона взагалі можлива в умовах такої страшної війни.

Водночас, для сприяння посиленню захисту цивільного населення від наслідків воєнних дій поліцейські, як комбатанти, зобов'язані відрізнити себе від цивільного населення в момент, коли вони беруть участь у нападі або у воєнній операції, що є підготовкою до нападу. Однак, через те що під час збройних конфліктів бувають такі ситуації, коли, внаслідок воєнних дій, озброєний комбатант не може відрізнити себе від цивільного населення, він зберігає свій статус комбатанта за умови, що в таких ситуаціях відкрито носить свою зброю: (а) під час кожного воєнного зіткнення, і (b) в той час, коли перебуває на виду в противника в ході розгортання в бойові порядки, що передують початку нападу, у якому він повинен взяти участь [3, с. 44].

Зрозуміло, що значна кількість працівників цивільної поліції (включаючи співробітників ювенальної превенції) при виконанні службових функцій, як у районах бойових дій, так і поза ними, відкрито носять зброю, але це не свідчить про наявність у них статусу комбатантів. На превеликий жаль, може так статись (і трапляється), що ці особи зазнають нападу силами та засобами ворожої сторони конфлікту і при реальній можливості дають відсіч, вступаючи в бій, та, як наслідок цього, мають втрати й пошкодження. З огляду на це, гостро постає питання про соціальний захист таких поліцейських і їхніх членів сімей, бо є дуже важливим, у якому саме правовому статусі (комбатанта чи цивільної особи) перебуває на той момент поліцейський, особливо коли відсутній бойовий наказ (розпорядження) про виконання підрозділом поліції (групою, особисто тощо) бойових завдань (заходів, у тому числі оперативно-бойових) набути статусу учасника бойових дій тощо.

Звичайно, далеко не всі комбатанти беруть безпосередню участь у бойових діях, але їм вже не доведеться доводити, що вони військовослужбовці, а працівникам поліції (напіввоєнної організації або озброєні організації, що забезпечують охорону порядку) не доведеться доводити, що вони прирівняні до збройних сил (сил оборони) своєї держави. Проте це можливо за умови, що Україна, як сторона міжнародного збройного конфлікту, передбачить нормативну можливість, що з введенням режиму воєнного стану входження підрозділів Національної поліції, за аналогією з Національною гвардією, до складу сил оборони (Збройних Сил України), чим оголосить всім іншим сторонам конфлікту, що визнає поліцейських комбатантами. В

іншому випадку виникає правовий нонсенс, бо, створюючи в складі Національної поліції нові штурмові бригади (наприклад, об'єднану штурмову бригаду «Лють») як, фактично, військові об'єднання, бійці їх нормативно не можуть вважатись комбатантами, через те що не ввійдуть до складу сил оборони України [2].

Отже, вбачається актуальним та доцільним доповнити частину 4 ст. 18 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 року №2469-VIII абзацом другим, виклавши його в наступній редакції: «Із введенням воєнного стану Національна поліція України приводиться в готовність до виконання завдань за призначенням в умовах дії правового режиму воєнного стану, входить до сил оборони, виконує завдання та підпорядковується, відповідно до положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та Закону України «Про Національну поліцію України».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт про порушення міжнародного гуманітарного права та права людини, воєнні злочини та злочини проти людяності, вчинені в Україні починаючи з 24.02.2022 року. Організація з безпеки та співробітництва в Європі Бюро з демократичних інститутів і прав людини. Вербальна нота №132/2022 від 12.04.2022. ODIHR.GAL/26/22/Rev.1. 11 May 2022. 114 с. URL : <https://www.osce.org/uk/odihr/517815>.

2. За кожною цифрою – людина, доля якої скалічена. Про статистику воєнних злочинів та рік війни. Ітерв'ю з заступником міністра МВС України К. Павліченко 24.02.2023. URL : <https://life.nv.ua/ukr/socium/richnicya-vtor-gnennya-pidsumki-za-rik-skilki-voyennih-zlochiv-skojila-rf-v-ukrajini-ostanni-novini-50306525.html>.

3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12.08.1949, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 08.06.1977. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>. (дата звернення: 07.04.2023).

4. Додаток до IV Гаазької конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додатка до неї від 18.10.1907 року (набрання чинності для України 24.08.1991 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#n2. (дата звернення: 07.04.2023).

5. III Женевська конвенція про поведження з військовополоненими від 12.08.1949 року. Ратифіковано Україною 03.07.1954 року (в редакції закону України від 08.02.2006 року № 3413-IV. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153. (дата звернення: 07.04.2023).

6. IV Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 року. Ратифіковано Україною 03.07.1954 року (в редакції закону України від 08.02.2006 року № 3413-IV. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154. (дата звернення: 07.04.2023).

7. Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку» від 17.12.1979 року. URL : <https://regulation.gov.ua/documents/id209511>. (дата звернення: 07.04.2023).
8. Резолюція № 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи прийнята на 31-й сесії ПАРЄ «Декларація про поліцію». м. Страсбург 08.05.1979 року. URL: <https://regulation.gov.ua/documents/id209571/payments>. (дата звернення: 07.04.2023).
9. Європейський кодекс поліцейської етики : Рекомендація (2001) 10, ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи 19.09.2001 року. URL : https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/Recommendation-Rec200110_European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf. (дата звернення: 07.04.2023).
10. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 року № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 31, ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>. (дата звернення: 07.04.2023).
11. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 року № 1702-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2021, № 41, ст. 339. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>. (дата звернення: 07.04.2023).
12. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 року № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 28, ст. 250. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. (дата звернення: 07.04.2023).
13. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 40-41, ст.379. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>. (дата звернення: 07.04.2023).
14. Сассолі М. Законні цілі нападу на міжнародне гуманітарне право. Квебекський університет, Монреаль, Канада. 23-01-2004. URL : <https://www.icrc.org/ua/doc/resources/documents/misc/ihl-attacks-230104.htm>.

Криlach Олексій здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти
Державного податкового
університету

Науковий керівник:

Мілімко Лариса доцент кафедри
кримінальних розслідувань
Державного податкового
університету, кандидат юридичних
наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану діяльність Національної поліції України має свої особливості, що визначено відповідними нормативно-правовими актами. Важливо мати чітке розуміння правового статусу поліції в таких умовах, прав та обов'язків поліцейських, а також взаємодії з іншими органами державної влади та громадськими організаціями. Тому, дослідження особливостей нормативно-правової регламентації діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану є надзвичайно важливим, як для науковців, так і для практиків. У цьому контексті, детальне вивчення законодавчої бази та її відповідності здійсненню заходів щодо забезпечення безпеки та порядку в умовах воєнного стану є доречним та актуальним завданням.

Загальним питанням нормативно-правової регламентації діяльності поліції у своїх наукових дослідженнях приділяли увагу: О. Безпалова, О. Джафаров, В. Пчелін, О. Резнік, С. Шатрава, Д. Швець та інші.

Національна поліція України є однією з основних правоохоронних органів країни, яка забезпечує збереження порядку та безпеки населення. У разі введення воєнного стану, Національна поліція виконує особливі завдання, визначені законодавством України.

Згідно з Законом України "Про національну поліцію" (ЗУ про національну поліцію), діяльність Національної поліції в умовах воєнного стану регулюється не тільки самим Законом про національну поліцію, а й іншими законодавчими актами України, зокрема Законом "Про воєнний стан"[1].

Умови діяльності Національної поліції у воєнний час значно відрізняються від звичайних умов. Наприклад, у воєнний час Національна поліція може бути залучена до здійснення оперативно-розшукових заходів у межах встановленої законом компетенції. Крім того, вона може бути залучена до здійснення охорони об'єктів важливих для національної безпеки та оборони, а також участі у захисті державного кордону [1].

В умовах воєнного стану діяльність Національної поліції України є важливим елементом забезпечення національної безпеки та захисту прав і свобод громадян. Умови воєнного стану вимагають від поліції високої професійності, здатності до оперативного реагування на зміни ситуації та ефективної взаємодії з іншими військовими та цивільними органами влади [2, с. 344].

Крім того, ефективне функціонування будь-якої державної інституції залежить від належної структури, яка має чітке визначення її складових та завдань. У воєнний час це особливо важливо для правоохоронного сектору, де кожен складовий елемент повинен виконувати завдання на найвищому рівні, оскільки будь-які прорахунки можуть мати серйозні наслідки на загальнодержавному рівні. Національна поліція України заснована на функціональному призначенні окремих структурних елементів, що спрямовані на виконання поставлених завдань.

Особливості нормативно-правової регламентації діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану полягають у встановленні спеціальних норм та процедур, які передбачаються законодавством. До них відносяться, зокрема, обмеження прав та свобод громадян, зокрема, у сфері свободи переміщення, збереження громадського порядку та безпеки, забезпечення взаємодії з військовими та іншими цивільними органами влади, зокрема, у вирішенні завдань по охороні об'єктів важливої інфраструктури, виявленні та припиненні терористичних актів [3, с. 121].

При цьому, важливо пам'ятати про дотримання прав людини та їх захист, забезпечення прозорості та відкритості в діяльності поліції, а також про забезпечення незалежності поліцейських у їхній професійній діяльності. Такі аспекти є не менш важливими, ніж дотримання спеціальних норм і процедур. З метою забезпечення цих аспектів, законодавство передбачає механізми контролю за діяльністю поліції в умовах воєнного стану, зокрема, шляхом встановлення обов'язкових звітів, інспектування та контролю з боку відповідних органів влади та громадських організацій.

Також, в умовах воєнного стану діяльність поліції може здійснюватися у спеціальних умовах та на обмеженій території, що вимагає від поліції відповідних знань та навичок для ефективного виконання завдань. З метою забезпечення таких умінь та навичок, поліції проходить спеціальну підготовку та тренінги з врахуванням специфіки діяльності в умовах воєнного стану [4, с. 110].

Отже, діяльність Національної поліції України в умовах воєнного стану має свої особливості нормативно-правової регламентації, які передбачають обмеження прав та свобод громадян, забезпечення взаємодії з іншими органами влади, дотримання прав людини та їх захист, забезпечення прозорості та відкритості в діяльності поліції, а також про забезпечення незалежності поліцейських у їхній професійній діяльності. Важливо забезпечувати відповідну підготовку та навчання поліцейських з урахуванням специфіки діяльності в умовах воєнного стану та забезпечення механізмів контролю за діяльністю поліції [5, с. 88].

Крім того однією з особливостей нормативно-правової регламентації діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану є необхідність забезпечення співпраці зі збройними силами та іншими силовими структурами в рамках відповідності законодавству.

Умови воєнного стану передбачають зміни в організації та взаємодії між державними органами, що регулюють порядок та безпеку в країні. У таких умовах військові та правоохоронні органи часто працюють разом, щоб забезпечити безпеку громадян та національну оборону. З цією метою законодавство передбачає встановлення механізмів співпраці та координації дій між Національною поліцією та іншими військовими та правоохоронними структурами в умовах воєнного стану. Такі механізми можуть включати обмін інформацією, спільні операції та інші заходи, які забезпечують ефективну взаємодію між силовими структурами в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

2. Резнік О.М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України : дис....доктора юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2019. 509 с.

3. Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. І. Безпалової. О. В. Джафарова, С. О. Шатрава та ін. передм. О. І. Безпалової. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. ХНУВС. 2020. 396 с.

4. Пчелін В. Особливості нормативно-правової регламентації структури національної поліції України в умовах воєнного стану. Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану. 2022. № 2. С. 109–112.

5. Швець Д. Особливості нормативно-правової регламентації діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для національної поліції України. Право і безпека. 2021. № 4 (83). С. 80–91.

ПЕРЕВІРКА ДОКУМЕНТІВ ОСОБИ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Ось уже другий рік поспіль, як наше суспільство переживає повномасштабне російське вторгнення на українські землі. 24 лютого 2022 року, розпочавши «спеціальну військову операцію» з метою захоплення української території, російські війська різко загострили існуючий на той момент російсько-український конфлікт. Тож, неабиякої актуальності в умовах дії правового режиму воєнного стану набуває питання проведення перевірки документів особи як превентивного заходу, який, до речі, на сьогоднішній день дуже часто застосовується до осіб чоловічої статі як поліцейськими, так й військовими, у зв'язку із проведення загальної мобілізації.

За загальним правилом даний превентивний захід регулюється ст. 32 Закону України «Про Національну поліцію», яка передбачає, що: «Поліцейський має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, у спосіб, який дає можливість поліцейському прочитати та зафіксувати дані, що містяться в документах, у таких випадках:

1) якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи, або самовільно залишила місце для утримання військовополонених;

2) якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;

3) якщо особа перебуває на території чи об'єкті із спеціальним режимом або в місці здійснення спеціального поліцейського контролю;

4) якщо в особі є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;

5) якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;

6) якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення» [1].

Проте, в умовах дії правового режиму воєнного стану діє ще один закон, який передбачає проведення даного превентивного заходу. Так, відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» військове командування разом із військовими адміністраціями наділене правом «перевіряти у порядку, визначеному

Кабінетом Міністрів України, документи у осіб, а в разі потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, встановлених Конституцією України» [2].

Відмітимо, що проведення такої перевірки документів особи регулюється Порядком перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану (далі – Порядок), відповідно до п. 4 якого даний захід здійснюється виключно після введення воєнного стану в межах території та у строки, вказані в указі Президента України про його введення, на підставі наказу військового командування разом із військовими адміністраціями (у випадку їх утворення), яким призначається комендант та відповідно визначаються його повноваження та завдання [3].

Відповідно до п. 5 Порядку, перевіряти документи в особи наділені правом уповноважені особи, які визначені в наказі коменданта, а саме:

- Національної поліції;
- Служби безпеки України;
- Національної гвардії;
- Державної прикордонної служби України;
- Державної міграційної служби України;
- Державної Митної Служби;
- Збройних Сил України.

Посадові особи інших державних органів не наділені правом перевіряти документи в громадян.

Що ж стосується змісту поняття «уповноважена особа» як суб'єкт, котрий наділений повноваженнями на перевірку документів, то його нормодавець розкриває у п. 2 Порядку: «уповноважена особа – посадова особа, яка призначається наказом коменданта та якій надано повноваження щодо перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану» [3].

Комендантом відповідно до ч. 2 п. 3 Порядку здійснення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях, де введено воєнний стан виступає «уповноважена особа органу військового управління, яка призначається наказом військового командування або військової адміністрації (у разі її утворення) та якій надано повноваження щодо організації та забезпечення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування на території, де запроваджено комендантську годину та/або встановлено спеціальний режим світломаскування, координації дій сил і засобів підрозділів та органів військового управління Збройних Сил та інших утворених відповідно до законів військових формувань, правоохоронних органів (підрозділів), органів виконавчої

влади, органів місцевого самоврядування, військових адміністрацій (у разі їх утворення) на такій території» [4].

Що ж стосується переліку документів, котрі посвідчують особу, то законодавець у ст. 13 Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» ділить їх на два види, а саме:

- 1) документи, що посвідчують особу й підтверджують громадянство України
- 2) документи, що посвідчують особу й підтверджують її спеціальний статус [5].

До першої групи належать: паспорт громадянина України, паспорт громадянина України для виїзду за кордон, дипломатичний паспорт України, службовий паспорт України, посвідчення особи моряка, посвідчення члена екіпажу, посвідчення особи на повернення в Україну, тимчасове посвідчення громадянина України.

До другої групи законодавець відніс: посвідчення водія, посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон, посвідку на постійне проживання, посвідку на тимчасове проживання, картку мігранта, посвідчення біженця, проїзний документ біженця, посвідчення особи, котра потребує додаткового захисту, проїзний документ особи, якій надано додатковий захист [5].

У випадку, коли уповноважені особи зупиняють людину просто на вулиці з метою перевірки документів, то, як слушно відмічає адвокатка Леонова І., для цього обов'язково повинна бути правова підстава, яка передбачається тільки відповідним нормативним актом та підтверджується відповідними документами [6]. Такими підставами, відповідно до п. 7 Порядку, виступають:

- якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на ознаки особи, котра перебуває в розшуку/безвісно зниклої особи;
- якщо існує достатньо підстав вважати, що особа скоїла/має намір скоїти правопорушення;
- якщо зовнішні ознаки особи/транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що дана особа причетна до скоєння правопорушення, а транспортний засіб може виступати знаряддям/об'єктом його скоєння;
- якщо особа при собі має зброю/боєприпаси, наркотичні засоби чи інші речі, обіг яких обмежений/заборонений або ж для зберігання, використання чи перевезення котрих необхідно мати відповідний дозвіл, за умови, що іншим чином встановити такі права не можливо;
- якщо особа перебуває на території/об'єкті зі спеціальним режимом;
- якщо особа перебуває в місці вчинення адміністративного/ кримінального правопорушення або ДТП чи іншої надзвичайної події;
- порушення особою певної заборони, що введена на території, де запроваджено воєнний стан [3].

Даний перелік є вичерпним, а тому інших правових підстав для перевірки документів у громадян в уповноваженої на те особи немає. А тому, перед тим, як на вимогу поліцейського/військового пред'явити свої документи, що посвідчують особу,

громадянин повинен поцікавитися правовою підставою щодо застосування відносно нього даного превентивного заходу. Якщо у вище зазначеному переліку не буде підстави для перевірки документів, особа має право відмовитись надавати свої документи, аргументуючи це незаконністю такої вимоги.

В житті трапляються випадки, коли у разі відмови особою надавати документ, що її посвідчує, як правило, військовослужбовці або ж представники територіального центру комплектування та соціальної підтримки погрожують їй затриманням. Проте, панікувати не варто, адже правом затримувати громадянина для встановлення його особи наділені виключно поліцейські. Таке адміністративне затримання для встановлення особи, відповідно до ч. 1 ст. 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення, не може тривати більше трьох годин [7]. Таким чином, ні військовослужбовці, ні працівники територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки не мають права затримувати особу.

Таким чином, перевірка документів особи як превентивний захід проводиться поліцейськими або спеціально уповноваженими на те особами, котрі призначаються наказом коменданта на період введення воєнного стану. Для проведення даного заходу обов'язково має бути присутня правова підстава, за відсутності якої громадянин не зобов'язаний пред'являти документ, що посвідчує його особу. При відсутності у особи потрібного документу, ні військовослужбовці, ні працівники територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки не мають права її затримувати, оскільки даним правом володіють виключно поліцейські.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#top>.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#top>.
3. Порядок перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text>.
4. Порядок здійснення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях, де введено воєнний стан: постанова Кабінету Міністрів України від 8 липня 2020 р. № 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text>.

5. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20 листопада 2012 року № 5492-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 51. Ст. 716. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#top>.

6. Леонова І. Воєнний стан: чи законно перевіряти документи українців на вулицях. *ПРОГРОШІ*. 17 січня 2023 року. URL: <https://progroshi.news/news/ekonomika/voyenniy-stand-chi-zakonno-pereviryati-dokumenty-ukrajinciv-na-vulicyah-3979.html>.

7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 року № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

Пекарській Сергій заступник декана факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В ОСОБЛИВИЙ ПЕРІОД

В умовах воєнного стану підрозділи Національної поліції залучаються до виконання службових завдань, проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт та відпрацювання і уведення в дію планів реагування на надзвичайні ситуації, а також виконанні завдань територіальної оборони та цивільного захисту в особливий період. Дефініцією є те, що у випадку уведення в Україні правового режиму воєнного стану діти потребують від органів державної влади своєчасної реалізації правоохоронної та захисної функцій.

У зв'язку з повномасштабною агресією росії в Україні з 24 лютого 2022 року введено правовий режим воєнного стану, під яким розуміємо особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

В окремих місцевостях де введено воєнний стан діє особливий режим тобто комплекс заходів, які здійснюються в Україні або її окремих місцевостях з метою недопущення несанкціонованого переміщення громадян України, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів [2].

З метою захисту дітей, які проживають на території де ведуться активні бойові дії силами безпеки та оборони організовуються евакуаційні заходи. Безпосередньо евакуація цивільного населення, в тому числі і дітей, в умовах воєнного стану з території де встановлено особливий режим має правову регламентацію. Так, постановою Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. № 841, в редакції станом на 10.03.2023, затверджено «Порядок проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій» [3]. Також постановою Кабінету Міністрів України від 27 березня 2022 р. № 385, в редакції станом на 29.06.2022, затверджено «Порядок тимчасового переміщення (евакуації) та забезпечення умов для перебування на території України, де не ведуться бойові дії, або за межами України дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування» [4; 5].

Отже, на території Донецької, Луганської, Миколаївської, Херсонської та інших областей, де відбуваються бойові дії, були визначені місця де свою діяльність розгорнули збірні пункти евакуації, які призначені для збору і реєстрації евакуйованого населення та організації його вивезення (виведення) у безпечні райони. Як приклад, у 2022 році для приймання, ведення обліку евакуйованого населення, матеріальних і культурних цінностей та відправлення їх до місць постійного (тимчасового) розміщення (збереження) розгорнули свою діяльність приймальні пункти евакуації на території Кіровоградської області.

Безпосередньо під час проведення евакуаційних заходів особлива увага приділяється:

- дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, які не досягли 18-річного віку, у тому числі дітям з інвалідністю та проживають або зараховані до спеціалізованих закладів;
- дітям, які не досягли 18-річного віку, не належать до категорії дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, у тому числі дітей з інвалідністю, та зараховані до спеціалізованих закладів на цілодобове перебування.

При проведенні евакуаційних заходів визначається можливість їх проведення у супроводі службового автомобіля Національної поліції, ДСНС та бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги. З працівниками поліції також узгоджується маршрут тимчасового переміщення (евакуації) осіб. Яскравим прикладом проведення евакуаційних заходів в умовах повномасштабної війни є діяльність поліцейських екіпажів «Білий янгол» в містах Мар'їнка, Красногорівка, Велика Новоселівка, Бахмут, Лиман тощо Донецької області. Наразі, там працюють українські правоохоронці, які займаються евакуацією, рятують поранених, виїжджають на повідомлення про нерозірвані снаряди та доставляють гуманітарні вантажі: харчі,

воду, медикаменти, засоби гігієни, одяг тощо. Поліцейські екіпажі «Білий янгол» під обстрілами здійснюють пошук місць знаходження сімей з дітьми та надають допомогу в евакуації дітей в безпечні місця.

Під час здійснення евакуаційних заходів передбачена необхідність в найкоротший строк інформування територіального органу Національної поліції про тимчасове переміщення (евакуацію) дітей та осіб з наданням копії наказу із списками дітей та осіб, супроводжуваних осіб для забезпечення супроводу та вжиття заходів до організації їх безпеки. Зокрема, протягом 2022 року неодноразово відбувалися такі інформування різних територіальних підрозділів ГУНП в Кіровоградській області.

Окрім вищезазначеного актуальною проблемою є необхідність повернення в Україну депортованих країною-агресоркою українських дітей. В цьому випадку органи державної влади, не дивлячись на складність та небезпечність, співпрацюють з міжнародними інституціями в межах міжнародного гуманітарного права.

Наведе вище дозволяє нам констатувати те, що захист дітей в особливий період є стратегічним загальнонаціональним пріоритетом, який має важливе значення для забезпечення національної безпеки України. Від ефективності внутрішньої та зовнішньої (в умовах війни – прим. автора) політики держави, яка ґрунтується на необхідності забезпечення найкращих інтересів дитини, реалізуються права дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII: станом на 31.03.2023. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 25.04.2023).

2. Порядок встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан: постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1455: станом на 26.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1455-2021-n#Text>.

3. Порядок проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій: постанова Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. № 841: станом 10.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2013-n#Text>.

4. Деякі питання тимчасового переміщення (евакуації) дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 27 березня 2022 р. № 385: станом на 29.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2022-n#Text>.

5. Порядок тимчасового переміщення (евакуації) та забезпечення умов для перебування на території України, де не ведуться бойові дії, або за межами України

дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування: постанова Кабінету Міністрів України від 27 березня 2022 р. № 385: станом на 29.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2022-n#Text>.

Рижкова Світлана старший викладач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, майор поліції

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ COMMUNITY POLICING В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах повномасштабної російської військової агресії проти України посилюється волонтерський рух та участь громадськості у вирішенні спільних викликів. У суспільстві підвищилось розуміння, що саме в єдинстві та взаємодії є ресурс для розвитку та отримання бажаного результату. Така тенденція спостерігається і у відносинах поліції з громадами, оскільки з початком військових дій Національна поліція України, крім передової, забезпечує безпеку разом із населенням саме там, де це є вкрай необхідним та першочерговим.

Рівень довіри до правоохоронців значно зріс. Окрім правоохоронної функції поліцейські разом із волонтерами надають громадянам послуги та допомогу: беруть участь у евакуації, інформують населення про небезпеку та загрози, доставляють гуманітарну допомогу тощо. Цей досвід показав, що без надійної підтримки громадськості ефективно виконувати поліцейські функції складно.

Тому, важливим та актуальним у реаліях сьогодення є розуміння суті взаємодії поліції та населення (представників громад), місцевої влади задля створення спільного безпечного середовища в громадах та отримання інструментарію взаємодії для реалізації спільних проєктів та програм, залучення державних та недержавних суб'єктів для створення безпеки в громадах.

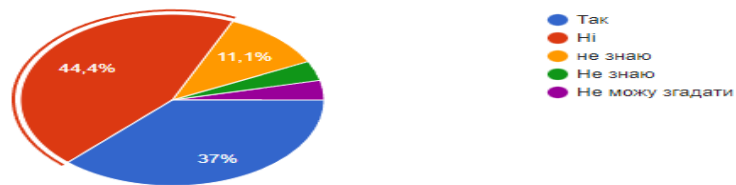
Вищезазначені чинники, обумовлюють впровадження принципів Community policing через проведення інформаційно-просвітницької діяльності, а саме проведення тренінгів у впровадженні принципів у підході залучення громадськості та поліції до відновлення та розвитку постраждалих громад [1,с.72]. Важливим у проведенні тренінгу є надання представникам і представницям громад розуміння своєї ролі та можливостей реалізувати свої права у взаємодії з правоохоронцями, місцевою владою,

позбувшись стереотипного мислення, що мешканці громад не мають права ініціативи у цих питаннях.

З метою аналізу рівня поінформованості про принципи Community policing в умовах воєнного стану, серед представників активу громадськості нами було проведено анкетування у Софіївській селищній територіальній громаді Криворізького району Дніпропетровської області; Тернівській міській територіальній громаді; Новомосковській територіальній громаді; Павлоградській міській територіальній громаді; Кам'янській міській територіальній громаді; Миколаївській сільській територіальній громаді; Синельниківській міській територіальній громаді; Черкаській селищній територіальній громаді в Новомосковському районі Дніпропетровської області, з адміністративним центром у селищі міського типу Черкаське.

Серед основних питань анкетування респондентам було запропоновано відповісти на таке питання: *«Чи реалізовували мешканці вашої громади спільні програми та проекти з поліцейським офіцером громади у сфері забезпечення безпечного простору в громаді?»*

27 ответов

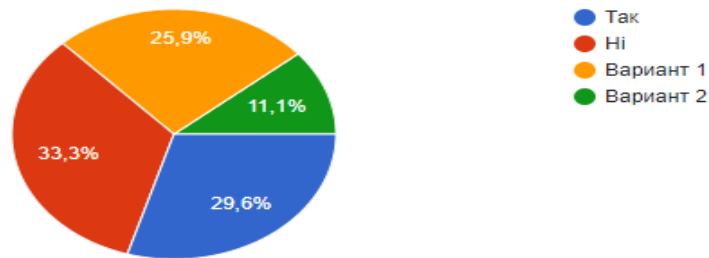

За аналізом відповідей респондентів **44,4** не реалізовували проекти та програми, **11,1** відсоток не знають і не можуть згадати таких спільних дій.

В сукупності 55,5 відсотків респондентів не розуміють які спільні програми та проекти можуть бути впроваджені громадою та ПОГ.

На підставі відповідей респондентів, актуальним залишаються питання інформування населення про позитивні безпекові спільні проекти із поліцією в громадах. Проведення такого формату тренінгів – поліція; влада; представники населення дозволить пояснити проблемно-орієнтований підхід громади з питань безпеки та відновлення у взаємодії з поліцією, та важливість залучення неурядових організацій до заходів безпеки.

Також, респондентам було запропоновано відповісти на таке питання: *«Чи маєте ви навички написання проектних заявок для залучення грантових коштів?»*

На підставі аналізу отриманих результатів більшість респондентів не мають навичок написання проектних заявок, що підтверджує тезу про те, що представники громади, влади, поліції не володіють інструментарієм та методами спільної взаємодії у вирішенні безпекових проблем. У зв'язку з чим, постає питання проведення тренінгів щодо набуття всіма суб'єктами змісту базових знань про проектний менеджмент та як його складові, які зможуть сприяти досягненню та реалізації ідей для вирішення місцевих проблем із питань безпеки та відновлення, а також навички щодо розробки мініпроектів для вирішення місцевих проблем у громаді на етапі створення проектних заявок із урахуванням особливостей потреб конкретної громади в умовах воєнного стану та з огляду на відновлення та подальший розвиток.

Отже, на підставі вищезазначеного, важливим в практичній площині є проведення спільних тренінгів з представниками поліції, населення та влади. Завдяки такому формату впровадження принципів Community policing в умовах воєнного стану в усіх постраждалих громадах, буде досягнутий позитивний результат. Вважаємо за доцільне, проведення тренінгів з наступними темами модулів, а саме: - Модуль 1 — Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду: принцип та модель взаємодії та партнерства; Модуль 2 — Діалог та «спільнодія» у вирішенні проблем безпеки в умовах ведення та відновлення; Модуль 3 — Місцеві проблеми, місцеві рішення: роль Робочої групи з питань безпеки та відновлення з урахуванням принципів гендерної рівності; особливості здійснення гендерного аналізу у розробці проектів із місцевих проблем в сфері безпеки громади; особливості гендерно-чутливого проекту з питань безпеки та відновлення; Модуль 4 — Практикум: заповнення проектних заявок за напрямом “Community Policing”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рижкова С.А., Стангурський Д.О. Взаємодія підрозділів превентивної діяльності з населенням на засадах партнерства Організаційно-правове забезпечення підрозділів превентивної діяльності Національної поліції: матеріали Регіонального круглого столу (м. Дніпро, 4 черв. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 230 с.

Сахарова Олена, начальник третього відділу науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕПАРТАМЕНТУ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Уже тривалий час Україна займає у світі передові позиції з виробництва електричної енергії. Але протягом останніх десятиріч в Україні спостерігаються негативні явища, які вказують на наростаючі тенденції криміналізації діяльності господарюючих суб'єктів в енергетичній галузі, які посилюються низкою вчинюваних кримінальних правопорушень, при чому вони складають специфічні злочинні ланцюги, з'єднані певною злочинною метою. Наслідки вчинення кримінальних правопорушень цієї категорії мають глибокий системний вплив на загальне фінансове становище України, а також відповідну сукупність соціально-економічних відносин.

В електроенергетиці України значним чином поширились тіньові господарські правовідносини, зумовлені значними грошовими та матеріальними потоками, які циркулюють у цій галузі. В енергетичній сфері високопосадовцями реалізуються багаточисельні схеми тіньового обігу у вигляді заволодіння бюджетними коштами, спрямованими на підтримку підприємств паливно-енергетичного комплексу; корупції, що супроводжує постачання енергоносіїв на створеному ринку електричної енергії; широкомасштабних фінансових операцій, спрямованих на ухилення від оподаткування; легалізації коштів, одержаних у результаті тіньового обігу енергоносіїв, а також інші протиправні дії, що створюють реальну загрозу енергетичній безпеці країни.

Істотною ознакою злочинності в енергетиці є спричинення шкоди економічним інтересам держави та іншим суб'єктам енергетичної сфери. Зростання кількості вчинюваних злочинів в електроенергетиці впливає на наростання енергетичної кризи, зокрема, заборгованості підприємств паливно-енергетичного комплексу та споживачів, яка додатково зросла в умовах воєнного стану.

Енергетична галузь нашої держави напряму залежить від інтересів олігархів-монополістів, де інтереси корпорацій превалюють у секторах виробництва та продажу електричної, теплової енергії на новоствореному з 2019 р. ринку електричної енергії. У корупційних схемах використовуються державні закупівлі та трансферне

ціноутворення, різниця між ціною імпортованих енергоносіїв і пільговими цінами для населення. Так, державні кошти розкрадаються за участі компаній-нерезидентів, які підконтрольні службовим особам державних компаній, що функціонують в енергетичній галузі. Зазначена діяльність завдає збитків державним підприємствам енергетичного сектору за рахунок поставки енергоносіїв нижче їх ринкової вартості афілійованим підприємствам з подальшою реалізацією енергоносіїв за ринковою вартістю, що можливо виключно внаслідок участі в таких схемах топ-менеджерів державних і приватних підприємств, що діють в енергетиці, та посадових осіб державних органів, що контролюють енергетичну галузь.

Виявлення та попередження працівниками підрозділів Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, таких кримінальних правопорушень в енергетиці є дуже складною роботою тому, що такі правопорушення є замаскованими схемами, тобто становлять певну послідовність специфічних дій з підготовки та приховування заволодіння майном та інших протиправних діянь.

Виявлення та попередження кримінальних та інших правопорушень, що вчиняються у сфері електроенергетики, включає в себе два аспекти:

- вивчення та розкриття типових різновидів та основних способів (механізмів) вчинення злочинних діянь у сфері електроенергетики України;
- оперативний пошук інформації щодо цих злочинів, її юридична оцінка і прийняття відповідних рішень працівниками підрозділів Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, щодо наявності складу злочину в діях винних осіб.

Проведення пошукових заходів працівниками підрозділів Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, напряму пов'язані з особливостями вчинення конкретного злочинного діяння, зокрема у сфері електроенергетики.

Працівники підрозділів Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України дізнаються щодо типового переліку та технології вивчення фінансово-господарських документів, які оперативним працівникам необхідно перевіряти для отримання інформації про можливі злочини та інші правопорушення, що вчиняються у сфері електроенергетики, які не підпадають під кримінальну відповідальність, проте оперативна робота щодо їх виявлення є попереджувальним фактором та можливістю знайдення напрямку пошуку ознак вчинення інших злочинів.

У той же час, вжиті підрозділами Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, у тому числі в умовах дії правового режиму воєнного стану, заходи щодо протидії та попередження злочинів, які вчиняються у сфері електроенергетики України, виявилися недостатніми для реальної стабілізації криміногенної обстановки у цій галузі. Практичні працівники пояснюють таке становище такими чинниками: відсутністю методики виявлення та попередження злочинів даної категорії; протидією розслідуванню з боку службових осіб

підприємств електроенергетичної галузі; відсутністю досвіду з виявлення і попередження таких злочинів; недосконалістю чинного законодавства тощо.

Зазначене пов'язано, насамперед, з тим, що підрозділи Національної поліції України до кінця не з'ясували основні способи та схеми, які на практиці використовують правопорушники для вчинення злочинів у електроенергетиці. Водночас установлення матеріальної шкоди під час розслідування злочинів цієї категорії є одним із найконтраверсійніших аспектів у зв'язку з браком належного правового унормування [1, с. 267]. Суд може відмовитися вважати за завдану матеріальну шкоду, наприклад, недоотримані вигоду чи прибутки державних компаній унаслідок службового зловживання чи реалізації корупційної схеми. Так само вкрай складно переконати суд у завданні шкоди інтересам державних підприємств електроенергетики через конкурсні торги, якщо правоохоронці не матимуть прямих доказів, які засвідчили б порушення законодавства у сфері публічних закупівель.

Окреслена проблематика гостро постала саме у сфері електроенергетики. Викриття та попередження злочинів, учинених службовими особами в електроенергетиці, є досить складним завданням.

Крім вказаного вище, важливою перешкодою також є складний механізм встановлення способів їх учинення. Саме тому дослідження найпоширеніших способів службових зловживань в електроенергетиці надасть можливість визначити напрями залучення сил і засобів підрозділів Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України під час оперативного обслуговування об'єктів електроенергетики.

Проблеми виявлення та попередження злочинів, учинених службовими особами у сфері електроенергетики, пов'язані з новизною і розширенням спектру способів учинення злочинів, виникненням нових їх напрямів та іноді неналежним рівнем роботи правоохоронних органів. Водночас спосіб учинення злочину залежить від можливостей злочинця, його компетенції щодо прийняття рішень в електроенергетичній галузі, що визначає особливості виявлення осіб, які є об'єктом оперативного інтересу, порядок дій оперативного працівника під час перевірки первинної оперативної інформації.

В Україні на сучасному етапі, зокрема в умовах дії правового режиму воєнного стану, набирає обертів процес криміналізації господарської діяльності в енергетиці. Стрімко поширюються вчинювані у цій сфері тяжкі та особливо тяжкі злочини проти власності, зокрема заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем. Так, поширеними в електроенергетиці є заволодіння майном, які пов'язані з державними закупівлями товарів/сировини та послуг.

Заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем не вчиняється виокремлено: у процесі досягнення мети злочинці підробляють документи, реєструють пов'язаних (афілійованих) суб'єктів господарювання; для маскування злочинних дій та ухилення від кримінальної відповідальності вчиняють

низку службових злочинів тощо. Всі ці кримінальні правопорушення заздалегідь плануються і становлять певний ланцюг взаємопов'язаних дій, що дає можливість визначити певну систему дій злочинців.

Як різноманітні інструменти – способи підготовки до заволодіння майном і державними коштами шляхом зловживання службовим становищем в електроенергетиці високопосадовці та злочинні групи використовують:

- фіктивні послуги;
- афілійованих осіб для надання псевдопослуг;
- передплату за ресурси, товари і послуги підконтрольним особам з подальшою їх непоставкою / невиконанням;
- підприємства з ознаками фіктивності;
- реєструють суб'єкти господарювання в офшорних зонах і відкривають банківські рахунки за межами України.

У цілому, мала кількість розслідуваних кримінальних правопорушень у сфері енергетиці обумовлюється як їх латентністю, так і постійним удосконаленням способів їх вчинення. Такі проблеми потребують прикладних наукових досліджень, а саме вивчення особливостей вчинення кримінальних правопорушень у зазначеній сфері з розробкою методичних рекомендацій працівникам підрозділів Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, з виявлення та попередження вказаних кримінальних правопорушень.

Необхідно зауважити, що на сьогодні в електроенергетиці України виникли додаткові проблеми, які пов'язані з бомбардуванням Росією енергетичної інфраструктури України в умовах розв'язаної РФ війни на нашій території. Від того зросла важливість енергетичного постачання ядерної генерації. Поряд з цим, Україна має 55% ядерної генерації у загальній структурі виробництва електроенергії [2]. При цьому діючі АЕС забезпечують близько 70% потреб України в електроенергії в осінньо-зимовий період [2; 3]. Водночас, згідно з офіційними даними, представленими в Концепції Державної економічної програми поводження з відпрацьованим ядерним паливом вітчизняних атомних електростанцій на період до 2025 року, атомні електростанції забезпечують близько 60% генерації електроенергії країни [4]. Встановлена потужність українських АЕС становить 25,5% загальної встановленої потужності електростанцій Об'єднаної енергосистеми України [5]. Атомна енергетика в Україні випереджає теплову генерацію за всіма показниками ефективності та екологічності.

Відповідно до ст. 33 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» [6] на НАЕК «Енергоатом» покладено функції експлуатуючої організації (оператора) чотирьох діючих АЕС в Україні (одна з яких – Запорізька АЕС захоплена країною-агресором у ході широкомасштабного вторгнення Росії в Україну).

Отже, оскільки українська атомна генерація забезпечує більшу частину всього виробництва електроенергії, доцільним є більш докладний розгляд особливостей

криміналізації ядерної галузі України з метою вироблення ефективних заходів з викриття та запобігання злочинним проявам у цій сфері діяльності.

Таким чином, численні факти розкрадань бюджетних коштів та енергетичних ресурсів свідчать про масштаби проникнення корупції в одну з головних бюджетоутворюючих сфер держави – в електроенергетику. Для України вкрай важливо подолання цих загроз, виявлення та знешкодження корупційних схем, для виконання таких завдань слід удосконалювати методики з викриття та запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються в електроенергетичній галузі, з урахуванням виникнення нових, потенційно небезпечних способів та механізмів їх вчинення, у тому числі на перспективному у найближчому майбутньому ринку малих модульних реакторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурак М.В. Способи вчинення злочинів службовими особами в паливно-енергетичному комплексі України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. №3 (108). С. 266–278.

2. Ядерна енергетика: яку частку у виробництві електроенергії займає у країнах світу. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/12/12/infografika/svit/yaderna-enerhetyka-yaku-chastku-vyrobnycztvi-elektroenerhiyi-zajmae-krayinax-svitu>.

3. «Енергоатом» заявляє, що вперше запустив одночасно усі 15 енергоблоків АЕС. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-enerhoatom-bloky-aes/31678102.html>.

4. Про схвалення Концепції Державної економічної програми поводження з відпрацьованим ядерним паливом вітчизняних атомних електростанцій на період до 2025 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.06.2019 р., №385-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2019-%D1%80#Text>.

5. Чому ОЕС України час доєднатися до ENTSO-E: Енергоатом. URL: <https://www.facebook.com/energoatom.ua/photos/a.1426664737585614/2800204226898318/?pairv=0&eav=AfaL2iufr4HxwPkjVC6pRPEUYgQ2ogykOrRfHtOp6SCIOHeQQ0yVhdHqQPxlFkAEK3M>.

6. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 08.02.1995 р. №39/95-ВР (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

Фолітар Анастасія курсант 2-го курсу Луганського навчально-наукового інституту ім. Е.О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції

Науковий керівник:

Кривонос Максим доцент кафедри поліцейської діяльності Луганського навчально-наукового інституту ім. Е.О. Дідоренка Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, майор поліції

РОЗШИРЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Указом президента України від 24.02.2022 №64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» на всій території нашої держави було визначено особливий порядок функціонування органів державної влади. Як центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку Національна поліція та її підрозділи переведені на посилений варіант службової діяльності та, відповідно до положень Законів України «Про Національну поліцію», «Про національну безпеку України», «Про правовий режим воєнного стану», задіяні до виконання функцій із забезпечення національної безпеки та оборони нашої держави.

Нові завдання та виклики, з якими стикнулися поліцейські обумовили необхідність розширення їх повноважень, для ефективного виконання покладених на них завдань. Розглянути всі без виключення зміни у повноваженнях поліцейських в рамках тез не є можливим, а тому висвітлимо найбільш суттєвіші з них.

У ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено основні повноваження поліції, які були розширені після введення правового режиму воєнного стану. Зміни у цій статті переважно стосуються: здійснення екстреної комунікації за телефонним номером 102, оброблення та використання інформації, переданої поліції (п. 5-1); вжиття всіх можливих заходів для надання домедичної допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я (п. 14); вжиття заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе; встановлення особи за невпізнаним трупом; здійснення відбору біологічного матеріалу осіб та встановлення

його генетичних ознак (геномної інформації) у випадках, передбачених законодавством (п. 15); здійснення у визначеному законодавством порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин (п. 22); забезпечення інформування Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, про хід досудового розслідування, вжиття заходів для розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, для внесення даних до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин (п. 28); безоплатного одержання за письмовим запитом в установленому законом порядку від державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб державної форми власності інформації, необхідної для виконання визначених Законом Про Національну поліцію завдань та повноважень поліції, у тому числі стосовно військовополонених (п. 36); утримання в ізоляторах тимчасового тримання осіб, затриманих за вчинення кримінальних або адміністративних правопорушень, осіб, стосовно яких як запобіжний захід застосовано тримання під вартою, осіб, підданих адміністративному арешту, а також обвинувачених і засуджених у випадках, передбачених законом (п.38); здійснення розмінування, що має оперативний характер, у частині виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів, щодо яких є підстави вважати, що вони є предметами, знаряддями чи засобами вчинення адміністративних або кримінальних правопорушень у межах визначеної законодавством компетенції (п. 39); організація роботи з надання, позбавлення та підтвердження допуску поліцейських до проведення спеціальних вибухотехнічних робіт (п. 40); здійснення техніко-криміналістичного забезпечення огляду місця події, в тому числі пов'язаного з пожежами, та спеціальних вибухотехнічних робіт за фактами скоєння вибухів, надходження повідомлень про виявлення підозрілих вибухонебезпечних предметів, загрозу вибуху (п.41); здійснення представництва та забезпечення виконання зобов'язань України в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі (п.42); здійснення співробітництва з Європейським поліцейським офісом (Європол) (п.43); організація взаємодії правоохоронних та інших державних органів України з Міжнародною організацією кримінальної поліції - Інтерполом, Європейським поліцейським офісом (Європол), а також компетентними органами інших держав з питань, що належать до сфери діяльності Інтерполу та Європолу (п.44); здійснення збирання біометричних даних осіб, у тому числі шляхом дактилоскопіювання, у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України (п. 45); здійснення адміністративного нагляду відповідно до закону (п.46).

Під час дії воєнного стану, у разі необхідності відбиття нападу або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та/або чинить опір поліцейському, поліцейський має право використати як заходи примусу, так і підручні засоби (ч.5 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію»).

Також поліцейським представлено право застосовувати заходи примусу до осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України без урахування окремих обмежень та заборон, визначених законом (*зокрема, дозволяється застосування заходів примусу без попередження, нанесення ударів спеціальними засобами без обмежень щодо локації їх нанесення, а також застосування вогнепальної зброї*) (ч.9 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію»).

У статті 24 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено можливість покладення на поліцію інших (додаткових) повноважень виключно законом. Зазначену статтю доповнено положеннями та внесено зміни до ч. 2,3 такого змісту. У разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до законодавства України *беруть участь в обороні України, у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості. У ході забезпечення та здійснення заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості, виконання завдань територіальної оборони органи та підрозділи, що входять до системи поліції та дислокуються в межах Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, області, міста Києва, можуть підпорядковуватися за рішенням керівника поліції відповідному начальнику Головного управління Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, області, місті Києві. Під час дії воєнного стану поліція особливого призначення в ході відсічі збройної агресії проти України за рішенням військового командування, погодженим з керівником поліції або уповноваженою ним особою, може брати участь в обороні України* відповідно до Закону України «Про оборону України» *шляхом безпосереднього ведення бойових дій»* [4].

Окремі повноваження поліції були також визначені іншими Законами України. Так, відповідно до Закону України від 12.05.2015 № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» Національна поліція України зобов'язана:

– звітувати перед військовими адміністраціями населених пунктів на відповідній території про стан законності, боротьби із злочинністю, охорони громадської безпеки і порядку та результати діяльності на відповідній території (п. 30 ч. 2 ст. 15), а також звітувати щодо означених питань перед районними, обласними військовими адміністраціями (п. 9 ч. 3 ст. 15);

– сприяти діяльності військового командування та військових адміністрацій у запровадженні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану на відповідній території (ст. 17) [3].

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про оборону України» центральні органи виконавчої влади, до яких належить Національна поліція України, у взаємодії з Міністерством оборони України у межах своїх повноважень:

– організовують і забезпечують виконання законодавства у сфері оборони, сприяють Збройним Силам України у виконанні ними завдань, здійснюють їх належне забезпечення за напрямами діяльності;

– узгоджують з Генеральним штабом Збройних Сил України та забезпечують проведення заходів щодо розвитку системи зв'язку, шляхів, транспорту, інших об'єктів інфраструктури і території держави та підготовки своїх галузей до оборони, забезпечують їх територіальну оборону в межах своїх повноважень;

– забезпечують за замовленням Міністерства оборони України, інших центральних органів виконавчої влади, що здійснюють керівництво військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, та правоохоронними органами, підготовку офіцерів запасу у вищих навчальних закладах, які належать до сфери їх управління;

– планують, організовують і контролюють виконання заходів з мобілізаційної підготовки відповідних органів управління, установ, організацій і підприємств усіх форм власності відповідних галузей національної економіки, створюють і утримують визначені Кабінетом Міністрів України резерви матеріальних і фінансових ресурсів;

– організовують роботу, пов'язану з військово-патріотичним вихованням громадян України, надають допомогу громадським організаціям, діяльність яких спрямована на зміцнення обороноздатності держави та військово-патріотичне виховання громадян України;

– беруть участь у формуванні та реалізації державних програм розвитку Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, та правоохоронних органів, розвитку озброєння і військової техніки, інших програм (планів) з питань оборони;

– узгоджують з Генеральним штабом Збройних Сил України питання використання повітряного, водного та інформаційного простору держави;

– організовують розроблення та виконання програм із створення нових і модернізації наявних зразків озброєння та військової техніки, військового майна, створення виробничих потужностей для їх випуску, набуття досвіду у сфері науки, техніки і технологій та впровадження його у виробництво оборонної продукції;

– забезпечують виконання державного оборонного замовлення;

– забезпечують виконання законодавства про соціально-економічний захист громадян України у зв'язку з проходженням військової служби;

– здійснюють згідно із законодавством інші повноваження у сфері оборони України [2].

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про основи національного супротиву» Національна поліція України та інші правоохоронні органи:

1) беруть участь у проведенні аналізу та оцінки обстановки, яка впливає на виконання завдань територіальної оборони та руху опору;

2) беруть участь у плануванні територіальної оборони;

3) беруть участь у створенні системи управління територіальною обороною;

4) здійснюють підготовку підпорядкованих сил і засобів, що залучаються до територіальної оборони, та управління ними під час виконання завдань територіальної оборони;

5) підтримують взаємодію під час підготовки та виконання завдань територіальної оборони;

б) беруть участь у навчаннях (тренуваннях), оперативно-польових поїздках з територіальної оборони, забезпечують участь у них підпорядкованих органів та підрозділів [5].

Зазнала змін і діяльність Національної поліції у сфері дозвільної системи. Зміни стосувалися особливостей дії дозволів у сфері обігу зброї, пристроїв та вибухових матеріалів під час дії воєнного стану в Україні, а також порядку видачі громадянам України дозволу на придбання, зберігання та носіння мисливської зброї та набоїв до неї під час дії воєнного стану [1].

Підрозділи Національної поліції, задіяні до реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення першими прибувають на місця подій за фактами вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збройною агресією проти нашої держави, документують обставини та наслідки таких злочинів та передають зібрані матеріали за підслідністю.

Незважаючи на те, що надані поліцейським повноваження мають обмежений термін дії, а також розраховані на період введення в Україні воєнного стану та 60 днів після його припинення або скасування їх введення значно посилило поліцейську присутність, покращило ситуацію з наданням поліцейських послуг, і як наслідок, дотриманням прав і свобод громадян та недопущенням їх незаконного обмеження, призвело до зменшення кількості тяжких та особливо-тяжких кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я, власності, громадської безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Положення про дозвільну систему: постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 № 576. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF#Text>.

2. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua /laws/show/389-19#Text>.

4. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

5. Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>.

Христич Інна старший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, кандидат економічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 р. в нашій країні внаслідок початку спеціальної військової операції з боку Російської Федерації було об'явлено військовий стан. Практично Російська Федерація розпочала війну проти нашої країни, назвавши її спец операцією. Воєнний конфлікт, який відбувається зараз на території України, а саме, той впевнений опір, що надала наша держава у відповідь на агресію Росії, дає змогу дослідити сучасні тенденції, які виникають, коли в умовах глобалізаційних процесів, відбувається збройний конфлікт. Тому було видано Указ Президента України №64/2022 від 24 лютого 2022 р. про ведення на території України воєнного стану [1], який діє і зараз.

Урядом була затверджена постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 165 «Про зупинення строків надання адміністративних послуг та видачі документів дозвільного характеру», яка передбачала зупинення строків надання, крім строків надання адміністративних послуг у сферах державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації актів цивільного стану, суб'єктами (особами), що провадять діяльність під час воєнного стану, адміністративних послуг суб'єктами їх надання та строки видачі дозвільними органами документів дозвільного характеру на час воєнного стану в Україні. Документи – посвідчення водія, свідоцтва про реєстрацію, термін дії яких закінчився в період воєнного стану, продовжують діяти на всій території України [2].

Як загально відомо превентивна діяльність здійснюється поліцейськими в процесі профілактики та запобігання вчиненню правопорушень, в ході реалізації профілактичного контролю стосовно додержання вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо захисту дітей, забезпечення безпеки дорожнього руху, охорони прав і свобод людини та її інтересів.

Одним із напрямів превентивної діяльності органів Національної поліції є і залишається забезпечення безпеки дорожнього руху. Ст. 31 чітко відокремлює усі напрями превентивної діяльності, одним із яких є зупинення транспортного засобу.

Законодавець чітко розмежував коли поліцейський має право зупиняти транспортний засіб і коли він зобов'язаний це робити [3].

Відповідно до ст. 35 поліцейський може зупиняти транспортні засоби у разі: якщо водій порушив Правила дорожнього руху [4]; якщо є очевидні ознаки, що свідчать про технічну несправність транспортного засобу; якщо є інформація, що свідчить про причетність водія або пасажирів транспортного засобу до вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, або якщо є інформація, що свідчить про те, що транспортний засіб чи вантаж можуть бути об'єктом чи знаряддям учинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення; якщо транспортний засіб перебуває в розшуку; якщо необхідно здійснити опитування водія чи пасажирів про обставини вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, свідками якого вони є або могли бути; якщо необхідно залучити водія транспортного засобу до надання допомоги іншим учасникам дорожнього руху або поліцейським або як свідка під час оформлення протоколів про адміністративні правопорушення чи матеріалів дорожньо-транспортних пригод; якщо уповноважений орган державної влади прийняв рішення про обмеження чи заборону руху; якщо спосіб закріплення вантажу на транспортному засобі створює небезпеку для інших учасників дорожнього руху; порушення порядку визначення і використання на транспортному засобі спеціальних світлових або звукових сигнальних пристроїв; якщо зупинка транспортного засобу, який зареєстрований в іншій країні, здійснюється з метою виявлення його передачі у володіння, користування або розпорядження особам, які не ввозили такий транспортний засіб на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту. [3].

Поліцейський зобов'язаний зупиняти транспортні засоби у разі: якщо є інформація, що свідчить про порушення власником транспортного засобу митних правил, виявлені органами доходів і зборів відповідно до Митного кодексу України, а саме: порушення строків тимчасового ввезення та/або переміщення в митному режимі транзиту іншого транспортного засобу особистого користування, використання такого транспортного засобу для цілей підприємницької діяльності та/або отримання доходів в Україні, розкомплектування чи передачу у володіння, користування або розпорядження такого транспортного засобу особам, які не ввозили такий транспортний засіб на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту; якщо є інформація, що свідчить про те, що транспортний засіб, який зареєстрований в іншій країні, не зареєстрований в Україні у встановлені законодавством строки чи перебуває на території України з порушенням строків тимчасового ввезення та/або переміщення в митному режимі транзиту, чи використовується для цілей підприємницької діяльності та/або отримання доходів в Україні, чи переданий у володіння, користування або розпорядження особам, які не

ввозили такий транспортний засіб на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту. [3].

Зрозуміло, що Національна поліція України під час введення правового режиму воєнного стану має дуже важливе значення у забезпеченні публічного порядку та безпеки, у тому числі в сфері безпеки дорожнього руху. Органи та підрозділи НПУ переводяться на посилений варіант службової діяльності. Разом з тим, відповідно до статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» [3] вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях, регулює дорожній рух та здійснює контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вуличнодорожній мережі, здійснює супроводження транспортних засобів у випадках, визначених законом, видає відповідно до закону дозволу на рух окремих категорій транспортних засобів; у випадках, визначених законом, видає та погоджує дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху, а також вживає заходів для виявлення неправомірного керування транспортними засобами, щодо яких порушено обмеження, встановлені Митним кодексом України, а саме: порушено строки їх тимчасового ввезення та/або переміщення в митному режимі транзиту; транспортні засоби використовуються для цілей підприємницької діяльності та/або отримання доходів в Україні; транспортні засоби передано у володіння, користування або розпорядження особам, які не ввозили їх на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту, а також заходів для виявлення неправомірного розкомплектування таких транспортних засобів.

Виходячи з офіційних статистичних показників, вважаємо, що безпека дорожнього руху повинна розглядатися як складова частина національної безпеки держави.

Зрозуміло, що ефективність того чи іншого виду превентивної діяльності оцінюється залежно від того, як поліція виконує свої обов'язки, в першу чергу, це проявляється скороченням рівня злочинності. На жаль, кримінальним правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту притаманна лише збільшення в останні роки в Україні.

Вважаємо, що цьому буде сприяти і розроблений у Міністерстві внутрішніх справ пріоритетний план розвитку на 2023 р., який включає такі елементи: впровадження через Портал Дія онлайн-сервісу з обміну посвідчень водія; повноцінний запуск онлайн сервісу з перереєстрації транспортних засобів (електронний договір купівлі-продажу); онлайн вибір і бронювання номерних знаків; впровадження сучасних технічних засобів і новітніх технологій під час складання іспитів у межах ініціативи «Безпечний водій».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/64/2022>.

2. Про зупинення строків надання адміністративних послуг та видачі документів дозвільного характеру: постанова КМУ від 28 лютого 2022 р. № 165. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/165-2022-%D0%BF#Text>.

3. Про Національну поліцію. Закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

4. Правила дорожнього руху. постанова Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року № 1306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1306-2001-%D0%BF#Text>.

Чернобров Віолетта курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Донецького державного університету внутрішніх справ рядовий поліції

Науковий керівник:

Хозлу Іван викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ старший лейтенант поліції

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Всі ми добре знаємо, що зміни які відбуваються в суспільстві дуже сильно впливають на емоційний стан людини. Особливо такі , як війна. Багато людей втратили рідних та близьких людей, житло, роботу, звичне життя і де які продовжують перебувати у стані невизначеності або потрясіння, таким чином сприяють збільшенню випадків домашнього насильства.

Стаття 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» надає нам визначення, що домашнє насильство - це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, між колишнім чи теперішнім подружжям або між іншими особами, які спільно проживають

(проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.[1]

В умовах війни від домашнього насильства найбільше страждають - жінки, діти, люди похилого віку, особи з інвалідністю, вимушені переселенці.

Особливої уваги потребують діти, бо вони страждають від війни в емоційному плані найбільше. Деякі родини, де відбувається домашнє насильство, думають, що діти нічого не помічають і не розуміють. Але нажаль діти все бачать, все відчують, й розуміють. Такі стосунки між батьками можуть травмувати їх більше, ніж те, що вони побачили на війні.

Домашнього насильства можна уникнути, якщо жертва не буде мовчати. Рекомендуємо розмістити на сайтах закладів освіти та донести в доступний спосіб до учасників освітнього процесу інформацію про те, куди звертатися у випадках домашнього насильства:

1. До Національної поліції за номером 102 та повідомити про факт насильства;

2. На Урядовий контактний центр 15-47, де цілодобово надаються інформаційні, психологічні та юридичні консультації чоловікам та жінкам, які постраждали від домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей, або з питань загрози вчинення такого насильства та психологічної допомоги потерпілим від домашнього насильства жінкам, чоловікам, дітям;

3. До безкоштовного номеру системи безоплатної правової допомоги 0 800-213-103;

4. До національної «гарячої лінії» з питань запобігання домашнього насильства, торгівлею людьми та гендерної дискримінації 0-800-500-335 або 116-123 (короткий номер з мобільного).[2]

Насильство над дітьми – проблема, яка завжди існувала і скоріш за все, ще дуже довго буде існувати у сучасному суспільстві. Сучасність демонструє такі його приклади, як смерть дітей від голоду, загибель їх під час бомбардувань і обстрілу, міжнародних конфліктів, вбивство в таборах біженців, на побутовому ґрунті. Нерідкі і такі форми насильства, як торгівля дітьми, залучення до жебрацтва, проституція, економічна експлуатація, позбавлення житла, коштів для існування, зневага потребами й інтересами. Діти є найнезахищенішою і найуразливішою частиною суспільства, повністю залежною від дорослих. Саме з їх провини діти стають жертвами домашнього насильства, опиняються в зонах стихійних і природних катастроф, військових дій тощо. Насильство над дітьми – це широке поняття, яке включає різні види поведінки батьків та опікунів, інших родичів, вчителів, вихователів, будь-яких осіб, які старші або сильніші.

Відповідальність за домашнє насильство та умовах воєнного стану незалежно від своїх проявів, насильство впливає на психологічний та емоційний стан людини,

який в умовах війни є більш вразливим. Відповідальність за статтею 126-1 Кримінального Кодексу України стосовно домашнього насилля у період дії воєнно-го стану не зазнала змін: громадські роботи на строк від 150 до 240 годин; арешт на строк до шести місяців; обмеження волі на строк до п'яти років або позбавлення волі на строк до двох років. Проте все ж є одна особливість застосування цієї статті саме в умовах воєнного стану. Річ у тім, що вчинення особою будь-якого виду насильства з використанням умов воєнного стану виступає обтяжувальною обставиною. Тобто суд має право призначити суворіше покарання і воно буде наближеним до максимальної межі, передбаченої санкцією відповідної статті КК України.

Отже, підсумовуючи вище сказане можна дійти висновку, що в умовах війни випадки домашнього насильства зросли, а це значить, що війна не скасовує домашнє насильство, а навпаки загострює ситуацію. Традиційно домашнє насильство зачіпає вразливі групи населення, які, поміж іншого, обтяжені вирішенням інших проблем, що виникли через збройний конфлікт в державі. Втім, попри війну, органи та установи повинні докласти максимальних зусиль аби факти домашнього насильства не замовчувалися, а постраждалі були видимі, зверталися по допомогу та отримували належний захист своїх прав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2229-19>.

2. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству : Лист; МОН України від 18.05.2018 № 1/11-5480 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v5480729-18>.

3. Домашнє насильство крізь призму війни. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/11/29/251536/>.

Чорномаз Валерія курсант 2-го курсу факультету №1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції

Науковий керівник:

Носевич Надія завідувач кафедри правоохоронної діяльності та поліцейстики факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ кандидат юридичних наук, підполковник поліції

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ОБМЕЖЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 року у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України Указом Президента України № 64/2022 введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб.

В період режиму воєнного стану повноваження Президента України не можуть бути припинені. У разі, якщо термін повноважень глави держави закінчується під час воєнного стану, то він продовжує свою роботу до закінчення терміну воєнного стану. Крім цього, не можуть бути припинені повноваження Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Уповноваженого Президента з прав людини, суддів, прокурорів, а також контррозвідників і слідчих.[1]

Обмеження, які введені з 24.02.2022:

Варто зауважити, що вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень повинен зазначатися в указі Президента України про введення воєнного стану.

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану, з 24 лютого 2022 року тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, обмежуються конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені Конституцією України, а саме:

- статтею 30 ("Кожному гарантується недоторканність житла");
- статтею 31 ("Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції");
- статтею 32 ("Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України");

- статтею 33 ("Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом");

- статтею 34 ("Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань");

- статтею 38 ("Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування");

- статтею 39 ("Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування");

- статтею 41 ("Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності");

- статтею 42 ("Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом");

- статтею 43 ("Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується");

- статтею 44 ("Ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів");

- статтею 53 ("Кожен має право на освіту").

Також можуть вводитися тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закон

В умовах воєнного стану забороняються:

- зміна Конституції України;
- зміна Конституції Автономної Республіки Крим;
- проведення виборів Президента України, а також виборів до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування;

- проведення всеукраїнських та місцевих референдумів;

- проведення страйків, масових зібрань та акцій.

Верховна Рада України не пізніше ніж у дев'яностоденний строк з дня припинення чи скасування воєнного стану, якщо чергові або позачергові вибори до відповідних органів мали бути проведені в період, на який було введено воєнний стан, приймає рішення про призначення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих виборів.[2]

Зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування,

військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб визначаються нормами Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Військовому командуванню в умовах воєнного стану надається право разом з органами виконавчої влади, військовими адміністраціями та органами місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати заходи правового режиму воєнного стану. Для цього військове командування наділяється правом видавати обов'язкові до виконання накази і директиви з питань забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, здійснення заходів правового режиму воєнного стану.[3]

Обмеження запроваджені в умовах воєнного стану:

Щодо фізичних осіб:

1) запроваджувати трудову повинність для окремих категорій працездатних осіб, які не залучені до роботи у сфері забезпечення життєдіяльності населення, оборонній сфері і не заброньовані за підприємствами, установами та організаціями.

Порядок запровадження трудової повинності регламентовано Порядком залучення працездатних осіб в умовах воєнного стану до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 13.07.2011 № 753.[4]

Порядок № 753 більш детально дає відповідь на питання, кого саме може бути залучено до трудової повинності в умовах воєнного стану.

Так, до суспільно корисних робіт можуть бути залучені виключно працездатні особи віком від 16 років, які не мають обмежень за станом здоров'я до роботи в умовах воєнного стану, а саме:

- безробітні та інші незайняті особи;
- працівники функціонуючих в умовах воєнного стану підприємств (за погодженням з їх керівниками), - у порядку переведення;
- особи, зайняті в особистому селянському господарстві;
- студенти вищих, учні та слухачі професійно-технічних навчальних закладів;
- особи, які забезпечують себе роботою самостійно.

До суспільно корисних робіт забороняється залучати малолітніх дітей, дітей віком від чотирнадцяти до п'ятнадцяти років, жінок, які мають дітей віком до трьох років, а також вагітних жінок у разі, коли виконання таких робіт може негативно вплинути на стан їх здоров'я.

2) запроваджувати комендантську годину;

3) встановлювати особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів;

4) перевіряти документи в осіб, а в разі потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, встановлених Конституцією України.

Порядок перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23.12.2021 №1456.[5]

5) встановлювати заборону або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан;

б) забороняти торгівлю алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі, а також зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами;

7) запроваджувати у разі необхідності нормоване забезпечення населення основними продовольчими і непродовольчими товарами;

8) встановлювати для фізичних і юридичних осіб військово-квартирну повинність з розквартирування військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, особового складу служби цивільного захисту, евакуйованого населення та розміщення військових частин, підрозділів і установ;

9) проводити евакуацію населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення, згідно з переліком, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Щодо юридичних осіб:

1) використовувати потужності та трудові ресурси підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, змінювати режим їхньої роботи, проводити інші зміни виробничої діяльності, а також умов праці відповідно до законодавства про працю;

2) видавати накази (розпорядження) про відсторонення від роботи керівників підприємств, установ та організацій без збереження заробітної плати за неналежне виконання ними обов'язків, визначених цим Законом, та накази (розпорядження) про призначення виконувачів обов'язків керівників зазначених підприємств, установ і організацій на час дії правового режиму воєнного стану;

3) у разі порушення вимог або невиконання заходів правового режиму воєнного стану вилучати у підприємств, установ і організацій усіх форм власності, окремих громадян електронне комунікаційне обладнання, телевізійну, відео- і аудіоапаратуру, комп'ютери, а також у разі потреби інші технічні засоби зв'язку;

4) примусово відчужувати майно, в тому числі те, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного

стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка.

Водночас, якщо попередньо не було відшкодовано вартість такого майна, надалі має бути здійснено повне відшкодування його вартості в порядку, визначеному законом.

Якщо після скасування правового режиму воєнного стану майно, що було примусово відчужене, зберіглося, колишній власник або уповноважена ним особа має право вимагати повернення такого майна у судовому порядку. Також, колишній власник примусово відчуженого майна, може вимагати надання йому взамін іншого майна, якщо це можливо.

Під час дії правового режиму воєнного стану уповноважені органи мають право забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів, а також та право регулювати роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації та забороняти передачу інформації через комп'ютерні мережі.[6]

У місцевостях, де ведуться бойові дії, запровадження та здійснення таких заходів правового режиму воєнного стану покладається безпосередньо на військово командування та військові адміністрації.

Зазначені обмеження можуть відбуватися виключено в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/64/2022>.

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19>.

3. Про затвердження Порядку залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Перелік від 13.07.2011 № 753 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/753-2011-%D0%BF>.

4. Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 29.12.2021 № 1456 // База даних «Законодавство

України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1456-2021-%D0%BF>.

5. Права і свободи громадян в умовах воєнного стану. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Права_і_свободи_громадян_в_умовах_воєнного_стану (Дата звернення 21.04.2023).

Шумський Ігор старший викладач кафедри публічного управління, адміністрування та права Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», кандидат юридичних наук

ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Під час воєнних дій головним об'єктом посягання злочину агресії є життя і здоров'я людини і громадянина. Але досвід воєнного часу з 24 лютого 2022 року яскраво продемонстрував, що злочинні дії мають також яскраво виражене спрямування й на культурну спадщину України. Знищення, вивизення, спалювання об'єктів культурної спадщину носить системний характер й в широкому розуміння є елементом «геноцидальної» війни, що провадить Російська Федерація проти України.

В світлі цього актуальним є діяльність підрозділів Національної Поліції України щодо виявлення та запобігання подібним злочинам.

Культурна спадщина, її доля за різних обставин воєнного часу з локальної перетворилася на актуальну проблему міжнародного значення і набуває нині глобальнішого масштабу, іноді, викликаючи непорозуміння і навіть конфлікти між країнами. Одним із найголовніших серед них – відшукати культурні цінності, дослідити їх походження, історію та обопільно вирішити, для кого ці об'єкти уособлюють національну символіку, хто є їх власником або спадкоємцем, кому і у який спосіб їх повертати, і чи виставляти їх в музеях і галереях на показ. [1, с. 188]

На жаль за період с 2014 року Україна має все більше випадків викрадення предметів культурної спадщини, що мають високу художню та матеріальну цінність. Окремо можна згадати про справу «скіфського золота», коли предмети культурної спадщини можуть роками бути «у заручниках» судової тяганини.

Світова історія і міжнародне право має декілька випадків врегулювання конфліктів щодо повернення предметів культурної спадщини. Можна згадати найяскравіші - повернення предметів мистецтва країнами-переможницями у Другій

світовій війні, повернення колекції Дрезденської картинної галереї СРСР до ГДР та інші. Важливим є те, що на разі не можна стверджувати що є хочаб теоретично розроблена система повернення або ефективного відвліткування предметів культурної спадщини після їх захоплення, вивизення, незаконного переміщення під час воєнних дій.

Все це ставить перед підрозділами Національної Поліції процесуальною й практично, надзвичайно складне завдання з приводу превентивної діяльності щодо охорони культурної спадщини.

Складність обумовлена необхідними для цього знаннями у сфері культурної спадщини, й відтак - наявністю в лавах Національної Поліції відповідних кваліфікованих осіб, а також складністю щодо матеріального забезпечення охороний й, в разі необхідності - переміщення предметів культурної спадщини.

Тому очевидно, що необхідна тісна співпраця між органами Національної Поліції як на рівні співпраці з Міністерством культури, так й співпраця на місцевому рівні з конкретними установами, на балансі яких перебувають предмети культурної спадщини.

Окремо можна зазначити, що і захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту регулюється в Україні кількома нормативно-правовими актами: Законом України «Про охорону культурної спадщини», Законом України «Про охорону археологічної спадщини», Керівництвом по застосуванню норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України, затвердженим наказом Міністерства оборони України від 11 вересня 2004 р. № 400. Крім того, захист культурних цінностей в разі збройного конфлікту регулюється ратифікованими Україною міжнародними договорами, які, відповідно до ст. 9 Конституції України, є частиною українського законодавства, а саме: Конвенцією про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту, Конвенцією про охорону культурної та природної спадщини й Конвенцією про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності. Правовий режим захист культурних цінностей деталізується також в підзаконних нормативно-правових актах, перед усім в наказах Міністерства культури України. [2, с. 29]

Також на сучасному етапі важливою є співпраця Національної Поліції з міжнародними інституціями й іноземними правоохоронними органами.

Окремо можна зазначити, що після 2014 року питання стосовно охорону культурної спадщини України, а також аналіз відповідного законодавства ставали предметом увагу країн-партнерів України. [3]

Стосовно співпраці з міжнародними інституціями то можна вказати на співпрацю Національної Поліції з Інтерполом. Національна поліція, яка через Департамент міжнародного поліцейського співробітництва здійснює представництво та виконання зобов'язань України в МОКП-Інтерпол, забезпечує використання інформаційної системи МОКП-Інтерпол у сфері протидії незаконному обігу

культурних цінностей шляхом надсилання запиту про публікацію Генеральним секретаріатом Інтерполу Оповіщення про викрадені культурні цінності з метою встановлення місцезнаходження викрадених творів мистецтва або інших предметів, що становлять культурну цінність, або для ідентифікації таких об'єктів, на підставі отриманого запиту / звернення в рамках кримінального провадження або оперативно-розшукової справи (за умови надання відомостей, зазначених у формулярі для запиту публікації Оповіщення про викрадені культурні цінності згідно з додатком 9 до Інструкції про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Міністерства фінансів України та Міністерства юстиції України від 17 серпня 2020 року № 613/380/93/228/414/510/2801/5). [4, с. 280-281]

В підсумку можна зазначити, що Національна Поліція в майбутньому матиме величезний виклик щодо виявлення, розкриття та протидії злочинам в сфері культурної спадщини. Все більш нагальним буде проведення ефективної превентивної діяльності, підготовки кадрів, що матимуть знання в сфері культурної спадщини, та забезпечення Національної Поліції відповідними до предмету матеріальними засобами.

Також очевидним необхідність в майбутньому вироблення державної стратегії переміщення культурних цінностей у разі небезпеки воєнних дій та з місць де безпосередньо відбуваються військові дії. В цьому процесі велику роль має відігравати й Національна Поліція України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Солошенко В.В. Захист культурних цінностей у період війн і збройних конфліктів. *Проблеми всесвітньої історії*. 2018. №2 (6). С. 187-204.

2. Зі щитом чи на щиті?: захист культурних цінностей в умовах збройного конфлікту на сході України. за заг. ред. А. П. Буценка. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, 2016. 72 с.

3. Аналіз проблем у законодавчому регулюванні збереження та управління культурною та природною спадщиною в Україні. під заг. ред. К. Рубановського. Івано-Франківськ, 2018. 158 с.

4. Акімов М.О. Сучасні аспекти діяльності міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол у протидії злочинам проти культурної спадщини. Права людини в епоху цифрових трансформацій: (Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, Національний авіаційний університет, 25 лютого 2022 р.) Том 1. Тернопіль, 2022. С. 279-281.

Воленшчак Владислав курсант 2-го курсу факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ рядовий поліції

Науковий керівник:

Носевич Надія завідувач кафедри правоохоронної діяльності та поліцейстики факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук підполковник поліції

COMMUNITY POLICING - УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Безпека – одна з найважливіших цінностей для людини, а співпраця поліції та громади – найкращий спосіб її гарантувати. Таку взаємодію ще називають англійським терміном CommunityPolicing (CoP).

Вона полягає у тому, що поліція працює, зважаючи на думку мешканців щодо питань громадського порядку у кожному конкретному районі, селі, місті тощо.

CommunityPolicing – це постійна співпраця поліції з населенням та місцевою владою. А головна мета такої взаємодії – створення спільного безпечного простору.

Підхід Community Policing побудований на принципах постійної комунікації, де:

- поліція та місцева громада разом відповідають за безпеку;
- поліція реагує на місцеві потреби й вимоги, які визначає громада;
- спілкування між населенням і поліцією є ефективним, а отже приносить відповідні результати;
- підхід до вирішення кожної з місцевих проблем є індивідуальним;
- співпраця спрямована на попередження правопорушень і створення плану запобіжної діяльності.

CoP – це не автономна програма або окреме поліцейське управління чи відділок. Це підхід у щоденній роботі поліції.

Принцип CoP впроваджений та ефективно працює у таких країнах, як Бельгія, Болгарія, Кіпр, Чехія, Данія, Німеччина, Естонія, Іспанія, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Нідерланди, Польща, Велика Британія та США.[1]

Взаємодія поліції та громади врахована у Законі України «Про Національну поліцію» (стаття 11): «Діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб». В Україні активний розвиток

підходу community policing розпочався в 2002 році із запуску пілотного проєкту у двох районах міста Харків в рамках проєкту, який був реалізований Харківським національним університетом внутрішніх справ та Лейстерським університетом (Велика Британія). Також була реалізована низка проєктів у Львівській області (м. Самбір). Нещодавно було запущено програму «Шкільний офіцер поліції» (у 2016 році). В рамках цієї ініціативи патрульні поліцейські проводять відкриті уроки в школах, а також індивідуальні консультації з учнями.

Реалізують проєкти, спрямовані на розвиток підходу, і неурядові організації. Наприклад, у Вінниці громадська організація «Паросток» заснувала для поліцейських курси жестової мови, щоб вони могли без проблем спілкуватися з нечуючими людьми. У цьому ж місті є ще один проєкт: організація «Спеціальна олімпіада» разом з поліцією вчить дітей з аутизмом правил безпеки та дає їм інструкції на випадок виникнення проблем. У Лисичанську, Северодонецьку та Рубіжному патрульні поліцейські відвідують дитячі будинки-інтернати та будинки дитини. У Кривому Розі патрульні поліцейські разом з військовими АТО роблять фотопроєкт про дітей з аутизмом, що постраждали внаслідок конфлікту. У Черкасах та Дніпрі проводять курси самооборони для жінок, тренерами в яких стають патрульні поліцейські. В Одесі поліція долучилася до еко-проєкту молодіжної організації «Синергія» — її учасники розповідають про захист навколишнього середовища учням шкіл та студентам вишів. У Полтаві поліцейські зустрічаються із жителями в рамках проєкту «Кава з поліцейським»: члени громади мають можливість у неформальній атмосфері поспілкуватися з правоохоронцями, дізнатися більше про їхню роботу та про безпеку в місті. У Тернополі проводять «Вікенд з поліцією» тощо.

Також в рамках взаємодії поліції та громади у населених пунктах з'являються стратегії безпеки. Зокрема, у Львівській області завдяки аналізу ефективності поліції та потреб населення реорганізували роботу відділків поліції, а згодом ухвалили програми безпеки. У Ковелі завдяки програмі безпеки вирішили проблему безпритульних тварин. Програма безпеки є також у Чернігові.

Окрім цього, поліція реалізує проєкти, спрямовані на спільну роботу громад та поліції для розбудови безпечного середовища: «Сусідська варта», «ПОЛіС», «Безпечне місто» тощо.[2]

У чинному Кодексі деонтології Національної поліції Франції, наприклад, наголошується на ієрархічному принципі побудови поліції (ст. 4), повазі до людини (статті 7-8), легітимності застосування сили (ст. 9), гуманності (ст. 10), відповідальності керівників за віддані накази (ст. 18), контроль за діяльністю поліції (ст. 19) тощо. Відповідно до статей 5-8 Морального кодексу поліції Республіки Словенія (1992 р.), до основних принципів віднесено конституційність, законність та відповідальність. Особливу увагу в цьому кодексі акцентовано на необхідності усвідомлення кожним поліцейським службовцем важливих постулатів: "Поліція є державною службою і перебуває у розпорядженні усіх громадян і установ у межах їхньої відповідної компетенції" (ст. 3); "робота поліцейського не є формальністю, його

обов'язки полягають не лише у вузькому розумінні прав і обов'язків, необхідних для здійснення владних повноважень, але також містять його власне відчуття цінності моральних, етичних та інших цінностей і принципів, що визначають роль поліції у суспільстві" (ст. 5); "поліцейський захищає та зміцнює репутацію поліції під час виконання своїх службових обов'язків" (ст. 9); "громадськість є формою контролю роботи поліції" (ст. 10); "стосунки між поліцейськими службовцями базуються на чіткій службовій ієрархії та взаємоповазі, взаємодопомозі та солідарності, товариських відносинах, толерантності" (ст. 13) тощо. На такого роду засадах будуються Етичний кодекс поліції Чеської Республіки і Кодекс поліції Хорватії. А в ст. 2 "Зasad професійної етики поліцейського", затверджених розпорядженням Головного коменданта поліції Польщі від 31 грудня 2003 р., особливо наголошено: "У не врегульованих приписах права або не передбачених чинними основами професійної етики ситуаціях поліцейський повинен керуватися засадами суспільного співжиття так, аби його дії могли бути взірцем законності та приводили до поглиблення довіри населення до поліції".[3]

У Японії якщо порівнювати її з іншими країнами рівень злочинності (вбивство, крадіжка) доволі низький. Це пов'язано в першу чергу із належним рівнем організації взаємодії населення й поліції. Відбувається це так: на кожній поліцейській ділянці функціонують відділення Асоціації запобігання злочинності, членом якої може стати не тільки пересічні громадяни, які бажають співпрацювати з органами правопорядку, а й об'єднання осіб за професіями, представники котрих частіше за інших стають жертвами злочинних посягань (водії громадського транспорту, працівники банківської сфери, торговельних мереж, листоноші та інші). Обов'язками членів асоціації є повідомлення працівників поліції про скоєні злочини та цілодобове патрулювання вулиць. Також на вулицях міст засновані так звані «інформаційні пункти». До добровольців цих пунктів можуть звернутися не тільки будь-який громадянин і отримати необхідну консультацію чи дієву допомогу, але і працівники поліції для отримання інформації про місцевих жителів, скоєння злочину чи розшуку зниклої особи [4].

У Фінляндії при управлінні поліції МВС створено Дорадчий комітет у справах поліції, у складі якого поряд з посадовими особами цього апарату включені представники провідних політичних партій, профспілок та найбільш великих промислово-торгових фірм, оскільки вважається, що без їх активної підтримки розкриття злочинів та профілактика правопорушень є малоперспективною справою. При цьому ключовою фігурою превентивної діяльності стає не «поліцейський-борець із злочинним світом», а «поліцейський-тренер», головною задачею якого має бути навчання і консультування громадян, які не бажають стати жертвою злочинних посягань. Правоохоронна діяльність таким чином, концентрується на безпосередньому та довгостроковому обслуговуванні населення у сфері підвищення його безпеки. У таких країнах, як Велика Британія, США та інших основний напрямок роботи поліції – це так зване комунальне або районне чи місцеве «поліціювання», що

передбачає постійне перебування поліцейського у зоні обслуговування, а головною метою його діяльності є налагодження тісної взаємодії з населенням даної зони з метою попередження правопорушень.[5]

Принцип взаємодії поліції та громади на засадах партнерства доволі активно розвивається в Україні, але досі потребує підтримки, оскільки є новим для нашої країни. Та поступово накопичується власний досвід співпраці Національної поліції з населенням, підготовки працівників поліції до цієї діяльності. Тому важливим є не тільки актуалізація цього досвіду, але й наповнення його новим змістом, запровадження сучасних принципів, підходів та стандартів роботи, враховуючи, у тому числі, досвід правоохоронних органів зарубіжних країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Що таке Community Policing. URL: <https://cop.org.ua/ua/community-policing/shcho-take-community-policing>.
2. Взаємодія поліції та громади. URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B7%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%96%D1%8F_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%86%D1%96%D1%97_%D1%82%D0%B0_%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D0%B8.
3. Основні принципи діяльності поліції зарубіжних країн. URL: https://pidru4niki.com/1016052058834/pravo/osnovni_printsipi_diyalnosti_politsiyi_zarubizhnykh_krayin.
4. Белих Д.В., Собакарь А.О. Адміністративна діяльність Державної автомобільної інспекції МВС України : монографія / Белих Д.В., Собакарь А.О. К. : «МП Леся», 2015. 205 с.
5. Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепція, теорія та практика : серія посібників Європейська мережа попередження злочинності (EUCPN). URL: <https://www.slideshare.net/CentrePravo/eucpn>.

Горбач-Кудря Іванна старший викладач кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СУБ'ЄКТІВ ВЗАЄМОДІЇ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНЦІЇ

Реалізація принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства повсякчас згадується, коли порушується тема реформування міліції в нові підрозділи

Національної поліції, говорять про діяльність поліції в цілому та виконання конкретного завдання окремим поліцейським. Не заперечним стає те, що власне норми, закріплені у статті 11 Закону України «Про Національну поліцію» («Взаємодія з населенням на засадах партнерства»), є визначальними для формування позитивного іміджу правоохоронного органу, ефективності його роботи та довіри населення. Актуальність обраної теми пов'язана із тим великим обсягом наукових досліджень, новел законодавства, освітнього матеріалу, що його маємо сьогодні, встановлюючи співпрацю між поліцією та суспільством.

Метою доповіді є з'ясування особливостей впливу суб'єктів взаємодії, що закріплені на законодавчому рівні, на діяльність підрозділів превенції, визначення перспективних напрямів адміністративно-правових досліджень та пропозицій для удосконалення чинних підзаконних актів.

Інструкцією з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад, затвердженою наказом МВС від 28.07.2017 №650, передбачено, що особливостями організації діяльності дільничних офіцерів поліції (далі – ДОП) та поліцейських офіцерів громад (далі – ПОГ) у межах визначеної поліцейської дільниці є взаємодія з іншими органами (підрозділами) поліції, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, органами державної влади, населенням, громадськими формуваннями з охорони громадського порядку, утвореними відповідно до чинного законодавства, дільничними інспекторами прикордонної служби, службою у справах дітей обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, органами соціального захисту населення місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, благодійними громадськими організаціями, представниками громад, спеціалізованими установами для осіб, які відбули покарання. А також співпраця з громадянами, громадськими організаціями, установами, підприємствами різних форм власності, групами реагування патрульної поліції, органами місцевого самоврядування, представниками територіальних громад, населенням, керівниками підприємств, соціальних, навчальних та культурних закладів, закладів соціального захисту дітей, активними мешканцями громади, органами місцевого самоврядування і населення, представниками громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону [1].

У тексті наведеного нормативного документа маємо паралельне застосування двох понять – «взаємодія» та «співпраця». Взаємодія ДОП та ПОГ пов'язується насамперед із виконанням поліцейських повноважень, службових завдань та посадових обов'язків. Виконання службових завдань у взаємодії здійснюється за напрямами, що закріплює такий спосіб діяльності на законодавчому рівні. Так, проведення превентивних заходів із протидії нелегальній міграції та іншій протиправній діяльності на державному кордоні, отримання інформації про шляхи проникнення та накопичення контрабандних товарів, а також мешканців населених пунктів, розташованих поблизу державного кордону, які здійснюють незаконні

операції з переміщення товарів, здійснюється поліцейськими підрозділів превенції разом із дільничними інспекторами прикордонної служби. Вживання заходів щодо встановлення особи дитини, місця її проживання, відомостей про батьків або осіб, які їх замінюють, інших родичів, місця їх проживання (перебування) у разі надходження повідомлення про дитину, яка залишилася без батьківського піклування, – разом із службою у справах дітей обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій. Здійснення роботи із запобігання вчиненню правопорушень, у тому числі стосовно осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, ДОП та ПОГ забезпечують у взаємодії з органами соціального захисту населення місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, службами у справах дітей, благодійними, громадськими організаціями, представниками територіальних громад, спеціалізованими установами для осіб, які відбули покарання. Обмін інформацією, участь у плануванні та реалізації спільних заходів з іншими (органами) підрозділами поліції відбувається так само у взаємодії, але лише за наказом керівника територіального (відокремленого) підрозділу Головного управління Національної поліції [1].

Співпраця визначається як діяльність із чітко окресленою метою. Зокрема, співпраця з громадянами, громадськими організаціями, установами, підприємствами різних форм власності має за мету реалізацію принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства. З групами реагування патрульної поліції – застосування превентивних (профілактичних) заходів стосовно осіб, які схильні до вчинення правопорушень та/або перебувають на превентивних (профілактичних) обліках поліції. Метою співпраці з органами місцевого самоврядування, представниками територіальних громад, населенням, керівниками підприємств, соціальних, навчальних та культурних закладів, закладів соціального захисту дітей, окрім реалізації принципу, передбаченого статтею 11 Закону України «Про Національну поліцію» («Взаємодія з населенням на засадах партнерства»), є обмін інформацією для подальшого використання під час виконання службових обов'язків. Підвищення рівня правової обізнаності активних мешканців громади щодо повноважень поліції є метою співпраці поліцейських з відповідною категорією осіб. Співпраця ДОП та ПОГ з територіальною громадою повинна носити партнерський, прозорий та активний характер. Її метою є прийняття конкретних та ефективних заходів, необхідних для вирішення безпекових питань місцевого значення. До того ж вона повинна враховувати потреби вразливих категорій населення. Метою співпраці працівників підрозділів превенції з представниками громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону є надання допомоги в організації діяльності останніх, участь у спільних нарадах, під час яких розробляються та погоджуються заходи із забезпечення публічної безпеки і порядку на територіях обслуговування [1].

Отже, взаємодія та співпраця у підзаконних нормативних актах в частині діяльності підрозділів превенції має чітке розмежування. Попри те, що дискусійність цих категорій викликає неабиякий інтерес у наукових колах, незаперечним є те, що змістове їх наповнення визначається особливостями діяльності, завдань та повноважень суб'єктів, що вступають із органами (підрозділами) Національної поліції до взаємодії та/ або співпраці. Суб'єкти, з якими можуть здійснювати діяльність працівники превентивних підрозділів, поділяються на три категорії, а саме: ті, з якими ДОП та ПОГ у межах визначеної поліцейської дільниці, можуть взаємодіяти, ті, з якими вони можуть співпрацювати, а також ті суб'єкти, з якими зазначені поліцейські можуть і взаємодіяти, і співпрацювати. Окрему категорію у наведеному переліку становлять органи державної влади, оскільки взаємодія з ними ДОП та ПОГ виходить за межі визначеної поліцейської дільниці.

Інструкцією про порядок взаємодії дільничних інспекторів прикордонної служби Державної прикордонної служби України та дільничних офіцерів поліції Національної поліції України, затвердженою наказом МВС від 04 липня 2017 №689, передбачено, що взаємодія дільничного інспектора прикордонної служби (далі – ДПС) та ДОП є узгоджена за часом, місцем та способами службова діяльність із запобігання та припинення порушень законодавства України з охорони державного кордону, підтримання (забезпечення) публічної безпеки і порядку в межах контрольованих прикордонних районів, залучення до охорони громадського порядку і державного кордону громадськості, правового виховання місцевого населення. Хоча результати такої взаємодії обліковується в окремих справах у прикордонних загонах та територіальних (відокремлених) підрозділах поліції, робочому зошиті ДПС, контрольно-наглядовій справі ДОП [2], формулювання п.1 Розділу VI Інструкції з організації діяльності дільничних інспекторів прикордонної служби України, затвердженої наказом МВС від 15 травня 2018 №396, («Взаємодія дільничних інспекторів під час здійснення їх діяльності») фактично обмежують ДПС у самостійному здійсненні правоохоронних завдань, і передбачає залучення до неї через взаємодію допоміжних сил, у тому числі ДОП [3].

У Примірному положенні про службу у справах дітей міської, районної у місті ради, затвердженому наказом Мінсоцполітики від 16 вересня 2021 р. №518, передбачено, що організація і проведення заходів щодо соціального захисту дітей, виявлення причин, що зумовлюють дитячу бездоглядність і безпритульність, запобігання вчиненню дітьми правопорушень, невідкладне проведення оцінки рівня безпеки дитини, які визначені у переліку основних завдань та повноваженнями служби у справах дітей сільської, селищної ради, виконується разом із уповноваженими підрозділами органів Національної поліції [4]. Наказ МВС від 18 травня 2022 р. №301 «Про внесення змін до наказу Міністерства внутрішніх справ України від 28 липня 2017 року №650», яким розширювалися напрями організації роботи ДОП та ПОГ із метою впровадження принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства [5], не закріплює за підрозділами превентивної діяльності тісної

співпраці із представниками служби у справах дітей сільської, селищної ради, що виявляється у виконанні завдань та повноважень останніх. Так само відсутні подібні формулювання у тексті Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції, затвердженої наказом МВС від 19 грудня 2017 р. №1044, що визначає особливості організації роботи, завдання та повноваження підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України [6].

Методичними рекомендаціями з розроблення положень про структурні підрозділи з питань соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій, Методичними рекомендаціями щодо організації та забезпечення діяльності територіальної громади у сфері соціального захисту населення та захисту прав дітей, затвердженими наказом Мінсоцполітики від 30 грудня 2020 р. «Деякі питання адміністрування надання місцевими державними адміністраціями і територіальними громадами соціальної підтримки у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей», передбачено, що органи Національної поліції разом із структурним підрозділом з питань соціального захисту населення обласної, Київської, Севастопольської міської державної адміністрації організують та контролюють взаємодію інтернатних установ системи соціального захисту населення, а разом із службою у справах дітей виконавчого органу міської ради проводять заходи щодо соціального захисту дітей, виявляють причини бездоглядності і безпритульності дітей (беруть участь у профілактичних заходах (рейдах) [7].

Вочевидь, що нормативне правове регулювання взаємодії служб у справах дітей міської, районної у місті ради, структурних підрозділів з питань соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій і територіальних громад у сфері соціального захисту населення та захисту прав дітей з підрозділами превентивної діяльності поліції не враховує, що на останні Законом України «Про Національну поліцію» покладено основні та додаткові повноваження, а також повноваження у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення [8]. Як зазначають Хатнюк Ю.А., Гурковська К.А., особливості взаємодії поліції і суспільства детермінуються змінами в політичному житті держави, законодавстві України, економічною нестабільністю, розвитком наукового прогресу. Досягти значних успіхів у виконанні завдань та повноважень кожен суб'єкт взаємодії зможе лише в тому випадку, коли буде побудовано атмосферу взаємоповаги і співпраці між усіма її учасниками [9].

Отже, особливості впливу суб'єктів взаємодії, що закріплені на законодавчому рівні, покладають на органи (підрозділи) Національної поліції виконання повноважень, невласливих сфері їх компетенції. Положення підзаконних актів в частині залучення підрозділів превентивної діяльності до спільних завдань формулюються без погодження МВС. Дисонанс між функціями суб'єктів взаємодії та підрозділів превентивної діяльності вказує на відсутність ефективної діяльності та потребує упорядкування нормативних актів. У такому аспекті перспективні напрями адміністративно-правових досліджень пов'язуються із виробленням пропозицій з удосконалення чинних підзаконних актів щодо взаємодії поліції та суспільства,

зокрема, на кшталт Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженої наказом МВС від 07 липня 2017 р. №575.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад: наказ МВС від 28 липня 2017 р. № 650 // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text> (дата звернення: 14.04.2023).

2. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії дільничних інспекторів прикордонної служби Державної прикордонної служби України та дільничних офіцерів поліції Національної поліції України: наказ МВС від 04 липня 2017 №689 // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1083-17#n13> (дата звернення: 14.04.2023).

3. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних інспекторів прикордонної служби України: наказ МВС від 15 травня 2018 №396// База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0671-18#Text> (дата звернення: 14.04.2023).

4. Про затвердження Примірного положення про службу у справах дітей міської, районної у місті ради: наказ Мінсоцполітики від 16 вересня 2021 р. №518 // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1383-21#Text> (дата звернення: 14.04.2023).

5. Про внесення змін до наказу Міністерства внутрішніх справ України від 28 липня 2017 року №650: наказ МВС від 18 травня 2022 р. №301 // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0552-22#n4> (дата звернення: 14.04.2023).

6. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції: наказ МВС від 19 грудня 2017 р. №1044// База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> (дата звернення: 14.04.2023)

7. Деякі питання адміністрування надання місцевими державними адміністраціями і територіальними громадами соціальної підтримки у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей: наказ Мінсоцполітики від 30 грудня 2020 р. // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0868739-20#n410> (дата звернення: 14.04.2023).

8. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 р. / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.04.2023).

9. Хатнюк Ю.А., Гурковська К.А. Зміст та перспективи взаємодії поліції і населення. *Часопис цивілістики*. 2021. №43. С.89-93.

Данілов Сергій доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Доцецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ВИРОБНИЦТВА, ОБІГУ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ

Статтею 19⁻¹ Податкового кодексу України від 02.12.2010 року № 2755-VI (зі змінами та доповненнями) (надалі за текстом – ПК України), регламентовано функції контролюючих органів, серед яких основні функціональні повноваження у сфері виробництва, обігу та реалізації підакцизних товарів, що визначені п.п. 19⁻¹.1.14., 19⁻¹.1.15., 19⁻¹.1.16., 19⁻¹.1.17., 19⁻¹.1.18., 19⁻¹.1.19., 19⁻¹.1.20 п. 19⁻¹.1. ст. 19⁻¹ ПК України [1].

При цьому, ефективність реалізації органами Державної податкової служби України (надалі за текстом – ДПС України) контрольно-наглядової діяльності у сфері обігу підакцизних товарів базується на комплексній взаємодії з правоохоронними органами, зокрема, з підрозділами Національної поліції України.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 року № 580-VIII (зі змінами та доповненнями), Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [3].

Приписами п.п. 20.1.3. п. 20.1. ст. 20 ПК України передбачено, що контролюючі мають право отримувати безоплатно від державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності та їх посадових осіб, у тому числі від органів, які забезпечують ведення відповідних державних реєстрів (кадастрів), інформацію, документи і матеріали щодо платників податків, а у визначених цим Кодексом випадках - стосовно керівників юридичних осіб або постійних представництв нерезидентів-боржників [1].

Повноваження Національної поліції України, що передбачають можливість здійснення взаємодії з іншими суб'єктами забезпечення реалізації правоохоронної функції держави, зокрема, у сфері оподаткування, закріплено п. 4 ч. 2 ст. 25 Закону України «Про Національну поліцію», згідно приписів якого, поліція здійснює

інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями [3].

Взаємодія органів ДПС України з підрозділами Національної поліції України має визначальне значення для ефективного виконання поставлених завдань у сфері оподаткування, сприяє виявленню й усуненню порушень податкового законодавства. При цьому, найбільш поширеними формами взаємодії органів ДПС України та Національної поліції України є інформаційне співробітництво, спільна участь у проведенні контрольно-перевірочних заходів. Вказані форми взаємодії, як правило, регламентовані нормами адміністративного, податкового, бюджетного та митного законодавства.

На нашу думку, при дослідженні форм взаємодії органів ДПС України та Національної поліції України у сфері контролю за дотриманням законодавства щодо виробництва, обігу та реалізації підакцизних товарів, а також при визначенні результативності такої взаємодії, варто розглянути конкретні практичні ситуації.

Так, при розгляді 08.12.2022 року адміністративної справи № 160/10128/22 за позовом суб'єкта підприємницької діяльності до Головного управління ДПС у Дніпропетровській області, Дніпропетровський окружний адміністративний суд, відмовляючи у задоволенні позову зазначив, що наданими в межах розгляду даної справи доказами доведено факти порушення суб'єктом підприємницької діяльності вимог ст. 11 Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального» № 481/95-ВР (зі змінами та доповненнями) у вигляді реалізації тютюнових виробів без марок акцизного податку встановленого зразка [4].

Із аналізу вказаного рішення суду вбачається, що важливим елементом доказування правомірності податкового повідомлення-рішення, крім матеріалів фактичної перевірки контролюючого органу, стали протокол огляду вилучення речей та документів від 07 лютого 2022 року та протокол про адміністративне правопорушення ВАБ 808864 від 07 лютого 2022 року. Вказані матеріали складені працівниками відділу превенції Криворізького районного управління поліції ГУНП в Дніпропетровській області, а за результатами розгляду справи про адміністративне правопорушення постановою Центрально-Міського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 02 травня 2022 року у справі № 216/1283/22, що набрала законної сили на підставі постанови Дніпровського апеляційного суду від 02 вересня 2022 року, особу відносно якої складено протокол про адміністративне правопорушення ВАБ 808864 від 07 лютого 2022 року, визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 156 Кодексу України про адміністративні правопорушення [4]. Дане судове рішення мало преюдиційне значення при розгляді справи № 160/10128/22, відповідно до приписів ч. 6 ст. 78 Кодексу адміністративного судочинства України [2].

Про важливість та результативність взаємодії органів ДПС України та Національної поліції України, свідчать й обставини адміністративної справи № 380/7245/21, правова оцінка яким надавалася Львівським окружним адміністративним судом та Восьмим апеляційним адміністративним судом [5].

Так, предметом спору у даній справі виступало податкове повідомлення-рішення щодо застосування штрафних (фінансових) санкцій за відсутність реєстрації акцизного складу, реалізацію пального без відповідної ліцензії, необладнання акцизного складу лічильниками-витратомірами. Відмовляючи у задоволенні позовних вимог суб'єкта підприємницької діяльності, суди першої та апеляційної інстанцій поряд з письмовими доказами, що були сформовані посадовими особами податкового органу також врахували покази свідка, котрий фактично вказав на проведення заправки автомобіля без дозволу суб'єкта підприємницької діяльності. У свою чергу, дані покази були відібрані старшим оперуповноваженим УСР у Львівській області ДСР НП України, що підтверджується відповідним рапортом [5].

Іншим судовим рішенням, котре підкреслює важливість взаємодії органів ДПС України та Національної поліції України у сфері виробництва, обігу та реалізації підакцизних товарів є постанова Сьомого апеляційного адміністративного суду від 03.05.2022 року у справі № 120/6562/21-а [6].

Вказаною постановою суду апеляційної інстанції розглянуто правильність застосування до суб'єкта підприємницької діяльності фінансових санкцій за роздрібну торгівлю алкогольними напоями за цінами, нижчими за встановлені мінімальні роздрібні ціни на такі напої, роздрібну торгівлю тютюновими виробами без ліцензії на право роздрібною торгівлі тютюнових виробів, зберігання тютюнових виробів без марок акцизного податку встановленого зразка та недотримання встановленого розміру мінімальних оптово-відпускних і роздрібних цін на окремі види алкогольних напоїв, - скасовано рішення суду першої інстанції та відмовлено у задоволенні позовних вимог, з підстав, що судом першої інстанції не повно з'ясовано обставини справи та не враховано протокол про адміністративне правопорушення, що розглядався Теплицьким районним судом Вінницької області 18.08.2021 року у рамках справи № 144/822/21 [6].

Отже, як свідчать конкретні практичні ситуації, взаємодія органів ДПС України та Національної поліції України у сфері обігу підакцизних товарів дає можливість проводити ефективні та оперативні заходи щодо виявлення фактів порушень, пов'язаних з ухиленням від сплати акцизного податку, порушень правил торгівлі, порушень, пов'язаних з обігом пального та інших підакцизних товарів тощо.

Ключовим у напрямку вдосконалення взаємодії органів ДПС України та Національної поліції України у сфері обігу підакцизних товарів є чітке юридичне закріплення на рівні окремого нормативного документу форм та методів такої взаємодії з метою забезпечення реалізації правоохоронної функції у сфері оподаткування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>.
2. Кодекс адміністративного судочинства України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 06.07.2005 № 2747-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2747-15>.
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19>.
4. Рішення Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 08.12.2022 р., судова справа № 160/10128/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>.
5. Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 12.10.2022 р., судова справа № 380/7245/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>.
6. Постанова Сьомого апеляційного адміністративного суду від 03.05.2022 р., судова справа № 120/6562/21-а. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>.

Дерій Ольга здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти
Державного податкового
університету

Науковий керівник:

Мілімко Лариса доцент кафедри
кримінальних розслідувань
Державного податкового
університету, кандидат юридичних
наук, доцент

ЩОДО ПРОБЛЕМАТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Забезпечення дотримання прав людини і громадянина є важливою складовою діяльності національної поліції України. Як відомо, превентивна діяльність поліції спрямована на запобігання злочинності і забезпечення безпеки населення. Однак, в процесі здійснення своїх функцій поліція може порушувати права людини і громадянина. Тому, проблематика забезпечення дотримання прав людини і громадянина в превентивній діяльності національної поліції України є важливою і потребує ретельного аналізу та вирішення.

Теоретико-правовий аналіз вибраної нами проблеми ґрунтується на сучасних наукових працях національних учених. Зокрема, українські науковці О.П. Кучинська, С.І. Мінченко, В.О. Негодченко, В.В. Черней, С.С. Чернявський активно досліджують питання реалізації принципу дотримання прав і свобод людини у правоохоронній діяльності.

В Україні, як і в більшості країн світу, національна поліція відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки громадян та громадського порядку. Однак, забезпечення дотримання прав людини та громадянина в процесі превентивної діяльності національної поліції України є актуальною та складною проблемою. Це пов'язано з різноманітністю завдань та функцій, які виконує поліція, а також з низкою проблемних питань, пов'язаних з правами людини.

Однією з головних проблем є застосування фізичної сили та спеціальних засобів у процесі здійснення функцій поліції. Це може призвести до порушення прав людини та громадянина, зокрема, до побоїв, жорстокого поводження та тортування затриманих осіб. Такі випадки в Україні не є рідкістю, що свідчить про недостатність забезпечення прав людини та громадянина в превентивній діяльності національної поліції України [2].

Іншою проблемою є недостатня підготовка та кваліфікація поліцейських з питань прав людини та громадянина. Це призводить до невірного трактування норм законодавства та недотримання процедур, які забезпечують захист прав. Брак відповідних знань та навичок також може призвести до необґрунтованих затримань, обшуків та інших заходів, які порушують вище зазначені права.

Крім того, проблематичним є забезпечення прав людини та громадянина у процесі розслідування кримінальних правопорушень. Не досконале законодавство, недостатнє фінансування та неефективне управління системою правосуддя в Україні призводять до порушення прав громадян, а також до нездійснення повноцінної правосудної діяльності з боку правоохоронних органів [3, с. 206].

Як зазначав В.В. Круглий: «Одна з найбільших проблем - це відсутність ефективного механізму забезпечення прав людини в процесі розслідування кримінальних правопорушень». Це стосується не тільки органів внутрішніх справ, але й інших правоохоронних органів, таких як прокуратура та судова влада. Часто правоохоронці порушують процесуальні права громадян, зокрема не надають доступ до адвокатів, не повідомляють про підозру вчасно, незаконно затримують та утримують людину під вартою. У разі порушення процесуальних прав громадян, зокрема на стадії розслідування, стає неможливим забезпечення справедливого розгляду справи.

Іншою не менш вагомою проблемою є відсутність відповідного обладнання та технічних засобів для проведення розслідувань. Це часто призводить до затягування процесу розслідування, не вирішення справи, а також до порушення прав громадян.

Також існує тенденція до недостатньої кількості перевірок та ревізій у поліції, що може призводити до корупційних порушень та порушення прав громадян з боку

поліцейських. Також відсутність ефективних механізмів контролю за діяльністю поліції та її працівників ускладнює забезпечення дотримання прав людини та громадянина в превентивній діяльності національної поліції України [4, с. 322].

Однією з можливих рекомендацій щодо покращення ситуації є збільшення кількості перевірок та ревізій у поліції. Для цього необхідно використовувати інноваційні методи контролю, такі як використання технологій штучного інтелекту та машинного навчання для аналізу великих обсягів даних та виявлення незаконних дій поліцейських.

Крім того, необхідно підвищувати кваліфікацію поліцейських з питань дотримання прав людини та громадянина, включаючи тренінги з етики, спілкування та конфліктології. Також важливо забезпечити незалежний механізм контролю за діяльністю поліції та її працівників, щоб уникнути можливості зловживання владою.

Крім того, необхідно розробити та впровадити ефективні механізми захисту прав людини та громадянина в процесі розслідування кримінальних правопорушень, включаючи забезпечення права на захист та доступ до справ. Для цього можна створити спеціалізовані юридичні підрозділи у поліції, які будуть займатись захистом прав потерпілих від правопорушень та забезпеченням їхнього права на справедливий судовий процес [5, с. 175].

У підсумку, забезпечення дотримання прав людини та громадянина в превентивній діяльності національної поліції України є надзвичайно важливою проблемою, яку необхідно вирішувати на державному рівні. Для цього необхідно забезпечити належну підготовку поліцейських, яка повинна включати знання та розуміння прав людини та громадянина, а також механізми їх захисту. Необхідно також зміцнювати механізми контролю за діяльністю поліції та забезпечувати ефективну співпрацю з громадськістю.

Важливою складовою успішного розв'язання проблеми є забезпечення високої етики поведінки серед поліцейських та запобігання випадкам корупції та порушенням прав громадян. Необхідно також змінювати стереотипи щодо ролі поліції в суспільстві та забезпечувати її взаємодію з громадою на основі довіри та співпраці.

Отже, в цілому, вирішення проблеми забезпечення дотримання прав людини та громадянина в превентивній діяльності національної поліції України вимагає системного та комплексного підходу на державному рівні. Тільки таким чином можна забезпечити високий рівень довіри до поліції та її ефективну роботу на користь громадян та держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19>.

2. Ситуація з правами людини в Україні далі погіршується – ООН. URL: <https://www.dw.com/uk/sytuatsiia-z-pravamy-liudyny-v-ukraini-dalipohirshuietsia-oon/a-56843040?maca=ukr-rssukrnet-ukr-all-3816-xml>.

3. Вітик Ю. Принцип дотримання прав людини в діяльності національної поліції України: стан наукового дослідження / Ю. Вітик. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 205–209.

4. Казанчук І. Правова характеристика принципів діяльності національної поліції України та проблеми їх дотримання в сфері забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 3(9). С. 319–330.

5. Баранов С. О. Актуальні проблеми забезпечення прав і свобод громадян в діяльності Національної поліції України: правові та організаційні аспекти. Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2019. С. 174–177.

*Єсімов Сергій професор кафедри
адміністративно-правових дисциплін
Львівського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ З ГРОМАДСЬКИМИ ОБ'ЄДНАННЯМИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Забезпечення охорони громадського порядку є одним із ключових завдань держави. Громадський порядок в адміністративному праві розглядається або як система суспільних відносин, забезпечення якої гарантується державою, або як система вольових суспільних відносин, яка врегульована нормами моралі, звичаями, а також правовими нормами, що регулюють відносини у громадських місцях. Подані визначення не відображають глибинної мети громадського порядку – створення умов, за яких можуть бути фактично, а не декларативно реалізовані права людини, до яких, зокрема, входить право на безпеку. Зазначений аспект є актуальним в умовах дії воєнного стану та значеного некомплекту у складі підрозділів патрульної поліції та груп швидкого реагування територіальних органів Національної поліції.

Громадський порядок – це стан суспільства, у якому здійснюється повна реалізація прав і законних інтересів членами суспільства, а державні інститути сприяють створенню умов безпосередньої реалізації усіма людьми своїх прав.

Необхідність зміни розуміння категорії громадського порядку обумовлена реаліями життя суспільства, що змінилися, якому потрібна не тільки наявність у людини права, наприклад, на безпеку, але можливість безпосередньо це право

реалізувати. Тільки в такому разі обґрунтовано говорити про наявність громадського порядку в суспільстві, що, позитивно позначиться на рівні законності та ступеня задоволеності населення.

Розглядаючи механізми взаємодії органів виконавчої влади та громадських об'єднань у сфері охорони громадського порядку, доцільно зазначити про відсутність сформованої системи планування спільної діяльності. До процесу такої взаємодії не допускаються представники інших громадських об'єднань та громадяни, що знижує залучення суспільства до забезпечення громадського порядку.

Складність та багатоаспектність соціально-економічних та науково-технологічних процесів, яка з часом зростає, вимагає пошуку нових можливостей, визначення ризиків майбутнього. Одним з провідних підходів до визначення стану та розвитку майбутнього вважається методологія форсайту [1]. Є необхідність використання методів форсайту для формування механізмів планування спільної діяльності, пов'язаних із залученням професійної спільноти та розробкою концепції охорони громадського порядку на тривалий термін.

З переліку громадських об'єднань, що розглядаються в теорії адміністративного права як суб'єкти, виділено особливу групу громадських об'єднань, які беруть участь в охороні громадського порядку. Ця група громадських об'єднань має ознаки наявності державно-владних повноважень, що виражається в законодавчо встановлених заходах відповідальності за невиконання законних вимог їх членів, можливості здійснювати правотворчу функцію. Такі громадські об'єднання перебувають у тісному взаємозв'язку з органами виконавчої влади (Типовий статут громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, затверджений постановою Кабінету Міністрів України [2]), які є ініціаторами створення, а також мають право на призначення керівника громадського об'єднання, що є не характерним для всіх інших громадських об'єднань, є порушенням закону України «Про громадські об'єднання» [3].

При розгляді діяльності громадських об'єднань, які беруть участь в охороні громадського порядку, виявлено колізію – наявність порушень при створенні та управлінні громадським об'єднанням.

Закон «Про громадські об'єднання» встановлює, що громадське об'єднання створюється з ініціативи громадян, а не органів виконавчої влади, а також забороняє втручання органів виконавчої влади в діяльність громадських об'єднань [3].

Аналіз правового регулювання утворення громадських об'єднань, які беруть участь в охороні громадського порядку, демонструє, що реальним ініціатором створення є держава, яка приймає рішення з принципових питань діяльності громадського об'єднання.

Це підкреслює особливе положення громадських об'єднань, які беруть участь в охороні громадського порядку, важливість розв'язуваних завдань з охорони громадського порядку, як наслідок, – потреба у вдосконаленні правового регулювання, яке дозволить державі й надалі здійснювати управління та координацію

ними.

Діяльності та розвитку громадських об'єднань, що беруть участь в охороні громадського порядку, перешкоджає недостатньо сформоване правове регулювання, що містить значну кількість недосконалостей, виражених у наявності протиріч законодавству та слабкому опрацюванню самих актів, що регулюють діяльність громадських об'єднань, які беруть участь у охороні громадського порядку. Прикладом може бути Порядок придбання, видачі та зберігання спеціальних засобів громадськими формуваннями з охорони громадського порядку у редакції 2022 року [4].

Це зумовлено тим, що в основі закону «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» лежать пропозиції законопроекту, розроблені ще на початку 1998 року, які не є цілком пристосовані до сучасної ситуації [5]. Необхідне комплексне переосмислення системи громадських об'єднань, які беруть участь в охороні громадського порядку/ Це дозволить скасувати інститут громадських об'єднань правоохоронної спрямованості, функціонал яких не до кінця зрозумілий, та створити досить потужну структуру, підкріплену ресурсами Національної поліції, яка має здійснювати контроль та координацію за діяльністю громадських формувань правоохоронної спрямованості.

У свою чергу, це підвищить рівень захищеності суспільства, оскільки зросте ефективність взаємодії громадських об'єднань з поліцією, а члени формувань отримають більш якісну підготовку та краще забезпечення своєї діяльності.

У даний час є необхідність розвитку нової організаційно-правової форми громадських об'єднань, які беруть участь в охороні громадського порядку – державно-громадських об'єднань. Наразі відсутній нормативний акт закон який би встановлював порядок створення державно-громадських об'єднань (можливо шляхом видання відомчих актів Національної поліції та Державної прикордонної служби щодо оперативного резерву).

Для громадських об'єднань, які беруть участь в охороні громадського порядку, така організаційна правова форма буде кращою, оскільки дозволить, з вирішити протиріччя, пов'язані з порушенням законодавства про громадські об'єднання та зміцнити взаємодію між органами виконавчої влади та громадськими об'єднаннями, чіткіше регламентувавши порядок взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Решетняк О. І. Форсайт-методи в управлінні науково-технологічним розвитком. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL. http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/12_2019/69.pdf.

2. Про затвердження Типового статуту громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, описів зразків бланка посвідчення і нарукавної пов'язки члена такого формування: постанова Кабінету Міністрів України

від 20.12.2000 р. № 1872. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1872-2000-%D0%BF#Text>.

3. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4572-17>.

4. Про затвердження Порядку придбання, видачі та зберігання спеціальних засобів громадськими формуваннями з охорони громадського порядку: наказ МВС України від 15.08.2022 р. № 496. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0974-22#Text>.

5. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000 р. № 1835-III. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14/conv#n22>.

*Загурський Олександр доцент
кафедри права та публічного
управління Університету Короля
Данила, кандидат юридичних наук,
доцент*

ВЗАЄМОДІЯ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ

Новий соціальний порядок як результат децентралізації, необов'язково перетворився на фактичні очікування громадян у галузі громадської безпеки та громадського порядку. Він був пов'язаний з перетвореннями в одноразові групи, які стосувалися процесів соціальних відносин, швидкого потоку інформації, пов'язаної з новими тенденціями розвитку культури.

До того ж, він також вимагав нового розуміння питань безпеки в багатьох його сферах, у тому числі в спілкуванні, глибоких знань про культуру та культурні кодекси. Поліція, як і інші державні організації, зазнала змін та модернізації. Цей процес, досить складний, особливо в початковому періоді, вимагав знань про зміни та бачення щодо того, як його здійснити.

Введення юридичних інструментів, таких як новий набір поліції або співпраця, не повністю перетворилися на якість роботи поліції. Високі оцінки довіри до цього формування також не перетворилися на фактичну співпрацю з суспільством. Область зовнішньої та внутрішньої комунікації тривалий час нехтувалася і тепер вона не повністю оцінена як важливий інструмент не лише управління, але й активної співпраці з суспільством.

В даний час національна система контролю за публічним управлінням зазнає глибоких змін. В той же час, змінюється система взаємозалежностей між цими

установами, і нарешті відбувається пристосування національного законодавства до європейських стандартів.

Існування належним чином організації та функціонування контролю є необхідною умовою досягнення бажаного рівня якості виконання державних завдань публічним управлінням. Отже функція управління, незалежно від існуючої системи публічного вона залишається без змін. Суть її завжди полягає у прагненні вдосконалити державну інституцію.

Завдання Community Policing зображено на рис. 1.

Рис. 1. Завдання Community Policing

Примітка: складена автором за [1].

«Зміни в сучасному українському соціумі, його економічній і політичній сферах закономірно впливають на процес формування нових взаємовідносин між державою, її інституціями та громадянським суспільством. Взаємодія влади й суспільства на постійній основі – передумова політичної стабільності й процвітання кожної держави,

адже проблеми її розвитку неможливо розв'язати без підтримки суспільства. Це стосується й такого державного інституту, як органи внутрішніх справ, зокрема поліції» [2].

«Згідно з основними принципами, діяльність Національної поліції України здійснюється на засадах партнерства в тісній співпраці з населенням, територіальними громадами, громадськими об'єднаннями та спрямована на задоволення їхніх потреб. З метою визначення причин та/або умов учинення правопорушень планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад» [3].

Переваги Community Policing зображено на рис. 2.

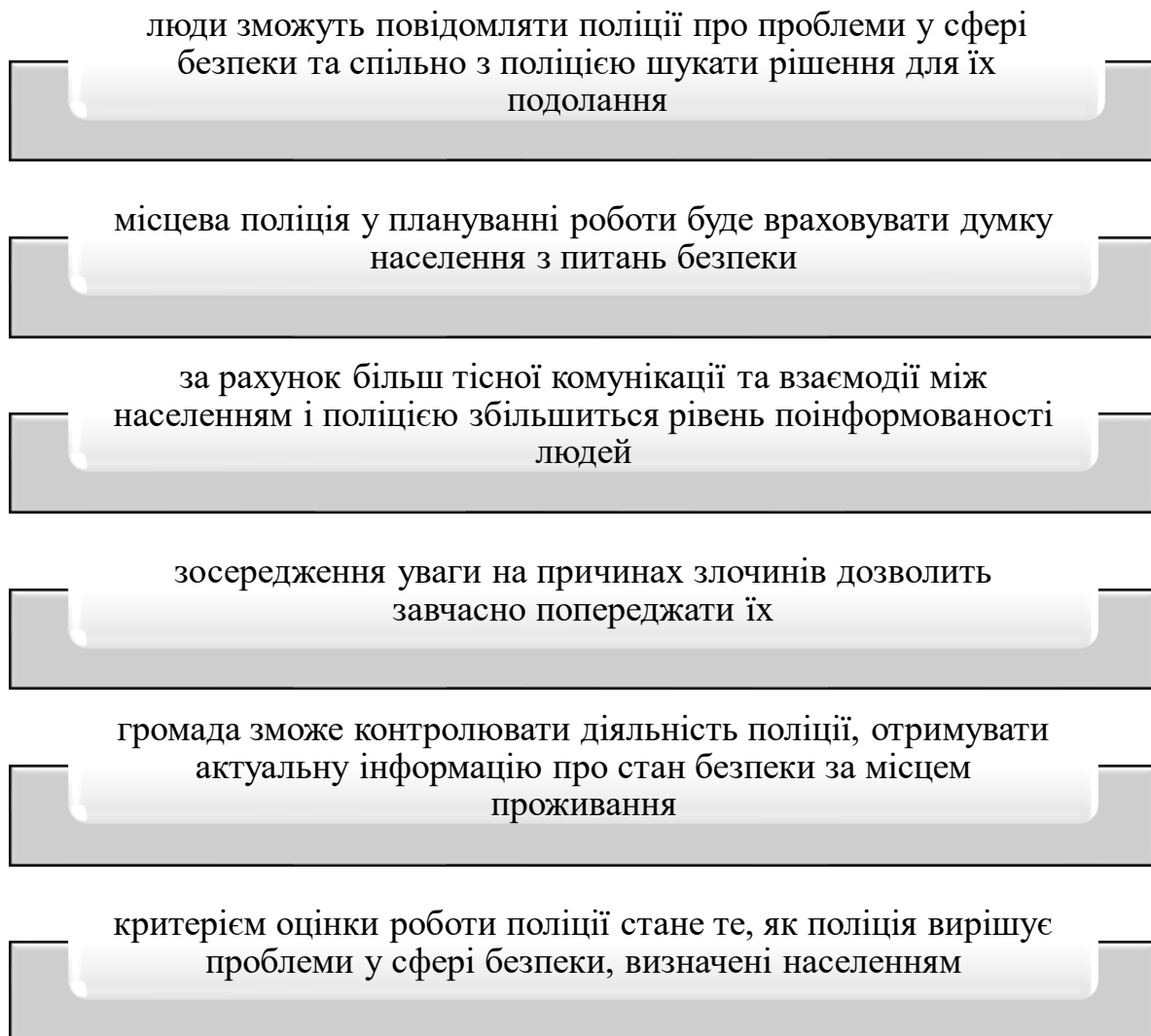

Рис. 2. Переваги Community Policing

Примітка: складена автором за [1].

Таким чином, поліція як установа протягом трьох десятиліть трансформації здійснила багато позитивних перетворень. Деякі з них продовжують і вимагають

особливої уваги, як від її розробників, так і від суспільства. У рідкісній фазі постмодернізму зміни відбуваються швидше, а стійкість до них зменшується.

Тим не менше, це вимагає організації нагляду за трьома основними ресурсами: знаннями, довірою та спілкуванням. Залишається сподіватися, що основні суб'єкти поліції використовуватимуть раціонально у своєму розпорядженні правилами гри щодо капіталізації своїх ресурсів позитивним ефектом для суспільства. Результати їхніх дій вже починають бути видимими в окремих векторах, таких як превенція кримінальних правопорушень та спілкування з суспільством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дячук О. В. Правові засади партнерських відносин між поліцією та населенням. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 3. С. 153-156. URL: http://pap.in.ua/3_2015/47.pdf. (дата звернення: 24.03.2023).

2. Сучасні стратегії та перспективи оптимізації взаємодії поліції і населення в соціумі: матеріали круглого столу (Львів, 23 листоп. 2017 р.). упоряд. З. Р. Кісіль, Л. Й. Гуменюк. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 172 с. URL: http://www2.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/biblioteka/nauk_konf/konf_23_11_2017.pdf. (дата звернення: 24.03.2022).

3. Дослідження роботи «шерифів» в Україні та світі. URL: <http://vgoru.org/index.php/politsiya-dlya-gromadi/item/30014-doslidzhennia-roboty-sheryfiv-v-ukraini-ta-sviti>. (дата звернення: 24.39.2023).

Коломоєць Олександр в.о. доцента кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Кузьменко Віктор викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Донецького державного університету внутрішніх справ

Коваленко Віктор старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Донецького державного університету внутрішніх справ, майор поліції

КООРДИНАЦІЯ ЗУСИЛЬ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ З НЕУРЯДОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Питання гендерної рівності нерозривно пов'язане із поняттям домашнього насильства, адже як свідчить статистика, в переважній більшості випадків жертвами цього негативного явища стають саме жінки. Слід зазначити, що з моменту прийняття у 2001 році першого законодавчого акту у зазначеній сфері – Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» [1], що став також підґрунтям в питанні гендерної рівності та забезпечення, захисту та гарантування прав постраждалих від домашнього насильства, пройшло 20 років, але тема домашнього (сімейного) насильства залишається актуальною. Вважаємо, що держава Україна за ці роки зробила вагомі кроки у даній сфері – прийнято значну кількість нормативно-правових актів, які постійно вдосконалювали як норми, так і методи та підходи до протидії цьому виду насильства, значну увагу приділено проблемі науковою спільнотою та громадськістю. Тут підкреслимо, що саме за активної позиції суспільства та науковців досліджувана проблема не тільки буда піднята на законодавчий рівень, а й отримала вказаний розвиток.

Саме тому хочемо навести окремі пропозиції щодо вдосконалення співпраці державних, у першу чергу, правоохоронних органів, з найбільш активними

суб'єктами протидії домашньому насильству та впровадження гендерної рівності – неурядовими організаціями.

Зазначимо, що на сьогодні в Україні існує проблема координації зусиль державних установ та організацій у сфері протидії домашньому насильству. Як відомо, основною метою координації у цій сфері є сприяння підвищенню ефективності діяльності державних органів щодо запобігання та протидії домашньому насильству за рахунок планування, розробки заходів та здійснення узгоджених дій, спрямованих на своєчасне виявлення та припинення домашнього насилля і запобігання йому. Тобто залежно від аналізу отриманої інформації виникає необхідність спрямовувати скоординовані дії певних суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству на досягнення конкретної мети за рахунок впливу на конкретний вид цього насилля. Крім того, узгодженість дій дозволяє комплексно узагальнювати практику застосування законодавства щодо запобігання та протидії домашньому насильству і готувати обґрунтовані пропозиції щодо покращання діяльності всіх задіяних служб, установ та організацій.

Сьогодні в Україні діє значна кількість організацій, діяльність яких спрямована на захист прав та свобод людини. Такі організації становлять розвинену мережу національного та регіонального рівнів. Можна навести значну кількість прикладів, коли в окремих проектах, за залученням міжнародних фондів проводяться різноманітні заходи як для працівників суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству, так і для населення.

Аналізуючи досвід взаємодії таких неурядових організацій та правоохоронних органів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, можна зробити висновок, що на сьогодні існують певні проблеми та недоліки.

Основна проблема полягає в тому, що досить часто така взаємодія проводиться епізодично, в багатьох випадках основана лише на особистісних стосунках керівників й ініціатива виходить в першу чергу від неурядових організацій. Іноді від керівників неурядових організацій та їх структурних підрозділів можна почути нарікання про небажання (відкрите чи приховане) такої співпраці з боку працівників структурних підрозділів поліції. Це пояснюється в першу чергу тим фактором, що така взаємодія багатьма працівниками правоохоронних органів сприймається як додаткове навантаження у роботі, «гра в демократію», яка ніяким чином не вплине на основні показники, за якими оцінюється діяльність конкретного підрозділу чи служби. Звичайно, той факт, що така взаємодія спрямована перш за все на превенцію та усунення наслідків скоєних правопорушень, в окремих випадках залишається поза увагою.

Вважаємо, що для цього потрібно здійснити низку заходів, які мають бути спрямовані на роз'яснення позитиву від такого роду взаємодії. Зокрема, він може полягати в тому, що:

по-перше, як було вже зазначено, неурядові організації мають мережу національного та регіонального рівнів, які здатні охопити значну територію України.

Така взаємодія може відбуватися як на районному, так і на всеукраїнському рівні. Участь їх може полягати в організації допомоги потерпілим від домашнього насильства, організації роботи «гарячих ліній», проведення досліджень з проблем насильства, експертизи законодавчих актів, роботи з мас-медіа тощо [2, с.104];

по-друге, неурядові організації сьогодні працюють за інноваційними технологіями та методиками, які дозволяють працювати «на випередження», проводити швидке реагування на будь-які зміни. Впровадження тренінгових технологій дозволяє за короткий час визначити напрям дії та об'єкт, на який вона буде спрямована, сформуванню команди тренерів, які в свою чергу зможуть охопити заходами значну різнопланову аудиторію – від старшокласників до працівників поліції;

по-третє, неурядові організації тісно співпрацюють на міжнародному рівні, мають досвід аналізу передового досвіду, методику його впровадження на національному рівні, і, що важливо, мають важелі та можуть лобіювати внесення змін до законодавства;

по-четверте, неурядові організації мають значний досвід залучення коштів за рахунок участі у різноманітних міжнародних проектах. Вважаємо, що це має важливе значення в період проблемної фінансової ситуації у нашій країні, що пов'язана із війною з Московією, на тлі якої погіршуються загальні економічні показники, знижується купівельна спроможність населення, зростає рівень безробіття та благополуччя населення, що в свою чергу призводить до підвищення рівня правопорушень в Україні. Крім того, зазначене вище призводить до скорочення фінансування правоохоронних органів, що призводить до зупинки або неналежного рівня їх реформування, при цьому втрачається кадровий потенціал, відбувається замороження різних державних програм. Саме в цій ситуації співпраця з неурядовими організаціями за рахунок участі в зазначених проектах дозволить структурним підрозділам Національної поліції провести ефективне навчання (перенавчання, перекваліфікацію) своїх працівників, просвітницькі та інформаційні кампанії, спрямовані саме на превенцію правопорушень, підвищення правосвідомості та соціальної активності населення, загального іміджу поліції, якісно здійснювати заходи щодо запобігання та протидії домашньому насильству у загальному контексті попередження порушень прав людини;

по-п'яте, саме неурядові організації сьогодні є одними з головних суб'єктів надання допомоги потерпілим від домашнього насилля. Сутність полягає в тому, що після реагування на скоєння домашнього насилля жертва потребує юридичної, психологічної та медичної допомоги. Державні структури та ОВС, на жаль, цього сьогодні таку допомогу надати не мають можливості в повному обсязі. Необхідно зазначити, що в державі проводяться заходи спрямовані на вирішення цієї проблеми – зокрема за рахунок створення центрів соціально-психологічної допомоги. Не заперечуючи проти позитивних моментів, хочемо зазначити, що проблема їх діяльності полягає в тому, що вони створюються (створені) поки що лише в обласних

центрах, що не може вирішити проблему, в окремих випадках вони перебувають у стані розвитку, про їх діяльність недостатньо поінформоване не тільки населення, а й працівники деяких державних структур. Тому схема, яка відпрацьовується: фіксація факту домашнього насилля – реагування поліції та відповідних служб – супроводження неурядовими організаціями, має позитивні наслідки як для жертви домашнього насильства так і для суспільства, та на сьогодні немає альтернативи;

по-шосте – як вже зазначалося, головною перевагою неурядових організацій є їхня мобільність у багатьох аспектах. Одним із них є питання замовлення або ж проведення різних соціологічних опитувань та досліджень, що у свою чергу дозволяє оперативно реагувати на зміну внутрішніх та зовнішніх умов, оцінювати ефективність проведених заходів та корегувати їх тощо.

Підсумовуючи вищевикладене необхідно зазначити, що ефективно впровадження будь-якого напрямку діяльності як правоохоронних органів, так і неурядових організацій неможливе без скоординованих зусиль. У той же час основна критика на адресу політики України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству концентрується навколо проблем координації зусиль різних структур, неспіврозмірного покарання за вчинення домашнього насильства, недостатнього судового переслідування правопорушників та фактичної відсутності можливостей надання допомоги потерпілим від домашнього насильства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15 листопада 2001 року №2789-III. Відомості Верховної Ради. 2002. №10. ст.70 (із змінами).
2. Запобігання торгівлі людьми: Навч.-метод. посібник. К.Б. Левченко, О.А. Удалова, І.М. Трубавіна та ін.; За заг. ред. К.Б. Левченко та О.А. Удалової. К.: «Міленіум», 2004. 180 с.
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству. Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII.

*Лавренко Анастасія викладач
кафедри правоохоронної діяльності
та поліцейстики факультету № 1
Криворізького навчально-наукового
інституту Донецького національного
університету внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕВЕНТИВНИХ ЗАХОДІВ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ЧЕРЕЗ КОНЦЕПЦІЮ «COMMUNITY POLICING»

Бажання України інтегруватись до Європейського співтовариства вимагає активно використовувати властивість нормативно-правових актів щодо динамічного пристосування до вимог сьогодення. Ці завдання вимагають постійного аналізу досвіду правоохоронних систем іноземних держав та напрацювання слушних пропозицій щодо внесення відповідних змін до Закону України «Про Національну поліцію» та Положення про Національну поліцію України.

Зокрема, вказані акти законодавства одним із пріоритетних завдань Національної поліції України визначають превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень [1, 2].

Натомість, зарубіжна поліція частіше все ж таки оперує саме поняттям «превенції», виходячи зі того, що превентивні заходи в цілому є порадами щодо запобігання окремим категоріям правопорушень [3, с. 233].

Пріоритетне завдання превентивної діяльності зарубіжних країн - не досягнення високих показників у розкритті адміністративних правопорушень чи злочинів, а недопущення такого напрямку правопорушень у цілому [4, с. 350].

Без сумнівів, запобігти вчиненню правопорушень однозначно краще, аніж усунути їх негативні наслідки, а отже існує нагальна потреба щодо вивчення досвіду впровадження превентивних заходів органами поліції зарубіжних країн та імплементації вдалих та дієвих механізмів у національне законодавство.

З цією метою пропонується розглянути популярну нині у Польщі, Бельгії, Болгарії, Великій Британії, Данії, Чехії, Латвії, Німеччині, Литві, тощо, концепцію Community Policing.

Термін Community Policing не має усталеного перекладу та за змістом складається з двох понять: 1) «community» – громада; 2) «policing» – правоохоронна (або поліцейська) діяльність. Найкоротше визначення – це правоохоронна діяльність, орієнтована на громаду [4].

Community Policing включає три ключові компоненти:

По-перше, це - партнерство з громадою, що проявляється у співпраці між правоохоронними органами та особами/організаціями, яким вони служать для вирішення нагальних рішень, проблем і тим самим підвищення довіри до поліції.

По-друге, особливості організаційної трансформації, що включає вирівнювання організаційного менеджменту, структури, персоналу та інформаційні системи для підтримки партнерства з громадою.

По – третє, реальне вирішення проблем, шляхом залучення ініціативних громадян до систематичного обстеження та виявлення проблем, розвитку та оцінки ефективності реагування та такі проблеми [5].

Громадська поліцейська діяльність передбачає формування довіри в громадах шляхом прямої взаємодії та діалогу.

Створення проекту Community Policing, допомогло змінити деякі застарілі напрями превентивної діяльності поліції. Рушійною силою роботи Community Policing є тотальна співпраця з населенням. Наприклад, поліція у своїй роботі повинна орієнтується на запити та потреби громад, шукаючи локальні рішення для локальних проблем. При чому, громадяни беруть активну участь у створенні безпечного середовища: інформують поліцію про злочини, наглядають за власними будинками, допомагають у превентивній роботі, представники місцевої влади, у свою чергу, створюють безпечну інфраструктуру, формують програми безпеки, так званий фундамент для подальшого удосконалення і модифікації вже набутого досвіду [6, с. 351].

Немає певного шаблону для успішної інтеграції громади в роботу поліції — у різних країнах це має різні форми. Серед загальних можна виділити, наприклад, консультативні групи громадян. Такі групи зазвичай включають представників місцевого бізнесу, працівників державних органів та бюджетного сектору або релігійних лідерів. Завданням груп є допомога при виявленні місць, де вчиняються злочини або є ризик їх вчинення, наявні ознаки антисоціальної поведінки, а також безпосередньо допомога у складанні планів дій з метою вирішення проблем.

Поширеним принципом Community Policing є «сусідська правоохоронна діяльність» (Neighborhood Policing), Ця технологія базується на залученні мешканців громади до виконання правоохоронних функцій. Головним елементом цього підходу є піший патруль, організований мешканцями громади. Зразком є поширена програма превенції «Сусідська взаємодопомога» (Neighborhood Watch). Поряд із громадським патрулюванням у рамках цього підходу мешканцями громади здійснюється збір інформації про криміногенні локації та конкретні проблеми [4].

Однак, незалежно від виду превентивного заходу в рамках зазначеної концепції, понад усе громадська поліцейська діяльність базується на зміцненні довірчих зв'язків з місцевою громадою, а це, натомість, вимагає прозорості і відкритості діяльності поліції. Члени громади очікують і заслуговують на інформацію про напрями роботи поліції, операції та інциденти, а також заслуговують на повагу та захист своїх особистих прав. Довіра вимагає готовності прислухатися до громадської думки та діяти відповідно до її пріоритетів [7].

З метою запозичення міжнародного досвіду Україна активно бере участь у процесі обміну знаннями. Так, наприклад, ще до моменту повномасштабного

вторгнення, у 2021 році майже півтисячі офіцерів спеціальних підрозділів Національної поліції та Національної гвардії стали учасниками тренінгу із забезпечення громадського порядку, що проводила команда досвідчених поліцейських тренерів Спеціалізованої групи Консультативної місії ЄС; учасники тренінгів дізнались про нові європейські підходи до забезпечення громадського порядку: поступове застосування сили, психологію натовпу, правові норми, нові тактики управління натовпом і використання для цього транспортних засобів [8].

В свою чергу, треба визнати, що жодна із превентивних систем не є досконалою. Наприклад, окремі посадові особи поліції Англії та Уельсу визнають надзвичайну прогалину, створену через ліквідацію підрозділів поліції, які здійснювали «охорону місцевості» (тобто фактично виконували роль поліцейського громади). На їх думку, поліцейський обов'язково повинен знати потенційного злочинця «в лице», і знати, проти кого вчиняються його злочини, а зробити це можливо лише будучи активним членом громади до якої належить такий поліцейський [9].

У будь-якому випадку, для успішної імплементації іноземного досвіду однозначно необхідно врахувати особливості, притаманним специфічному Українському національному менталітету, віковим групам, на які планується спрямувати пріоритетні види превентивних заходів, наявність воєнного стану (під час якого, наприклад, доцільним є посилення превентивних заходів через діяльність волонтерів, громадські формування, інші інститути громадянського суспільства, «сусідську варту»), тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
2. Положення про Національну поліцію України: постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877. *Урядовий кур'єр*. 2015. № 207.
3. Жбанчик А. *До питання про сутність і значення превентивної діяльності Національної поліції України*: міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпро, ДДУВС, 15 березня 2019 р. С. 232-233.
4. Впровадження «Community Policing» в умовах війни та воєнного стану. Українська гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/Vprovadzhenia-Community-Policing-v-umovakh-viyny-ta-voiennoho-stanu.pdf>.
5. Community Policing Defined. U.S. Department of Justice Office of Community Oriented Policing Services. URL: <https://cops.usdoj.gov/RIC/Publications/cops-p157-pub.pdf>.
6. Хованова Д. *Превентивна діяльність поліції: зарубіжний досвід в умовах реформування*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, С. 349-352.

7. Community Policing. The European Union Advisory Mission. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/tag/community-policing/>.

8. Ноу-хау в забезпеченні громадського порядку: іспанські поліцейські завершили масштабний тренінг для українських правоохоронців. European Union External Action. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/spanish-forces-provide-ukrainian-police-with-public-order-know-how/>.

9. Calls for a return to community policing. Police Federation. URL: <https://www.polfed.org/welshaffairs/news/2023/calls-for-a-return-to-community-policing/>.

*Сахнюк Віта старший викладач
кафедри правових природоохоронних
дисциплін Національного
університету водного господарства
та природокористування*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ЦЕНТРАМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Формування та розвиток України як правової та демократичної держави, а також євроінтеграційний напрям висувають на перед вимогу відкритості та прозорості діяльності органів державної влади, їх високий рівень взаємодії з громадськістю та між собою не лише з метою виконання завдань, які на них покладаються, а й з метою забезпечення прав та свобод громадян. Важливою з цієї точки зору є співпраця органів Національної поліції з центрами надання безоплатної правової допомоги з метою забезпечення права на захист.

Як відомо Національна поліція України уповноважена здійснювати затримання осіб, зокрема, це може бути адміністративне затримання або затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. При цьому серед прав затриманої особи Конституцією України передбачено право захищати себе особисто та користуватися правничою допомогою захисника [5]. Така допомога може надаватися особі безкоштовно. Саме з цією метою створено систему безоплатної правової допомоги. В свою чергу на працівників Національної поліції покладено обов'язок повідомити Регіональні центри про факт затримання.

Міністерством внутрішніх справ 23 травня 2017 року затверджено Інструкцію з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України. У зазначеній Інструкції визначено, що одними із основних завдань чергової служби органів (підрозділів) поліції є організація роботи із затриманими (за винятком чергової частини НПУ та чергових частин (ситуаційних відділів) ГУНП), забезпечення їх конституційних прав і свобод та поміщення (звільнення), утримання осіб у кімнатах для затриманих територіальних підрозділів ГУНП [1]. В інструкції

передбачено, що поліцейський, який здійснив затримання особи, або відповідальний за перебування затриманих негайно після такого затримання повідомляє затриману особу, що вона має право на захисника, а також орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги. Якщо цього не зроблено, оперативний черговий повинен самостійно повідомити відповідний орган (установу), зафіксувавши час повідомлення та дані посадової особи, яка його отримала, у журналі інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги затриманим [1]. Така норма є гарантією забезпечення права на захист і вимагає координації дій працівників Національної поліції з центрами з надання безоплатної правової допомоги.

Правове регулювання такої взаємодії здійснюється також Порядком інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою від 28 грудня 2011 р. № 1363 [2]. Цим документом, серед іншого, передбачено порядок та строки повідомлення про затримання особи відповідному регіональному центру, яке опрацьовується та перевіряється працівниками центру і за результатами відбувається призначення адвоката шляхом видачі доручення для надання такій особі безоплатної вторинної правової допомоги [2].

Для виявлення фактів неповідомлення або несвоєчасного повідомлення про затримання осіб, неприбуття або невчасного прибуття призначеного регіональним центром адвоката для надання затриманій особі безоплатної вторинної правової допомоги таким центром проводиться щокварталу звірка відомостей щодо кількості переданих та зареєстрованих повідомлень про випадки затримання осіб, наданих відповідним центральним, регіональним або міжрегіональним органом [2].

Нагадаємо, що Наказом Міністерства юстиції України № 3058/5 від 31 серпня 2021 року [4] запроваджено пілотний проєкт щодо прийняття та оброблення регіональними центрами з надання безоплатної вторинної допомоги повідомлень про випадки затримання осіб. У ході його реалізації Управління дотримання прав людини Національної поліції України отримало численні дзвінки та повідомлення про перебої в роботі регіональних центрів у Чернівецькій та Тернопільській областях, а також про складність зателефонувати на єдиний телефонний номер 0800 213 103 через його перевантаженість. Такі обставини перешкоджають забезпеченню права особи на захист, а результати пілотного проєкту потребують подальшого дослідження та переосмислення.

Ще одним важливим напрямком взаємодії Національної поліції та центрів з надання безоплатної правової допомоги, на наше переконання, є захист жертв домашнього насильства. Так, обидва суб'єкти належать до суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству і мають в цьому контексті спільні завдання. Говорячи про соціальний та правовий захист жертв домашнього насильства, важливу роль відіграє координування дій та співпраця між різними установами та

організаціями, а також ефективно інформування постраждалих про їхні права. Саме органи Національної поліції зазвичай першими дізнаються про факт вчинення домашнього насильства та спілкуються з жертвами. Важливо, щоб при цьому працівники правоохоронних органів були компетентними та могли повідомити про право особи отримати як первинну, так і вторинну професійну правничу допомогу безкоштовно. Перелік документів, які надають змогу отримати безоплатну вторинну правову допомогу є доволі широким і фактично дозволяє отримати таку правову допомогу з моменту звернення до органів Національної поліції.

З метою налагодження співпраці, координації дій та найважливіше надання вчасної ефективної допомоги жертвам домашнього насильства затверджено Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі [3].

Отже, взаємодія Національної поліції та центрів з надання безоплатної правової допомоги відбувається у таких точках дотику як забезпечення права на захист, зокрема, як приклад затриманих осіб та жертв домашнього насильства. Співпраця допомагає оперативному вирішенню проблемних питань. Розвитку потребує питання проведення спільних заходів для працівників системи безоплатної правової допомоги та працівниками Національної поліції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України: наказ МВС України від 23.05.2017 № 440. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17>.

2. Про затвердження Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування за-побіжного заходу у вигляді тримання під вартою: постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 № 1363. *Офіційний вісник України*. 2011. № 101. Ст. 3719.

3. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF>.

4. Про внесення змін до наказу Міністерства юстиції України від 31 серпня 2021 року № 3058/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1629-21#Text>.

5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

6. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 року № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.

Цяпкало Станіслав курсант 1-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Мердова Ольга завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2, кандидат юридичних наук, доцент, підполковник поліції

СПІЛЬНІ ПРОЄКТИ ПОЛІЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

Необхідність постійного вдосконалення співпраці між громадськістю та поліцією неможливо заперечити. Спільні проєкти між поліцією і громадськістю є саме тими інструментами які покликані забезпечити окрім встановлених собі ж завдань, досягнення ефективної співпраці та росту довіри населення до поліції. Для забезпечення та захисту прав дітей як осіб які в майбутньому направлятимуть розвиток суспільства, потрібно приділяти як-найбільше уваги та зусиль. Охарактеризуємо проєкти які покликані здійснити усе вище сказане.

Високу результативність має проєкт “ Шкільний офіцер поліції” головним завданням якого є створення безпечного середовища у загальноосвітніх навчальних закладах. Воно реалізується через здійснення ефективної профілактики правопорушень серед учнів, застосування відновних практик задля попередження конфліктів, правопорушень та інших негативних явищ.

Програма складається з двадцяти п’яти занять, з яких шість – для молодших класів та дев’ятнадцять – для старших. «Школа і поліція» у інтерактивній формі дозволяє розкрити такі важливі теми, як безпечна поведінка на дорозі та в побуті, поведінка у стресових або небезпечних ситуаціях, права дитини, запобігання та протидія насильству у сім’ї, булінгу тощо.

Заняття побудовані таким чином: після короткої теоретичної частини, учні перевіряють ті чи інші тези на практиці. Для учнів молодшого класу заняття проводять у формі гри – використовують спеціальні ігрові набори та ляльок. З середніми та старшими класами під час групової роботи відпрацьовуються різні практичні ситуації. Оскільки заняття проводять одночасно для груп максимум з тридцяти дітей, кожен учень задіяний та долучається до гри або обговорення, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу. (1)

Завдяки цьому проєкту діти розуміють що поліція на їхньому боці, розвіюються міфи нав’язані деякими батьками, покращується соціальна адаптованість дитини.

Важливим в забезпеченні прав і свобод дитини є проєкт “Безпечний будинок” завданням якого є підтримання безпеки і мінімізація злочинності у створених безпечних будинках.

Значна кількість подій які травмують дитину трапляються не тільки в школі а й близько будинків, якщо можна так сказати в дворому житті, це можуть бути бійки, знуцання від однолітків чи інше.

Поява безпечного будинку має такі наслідки: профілактика злочинності, забезпечується оперативне реагування на правопорушення, підвищується правова свідомість та згуртованість громади будинку, популяризація проєкту.

Досягається вище сказане через: наявність системи відеоспостереження, ліквідацію шляхів вільного доступу до будинків та їх окремих приміщень, покращення освітленості дворів та під’їздів, облаштування території, наявність інформаційних табличок. Дільничні офіцери поліції зустрічаються з мешканцями будинку для вирішення нагальних питань та проведення профілактичних бесід. (2)

Актуальним є проєкт “Поліція дружня до дітей” метою якого є повноцінне забезпечення прав і свобод дитини під час слідчих і процесуальних дій через створення сучасних умов та впровадження європейських стандартів у спілкуванні офіцера поліції з дитиною, що стала свідком чи постраждала від злочину, або знаходиться в конфлікті з законом.

Діти незастраховані від того щоб стати свідками конфліктів та насильства, зараз з ростом обігу зброї в Україні та збільшенням випадків прояву агресії через стрес, діти віддзеркалюють те, що відбувається навколо них, це приводить до підвищення рівня конфліктності, агресії та тривоги. Завдяки проєкту є можливість знизити і так значний тиск на дітей.

Створюються безпечні та комфортні умови для спілкування представників правоохоронних органів з дітьми – свідками злочинів.

Досягається це через обладнання спеціальних “зелених кімнат”, проведення інструктажу від досвідчених працівників ювенальної превенції та психологів, проведення моніторингових візитів тощо. (3)

Підсумовуючи: Результати вказаних вище проєктів є виключно позитивними, а їх необхідність незаперечною. Завдяки цим та іншим спільним проєктам між поліцією та громадськістю, діти покращують свою правову свідомість, опановують навички необхідні для подальшої соціалізації, отримують розуміння правильних норм поведінки, підвищують власну моральність, стануть фундаментом для функціонування України як правової держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проєкт «Шкільний офіцер поліції».
URL: <https://cop.org.ua/ua/dosvid/ukrainskyi-dosvid/zahalnoukrainskyi-dosvid/proekt-shkilnij-ofitser-politsiji>.

2. Єрошенко Д. Проект "Безпечний будинок".
URL: <https://www.slideshare.net/ssuser313470/ss-140596965>.

3. Єрошенко Д. Проект "Поліція дружня до дітей".
URL: <https://www.slideshare.net/ssuser313470/ss-140596965>.

Авдєєва Галина провідний науковий співробітник Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташица НАПрН України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ВІДЕОЗАПИСИ ЯК ДОКАЗИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

Перелік політичних, соціально-економічних та культурних прав людини у 1948 р. був вперше затверджений «Загальною декларацією прав людини» [1], однак цей документ мав лише рекомендаційний характер. Тому у 1966 р. Організацією об'єднаних націй на його основі був прийнятий єдиний міжнародний договір «Міжнародний пакт про громадянські та політичні права» (Пакт) [2], який на сьогодні має обов'язкову юридичну силу у 193 країнах-членах ООН (в т. ч. – в Україні). Договір зобов'язує поважати громадянські і політичні права людей (право на життя, свободу слова та релігії, виборче право, право на справедливий суд та належну правову процедуру, тощо). У ст. 4 Пакту зазначено, що держави у період офіційно оголошеного надзвичайного (в т.ч. – воєнного) стану можуть обмежувати права людей, однак у п. 2 ст. 4 прямо заборонено обмежувати такі права: право на життя (ст. 6); право бути вільним від катувань або жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, покарань, або медичних чи наукових експериментів без згоди (ст. 7); свобода від рабства (ч. 1 ст. 8); право на законне кримінальне провадження (ст. 15), право на визнання правосуб'єктності (ст. 16); право на свободу думки, совісті і релігії (ст. 18) та ін.

Охорона прав і свобод людини, протидія злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку є основними функціями Національної поліції України (ч. 1 ст.1 Закону України «Про національну поліцію»). [3].

Міжнародними актами з прав людини, на яких базується превентивна діяльність поліції щодо захисту прав громадян, окрім «Загальної декларації прав людини» і «Міжнародного пакту про цивільні та політичні права» є «Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами» від 2 грудня 1949 р., «Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод» від 4 листопада

1950 р., «Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права» від 16 грудня 1966 р., «Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських, або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання» від 10 грудня 1984 р. та ін. [5, с. 22-23]. В основу «Правил етичної поведінки поліцейських» [6] покладено правові норми, що містяться у Рекомендаціях Res. (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Європейський кодекс поліцейської етики» [7] та Резолюція № 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію». [8].

Згідно з ч. 1 ст. 307 Цивільного кодексу України відеозйомку фізичної особи можна здійснювати тільки за її згодою і лише відкрито на вулиці, на зборах, конференціях, мітингах та інших заходах публічного характеру. [10]. Оскільки в ст. 23 Закону України «Про національну поліцію» зазначено, що поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень та загроз публічній безпеці або припинення протиправної діяльності, на співробітників поліції не розповсюджуються зазначені норми Цивільного кодексу України.

Згідно зі ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію» превентивними заходами є: перевірка документів особи, поверхнева перевірка і огляд, зупинення транспортного засобу, вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території, обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю, проникнення до житла чи іншого володіння особи, застосування технічних засобів фото- і відеозапису та ін.

Приймати рішення щодо необхідності та пропорційності поліцейського заходу співробітнику поліції часто доводиться швидко та в екстремальних умовах, коли зволікання може призвести до тяжких наслідків. Такі умови можуть спричинити прийняття помилкового рішення щодо застосування певних заходів, через що можуть бути порушені права і свободи людини. Це не відповідає ст. 3 Конституції України, в якій зазначено: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». [9].

Оскільки поліцейські заходи обмежують певні права і свободи людини (ч. 1 ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію»), потенційно можуть виникати питання щодо їх законності. В таких випадках як докази законності використання превентивного заходу поліцейським можуть використовуватися не лише відеозаписи з його портативного відеореєстратора, який закріплюється на його форменому одязі, а й з автомобільних систем технічних приладів і технічних засобів, що встановлюються на службових транспортних засобах Національної поліції України. Процес застосування превентивного заходу може бути також зафіксований стаціонарною вуличною камерою відеоспостереження, відеореєстратором автомобіля, стаціонарною системою технічних приладів і технічних засобів в органах поліції, безпілотним літальним апаратом та ін.

Досягнення розумного балансу між превентивними і силовими діями щодо правопорушень завжди є і буде однією з головних проблем стратегії поліцейської

діяльності, тому встановлення обмежень прав і свобод, що можливі при застосуванні поліцейських заходів, повинно бути пропорційним цінностям правової держави, що захищається як основним законом, так й іншими законами держави. [5, с. 27].

У ст. 40 Кримінального кодексу України «Фізичний або психічний примус», ст. 39 «Крайня необхідність», п. 1 ст. 38 «Затримання особи, що вчинила злочин» визначено межі застосування фізичного та психологічного впливу з боку працівника поліції щодо правопорушника. У разі перевищення міри необхідної оборони (п. 3 ст. 38 КК України), межі крайньої необхідності (п. 2 ст. 39 КК України), поліцейський підлягає кримінальній відповідальності. [11].

Останніми роками у судах України все частіше предметом дослідження стають цифрові докази, однак у суддів виникають певні труднощі щодо визнання інформації у цифровій формі допустимими і достовірними доказами. Часто адвокати заявляють клопотання про недопустимість цифрового доказу через те, що спочатку з певного пристрою для запису інформація копіювалася на комп'ютер, а лише згодом – на оптичний диск, який потім надавався до суду як процесуальний носій доказу. Захисники вважають, що така копія не відповідає оригіналу тому, що при зміні носіїв інформації змінюється формат файлу. [12]. Це не відповідає дійсності тому, що однією з основних ознак інформації у цифровій формі є те, що всі її копії, зафіксовані на різних носіях, є ідентичними оригіналу (повністю співпадають за всіма ознаками, включаючи формат файлу). Не зважаючи на це Верховний Суд (ВС) в Ухвалі за справою №397/2588/13-к визнав недопустимим доказом виконаний під час проведення оперативно-розшукових заходів відео- та аудіозапис факту правопорушення. Суд встановив, що записи були копіями і їх визнано недопустимими доказами. [13].

Коломийський міськрайонний суд Івано-Франківської області у справі № 346/3940/21 не визнав відеозапис з нагрудної камери працівників патрульної поліції, який здійснювався під час оформлення адміністративного правопорушення, належним і допустимим доказом по справі через те, що відеозапис не був безперервним, а складався з декількох частин. [14]. На жаль, використання цього цифрового доказу стало неможливим через те, що поліцейським були порушені вимоги п. 5 розділу II «Інструкції із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису», згідно з яким включення портативного відеореєстратора відбувається з моменту початку виконання службових обов'язків та/або спеціальної поліцейської операції, а відеозйомка ведеться безперервно до її завершення, крім випадків, пов'язаних з виникненням у поліцейського особистого приватного становища (відвідування вбиральні, перерви для приймання їжі тощо). [4].

Верховний Суд України у справі № 216/5226/16-а підтримав позицію судів попередніх інстанцій щодо не визнання належним і допустимим доказом відеозапису з нагрудної відеокамери інспектора поліції, який здійснював огляд і фіксацію місця

дорожньо-транспортної події. Суд зазначив, що основою для такого рішення слугувало те, що в записі відображені лише обставини вчинення правопорушення та не проведені заміри відстані на місці вчинення правопорушення. Колегія суддів зазначила, що належним доказом даного правопорушення є замір відстані на місці вчинення правопорушення під час його вчинення, що і підтверджувало б факт зупинки автомобіля менш ніж за 10 метрів від виїздів з прилеглих територій і безпосередньо в місці виїзду. [15].

Від компетенції співробітників правозастосовних органів (поліцейських, слідчих, оперативних працівників та ін.) та правильного застосування ними засобів відеозапису залежить, чи буде окремий цифровий доказ відігравати провідну роль у вирішенні конкретної справи, в т.ч. – щодо дотримання прав людини в превентивній діяльності поліції. Вони повинні знати базові технологічні характеристики цифрових пристроїв і цифрової інформації та чітко дотримуватись вимог нормативно-правових актів щодо їх застосування. Відповідна методична і довідкова література має бути розроблена і включена до програм підвищення кваліфікації окремо для кожної категорії співробітників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Universal Declaration of Human Rights. United Nations Department of Public Information, NY, 1948. [Online], available at: URL: <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/> (дата звернення: 10.04.2023).
2. Міжнародний пакт про цивільні та політичні права. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 16.12.1966. Ратифіковано 19.10.1973. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 11.04.2023).
3. Про національну поліцію: Закон України № 580-VIII від 02.07.2015. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 10.04.2023).
4. Інструкція із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 18 грудня 2018 р. № 1026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0028-19#Text> (дата звернення: 09.04.2023).
5. Правила етичної поведінки поліцейських: наказ Міністерства внутрішніх справ України 09.11.2016 № 1179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16#Text> (дата звернення: 08.04.2023).
6. Європейський кодекс поліцейської етики: рекомендація Rec. (2001) 10 прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 року на 765-му засіданні заступників міністрів. URL: <http://www.cm.coe.int/ta/rec/2001/2001r10.htm> (дата звернення: 05.04.2023).

7. Резолюція № 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію». Страсбург, 8 травня 1979 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu79314?an=2&ed=1979_05_08 (дата звернення: 11.04.2023).

8. Конституція України: Закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.04.2023).

9. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Редакція від 01.04.2023. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення : 09.04.2023).

10. Довідник працівника поліції превентивної діяльності: навч. посібник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, Засл. юрист України А.Є. Фоменко. Дніпро: ДДУВС, 2018. 180 с.

11. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 11.04.2023).

12. Судді ККС ВС обговорили проблемні питання допустимості електронних доказів під час судового розгляду. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1202347/> (дата звернення: 08.04.2023).

13. Ухвала ВС від 29.05.2018 р. Справа №397/2588/13-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74475933> (дата звернення: 11.04.2023).

14. Постанова Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 15 листопада 2021 року у справі № 346/3940/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101212990> (дата звернення: 11.04.2023)

15. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 18.07.2019 у справі № 216/5226/16-а. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83105370> (дата звернення: 11.04.2023)

*Ільченко Іван студент Київського
національного університету імені
Тараса Шевченка*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ

Тема "Актуальні проблеми дотримання прав людини працівниками поліції" є дуже важливою та актуальною, оскільки проблеми прав людини в контексті поліцейської діяльності залишаються однією з основних проблем сучасного суспільства. Недотримання прав людини в поліції може призвести до порушень прав

та свобод громадян, насильства та зловживання владою, порушення правопорядку та загрози національній безпеці.

У сучасних умовах, коли поліція відіграє важливу роль у забезпеченні безпеки громадян, дослідження проблем дотримання прав людини в поліції є надзвичайно важливим для забезпечення законності, демократії та захисту прав та свобод громадян. Отже, тема є дуже актуальною та вимагає досліджень та розвитку дієвих механізмів контролю за діями поліцейських та забезпечення дотримання їх професійної етики та прав людини.

Найвищою соціальною цінністю в державі відповідно до статті 3 Конституції України визнається людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Саме права і свободи людини, а також їх гарантії, визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1, с. 216].

Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. У своїй діяльності поліція керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями [2].

Одним із головних принципів діяльності поліції під час виконання законодавчо визначених завдань є принцип дотримання прав і свобод людини, змістом якого є нормативні положення про те, що під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації; обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією та законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції; вжиття заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування; поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання [3, с. 205-206].

Діяльність поліції із забезпечення охорони й захисту прав і свобод має зовнішній і внутрішній аспекти. Зовнішній аспект діяльності органів внутрішніх справ із забезпечення реалізації прав особи характеризується тим, що поліція а) виконує свої завдання неупереджено, у точній відповідності до закону; б) поважає гідність особи та виявляє до неї гуманне ставлення; в) захищає права людини та громадянина, незалежно від походження, майнового й іншого стану, расової та національної належності, громадянства, віку, мови й освіти, ставлення до релігії, статі, політичних та інших переконань; г) не розголошує відомості, що стосуються особистого життя людини, принижують її честь і гідність, якщо виконання обов'язків не вимагає іншого;

г) тимчасово в межах чинного законодавства обмежує права й свободи особи, якщо без цього неможливо виконати покладені на неї обов'язки; д) забезпечує право на захист та інші юридичні права затриманих і взятих під варту; е) створює умови для реалізації прав, охороняє й захищає особистість від правопорушення, уживає всіх передбачених законом заходів щодо поновлення порушеного права. Внутрішній аспект діяльності поліції характеризується тим, що вона а) у межах своїх завдань і функцій, своєї компетенції виконує свої обов'язки; б) застосовує заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю на законних підставах; в) використовує правові й організаційні форми та методи для забезпечення прав людини і громадянина; г) її працівники не повинні самі порушувати закони, права та свободи особи [4, с. 293].

Здійснюючі свою діяльність поліція повинна застосовувати принцип поваги до гідності, а також недопущення катування або іншого поводження чи покарання, що принижує людську гідність. Жоден службовець органів правопорядку не повинен чинити, підбурювати або терпимо ставитися до будь-якої форми катування або іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, а також жоден службовець органів правопорядку не повинен посилатися на розпорядження керівництва або такі виняткові обставини, як військовий стан чи загроза війни, загроза національній безпеці, внутрішня політична нестабільність чи будь-яке інше надзвичайне становище, для виправдання катувань або іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. Згідно п. 3 Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про Декларацію про поліцію» № 690 зазначено, що масові страти, катування та інші форми нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання залишаються забороненими за будь-яких обставин. Офіцер поліції зобов'язаний не підкорятися чи ігнорувати будь-який наказ або розпорядження, який (яке) передбачає такі заходи [5, с. 127].

Можна погодитись з вищенаведеним твердженням. Органи правопорядку, зокрема поліція, повинні дотримуватися принципів поваги до гідності та забезпечувати захист прав людини та її гідності. Катування, жорстоке поводження та будь-яке інше приниження людської гідності повинні бути заборонені та неприпустимі за будь-яких обставин. Офіцер поліції повинен відмовитися виконувати будь-який наказ або розпорядження, яке передбачає порушення прав людини або ставить її гідність під загрозу. Захист прав та гідності людини є основним завданням органів правопорядку і має бути дотримуваним у всіх випадках.

На жаль, в сучасних умовах є проблеми з дотриманням прав людини працівниками поліції. Однією з найбільш серйозних проблем є зловживання владою, включаючи корупцію та надмірне використання сили, які часто призводять до порушення прав людини та її гідності. Такі дії можуть спричинити серйозні наслідки для осіб, що потрапляють під вплив правоохоронних органів, зокрема, травми, психологічний тиск та інші форми приниження.

Іншою серйозною проблемою є неефективність механізмів звітування та відповідальності, які забезпечують контроль за діяльністю поліції. Це може призводити до безкарності випадків порушення прав людини та зловживань владою, що породжує відчуття беззахисності та неповаги до правоохоронних органів.

Додатковою проблемою є недостатня підготовка працівників поліції до виконання своїх обов'язків з дотриманням прав людини та її гідності. Недостатнє знання законів та процедур, низький рівень культури поведінки та недостатня етичність можуть призводити до порушень прав людини та невинуватого використання сили.

Також варто згадати про проблему необґрунтованого застосування сили поліцією під час затримання та інших заходів. Це може призвести до травмування або навіть смерті людини, а також порушення її прав.

Додатковою проблемою є корупція в поліції, яка може призвести до того, що права людини не будуть поважатися через особисті інтереси поліцейських. Це може стати на заваді захисту прав громадян та довірі до поліції як інституту.

Крім того, проблемою є низький рівень довіри до поліції серед деяких соціальних груп населення. Це може бути пов'язано з попередніми негативними досвідами взаємодії з поліцією або з несправедливими стереотипами про певні групи людей, які можуть бути об'єктом профілактичних заходів поліції.

Загалом, дотримання прав людини працівниками поліції залишається актуальною та нагальною проблемою в сучасному світі.

Для подолання проблем дотримання прав людини працівниками поліції необхідно вживати наступні заходи:

1. Проводити регулярну підготовку та перепідготовку поліцейських з питань дотримання прав людини та професійної етики.
2. Встановлювати жорсткі санкції проти тих, хто порушує права людини.
3. Розвивати механізми звернення громадян із скаргами на порушення їхніх прав поліцейськими.
4. Проводити регулярний моніторинг роботи поліції та звітування про її дії.
5. Створювати програми з просвіти та виховання, які мають на меті розвивати у поліцейських поняття про те, що таке гуманне поведіння з людьми та як досягти цього.
6. Забезпечувати належне матеріальне та соціальне становище поліцейських, щоб уникнути ситуації, коли вони вимушені порушувати права людини через недостатність ресурсів для виконання своїх обов'язків.
7. Сприяти залученню громадських організацій та незалежних експертів для забезпечення прозорості та незалежності контролю за діяльністю поліції.

Ці заходи можуть допомогти покращити дотримання прав людини працівниками поліції та забезпечити відповідність їх дій міжнародним та національним стандартам.

Отже, на основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Органи поліції повинні дотримуватись принципів поваги до гідності та недопущення катування або іншого поводження чи покарання, що принижує людську гідність.
2. Проблеми дотримання прав людини працівниками поліції є актуальними у сучасних умовах, і вони повинні бути вирішені.
3. Для подолання цих проблем необхідно збільшити кількість спеціалістів з прав людини в поліції та покращити їхню підготовку.
4. Також важливо проводити систематичні тренування для поліцейських, зокрема з етики, дотримання прав людини та недопущення насильства.
5. Поліція повинна встановити ефективні механізми контролю та відповідальності за порушення прав людини, включаючи внутрішній дисциплінарний процес, а також незалежну систему зовнішнього контролю.
6. Заохочення до взаємодії з громадськістю та розвиток довіри між поліцією та громадою можуть також допомогти зменшити порушення прав людини.
7. Нарешті, важливо забезпечити належні умови роботи для поліцейських, включаючи адекватну оплату праці, забезпечення безпеки, здоров'я та зручне обладнання, що також може сприяти покращенню дотримання прав людини.

Отже, важливо розробляти та впроваджувати ефективні механізми з контролю за дотриманням прав людини органами поліції та встановлювати жорсткі відповідальність за порушення прав людини. Важливо також забезпечувати прозорість та відкритість діяльності поліції, залучати до співпраці громадські організації та створювати платформи для діалогу між поліцією та громадою.

В цілому, вирішення проблеми дотримання прав людини поліцією вимагає комплексного підходу та активної співпраці всіх зацікавлених сторін. Відповідальність за забезпечення дотримання прав людини повинна лежати на всіх рівнях влади, а також на самій поліції, яка має бути готовою до викликів сучасності та забезпечувати безпеку та права всіх громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Третяк Юлія Віталіївна. Сучасний стан дотримання прав людини українською поліцією. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/19358/%D0%A2%D1%80%D0%B5%D1%82%D1%8C%D1%8F%D0%BA%20%D0%A1%D1%83.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

3. Вітик Ю. Принцип дотримання прав людини в діяльності Національної поліції України: стан наукового дослідження. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/4/32.pdf>.

4. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Права людини і громадянина в Україні : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 336 с.

5. Кисильова К. Забезпечення органами поліції прав і свобод людини шляхом реалізації принципу верховенства права. Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України. Харків, 2019.

Коросташова Ірина доцент кафедри правоохоронної діяльності навчально-наукового інституту права та міжнародно-правових відносин Університету митної справи та фінансів, кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ : ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНА

Права і свободи людини, верховенство права та демократія – є цінностями задекларованими в Конституції України (ст.ст. 1, 3, 8, 21-24, 55, 64, 68) [1] та цінностями на яких побудовано Європейський Союз. *Україна, усвідомлюючи свою роль у світі, прагне зайняти належне їй місце серед інших європейських держав. Європейський вибір України відіграє визначальну роль у новій геополітичній стратегії. Зближення з Європейським Союзом стало невід'ємною частиною політичного іміджу України в процесі поетапної реалізації європейського курсу.* Згідно ст.1 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 27.06.2014 року (далі -Угода), серед цілей асоціації: а) сприяти поступовому зближенню Сторін, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках, а також поглиблюючи зв'язок України з політикою ЄС та її участь у програмах та агентствах; ...е) посилювати співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод [2]. В липні 2022 року Україна отримала статус країни-кандидата члена ЄС.

Вказане зобов'язує Україну, як державу, органи публічної влади та їх посадових осіб будувати свою діяльність на вищевказаних засадах та цінностях.

Забезпечення реалізації прав людини поліцією є одним найважливіших завдань, оскільки саме поліція, є органом публічної влади, що наділений широкими повноваженнями у сфері забезпечення правопорядку і забезпечення прав людини – з одного боку, та водночас має дуже широкі дискреційні повноваження, пов'язані із обмеженням прав людини. Зазначене стосується, як превентивної діяльності поліції,

що здійснюється в рамках Закону України «Про Національну поліцію України», Кодексу України про адміністративні правопорушення тощо, так і в рамках здійснення досудового розслідування.

Проблемам забезпечення прав людини в діяльності органів внутрішніх справ і зокрема в превентивній діяльності поліції присвятили свої праці: Братель С.Г., Комзюк А.Т., Кононець В.П., Кудря В.О., Куліков В.А., Лабунь А.В., Негодченко О.В., Петков В. П., Б, Радзівон С.М., Фещенко Л.О. та інші науковці. Однак, шляхи ефективного розв'язання проблем, пов'язаних із забезпеченням реалізації прав людини та додержанням прав людини в процесі превентивної діяльності поліції все ще не знайдено.

Основними міжнародними стандартами, що забезпечують реалізацію та захист прав людини є: Загальна декларація прав людини, Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року; Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, ООН від 16.12.1966; Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950 та ін. Спеціальними міжнародними стандартами в сфері правоохоронної діяльності є: Кодекс по поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку ООН 1979 р. (Резолюція ООН 34/169) та Європейський кодекс поліцейської етики (Рекомендація (2001) 10 Комітету Міністрів Ради Європи від 19.09.2001 року).

Попри те, що в більшості демократичних країн світу вже багато років тому впроваджено вищевказані стандарти (Кодекси поведінки поліцейських та інших правоохоронців), закордонні дослідники, що опікуються правами людини вказують на те, що: «Діяльність поліції найчастіше асоціюється з негативними функціями держави, оскільки поліція може використати свої повноваження з метою законного обмеження права і свободи громадян. В більшості випадків оцінка законності застосування поліцейських повноважень можлива лише постфактум, оскільки поліція має певну свободу дій (discretion), що потребує її рішення про те, коли і як діяти чи не діяти [3, С.45].

Однак, слід звернути увагу, що в останні десятиліття роль поліцейських в європейських країнах, зокрема й завдяки введенню вищевказаних стандартів зазнала змін. Так, у пояснювальній записці Комітету Міністрів Ради Європи до статті 1 Європейського кодексу поліцейської етики, вказується, що: «Допомога населенню є ще одним аспектом діяльності більшості органів поліції, але ця функція в різних країнах є більш менш розвиненою. Включення до завдань поліції функції послуг дещо відрізняється від цього в тому сенсі, що вона змінює роль поліції, яка перестає бути «силою», яку в суспільстві потрібно використовувати, і стає в цьому випадку органом надання послуг суспільству. Останні кілька років у Європі простежується чітка тенденція повніше інтегрувати поліцію у громадянське суспільство та наближати її до населення. Ця мета у низці держав/членів досягається за допомогою розвитку поліції за місцем проживання. Одним з головних засобів для досягнення цієї мети є наділення

поліції статусом органу публічної служби, а не просто органу, який відповідає за застосування закону. Якщо ми не хочемо, щоб це перетворення залишилось виключно лінгвістичним фактором, то розділ «послуг» слідує запровадити у перелік завдань сучасної демократичної поліції... Функція послуг з боку поліції більше пов'язана з духом місії поліції по відношенню до населенню, ніж із наділенням її широкими функціями з надання послуг на додаток до її традиційних завдань. Зрозуміло, що поліція не може брати на себе занадто велику відповідальність у сфері надання послуг населенню. Отже, держави-члени повинні виробити основні напрямки, що застосовуються до функцій поліції у цій галузі, до того, як їхня поліція виконує ці функції» [4].

В процесі підготовки до асоціації України з ЄС, одним із важливих кроків на цьому шляху було прийняття у 2015 році Закону України «Про Національну поліцію», що став декларацією нової для України моделі відносин між поліцією (одним із органів публічної влади) і суспільством. Згідно з ч.1 ст.1, Національна поліція (поліція) - це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [5]. Тобто поліція є одним з основних органів публічної влади, що наділений широкими повноваженнями у сферах протидії злочинності, охорони прав і свобод людини та виключними повноваженнями по підтриманню публічної безпеки і порядку.

В основі концепції прав людини лежать дві основні цінності: людська гідність та - рівність. Ідея прав людини отримала підтримку з боку всіх світових культур, усіх цивілізованих урядів та усіх основних релігій. Майже в усіх країнах світу визнано, що влада держави не може бути безмежною або довільною, вона повинна бути обмежена необхідністю забезпечити хоча б мінімальні умови всім, хто перебуває під її юрисдикцією, щоб вони могли жити з почуттям людської гідності. Ці дві основні цінності базуються на інших цінностях, серед яких: свобода (оскільки, людська воля становить важливу частину людської гідності, а примушування робити щось усупереч нашому бажанню принижує людську особистість); повага до інших людей (бо відсутність останньої, не дозволяє оцінити індивідуальність кожної людини та її людську гідність); недискримінація (що є необґрунтованим відмінним ставленням до людей, яке полягає у встановленні розрізень, винятків, обмежень чи переваг до осіб, які знаходяться в однаковій ситуації чи однакового підходу до осіб, які знаходяться в різних ситуаціях); толерантність (бо рівність не означає тотожності або однаковості, а нетерпимість вказує на відсутність поваги до відмінностей); відповідальність (оскільки повага прав інших осіб тягне за собою відповідальність за свої дії і сприяє зусиллям задля реалізації прав всіх і кожного).

Отже, ЗУ «Про Національну поліцію» [5], що прийнятий в Україні у 2015 році введено нову для України філософію діяльності поліції, що сповідує служіння суспільству і має бути реалізована шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку (ст.1).

Засадами діяльності поліції в Україні проголошено принципи: верховенства права (ст.6), дотримання прав і свобод людини (ст.7), законності (ст.8), відкритості та прозорості (ст.9), взаємодії з населенням на засадах партнерства (ст.11) та ін. Зазначене відповідає міжнародним та європейським стандартам діяльності поліції.

«Це передбачає, що поліція має співпрацювати з тими, кого обслуговує, тобто з громадянами, щоб визначити цілі роботи спільно з тими, в чийх інтересах вона діє. Такий підхід – єдиний спосіб уникнути технократичного ставлення поліцейських до підтримки суспільного ладу чи гірших наслідків. Справді, спираючись на «професійну роботу поліції», реформатори не беруть до уваги значення «ціннісного підходу» до неї, одним з елементів якого є чуйність і сприйнятливість до потреб тих, кому поліція служить. Професіоналізм – хоч і важлива, але далеко не єдина складова діяльності поліції відповідно до принципів прав людини. У той же час, здатність поліції реагувати на потреби населення також не є запорукою дотримання прав людини [3, с.46].

Слід звернути увагу й на те, що відповідно до ЗУ «Про Національну поліцію» рівень довіри населення до поліції нині є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції (ч.3 ст.11) й відповідно показником її легітимності.

Здійснення поліцейських заходів, що являють собою дію або комплекс дій превентивного або примусового характеру, якими обмежуються певні права і свободи людини (ст.ст.29 - 46-1) ЗУ «Про Національну поліцію» та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень. Забезпечення додержання поліцейськими прав людини при проведенні поліцейських заходів є однією із центральних проблем в діяльності поліції, оскільки, хоча ЗУ «Про Національну поліцію України й містить норми, що визначають критерії та межі застосування поліцейських заходів, що мають застосовуватися виключно для виконання повноважень поліції та мають бути законними, необхідними, пропорційними й ефективними (ст.29). Однак, їх реалізація доволі часто здійснюється з порушенням передбачених законом вимог.

Вказане пов'язує із складністю надання поліцейськими об'єктивної оцінки обстановки в екстремальній ситуації. Також в ряді випадків це обумовлено низьким рівнем знань законодавства та\або низьким рівнем правової культури й правосвідомості працівників поліції. Однак, частіше за все порушення мають місце, коли працівник поліції відчувши смак влади над іншими людьми отримує задоволення демонструючи її іншим, переступаючи межі дозволеного законом.

Вказані проблеми існують і в країнах розвиненої демократії. Так, Аннеке Оссе зазначає, що: «Порушення прав людини можуть набути систематичного характеру через відсутність ефективного механізму коригування всередині відомства, а також за поліцейською культурою, що характеризується «стіною мовчання», яка перешкоджає визнанню фактів порушень прав людини та їх розслідування [3, С.46].

Все це не сприяє встановленню між поліцією та громадянами партнерських відносин та наближенню поліції до суспільства. Натомість, вищевказане негативно впливає на імідж поліції і репутацію відомства, а в разі, якщо рівень довіри населення є низьким – позбавляє останню легітимності. Тому все більш актуальним є створення системи дієвого механізму контролю, як в середині відомства так і ззовні.

Однак, щоб вирішити проблеми реалізації та додержання прав людини поліцією, створення навіть й ефективної системи внутрішнього і зовнішнього контролю все ж таки є недостатнім. Оскільки проблема є комплексною, тому і підхід до її вирішення має комплексним.

Призначення і роль поліцейського в нових правових умовах потребують їх усвідомлення кожним працівником поліції. Означене свідчить про потребу у підвищенні рівня знань і розуміння міжнародних та національних стандартів діяльності поліції, правової свідомості та правової культури майбутніх поліцейських ще на етапі їх підготовки, що потребує удосконалення програм підготовки та перепідготовки кадрів для поліції. Також центральне місце в процесі навчання має відводитись відпрацюванню професійних навичок з надання оцінки в конкретних життєвих ситуаціях та прийняття рішень щодо застосування поліцейських заходів на предмет їх законності, необхідності, пропорційності та ефективності. Також під час відбору кадрів має приділятися увага моральним якостям майбутніх поліцейських та їх здатності виконувати дискреційні повноваження не допускаючи свавілля. І, навіть за наявності ефективних програм підготовки та перепідготовки та їх активному просуванні, за самими оптимістичними прогнозами на це піде декілька років. Тому, на цьому етапі асоціації України в європейський простір, особливу увагу слід приділити побудові механізму внутрішнього та зовнішнього контролю за діяльністю поліції, що має бути своєчасним та дієвим. Зазначене сприятиме втіленню нової філософії поліцейської діяльності в реальність та успішну асоціацію України з ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода; Україна від 27.06.2014 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_011.
3. Osse A. UNDERSTANDING POLICING A resource for human rights activists. 2012. Amnesty International, Nederland. 325 с.
4. THE EUROPEAN CODE OF POLICE ETHICS Recommendation (2001) 10 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 September 2001 and Explanatory memorandum. URL:

https://www.krim.dk/undersider/straffesager/straffepoces/109-european_code_of_police_ethics-2001.pdf.

5. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 №580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

*Лобач Анатолій помічник адвоката,
кандидат юридичних наук*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Вступ. Права людини – одна з вищих культурних цінностей, оскільки вони ставлять особистість у центр усіх процесів суспільного розвитку, визначають її свободу і рівноправність. В ідеї прав людини відбулася кристалізація історичного багатства гуманітарного мислення – політичного, правового, морального, релігійного, соціокультурного.

Метою дослідження є вивчення засобів забезпечення працівниками Національної поліції України можливості дотримання прав людини під час здійснення превентивних дій.

Результати дослідження. Під правами людини розуміють певні її можливості, виокремлену її свободу; деякі основні її потреби чи інтереси; її вимоги про надання певних благ, адресовані суспільству, державі, законодавству; певний вид (форма існування, спосіб прояву) матеріалів.

Найбільш виразно права людини можуть бути реалізовані в якості її суб'єктивного права. Суб'єктивне право – це «забезпечена законом міра можливої поведінки особи (громадянина або організації), спрямована на досягнення цілей, пов'язаних із задоволенням її інтересів. Передумовою суб'єктивного права є правоздатність, тобто загальна (абстрактна) здатність мати права. Суб'єктивне право – необхідний елемент конкретного правовідношення, тому воно виникає на основі юридичного факту. Суб'єктивне право включає як можливість самостійно здійснювати чи не здійснювати певні дії (поведінку), так і можливість вимагати цього від іншої особи (інших осіб), оскільки така поведінка зумовлює реалізацію суб'єктивного права» [1, с. 219].

У випадку порушення суб'єктивного права воно захищається законом у примусовому порядку шляхом пред'явлення у суді або іншому установленому законом державному органі вимог до порушника суб'єктивного права.

До прав і свобод людини в Україні належать ті, які визначені Європейською хартією з основних прав, ратифіковані Законом «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)» 14 вересня 2006 р. [2] та продубльовані в Конституції України в ст.ст. 25-68[3].

Термін «свобода» – це філософська і правова категорія, яка означає самостійний вибір індивідом або організацією варіанта своєї поведінки. Свобода – це можливість користуватися і розпоряджатись тим або іншим соціальним благом, цінністю, задовольняти власний інтерес або якусь життєву потребу таким чином, аби не порушувати права інших людей. Разом із тим, аналіз конституційного законодавства вказує на те, що термін «свобода» – більш широке поняття і може мати багато варіантів здійснення. Так, у Конституції України закріплено: «Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканість» [3, ст. 29]; «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань» [3, ст. 34 ч.1]; «Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання» [3, ст. 35 ч.1] та інші. При цьому необхідно враховувати, що Конституція надає людині свободу таким чином, щоб вона не могла бути використана проти інтересів суспільства, держави та інших громадян.

Стосовно міжнародної теорії, то, наприклад, в Статуті ООН, Загальній декларації прав людини від 1948 року, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права від 1966 року говориться про права людини та основні свободи. Але частіше за все для лаконічності і те і інше позначають терміном «право людини», оскільки мова йде про явища одного порядку. І право, і свобода – гарантована законом міра можливої поведінки особи або групи осіб.

В процесі реалізації прав людини завжди постає проблема державного, насамперед юридичного, тобто закріпленого у законі або в іншому державному акті їх забезпечення. Саме держава як єдиний офіційний представник усього суспільства може і зобов'язана «розподіляти» надані членам суспільства ті чи інші можливості. Отже, права людини, – якщо мати на увазі їх використання, «реалізацію», – повинні, так чи інакше, набути й певних юридичних характеристик, наприклад: закріплення у конституції, забезпечення юридичними засобами здійснення, охорони й захисту. Ось що з цього приводу говориться у Пактах про права людини: «Кожна Держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується вжити максимальних меж заходів щодо забезпечення поступового повного здійснення прав що визначаються у цьому Пакті, усіма належними способами, включаючи, зокрема, вжиття законодавчих законів» [4].

Захист прав людини являється одним із основних принципів діяльності Національної поліції України. Так, ч. 1 ст. 7 «Дотримання прав і свобод людини» Закону України «Про Національну поліцію» містить вказівку на те, що «Під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації» [5].

Під час виконання своїх безпосередніх обов'язків і функцій працівниками Національної поліції можуть бути порушені політичні, економічні, соціальні права і свободи людини лише в тому випадку, коли їх порушення сприяє зупиненню більш небезпечного правопорушення, злочину, діям чи бездіяльності. Такі дії працівників

Національної поліції мають мати тимчасовий характер і «...бути негайно припинені, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування» [5, ч. 3 ст. 7 ЗУ «Про Національну поліцію»].

Слід наголосити, що законодавство свідомо вживає лише захист і дотримання «прав людини», а не «прав людини і громадянина», тим самим забезпечуючи захисну діяльність працівниками Національної поліції усім, хто став жертвою осіб, які «сприяють, здійснюють, підбурюють або терпимо ставляться до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання» [5, ч. 4 ст. 7 ЗУ «Про Національну поліцію»].

Нагадаємо, що під превентивними (профілактичними) заходами ми вважаємо «активні заходи, що застосовуються ... для запобігання виникненню небажаних ... обставин, випадків, ситуацій» [6, с. 810].

Деякі з перелічених в ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію» превентивні поліцейські заходи мають характер посягань на права і свободи людини. Загалом до них відносяться: «1) перевірка документів особи; 2) опитування особи; 3) поверхнева перевірка і огляд; 4) зупинення транспортного засобу; 5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території; 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; 7) проникнення до житла чи іншого володіння особи; 8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ; 9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб; 11) поліцейське піклування» [5, ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію»].

Подальші роз'яснення кожного з превентивних заходів попередження правопорушень поліцейськими, викладені в ст. ст. 32-46 Закону України «Про Національну поліцію». Серед них порушення прав і свобод людини можуть бути здійсненні шляхом:

- 1) зупинення для:
 - перевірки документів особи, яка рухається самостійно (ст. 32), власним транспортним засобом (ст. 35),
 - опитування (ст. 33);
 - поверхневої перевірки, огляду (ст. 34, ст. 39);
- 2) обмеження доступу та пересування (ст. 36);
- 3) затримання на певний дозволений законодавством час (ст. 37);
- 4) проникненням на територію приватного володіння (ст. 38);
- 5) вилучення (ст. 39);
- 6) застосування технічних засобів, технічних приладів, спеціалізованого програмного забезпечення для виявлення та фіксації правопорушень (ст. 40);

7) права діяти як піклувальник щодо осіб, які неповнолітні, неповносправні, недієздатні, обмежено дієздатні, перебувають у стані сп'яніння від різних речовин і можуть завдати шкоди і собі, і оточуючим (ст. 41);

8) застосування заходів поліцейського примусу способами фізичної сили (ст. 42), спеціальних засобів (ст. 42, 45) та вогнепальної зброї (ст. 42, 46);

9) переслідування особи (ст. 45).

Особливі умови превентивного захисту прав і свобод людей (заходи примусу) поліцейські України мають при виявленні осіб, які беруть участь та здійснюють агресію проти України згідно доповнень ч. 9 та ч. 10 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію» від 15.03.2022 року [7].

Висновок. Отже, бачимо, що превентивні заходи поліцейських України мають широкий спектр дій, окреслений дозволом чинного законодавства (юридично). Вони направлені на усунення, локалізацію і попередження правопорушень і злочинів, які певні особи, групи осіб з умислом і без умислу, свідомо чи неусвідомлено можуть завдати і собі, і оточенню шляхом фізичного впливу, дій поліцейських, які перелічені у згаданих статтях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Громадянське суспільство і соціальні перетворення в Україні : Тези наукової конференції. За ред. А. Ф. Карася. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2021. 126 с.

2. Хартія основних прав Європейського Союзу : Міжнародний документ від 07.12.2000. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_524.

3. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

4. Загальна Декларація прав людини : Міжнародний документ від 10.12.1948р. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

5. Про Національну поліцію : Закон України № 580-VIII від 02.07.2015 р. (в поточній редакції від 31.03.2023 р.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/conv#n244>.

6. Юридичний словник-довідник [Текст] / ред. Ю. С. Шемшученко. К. : Femina, 1996. 696 с.

7. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану : Закон України № 2123-IX від 15.03.2022 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#n94>.

*Миргородська Ольга аспірант
кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної
діяльності Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ*

ГАРАНТІЇ ДОТРИМАННЯ ОСНОВНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ

Головною умовою підвищення ефективності застосування заходів адміністративного примусу є зміцнення законності як основного принципу підтримання правопорядку в країні. Досягнення такого результату через послідовну реалізацію зафіксованих у законодавстві положень не відбувається стихійно, без певних зусиль. Зміцнення законності здійснюється завдяки активній діяльності держави, а також інших суб'єктів суспільного життя. Реалізуючи свою правоохоронну функцію, держава створює систему судових та правоохоронних органів, що дозволяє глибше зрозуміти суть державно-правових явищ, усвідомити механізм захисту прав людини та громадянина від протиправних посягань, скласти уявлення щодо реалізації в практичній діяльності відповідних органів правових норм. Для того щоб закони та інші нормативні акти не залишались на папері, не порушувались, а реально втілювалися в життя, необхідні відповідні умови та певний комплекс економічних, політичних, ідеологічних, юридичних засобів, що забезпечують таку реалізацію, тобто необхідні гарантії законності.

Гарантованість законності визначає ступінь її непорушності, реальності та створення механізму її втілення у життя. Саме гарантії є тим елементом загальнодержавного механізму реалізації правових можливостей громадян щодо набуття, володіння, користування та розпорядження майном, охорони і захисту законних інтересів.

Гарантії основних прав і свобод людини і громадянина становлять собою систему норм, принципів, умов і вимог, які у сукупності забезпечують додержання прав і свобод та законних інтересів особи.

Як показує міжнародний досвід, ефективність гарантій основних прав і свобод людини залежить від рівня розвитку правових принципів і інститутів демократії, стану економіки, засобів розподілу життєвих благ, правотворчої атмосфери в суспільстві, рівня правового виховання і культури населення, ступеня суспільної злагоди, наявності певних елементів у системі функціонування державної влади.

З одного боку, гарантії служать невід'ємним засобом захисту різних проявів правових можливостей учасників правовідносин, а з іншого, дія гарантій націлена на формування умови для втілення в життя цих правових можливостей [1, с. 77–73]. Таке

розуміння дійсно відображає змістовну природу категорії гарантій. При цьому варто наголосити, що правові гарантії є запорукою реалізації конституційних прав і свобод, обґрунтованості та доцільності застосування заходів адміністративного примусу до порушників чинного законодавства.

Юридичні гарантії являють собою обумовлену рівнем розвитку суспільства систему засобів, що закріплені у чинному законодавстві, мають юридичний характер і націлені безпосередньо на забезпечення законності. Вони включають, наприклад, конституційне закріплення принципу законності та засобів із його забезпечення; вдосконалення чинного законодавства; засоби вияву порушень законності; засоби запобігання правопорушенням; ефективні засоби юридичної відповідальності та захисту прав та свобод суб'єктів; якісну роботу правоохоронних органів та ін. Особливістю цих гарантій є те, що вони спеціально створюються для забезпечення і охорони законності та завжди отримують правове закріплення. Вони розробляються, охороняються і забезпечуються державою.

Забезпечення принципу законності особливо важливе під час застосування заходів адміністративного примусу та зокрема забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення. Насамперед, йдеться про застосування наступних заходів, передбачених ст. 260 КУпАП: адміністративне затримання особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів, зокрема посвідчення водія, тимчасове затримання транспортного засобу, відсторонення водіїв від керування транспортними засобами, річковими і маломірними суднами та огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їхню увагу та швидкість реакції. Заходи примусу не можуть бути свавільними і допускаються лише у випадках, передбачених законом з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу [2, с. 13].

Для гарантій дотримання основних прав і свобод людини і громадянина під час застосування заходів адміністративного примусу характерним є наявність таких ознак:

по-перше, їх обов'язкове нормативне закріплення, адже гарантії фіксуються законодавцем в нормативних актах і в силу цього набувають правового характеру;

по-друге, створення державою як системи правових засобів, що сприяють правомірній реалізації повноважень щодо застосування адміністративно-примусових заходів суб'єктами адміністративної юрисдикції;

по-третє, вони виступають в якості конкретних, специфічних правових норм, що регламентують діяльність із застосування заходів адміністративного примусу.

Усі гарантії дотримання основних прав і свобод людини і громадянина під час застосування заходів адміністративного примусу доречно поділяти на дві групи: загальні та спеціальні (юридичні). Саме за допомогою других здійснюється юридичний механізм забезпечення законності. В літературі зустрічаються твердження про те, що необхідною гарантією законності є саме законодавство, належного рівня

закон. Проте здається, що саме існування закону можна розглядати лише як передумову законності, але ніяк не в якості гарантії законності. Під спеціальними (юридичними) гарантіями законності слід розуміти сукупність спеціалізованих правових норм, існування і цільове призначення яких визначається необхідністю реалізації інших норм права. Яскравим прикладом таких спеціалізованих норм є норми юридичної відповідальності. Також велике значення в здійсненні законності відіграють норми, що описують порядок застосування правових приписів, норми, які б мотивували правомірну поведінку (правові стимули), норми, що регулюють діяльність з контролю і нагляду за правильним здійсненням прав і обов'язків суб'єктів права.

Гарантією дотримання основних прав і свобод людини і громадянина під час застосування заходів адміністративного примусу є також досконале адміністративне законодавство, що регулює питання притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності та регламентує повноваження відповідних суб'єктів в адміністративно-деліктному процесі. У першу чергу сам Кодекс України про адміністративні правопорушення, прийнятий ще за радянських реалій, сильно контрастує із сучасним законодавством України не тільки ідеологічно, а й з точки зору юридичної техніки. Положення кодексу, будучи радянським рудиментом, стає об'єктивним корупціогенним фактором для зловживань поліцією, а також можливістю уникнення від відповідальності.

Важливим є й дотримання принципу законності під час застосування адміністративно-примусових заходів у вигляді накладення адміністративних стягнень. Зокрема, сама процедура накладення останніх, як невід'ємної складової адміністративного примусу, повинна відповідати принципам, які містяться у Рекомендації № R (91) 1 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо адміністративних санкцій [3]: 1) законність; 2) застосування адміністративної санкції лише за дію, яка визнається протиправною на підставі закону; 3) неможливість бути двічі притягнутим до відповідальності за одне діяння; 4) розумність строків застосування адміністративних санкцій; 5) обов'язок закінчення будь-якої процедури щодо застосування адміністративних санкцій прийняттям остаточного рішення; 6) необхідність додержання загального права на захист особи (знати про можливість застосування адміністративної санкції та про характер доказів проти неї, мати достатньо часу для підготовки свого захисту, мати можливість висловити свою думку, отримати обґрунтоване рішення); 7) тягар доказування лежить на адміністративному органі; 8) рішення про накладення адміністративних санкцій має переглядатися судом.

Доречним на сьогодні є врахування принципів, які містяться у Рекомендації № R (91) 1 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо адміністративних санкцій, в адміністративно-юрисдикційній діяльності суб'єктів владних повноважень, наділених правом застосування заходів адміністративного примусу.

Таким чином, практична реалізація основних прав і свобод людини і громадянина під час застосування заходів адміністративного примусу забезпечується системою гарантій, які доцільно поділити на дві групи. Це, по-перше, загальні гарантії, які охоплюють усю сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, спрямованих на практичне здійснення прав і свобод громадян під час застосування заходів адміністративного примусу, на усунення можливих причин і перешкод щодо їх неповного або неналежного здійснення, на захист прав від порушень. По-друге, це спеціальні (юридичні) гарантії – правові засоби і способи, за допомогою яких реалізуються, охороняються, захищаються права і свободи громадян, усуваються порушення прав і свобод, поновлюються порушені права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Веселова Л. Ю. Адміністративно-правові гарантії безпеки дорожнього руху : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2016. 236 с.
2. Легка О.В. Проблеми реалізації принципів справедливості та законності під час застосування заходів адміністративного примусу в контексті міжнародних стандартів забезпечення прав людини. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 6. Том 2. С. 10-15.
3. Рекомендація № R (91) 1 Комітету міністрів Ради Європи державам членам щодо адміністративних санкцій від 13 лютого 1991 року. URL: http://www.pravo.org.ua/files/zarub_zakon/Rec_1991.pdf.

Носевич Надія завідувач кафедри правоохоронної діяльності та поліцейстики факультету № 1 Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, підполковник поліції

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА РОЛЬ ПОЛІЦІЇ

Виклики сучасності, які постали перед Україною сьогодні в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації на її територію вимагають від правоохоронних органів провадження низки примусових заходів, що мають обмежувальний характер.

Стаття 3 Конституції України гарантує дотримання прав і свобод людини, а їх пріоритет є складовою правоохоронної функції держави.

Відповідно до вимог Закону України «Про Національну поліцію», [стаття 6 Закону] поліцейський у своїй діяльності керується принципом верховенства права, згідно якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями й визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Окрім цього, одним із базових принципів діяльності поліції є дотримання прав і свобод людини та громадянина [стаття 7 Закону].

24 лютого 2022 року з'явився Указ Президента № 64 «Про введення воєнного стану» та ухвалено Закон про його затвердження. В цьому акті глави держави давався лише перелік статей Конституції (30-34, 38, 39, 41-44, 53), за якими тимчасово можуть обмежуватися права і свободи.

Окрім цього, відповідно до вимог статті 8 Закону «Про правовий режим воєнного стану» в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, можливе запровадження та здійснення певних заходів, що пов'язані із відступом від дотримання основоположних прав і свобод людини, як приклад – примусове відчуження майна, запровадження комендантської години та заборона перебування в певний період доби на вулицях та інших громадських місцях, встановлення режиму світломаскування, особливий режим в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, а також рух транспортних засобів, **перевірка документів** у осіб, проведення огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, **заборона проведення мирних зборів, заборона діяльності політичних партій**, заборона або обмеження на **вибір місця перебування** чи місця проживання осіб тощо.

Неможливо не зазначити, що в серпні 2022 року цей перелік з вичерпного зробили відкритим [Закон № 2394-IX], доповнивши повноваженням «**запроваджувати інші заходи**, передбачені нормами міжнародного гуманітарного права». Іншими словами у норми щодо обмеження конституційних прав і свобод людини додано дрібку правової невизначеності.

Також Законом №2111-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про попереднє ув'язнення» щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану» уточнено особливий режим досудового розслідування та продовження строків тримання під вартою під час судового провадження в умовах воєнного стану. Як приклад – через відсутність технічної можливості доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань - рішення про початок досудового розслідування приймає слідчий, прокурор, про що виноситься відповідна постанова; у разі відсутності об'єктивної можливості виконання у встановлені законом строки слідчим суддею повноважень, в тому числі щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого,

погодженим з прокурором; у разі відсутності об'єктивної можливості звернення до суду з обвинувальним актом - строк досудового розслідування у кримінальному провадженні зупиняється та підлягає поновленню, якщо підстави для зупинення перестали існувати тощо.

Крім того, не слід ігнорувати ту обставину, що неухильне дотримання законності, забезпечення основоположних прав людини у діяльності поліції слугуватиме запорукою довіри населення до неї, що за загальним визнанням є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції і є особливо актуальним в умовах воєнного стану.

Аналізуючи вищевикладене можна зробити висновок, що робота Національної поліції України під час воєнного стану дещо змінилась, а саме їх повноваження в частині обмеження прав громадян для виконання зазначених в законодавстві завдань розширили, а законодавець, став віддавати перевагу не сервісній функції поліції, а охоронній.

Разом із цим з'явилися ризики вільно приймати саме те рішення, яке їм найбільш вигідне у конкретній ситуації та нехтування поліцейськими визначеними законом процедурами та, як наслідок, порушення права людей.

Як приклад - порушення порядку проведення поверхневої перевірки та огляду, протиправне затримання та особистий обшук, протиправний обшук приміщення, житла, протиправне застосування сили, зброї чи спецзасобів, а також погрози їх застосування тощо.

Важливо пам'ятати, що введення воєнного стану є лише підставою для можливості посилення заходів безпеки та обмеження прав людини та громадянина. Разом з тим, це не свідчить про відміну визначених законом процедур та відсутності обов'язку виконувати вимоги закону з боку працівників поліції.

Разом із тим, для обмежень прав людини, також установлені свої правила. Крім процедурних моментів, вони закріплюють принципову неможливість тяжких порушень основних прав людини. Це право на життя, право не піддаватися катуванням, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню, право не утримуватися в рабстві або підневільному стані, право не притягуватися до кримінальної відповідальності за принципом зворотної сили.

Не можливо не зазначити, що обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і Законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання поставлених завдань, а здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, мають бути негайно припинені, якщо мету застосування таких заходів досягнуто та не має необхідності їх подальшого застосування.

Тож, викладені міркування дозволяють зробити висновок, що обмеження прав людини не можуть ґрунтуватися виключно на факті існування правового режиму воєнного стану та виправдовуватися ним, звідси слідує, що при внесенні змін до

законодавчих актів, необхідно відійти від хаотичного затвердження тих чи інших змін без будь-яких експертних обговорень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України «Про Національну поліцію».
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
3. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні».
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану».
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
5. Закон України «Про внесення деяких змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення повноважень суб'єктів забезпечення цивільного захисту та імплементації норм міжнародного гуманітарного права у сфері цивільного захисту».
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2394-20#Text>
6. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального Кодексу України та Закону України «Про попереднє ув'язнення» щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану».
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2111-20#Text>

Пашкевич Ольга курсант 2-го курсу навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції

Науковий керівник:

Плахотний Артем викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРИНЦИП ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Ефективна діяльність Національної поліції України є необхідною умовою захисту конституційного ладу, забезпечення законності та правопорядку, дотримання

прав і свобод людини. Від діяльності Національної поліції України значною мірою залежить успішність реалізації національних інтересів та стабільність суспільного розвитку країни [1]. Відповідно до статті 3 Конституції України найвищою соціальною цінністю держави є людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Саме права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [2]. У сучасному світі проблеми захисту прав і свобод людини виходять далеко за межі управління окремою державою. Ступінь реалізації прав людини в країні значною мірою залежить від неухильного дотримання та виконання законів. Європейські стандарти прав і свобод людини іноді можуть бути прямо спрямовані на регулювання діяльності поліції та її працівників.

Основним принципом поліцейської діяльності під час виконання службових обов'язків, встановленим законом, є принцип поваги до прав і свобод людини, змістом якого є норма про те, що поліцейські забезпечують дотримання прав і свобод людини, гарантованих під час виконання службових обов'язків, ця умова виконує покладені на нього завдання та сприяє їх реалізації відповідно до Конституції та законів України та міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, обмеження прав і свобод людини допускається лише у разі нагальної потреби та в межах, необхідних для виконання службових обов'язків поліції, з підстав і в порядку, передбачених Конституцією та законодавством України, заходи, що обмежують права і свободи людини, повинні бути припинені, як тільки буде досягнуто цілей здійснення цих заходів або відпаде необхідність їх здійснення, працівникам поліції за будь-яких обставин забороняється заохочувати, вчиняти, підбурювати або потурати катуванням, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. Згідно до положень Закону України «Про НП» основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів та підрозділів поліції є рівень довіри громадян до поліції. Опитування показало, що більшість респондентів (56,2%) оцінили роботу поліції як неефективну. З урахуванням даних аналогічного національного опитування кількість незадоволених поведінкою поліції зростає ще на 3,5% [5,с.11]. Відповідну ситуацію, пов'язану зі зниженням довіри до поліції та посиленням порушень прав людини, можна пояснити наявністю комплексних проблем та відсутністю системних заходів щодо їх вирішення. Так, все ще діють застарілі та неефективні системи виявлення та розслідування випадків незаконного насильства з боку поліції, також на низькому рівні залишається професійний та культурний рівень правоохоронців.

Питання дотримання прав людини правоохоронними органами достатньо науково розроблено. Над відповідними дослідженнями працювали такі дослідники як: Бандурка О., Бухач В., Гіда Є., Гула Л., Загуменна Ю., Кравченко Ю., Криштанович М., Кучинська О., Логвиненко М., Мінченко С., Негодченко. О., Січкара С., Строков І., Черній В., Чернявський С., Шаповал Л. та ін. Проте права людини – це динамічне явище, яке потребує постійного наукового дослідження.

Оновлена національна поліція діє на принципах дотримання прав людини. Це завдання впливає з концепції державної служби поліції, оскільки завдання поліції полягає в захисті прав людини та сприянні їх реалізації та захисту. Порушення прав людини в діяльності органів, уповноважених обмежувати ці права, завдає шкоди авторитету влади та держави в цілому. Кожне завдання поліції, яке влучно названо у статті 2 Закону України «Про Національну поліцію», так чи інакше пов'язане із захистом прав людини. Зміст діяльності поліції, яка базується на принципі пріоритету прав людини, розглядається у статтях 6 та особливо у статті 7 Закону України «Про НП».

Забороняються також привілеї чи обмеження для поліцейських на основі раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного чи соціального походження, майнового стану, місця проживання, мови чи будь-якої іншої причини.

Статтею 55 КУ встановлено, що кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. Водночас у подальшому особа може нести відповідальність за ці дії у разі нерозуміння своїх прав. Особливо важливо дотримуватись прав людини під час проведення поліцейських заходів. Відповідно до статті 29 Закону «Про Національну поліцію України» такі заходи використовуються виключно для виконання повноважень поліції. Обраний захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним [3].

Також конкретизує вимоги Закон України «Про Національну поліцію» превентивні та примусові заходи, посилається на спеціальні вимоги щодо обмеження прав людини, визначені в Кодексі України про адміністративні правопорушення та Кримінально-процесуальному кодексі України, зазначає, що інші заходи поліції щодо обмеження прав людини можуть бути визначені спеціальними законами та застосовуватися на загальних

основах та принципах поліцейського закону [4, ст.37].

Підсумовуючи, слід зазначити, що порушення прав людини завдає непоправної шкоди авторитету органів поліції, підриває довіру до них, викликає системну критику правозахисних організацій та впливає на загальний стан дотримання прав людини та особливо стан злочинності. Повага до людини і захист її честі та гідності є обов'язком усіх державних органів, громадських організацій і посадових осіб. Цей конституційний обов'язок рівною мірою поширюється і на діяльність Національної поліції щодо забезпечення реалізації прав, свобод та обов'язків людини і громадянина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Денисюк Д. Завдання національної поліції України: проблеми законодавчого закріплення. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 8. С. 100-104.

2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 року No 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>.

3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 року No 580-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

4. Організація роботи підрозділів превентивної діяльності Національної поліції: навчальний посібник / Кудря В.О., Лабунь А.В., Радзівон С.М., Фещенко Л.О. та ін. / за ред. Кулікова В.А. К.: «Освіта України», 2017. 246 с.

5. Національний моніторинг незаконного насильства в поліції в Україні у 2020 році / Д. Кобзін, А. Черноусов, С. Щербань; Харківський інститут соціальних досліджень; Харківська правозахисна група. Харків : ТОВ «Видавництво «Права людини», 2020. 64 с.

Симоненко Аліна курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції

Науковий керівник:

Сахно Артем доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

Забезпечення публічної безпеки і порядку, охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидія злочинності – це головні завдання поліцейського, визначені у статті 2 Закону України «Про Національну поліцію» [1]. Держава наділила поліцію правоохоронною функцією задля проведення низки заходів, спрямованих на підтримання соціальної злагоди, недопущення порушень законності і порядку. Не є винятковими випадки порушення прав людини і громадянина саме поліцейським. Часи «міліції» нанесли свої відбитки у праці правоохоронних органів, як звикли вважати, що це лише каральний орган. У наш час робота поліції спрямована на надання сервісних послуг громадянам задля підвищення рівня довіри та закріплення статусу справжньої законності та справедливості. Так як відбувається дотримання прав людини поліцейськими?

Однією з таких інновацій є запровадження системи «Custody Records», яка автоматизує роботу поліцейського та унеможлиблює людський фактор, як причину незаконного насилля. Впровадження системи відбувається в ізоляторах тимчасового тримання. Таким чином від моменту встановлення контакту з особою до закінчення строку тримання в ІТТ ведеться відеоспостереження, що унеможлиблює незаконне насилля. Слід зазначити, що система захищає не тільки інтереси затриманого, а й поліцейського. «Система працює два роки і ми побачили позитивні результати. Вона діє, як на захист поліцейському, так і на захист затриманої людини. Усі дії записуються на відеокамеру і в будь-який час ми можемо прослідкувати, хто що говорив та вчиняв. З моменту, коли ця система почала працювати, в ІТТ зменшилась кількість неправдивих обвинувачень щодо неправомірного поводження із затриманими. Наразі плануємо запуснути пілотний проект ще в 10 підрозділах Кіровоградської області та в одному відділі поліції Дніпропетровської», - зазначив Руслан Горяченко [2]. Коли громадянин потрапляє до ІТТ у першу чергу його зустрічає інспектор з дотримання прав людини, який проводить роз'яснення щодо аудіо- та відеофіксації та проводить перше інтерв'ю. Також система аналізує чи потрібно медична допомога затриманому, такий крок автоматизує роботу поліцейського та унеможлиблює людський фактор, як причину незаконного насилля.

Далі слід розглянути незвичне проведення допиту – процесуальне інтерв'ю. Головним завданням такого інтерв'ю є отримання правдивої інформації від особи. Процесуальне інтерв'ю покликане запобігати неправдивим зізнанням або помилкам в процесі здійснення правосуддя. Цей метод допомагає співробітникам проводити інтерв'ю систематично та неупереджено і уникати розповсюджених помилок, пов'язаних із передчасними висновками. Також важливо, що процесуальне інтерв'ю сприяє комунікації і обміну інформацією, що призводить до виявлення злочинів. З точки зору захисту прав людини, процесуальне інтерв'ю допомагає застосуванню презумпції невинуватості на практиці [3, с. 2]. Воно побудоване на моделі PEACE, що включає такі етапи:

Планування і підготовка

1. Фізична підготовка
2. Підготовка по справі
3. Психологічна підготовка

Ознайомлення і встановлення контакту

1. Початок фіксації
2. Залучення і пояснення
3. Правові вимоги
4. Причини і порядок

Перший довільний виклад

1. Вступ
2. Відкриті питання
3. Активне слухання

Уточнення і розкриття

1. Структура обговорення тем
2. Питання
3. Стратегічне розкриття доказів

Завершення інтерв'ю

1. Підведення підсумків
2. Інформування
3. Позитивне завершення
4. Кінець фіксації

Оцінка інтерв'ю

1. Інформація
2. Розслідування
3. Інтерв'ю(ер)

Слід зазначити, що результати досліджень показують, що офіцери часто не можуть ефективно оцінити свою роботу під час проведення інтерв'ю. Відповідно, корисно проводити оцінку разом із колегою, наприклад партнером, керівником або старшим офіцером. Головне оцінити інтерв'ю разом із чесною і відвертою людиною, яка триматиме оцінку в таємниці. Якщо проводився запис інтерв'ю, це може допомогти в проведенні оцінки [3, с. 11].

Отже, ми вважаємо, що у сфері дотримання прав людини йде впровадження інновацій, спрямованих на встановлення законності та справедливості. Наявні системи оновлюються та впроваджуються нові. Разом з європейськими колегами правоохоронні органи України вийдуть на міжнародний рівень та почнуть впроваджувати свої нововведеннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19> (дата звернення: 03.04.2023).
2. Система «Custody Records» автоматизує роботу поліцейського та унеможливує людський фактор, як причину незаконного насилля. URL: https://mvs.gov.ua/uk/presscenter/news/Sistema_Custody_Records_avtomatizu_robotu_po_liceyskogo_ta_unemozhlivlyu_lyudskiy_faktor_31538 (дата звернення 02.04.2023).
3. Навчальні матеріали СТИ 1/2017 «Процесуальне інтерв'ю» : Ініціатива з підтримки конвенції проти катувань СТИ2024.ORG. URL: https://cti2024.org/wp-content/uploads/2021/01/CTI-Training_Tool_1_UKR.pdf (дата звернення 05.04.2023).

Шарамок Катерина курсант 1-го курсу навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції

Науковий керівник:

Казначесв Дмитро доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

Забезпечення дотримання прав людини є важливою складовою превентивної діяльності поліції. Права людини повинні бути захищені та поважатися, навіть у випадках, коли це призводить до труднощів у виконанні завдань поліції.

Одним з головних способів забезпечення дотримання прав людини є освіта та підвищення кваліфікації поліцейських з питань прав людини та їх захисту. Це може включати навчання поліцейських законам та міжнародним стандартам, що регулюють права людини, а також використанню практичних прикладів, що демонструють, як права людини можуть бути порушені в процесі роботи поліції та як їх можна захистити. Крім того, поліція повинна розробляти та дотримуватися протоколів та процедур, які гарантують, що права людини будуть поважатися під час виконання службових обов'язків. Ці протоколи повинні включати процедури ведення обшуків, затримань та ув'язнень, а також використання сили та зброї.

Також важливо, щоб поліція забезпечувала доступ до юридичної допомоги та інших ресурсів, що можуть допомогти захистити права людини, які були порушені під час взаємодії з поліцією.

Згідно статті 7 Закону України «Про Національну поліцію»: під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації. [2]

Тому для забезпечення прав і свобод людини поліція повинна дотримуватись наступних принципів:

- принцип законності: усі заходи повинні здійснюватись відповідно до законодавства, яке забезпечує захист прав людини.

- принцип необхідності: заходи, які застосовує поліція, повинні бути необхідними для досягнення конкретної мети і не можуть бути замінені менш обтяжливими заходами.

- принцип пропорційності: заходи повинні бути пропорційні до серйозності можливої загрози, яку необхідно запобігти.

- принцип ефективності: захід повинен забезпечувати виконання повноважень поліції

Поліція повинна дотримуватись цих принципів у своїй превентивній діяльності, включаючи здійснення обшуків, затримань та інших заходів. При цьому, права людини, зокрема право на життя, свободу та особисту гідність, повинні бути захищені та забезпечені навіть у випадках, коли вони можуть бути обмежені для запобігання можливих загроз.

Для забезпечення прав людини в превентивній діяльності поліції необхідно використовувати такі засоби, як:

- навчання поліцейських - забезпечення належного навчання поліцейських з питань захисту прав людини та їхньої ролі у забезпеченні правопорядку.

- розробка відповідних політик - розроблення політик та процедур, які забезпечують дотримання прав людини під час превентивних дій.

- моніторинг та контроль - здійснення моніторингу та контролю за діями поліції, щоб запобігти можливим порушенням прав людини.

- залучення громадськості - залучення громадськості до контролю за діями поліції, наприклад, шляхом створення незалежних органів контролю за діями поліції та проведення діалогу з громадськістю.

- розробка спеціальних програм - розробка спеціальних програм забезпечення прав людини в рамках превентивної діяльності поліції, наприклад, програм з підвищення свідомості громадян про їхні права та обов'язки.

- запобігання дискримінації - здійснення заходів щодо запобігання будь-якій формі дискримінації та захисту осіб, що потрапляють під ризик дискримінації.

- дотримання принципів прозорості та відкритості - забезпечення прозорості та відкритості в діяльності поліції, включаючи публічні звіти про результати їхньої роботи.

Забезпечення прав людини в превентивній діяльності поліції є дуже важливим аспектом, який гарантує дотримання прав та свобод кожної особи. Для забезпечення прав людини в превентивній діяльності поліції необхідно використовувати різні засоби, такі як навчання поліцейських, розробка відповідних політик та процедур, моніторинг та контроль, залучення громадськості, розробка спеціальних програм, запобігання дискримінації та дотримання принципів прозорості та відкритості.

Забезпечення прав людини в превентивній діяльності поліції сприятиме зміцненню довіри до поліції та створенню правової держави, де дотримання прав і свобод кожної особи є головним пріоритетом. Тому важливо, щоб права людини були

дотримані в будь-який час і в будь-яких обставинах, і поліція повинна бути готовою забезпечити їх захист та захист громадської безпеки одночасно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 30 : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 02.04.2023).
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 02.04.2023).

Шикір Дмитро здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

У сучасному світі права людини визнаються як одне з найбільш важливих питань, що стосуються правосуддя та демократії. У країнах з розвинутою демократією правоохоронні органи грають важливу роль у забезпеченні дотримання прав людини та запобіганні порушенням прав. Однак, у деяких країнах виникають проблеми, пов'язані з дотриманням прав людини під час превентивної діяльності поліції. Ця проблема стає особливо актуальною у зв'язку з тим, що від превентивної діяльності поліції залежить забезпечення безпеки громадян та національної безпеки країни в цілому.

Мета дослідження полягає у вивченні актуальних проблем забезпечення дотримання прав людини під час превентивної діяльності поліції, а також у пошуку шляхів їх вирішення.

Згідно з Загальною декларацією прав людини, кожна людина має право на життя, свободу та безпеку особи, свободу від насильства, тортур та нелюдського чи принизливого поведження чи покарання [1]. В той же час, поліція має право виконувати свої функції у забезпеченні правопорядку та безпеки громадян.

Превентивна діяльність поліції – це система заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням та забезпечення безпеки громадян. У процесі своєї діяльності поліція використовує різні методи та засоби для досягнення поставлених цілей. Однак, використання деяких методів та засобів може призвести до порушення прав людини [2, с. 167].

Таким чином, забезпечення дотримання прав людини у превентивній діяльності поліції є важливим завданням для забезпечення правосуддя та демократії в країні.

Однією з основних проблем забезпечення прав людини в превентивній діяльності поліції є використання неадекватних методів та засобів. Наприклад, часто використовуються такі методи, як безпідставні затримання, необґрунтовані обшуки та перевірки, психологічний тиск на особу. У більшості випадків такі дії поліції є порушенням прав людини на свободу та безпеку особи, свободу від насильства та тортур.

Ще однією проблемою є недостатній контроль за діями поліції в процесі превентивної діяльності. У багатьох країнах не існує ефективних механізмів контролю за діями поліції в процесі превентивної діяльності. Це може призвести до того, що поліція буде використовувати неадекватні методи та засоби без належного контролю та відповідальності за свої дії.

Також, проблемою є недостатнє навчання поліцейських з питань дотримання прав людини в процесі превентивної діяльності. Багато поліцейських не мають достатньої підготовки з питань прав людини та їх захисту, що може призвести до порушення прав людини в процесі їх діяльності [2, с. 78].

Одним з шляхів вирішення проблеми є розробка та впровадження ефективних механізмів контролю за діями поліції в процесі превентивної діяльності. Наприклад, можна створити незалежну комісію, яка буде відповідальна за контроль за діями поліції в процесі превентивної діяльності, а також за розслідування порушень прав людини з боку поліції. Така комісія повинна мати достатньо повноважень та ресурсів для здійснення своїх функцій.

Ще одним шляхом вирішення проблеми є підвищення рівня навчання поліцейських з питань прав людини та їх захисту в процесі превентивної діяльності. Поліція повинна мати достатню кількість кваліфікованих тренерів, які зможуть надати поліцейським необхідні знання та навички з цієї теми. Крім того, необхідно забезпечити постійне навчання та перепідготовку поліцейських з питань прав людини в процесі превентивної діяльності.

Також, важливим шляхом вирішення проблеми є забезпечення правосуддя за порушення прав людини з боку поліції. Необхідно забезпечити ефективну систему судового контролю та відповідальності за порушення прав людини з боку поліції. Для цього необхідно створити спеціалізовані суди та прокуратуру, які будуть відповідальні за розгляд справ про порушення прав людини з боку поліції.

Крім того, важливим шляхом вирішення проблеми є залучення до процесу контролю за діями поліції громадських організацій та правозахисних організацій. Громадські та правозахисні організації можуть бути важливими партнерами поліції в процесі превентивної діяльності, які можуть забезпечити контроль за діями поліції з боку громади та надати допомогу у виявленні та розслідуванні порушень прав людини [2, с. 156].

Отже, проблема забезпечення дотримання прав людини в процесі превентивної діяльності поліції є актуальною та вимагає ефективних рішень. Необхідно забезпечити розробку та впровадження ефективних механізмів контролю за діями поліції, підвищення рівня навчання поліцейських з питань прав людини та їх захисту в процесі превентивної діяльності, забезпечення правосуддя за порушення прав людини з боку поліції та залучення до процесу контролю громадських та правозахисних організацій. Ці заходи можуть допомогти вирішити проблему та забезпечити дотримання прав людини в процесі превентивної діяльності поліції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальна декларація прав людини : Декларація; ООН від 10.12.1948 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_015.

2. Комзюк М. А. Обмеження особистої свободи громадян за адміністративним правом. Актуальні проблеми адміністративно-правового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (м. Харків, 15 квіт. 2015 р.). МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2015. С. 106-112.

Горбачук Василь *завідувач відділу Інституту кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України, доктор фізико-математичних наук, старший науковий співробітник*

Сулейманов Сеїт-Бекір *молодший науковий співробітник Інституту кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України*

Батіг Людмила *аспірант Інституту кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України*

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРЕВЕНТИВНИХ ЗАХОДАХ ЗАХИСТУ СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ

Загальний регламент захисту даних (General Data Protection Regulation, GDPR) у законодавстві ЄС та Європейській економічній зоні (започаткованій у 1992 р.) від 2016 р. зосереджує головного інформаційного директора (chief information officer, CIO; IT-директор) компанії на тому, як регулювання його ролі може впливати на фінансову й репутаційну шкоду для діяльності компанії. IT-директор може

скористатися GDPR, щоб мати бюджет і повноваження в організації для проведення значних змін в її способи управління інформацією.

З березня 2020 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Деякі питання діяльності підрозділів з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації центральних та місцевих органів виконавчої влади та заступників керівників центральних органів виконавчої влади, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації», за яким у міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади вводиться посада заступника керівника відповідного органу з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації (Chief Digital Transformation Officer, CDTO), а також пропонується розглянути можливість утворення та забезпечення функціонування структурних підрозділів (спеціалістів) з цих питань та призначення в установленому законодавством порядку заступників керівників відповідних органів з цих питань.

Для кандидатів на посаду ІТ-директора лідерські спроможності, ділова хватка, стратегічне бачення є не менш важливими, ніж технічні знання, навички та кваліфікації (науковий ступінь магістра ділового адміністрування чи магістра з менеджменту). Зазвичай такими кандидатами є співробітники ділової частини організації, які мають навички управління проектами. Незважаючи на стратегічний характер ролі ІТ-директора, за опитуванням провайдера інфраструктури та послуг інформаційно-комунікаційних технологій Logicalis (започаткований у 1988 р. у Великобританії і куплений у 1997 р. транснаціональною групою Datatec (заснована у 1986 р. у Південній Африці; DTC у лістингу біржі JSE (Johannesburg Stock Exchange), заснованої у 1887 р.), проведеним у 2017 р. серед майже тисячі ІТ-директорів у 23 країнах світу, понад 60% ІТ-директорів витрачають не менше 60% свого часу на повсякденну ІТ-діяльність.

Для ІТ-директорів та інших ІТ-керівників вищої ланки створено повну енциклопедію CIO Wiki ІТ-менеджменту, яка містить визначення термінів управління технологічним бізнесом. На 2023 р. CIO Wiki містила понад 5 тис. тем, для яких надаються докладні статті. Вона корисна всім ІТ-менеджерам, їх партнерам, контрагентам і суміжникам, які формують процеси створення доданої вартості. CIO Wiki зосереджується на визначеннях об'єктів і пов'язаних з ними процесів ІТ-менеджменту. Особливість CIO Wiki – її постійне оновлення й уточнення, що наразі дозволяється здійснювати лише авторизованим CIO Index особам і планується дозволяти кожному учаснику ІТ-спільноти, який бажає співпрацювати з CIO Wiki.

CIO, головний цифровий інформаційний директор (chief digital information officer, CDIO), директор з інформаційних технологій (information technology (IT) director; ІТ-директор) – це назва посади, що зазвичай дається найвищому керівнику підприємства, який працює з ІТ та комп'ютерними системами з метою підтримки досягнення цілей підприємства. Зазвичай ІТ-директор підпорядковується головному виконавчому директору (chief executive officer, CEO).

але може також підпорядковуватися головному операційному директору (chief operating officer) чи головному фінансовому директору (chief financial officer, CFO). У військових організаціях СІО підпорядковується командирі (commanding officer).

Роль СІО вперше визначили Вільям Синнотт (народився у м.Фолл-Рівер штату Массачусетс у 1929 р., здобув наукові ступені бакалавра Бостонського університету (заснованого у 1839 р.), магістра Вищої школи банківської справи Стонієра (яку в 1935 р. заснував і очолив Гарольд Стонієр (1890–1957)) при Ратгерському університеті (заснованому у 1766 р.), магістра ділового адміністрування Гарвардської школи бізнесу (заснованої у 1908 р.), очолював Інформаційні системи управління (Management Information Systems) Банку Бостона (започаткованого у 1784 р.) і був віце-президентом цього банку, помер у 2010 р.) і Вільям Грубер (народився у 1935 р., здобув наукові ступені бакалавра Пенсільванського університету (заснованого у 1751 р.) у 1956 р. і доктора філософії з економіки Массачусетського технологічного інституту (заснованого у 1861 р.) у 1965 р.), був СІО Фонду управління ризиками Гарвардських медичних закладів). Іноді СІО входить до складу ради директорів (board of directors).

ІТ-директори та CDIO відіграють важливу роль на підприємствах, що використовують технології та дані для забезпечення критичного інтерфейсу між потребами підприємств, потребами користувачів та застосовуваними інформаційно-комунікаційними технологіями (information and communication technology, ICT). ІТ-директори потребують як знань в ІТ, так і знань ділового середовища, щоб успішно керувати ІТ-ресурсами, управляти та передбачати ICT, включаючи розроблення політики і практики, планування, бюджетування, забезпечення ресурсами (resourcing), навчання. Крім того, ІТ-директори відіграють все важливішу роль, допомагаючи контролювати витрати та збільшувати прибуток через використання ICT, обмежувати потенційну організаційну шкоду шляхом встановлення відповідних ІТ-засобів контролю (IT controls) і планування ІТ-відновлення після можливих кататстроф.

Досягнення зазначених цілей вимагає поєднання особистих навичок, включаючи навички спілкування та лідерства на робочому місці.

19 грудня 2013 г. компанія роздрібної торгівлі Target (заснована у 1902 р.; TGT у лістингу біржі NYSE) підтвердила, що кібершахраї (cyber crooks), мабуть, заволоділи приблизно 40 млн. рахунків кредитних і дебетових карток протягом 19 днів від 27 листопада (напередодні Дня подяки) до 15 грудня 2013 р. (час різдвяних розпродажів). Про злом вперше повідомив журналіст із питань безпеки 18 грудня 2013 р., посилаючись на неназвані джерела в двох великих емітентах кредитних карток, які поінформували, що злом може поширюватися на всі локації Target по всій території США, причому одне з джерел стверджує про наявність жертв зазначеного кібершахрайства на всій території США. Не було ознак впливу цього злому на платіжні реквізити для онлайн-продажів у Target. Крадіжка (theft) стосувалася даних, що зберігаються на магнітній смузі карток, які використовуються в магазинах. Ці дані

відстеження (track data) можна використовувати для створення контрафактних (counterfeit) карток шляхом кодування даних на будь-якій картці з магнітною смугою.

Target заявила, що її клієнти, які використовували такі платіжні картки в цей період, могли ставати об'єктами кібершахрайства. Target повідомила на своєму сайті, що залучила провідну сторонню (third-party) криміналістичну фірму (forensics firm) до розслідування злому (breach). Секретна служба США (яку у 1865 р. заснував Алан Пінкертон (1819–1884)) підтвердила новинним виданням свою участь у розслідуванні злому. За повідомленням Target, встановлено, що зламани дані (breached data) включають імена клієнтів, номери кредитних або дебетових карток, терміни дії карток, CVVs (card verification values; трицифрові значення верифікації карток). Якщо злодії (thieves) можуть викрадати PIN-дані (Personal Identification Number) для дебетових трансакцій, то також можуть відтворювати викрадені дебетові картки і знімати готівку з рахунків своїх жертв через банкомати (automated teller machines, ATMs).

Коли злочинці шифрують дані диска, щоб приховувати докази своїх злочинів, то правоохоронні розслідування у ході комп'ютерно-технічної експертизи використовують будь-які засоби для відновлення паролів шифрування. За словами колишнього заступника начальника підрозділу з комп'ютерних злочинів Міністерства юстиції США, подібним чином діяв уряд Туреччини, щоб дізнатися про криптографічні ключі одного з основних фігурантів у розслідуванні крадіжки (організованою міжнародною хакерською групою) даних кредитних карток клієнтів мережі універмагів (department stores) TJ Maxx (заснована у 1976 р., дочірнє підприємство транснаціональної компанії TJX Companies (заснована у 1987 р.; TJX у лістингу біржі NYSE), включала 1271 локацій США у 2023 р.). Крадіжка відбувалася з 2005 р. через незахищеність корпоративного бездротового зв'язку TJ Maxx, а викрадена інформація про кредитні картки продавалася онлайн. Спочатку зловмисники дістали доступ до комунікацій кількох магазинів мережі недорогих (off-price) універмагів Marshalls (заснував Альфред Маршалл (1919–2013) у 1956 р.; дочірнє підприємство транснаціональної компанії TJX Companies; включала 1230 локацій у США та Канаді у 2023 р.) у штаті Флорида. У 2007 р. з'явилися повідомлення, що злом даних відбувався через слабке шифрування за найстарішим стандартом захисту бездротового трафіку WEP (Wired Equivalent Privacy), основаним на алгоритмі RC4 потокового шифрування, який у 1987 р. запропонував Рон Рівест (народився у м.Скенектаді штату Нью-Йорк у 1947 р., здобув наукові ступені бакалавра з математики Єльського університету (який заснував губернатор Мадрасу (1684–1692) Еліаху Єль (1649–1721) у 1701 р.) у 1969 р. та доктора філософії з комп'ютерних наук Стенфордського університету (заснував губернатор Каліфорнії (1862–1863) Ліленд Стенфорд (1824–1893) у 1891 р.)). Діставши такий доступ, хакери встановили сніффер (sniffer) пакетів на мережі зв'язку TJX, який може добувати деталі трансакцій в реальному часі, включаючи дані, що зберігаються на платіжних картках. Інформацію про такі картки можна діставати іншими способами, наприклад, за

допомогою скіммерів (skimmers), вбудованих у касові апарати, банкомати чи інші потенційно зв'язані з картками пристрої.

У 2013 р. Target радив клієнтам стежити за підозрілими транзакціями на кредитних або дебетових рахунках, регулярно переглядаючи виписки з рахунків (account statements), телефонуючи на заданий номер, проводячи моніторинг безкоштовних кредитних звітів на веб-сайті AnnualCreditReport.com, яким спільно керують основні агентства США кредитної звітності Equifax (засноване у 1899 р.; EFX у лістингу біржі NYSE), Experian (започатковане у 1968 р.; EXPN у лістингу біржі LSE), TransUnion (започатковане у 1968 р.; TRU у лістингу біржі NYSE) з метою дотримання їхніх зобов'язань відповідно до Закону США про справедливі та точні кредитні транзакції (Fair and Accurate Credit Transactions Act, FACTA) від 2003 р. FACTA забезпечує механізм для споживачів США отримувати до трьох безкоштовних кредитних звітів на рік. Той, хто виявляє підозрілу чи незвичайну активність на своїх рахунках або хто підозрює шахрайство, має негайно повідомити про це своїм фінансовим установам. Про випадки крадіжки особистих даних (identity theft) також можна повідомити правоохоронні органи та/або Федеральну торгову комісію (Federal Trade Commission, FTC) через заданий веб-сайт або телефонний номер.

У 2014 р. ІТ-директор Target була змушена піти у відставку після 30-річної кар'єри в Target. ІТ-директори мають бути обізнаними в своїй галузі та бути здатними адаптуватися до динамічного середовища для того, щоб знижувати вірогідність помилки та ймовірні втрати.

Якщо у 2013–2014 рр. розслідування злому в Target зайняло кілька місяців, то розслідування у 1986–1994 рр. витоку інформації з ЦРУ зайняло 8 років.

Наприкінці 1986 р. ЦРУ для розслідування джерела витоку інформації від ЦРУ до КДБ СРСР зібрало команду (Пол Редмонд – керівник, Жанна Вертефей, Діана Вортен, Сандра Граймс, Ден Пейн), яка досліджувала різні ймовірні причини, включаючи можливості підслуховування (bugging), перехоплення комунікацій (interception of communications), наявності крота на місці (mole in place). У листопаді 1989 р. один із співробітників повідомив, що Олдріч Еймс (народився у м.Рівер-Фоллс штату Вісконсін у 1941 р., працював у ЦРУ з 1957 р. (його батько працював у директораті операцій ЦРУ в штаті Вірджинія з 1952 р.), здобув науковий ступінь бакалавра з історії університету Джорджа Вашингтона (заснованого у 1821 р.), у жовтні 1982 р. вступив у зв'язок з інформатором ЦРУ, прес-аташе з питань культури при посольстві Колумбії в Мехіко (куди був призначений у 1981 р.) Марією дель Росаріо Касас Дюпуї (з якою одружився у 1985 р.), з вересня 1983 р. працював у м.Вашингтон в підрозділі ЦРУ, відповідальному за контррозвідку, у жовтні 1983 р. офіційно розлучився з Ненсі Сегебарт (співробітницею ЦРУ, з якою познайомився під час Програми кар'єрного стажування ЦРУ й одружився у 1969 р.), що потребувало від Еймса сплати аліментів протягом кількох років і сплати спільних боргів) вів спосіб життя, який вимагав більше доходів порівняно з офіційними доходами Еймса, а сім'я

Росаріо була не такою заможною, як стверджував Еймс. Діана Вортен, яка була знайома з Росаріо до її заміжжя, обговорювала з Росаріо встановлення штор (які Діана вважала дорогими) у помешканні Еймса і запитувала, де встановлювати штори найперше. Росаріо відповіла, що штори будуть встановлені у всьому помешканні у ході загального ремонту помешкання, незважаючи на ціни. Діана також знала, що батьки Росаріо були незаможними, але контакт ЦРУ у м.Богота (столиця Колумбії) помітив, що батьки Росаріо стали заможними. Це дещо зрушило розслідування, але ЦРУ діяло повільно. Коли слідчий, призначений стежити за фінансами Еймса, почав двомісячний курс навчання, йому не призначили заміну. Слідчих також відвернула неправдива історія від офіцера ЦРУ за кордоном (операція прикриття), який стверджував, що джерелом витоку був співробітник ЦРУ, народжений в СРСР. На 1990 р. ЦРУ було впевнене у наявності крота, але не могло його знайти. Зосереджуючись на захисті своїх поточних активів, ЦРУ фактично припинило вербувати нових агентів. У 1986 р. і 1991 р. Еймс пройшов дві перевірки на поліграфі, користуючись консультуванням КДБ і небажанням екзаменаторів ЦРУ ставити (незручні) питання, що індукують належну фізіологічну реакцію, помітну на поліграфі. У 1993 р., через 7 років після створення згаданої команди ЦРУ, у ЦРУ збагнули, що при річній зарплаті 60 тис. дол. Еймсу вдалося купити будинок у м.Арлінгтон штату Вірджинія за 540 тис. дол. готівкою і розкішне авто Jaguar за 50 тис. дол., витратити на реконструкцію та ремонт будинку 99 тис. дол., а також щомісяця платити 6 тис. дол. за телефонні розмови (переважно розмови Росаріо з її сім'єю в Колумбії) та інші порівняно дорогі товари і послуги. На початку 1994 р. Еймс та його дружина мали відвідати конференцію у м.Москва (РФ), але 21 лютого 1994 р. були заарештовані ФБР.

Превентивні заходи захисту суспільства і держави стають особливо актуальними для України та її союзників, які мають сучасні технології [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горбачук В.М., Сулейманов С.-Б., Батіг Л.О. Від Ялти до Кримської платформи. *Крим – це Україна: стратегія деокупації та реінтеграції*. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, Юридика, 2023. С. 37–42.

*Гусак Андрій доцент кафедри
Волинського національного
університету імені Лесі Українки,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ОБЛІКІВ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Використання інформації, що міститься в судових протоколах, під час розслідування кримінальних справ є необхідною та невід'ємною частиною діяльності поліцейського, в тому числі і превентивної.

Превентивна діяльність здійснюється поліцією в процесі профілактики та в процесі запобігання вчинення правопорушень, здійснення профілактичних заходів, виконання вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо дітей, забезпечення безпеки дорожнього руху, захисту прав людини та свободи, інтересів суспільства і держави, боротьби зі злочинністю, організації роботи дозвільної системи, попередження та припинення домашнього насильства тощо. На цьому перелік поліцейських профілактичних заходів не обмежується, він є невичерпний [279, с.106].

Ефективність розслідування кримінальних справ значною мірою залежить від наявності достовірної та достатньої інформації про об'єкти криміналістичного значення, яку можна отримати з різних джерел. Серед джерел цієї інформації важливе місце належить, насамперед, криміналістичним облікам – сукупності інформаційно-пошукових систем, створених для правоохоронних органів з метою надання певної інформації про об'єкти для розслідування злочинів. [2, с.326]

Розвиток інформаційних технологій та їх впровадження в правоохоронну діяльність свідчить про актуальність теми дослідження інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України».

Водночас реформи щодо Національної поліції України (НП), а також законодавчі новації призвели до серйозних змін у сфері кримінальної реєстрації, що вимагають наукового дослідження.

У сучасних умовах існує потреба в точній, єдиній та ефективній системі реєстрації - системі, яка може вирішити проблему ідентифікації та забезпечити належну боротьбу зі злочинністю.

Ми говоримо про загальну обов'язкову дактилоскопію, яка, очевидно, має як слідчі, так і профілактичні наслідки. У певному сенсі слід сказати, що криміналістичний облік наразі виходить за межі традиційного та застарілого розуміння кримінальної реєстрації, а тому не веде до тотального державного контролю. Саме останнє вплинуло на громадську думку, недооцінюючи значення дактилоскопічної реєстрації, ставлячись не лише з підозрою до її використання. Крім того, вирішення потребують деякі організаційні, фінансові, інформаційні, технічні,

кадрові та інші завдання щодо забезпечення створення та функціонування таких систем. [279, с.74]

З моменту появи перших інформаційно-пошукових систем (а це XVIII-XIX ст.) і до сьогодні багато вчених і криміналістів-практиків працювали і працюють над питаннями стану, тенденцій, перспектив і вирішення проблем криміналістичної реєстрації. Наприклад, це такі вчені, як Г. Грос, В. Басай, Р. Белкін, В. Бірюков, О. Кириченко, Є. Лук'янчиков, В. Пашко, Д. Расейкін, П. Семенівський, Н. Терзієв, І. Якімов та інші.

Питання, пов'язані з інформаційними системами та технологіями в правоохоронній діяльності, розглядали у своїх працях вчені: М. Зацеркляний, О. Денісова, В. Струков та інші [3; 4].

Підрозділи Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України (ДІАП) здійснюють управління функціонуванням криміналістичного обліку оперативно-розшукового та довідково-інформаційного призначення. Вони представлені територіальними управліннями інформаційно-аналітичної підтримки Головного управління Національної поліції ГУНП (УІАП), секторами інформаційно-аналітичної підтримки (СІАП) та окремими працівниками відділу інформаційного забезпечення ГУНП в областях. [279]

Вказані криміналістичні обліки представляють собою автоматизовані бази даних, а їх масив формують записи конкретного об'єкта обліку в базі даних конкретної автоматизованої інформаційної системи (АІС), а інформація щодо об'єкта обліку – внесена в певну електронну картку.

На сьогодні Інформаційний портал Національної поліції України (ІНП) включає в себе наступні підсистеми: «Особа», «Розшук», «Пізнання», «Номерні речі», «Адміністративна практика», «Гарпун», «Доставлені», «Єдиний облік», «Кримінальна зброя», «Зареєстрована зброя», «ДТП», «Транспортні засоби, що розшукуються», «Культурні цінності», «Документ», «Домашній арешт», «Корупція», «Атріум» та «Дактилоскопичний облік».

Під час розслідування кримінального провадження користувачі ІНП можуть отримати інформацію про події, злочини, людей, речі, цінні документи та інше майно та зв'язки між ними. [1]

Розглянемо декілька з підсистем Інформаційного порталу Національної поліції України.

Підсистема Інформаційного порталу (ІП) «Особа» містить відомості про осіб, причетних до вчинення злочинів та профілактичну роботу, яку здійснюють працівники органів НП за такими категоріями: *«підсудні»*, *«раніше судимі»*, *«засуджений до БПВ»* (відомості щодо осіб, яким призначено вид покарання, що не передбачає позбавлення волі); *«адміністративний нагляд»*, *«формальний нагляд»* (відомості щодо раніше судимих осіб, яким призначено покарання без позбавлення волі, та осіб, щодо яких закінчився термін адміністративного нагляду (у випадку погашення (зняття) судимості відомості про особу знімаються з категорій

«формальний нагляд» або «адміністративний нагляд» одночасно з категорією «раніше судимий»), «психічнохворі», «повії», «причетний до НОН» (відомості щодо осіб, які вчиняють правопорушення, що пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів або психотропних речовин); «дитина-правопорушник», «сімейний насильник». [5]

Ця підсистема має інформаційне призначення та забезпечує перевірку наявності інформації про осіб, визначення їх місцезнаходження. Така інформація допомагає правоохоронцям правильно кваліфікувати подію, отримати орієнтовну інформацію щодо громадянина, умови знаходження інформації про нього в тій чи іншій категорії підсистеми.

Іншими словами, застосування III «Особа» завершується наданням користувачеві довідкової інформації щодо особи, яку перевіряють.

III «Розшук» містить інформацію про осіб, які ухиляються від розшуку, суду, відбувають покарання та зникли безвісти. Ця підсистема сприяє розшуку підозрюваних (обвинувачених), зниклих безвісти та інших категорій розшукуваних осіб, які ухиляються від покарання. За призначенням вона є оперативно-розшуковою.

III «Пізнання» включає інформацію про людей, включаючи біометричні дані, які зниклих безвісти; трупи, які неможливо ідентифікувати, а також людей, які не можуть надати будь-яку інформацію про себе через хворобу або через малолітство. У ній зосереджено інформацію про осіб за категоріями «невідомий хворий», «невідомо дитина», «невпізнаний труп». [8, с.12]

Інформаційні підсистеми «Розшук» та «Пізнання» сприяють встановленню та ідентифікації певних категорій осіб. Підсистеми між собою тісно взаємопов'язані. Їх взаємозв'язок зумовлено особливостями облікових об'єктів. [5]

III «Кримінальна зброя» вміщує відомості про зброю, яка викрадена, втрачена, знайдена, здана органам Національної поліції, вилучена поліцейськими з числа тієї, що незаконно зберігається, незалежно від її технічного стану; з індивідуальними заводськими номерами або номерами деталей: нарізна; комбінована; гладкоствольна; газова; пневматична; стартова; сигнальна; під патрон Флобера; холодна; пристрої для відстрілу патронів, споряджена гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії; як бойова, так і вихолощена зброя. [8, с.12]

III «Зареєстрована зброя» це підсистема обліку, що містить відомості про бойову та холодильну зброю, яка має індивідуальні заводські номери, використовується громадянами, підприємствами, установами, організаціями, господарськими об'єднаннями, що мають право на її придбання, зберігання та носіння на законних підставах. Реєстрації підлягають відомості про нарізну, комбіновану, гладкоствольну, газову зброю, вогнепальні пристрої вітчизняного та іноземного виробництва, оснащені гумовими кулями несмертельного дії або металевими снарядами аналогічних характеристик. [8, с.13]

III «Транспортні засоби, що розшукуються» розміщує відомості щодо транспортних засобів (автомобілів, мотоциклів та мопедів, які розшукуються у зв'язку з їх незаконним заволодінням або безвісним зникненням особи разом із цим

транспортним засобом, а також виявлених безхазяйних транспортних засобів); у тому числі відомості про викрадені та утрачені державні номерні знаки транспортних засобів. [5]

ІІ «Єдиний облік» - це автоматична статистика заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інших події, зареєстровані Національною поліцією України, у тому числі її структурними підрозділами (управліннями, відділами). [8, с.11]

ІІІ «Дактилоскопічний облік» являє собою автоматичний облік дактилоскопічної інформації, який накопичує серію електронних відбитків пальців, які пов'язані з особами, затриманими за підозрою у вчиненні злочинів (адміністративне затримання, затримання за санкцією правоохоронних органів, затримання осіб органами досудового розслідування, адміністративний арешт, домашній арешт), а також відбутки невпізнаних трупів та особи, які через хворобу чи неповноліття не можуть повідомити про себе жодних відомостей. Тобто масив складається з дактилоскопічних карток осіб, зареєстрованих у різних підсистемах ІІІІІ. [8, с.13]

За наявності дактилоскопічної карти особу можна буде перевірити за ІІ «Атриум» та ІІІ «Дактилоскопічний облік». Перевірка дактилоскопічного запису інформаційного блоку проводиться за наявності оригіналу дактилоскопічної картки з чіткими відбитками пальців. Підсистеми дозволяють отримувати різного роду інформацію під час розслідувань, злочинів (наприклад, визначити особу злочинця, який відмовляється надати інформацію про себе або надає неправдиві дані).

Доступ до інформаційних ресурсів Інформаційного порталу Національної поліції України обмежений. Лише авторизовані користувачі мають прямий доступ до інформаційних підсистем ІІІІІ, але лише в межах своїх функціональних обов'язків та рівня доступу, наданого їм.

Під час аналізу криміналістичних обліків ДІАН стало очевидно, що їх автоматизація вирішує багато проблем, з якими давно стикається обліково-реєстраційна діяльність. Автоматизація позитивно впливає на процес введення, обробки інформації та формулювання відповідей на запити. У деяких системах ці процеси мають автоматизований, навіть автоматичний характер: інформація вводиться скануючими пристроями, автоматично обробляється і, за потреби може коригуватися оператором, тощо. Функціональні можливості автоматизованої інформаційно-пошукової системи забезпечують оперативний пошук і порівняння інформації по конкретному об'єкту чи групі об'єктів із заданими параметрами.

Впровадження в облікову діяльність високорозвинутих інформаційних технологій якісно вплинуло на розвиток усієї криміналістичної реєстрації, що проявилось в об'єднанні в єдиний інформаційний простір автоматизованих інформаційно-пошукових систем – наприклад, Єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, структурною складовою якого є «Інформаційно-телекомунікаційна система «Інформаційний портал Національної

поліції України».

Спеціальне програмне забезпечення може аналізувати інформацію всієї сукупності баз даних, що міститься в інтегрованій базі даних, встановлювати зв'язки між різними обліковими записами, які відображають інформацію про один об'єкт, але за різними параметрами. Це виводить можливості криміналістичних обліків на абсолютно новий рівень.

Стосовно інформаційно-пошукових систем Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення Нацполіції України можна сказати, що за останні роки вони зазнали серйозних позитивних змін у структурі, організації, управлінні та, зв'язаному з ними законодавстві, з акцентом на ефективне використання облікової інформації в процесі кримінального розслідування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандурка О. М., Безпалова О. І., Джафарова О. В., Князев С. М. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навч. посіб. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 106 с.

2. Бірюков В. В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів: монографія. Луган. держ. ун-т внутр., справ ім. Е. О. Дідоренка, 2009. 664 с.

3. Денісова О. О. Інформаційні системи і технології в юридичній діяльності. Київ: КНЕУ, 2003. 315 с.

4. Зацеркляний М.М. Інформаційні системи і технології в діяльності правоохоронних органів: навч. посіб. Харків: Тимченко, 2010. 382 с.

5. Методичні рекомендації щодо алгоритму дій користувачів з організації формування Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України від 16.01.2014 № 737/Зр. ДДУВС - Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/2020/eib/re/003.doc>.

6. Полонська Ю. В. Теоретико-правові аспекти вдосконалення дактилоскопічної реєстрації. Кримінальний вісник. 2014. № 1 (21). С. 70-74.

7. Про затвердження Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України» : наказ МВС України від 03.08.2017 № 676. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17#Text>.

8. Часткове технічне завдання Інформаційно-телекомунікаційна система «Інформаційний портал Національної поліції України» від 02.10.2017 р. Київ, 2017. 27 с.

Колодяжний Максим *завідувач відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник*

ОПТИМАЛЬНА МОДЕЛЬ УБЕЗПЕЧЕННЯ ДОРОЖНЬОГО РУХУ: ПОЗИЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Державна політика України у сфері безпеки дорожнього руху (далі – БДР) та експлуатації транспорту загалом тяжіє до розширення застосування репресії. Це виражається, окрім іншого, у такому:

– непоодинокі виступи парламентарів, керівництва Національної поліції щодо ініціювання посилення юридичної відповідальності за різні правопорушення у вказаній царині;

– визначення у Стратегії підвищення рівня БДР в Україні на період до 2024 р. невірних пріоритетів, оскільки пропонується вдосконалювати національне законодавство у цій сфері згідно із практикою ЄС шляхом передусім «...посилення відповідальності громадян та посадових осіб за вчинення правопорушень у сфері забезпечення БДР» [1];

– наявність ознак закономірності у непоодиноких законах, якими криміналізувались окремі діяння водіїв, а також збільшувались адміністративні стягнення за низку поширених правопорушень на транспорті (істотні зміни чинного законодавства відбулись у лютому 2021 р.);

– наміри посилити адміністративну відповідальність за: перевищення швидкісного режиму руху більше, ніж на 80 км/год (проект Закону № 6463); управління транспортним засобом у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння з правом його конфіскації у відповідних випадках на користь ЗСУ (проект Закону № 9076); порушення підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації водіїв (проект Закону № 7354); уведення системи нарахування штрафних балів за порушення правил дорожнього руху (далі – ПДР), які зафіксовані не в автоматичному режимі (проект Закону № 6502); образу поліцейських під час виконання ними службових обов'язків та зупинки автомобіля на дорозі (проект Закону № 5050-1) та ін.;

– усні вказівки керівництва територіальних управлінь патрульної поліції підлеглим щодо кількості винесених постанов про притягнення водіїв до адміністративної відповідальності за порушення ПДР;

– спроби запровадження в Україні жорсткої моделі правозастосування у сфері БДР за прикладом США з акцентуванням уваги патрульних поліцейських на застосуванні переважно примусових (каральних), а не профілактичних (некаральних)

заходів у своїй службовій діяльності;

– намагання включити до системи оцінки ефективності роботи органів та підрозділів патрульної поліції кількісного показника у виді кількості винесених постанов у справах про адміністративне правопорушення учасників дорожнього руху та обсягу сплачених ними штрафів. Це при тому, що згідно із Законом України «Про Національну поліцію» таким критерієм (індикатором) є рівень довіри громадян до поліції, а ніщо інше тощо.

Нерідко аргументація щодо необхідності підвищення рівня БДР включає тези про набагато нижчі в Україні штрафи за автотранспортні правопорушення порівняно із країнами ЄС і що це, відповідно, є головною причиною високої смертності й дорожньо-транспортного травматизму у нашій державі. З метою підтвердження/спростування зазначеної наукової гіпотези було здійснено ґрунтовне кримінологічне дослідження. Воно, у тому числі, стосувалось визначення кореляційних зв'язків між високими штрафами за порушення ПДР у країнах-членах ЄС та рівнем БДР у них. Зокрема, більш-менш чіткі взаємозалежності між указаними параметрами було встановлено у таких державах, як, наприклад, Норвегія, Італія та Іспанія. Тоді як в Ірландії, Австрії, Франції та деяких інших європейських країнах вплив відносно високих штрафів за найбільш поширені автотранспортні правопорушення (порушення швидкісного режиму руху, управління транспортним засобом у стані алкогольного та іншого сп'яніння, проїзд на заборонний сигнал світлофору, розмова по телефону під час управління транспортним засобом без системи hands free) на рівень БДР є менш суттєвим [2, с. 77-98].

Отриманий результат емпіричного пізнання анонсованої проблеми свідчить, як мінімум, про те, що на стан БДР у перелічених вище країнах ЄС впливає не лише суворість адміністративної відповідальності, а й інші обставини. Серед них особливе місце посідають чинники економічного стибу, зокрема у виді рівня ВВП на душу населення. Результати дослідження продемонстрували, що у найбільш заможних європейських державах (Люксембург, Норвегія, Ірландія, Швейцарія, Данія, Швеція та ін.) за рівнем ВВП на душу населення (42-82 тис. євро у 2020 р.) аналогічно є найменшим показник смертності від ДТП. Щодо країн, де мають місце найменші штрафи за швидкісну їзду, то в них, за окремими виключеннями, з одного боку, зафіксований невеликий ВВП на душу населення [3], а, з другого, – найбільший коефіцієнт летальності від дорожньо-транспортного травматизму. У всіх незаможних країнах-членах ЄС, окрім Мальти, Іспанії та Словенії, рівень смертності від ДТП більший за середньоєвропейський.

У вивченні подібних кореляційних зв'язків найбільш яскравим є приклад саме України, де станом на 2020 р. мали місце найменші, порівняно з країнами ЄС, штрафи за перевищення швидкості на 20 км/год (11 євро) і на 50 км/год (57 євро). Певне виключення у цьому зв'язку становить штраф за управління транспортним засобом у стані сп'яніння, розмір якого в Україні після внесення у 2021 р. змін до КУпАП є співставним з багатьма європейськими країнами. Крім цього, в Україні є також

найменшим серед досліджених країн ЄС показник ВВП на душу населення – усього 3,5 тис. євро на рік (2020 р.) [4]. Не дивно, що на теперішній час у нашій державі зафіксована вкрай несприятлива ситуація зі станом БДР та експлуатації транспорту. Тобто твердження про виключну ефективність каральних заходів для підвищення рівня БДР є, як мінімум, перебільшеним.

Хоча в Україні й прийняті Стратегія та Державна програма (втратила чинність наприкінці 2022 р.) щодо забезпечення дорожнього руху, однак ці нормативно-правові акти загалом не відповідають прогресивній практиці країн ЄС у цій сфері. Пояснюється це просто: у Стратегії України, розрахованій до 2024 р., указується на необхідність удосконалення національного законодавства у вказаній царині згідно із законодавством ЄС. При цьому наголошується на посиленні відповідальності за правопорушення на транспорті. Річ у тім, що європейська стратегія Vision Zero (Мета: Нуль), що покладена в основу досягнення нульової смертності учасників дорожнього руху в ЄС до 2050 р., не наголошує на репресії взагалі. Питання кримінально- й адміністративно-правової охорони суспільних відносин у сфері БДР в ЄС існують автономно і паралельно із багатьма напрямками діяльності, що охоплюються цією стратегією. Її зміст включає у своїй більшості кримінологічні заходи загальносоціальної спрямованості. Саме на них робиться наголос Європарламентом, Єврокомісією та іншими європейськими інституціями при вирішенні проблеми смертності на дорогах.

Поява останніми роками все більшої кількості ознак, які свідчать про репресивний вектор державної політики України у сфері БДР, у цілому не відповідає нормативним засадам забезпечення дорожнього руху у нашій державі. Зокрема, у ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» серед центральних повноважень поліції указані: здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень (п. 1 ч. 1) та виявлення причин та умов, що сприяють учиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вжиття у межах своєї компетенції заходів для їх усунення (п. 2 ч. 1). Відповідно до коментаря цього Закону указані у пп. 1 і 2 ст. 23 повноваження поліції мають не каральний, а саме профілактичний характер [5, с. 92-135]. Указані положення цілком стосуються і підрозділів патрульної поліції, які мають здійснювати свою службову діяльність згідно із наведеними законодавчими приписами.

Виходячи із викладеного, можна стверджувати про наявність наукової і прикладної проблеми щодо співвідношення репресивної та нерепресивної складових при розв'язанні проблеми низького рівня БДР в Україні загалом та основних напрямів діяльності органів та підрозділів патрульної поліції, зокрема. З метою додаткового обґрунтування авторської принципової позиції про неможливість ефективного запобігання автотранспортним правопорушенням, а так само істотного скорочення смертності і тяжкого травмування учасників дорожнього руху заходами, що базуються переважно на репресії і своєрідній рефлексії на правопорушувальність у сфері дорожнього руху, виникла необхідність у підкріпленні такої наукової позиції

«думкою» штучного інтелекту.

На теперішній час найбільш відомою, доступною і, у певному сенсі, резонансною з огляду на «інтелектуальний» потенціал інформаційною технологією вважається чат-бот ChatGPT зі штучним інтелектом, розроблений лабораторією OpenAI. Використовуючи найсучасніші алгоритми та потенціал машинного навчання цей чат здатний надати більш-менш аргументовану і навіть фахову відповідь на чимало питань, у тому числі що стосуються сфери БДР. У цьому зв'язку чат-боту ChatGPT було задане таке запитання: Яка модель підвищення безпеки дорожнього руху ефективніша: репресивна чи нерепресивна? Намагаючись зберегти усю доволі розкрити аргументацію, наводиться повна відповідь штучного інтелекту на це непросте запитання: «Ефективність репресивних і нерепресивних моделей для підвищення БДР залежить від різних факторів, таких як культурний, соціальний та економічний контекст конкретного регіону чи країни.

Репресивні моделі, як правило, спираються на суворе дотримання законів і постанов за допомогою покарань, штрафів та інших заходів покарання. Вони можуть включати камери контролю швидкості, посилення патрулювання поліції та автоматизовані системи продажу квитків. Ці заходи можуть бути ефективними для зменшення певних типів ДТП, наприклад, спричинених перевищенням швидкості або необережним водінням.

З іншого боку, нерепресивні моделі зосереджені на зміні поведінки водіїв за допомогою освітніх та просвітницьких кампаній, інформаційних кампаній для громадськості та покращення дорожньої інфраструктури. Вони мають на меті заохочувати безпечне та відповідальне водіння та полегшити водіям дотримання правил дорожнього руху.

Дослідження показали, що поєднання як репресивних, так і нерепресивних моделей може бути ефективним у покращенні БДР. Однак відносна ефективність кожного підходу залежить від конкретних обставин кожного випадку.

Загалом, нерепресивний підхід, який включає освіту, просвітницькі кампанії та покращення дорожньої інфраструктури, може бути більш ефективним у довгостроковій перспективі, оскільки він сприяє стійким змінам у поведінці водіїв і створює безпечніше дорожнє середовище. Однак у певних ситуаціях, наприклад, у зонах підвищеного ризику або під час спеціальних заходів, може знадобитися більш репресивний підхід, щоб забезпечити дотримання правил дорожнього руху та зменшити ризик аварій».

Грунтуючись на результатах авторського емпіричного та теоретичного дослідження аналізованої проблематики, спираючись на «думку» штучного інтелекту із цих питань, при цьому у жодному разі не вважаючи представлену інформаційну технологію остаточним аргументом у кримінологічному обґрунтуванні оптимальної моделі убезпечення дорожнього руху в Україні, доходимо таких висновків:

а) результативність репресивного підходу при підвищенні рівня БДР не слід абсолютизувати, адже його «виключний» потенціал у спроможності зменшення

смертності від ДТП піддається обґрунтованій критиці. При цьому неможна відмовлятися від цього компоненту відповідної державної політики, адже українське суспільство характеризується проявом аномії, а також невисоким рівнем правової культури та правосвідомості громадян;

б) каральні заходи при запобіганні автотранспортним правопорушенням є більш доцільними у досягненні короткострокового (у межах 1-2 років) запобіжного ефекту;

в) стратегія забезпечення дорожнього руху в Україні має базуватись передусім на кримінологічній (нерепресивній) парадигмі забезпечення дорожнього руху, яка здатна закласти базис для істотного скорочення дорожньо-транспортної смертності й травматизму у довгостроковій перспективі (на 10-15 років) відповідно до стандартів європейської стратегії Vision Zero;

г) в Україні має бути застосована комбінована (превентивно-каральна) модель забезпечення дорожнього руху, пріоритет в якій має надаватись саме кримінологічним (нерепресивним) заходам;

д) у наукових дослідженнях з анонсованої тематики, а також діяльності щодо забезпечення БДР мають активно впроваджуватись сучасні діджитал-інструменти. Вони здатні, з одного боку, розширити емпіричний базис наукових пошуків, а, з другого, – підвищити ефективність та полегшити роботу багатьох суб'єктів, залучених до справи усунення дорожньо-транспортної аварійності та її наслідків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про схвалення Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2024 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 р. № 1360-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1360-2020-%D1%80#Text>.

2. Колодяжний М. Г. Стратегія Vision Zero: уроки для України: монографія. Харків: Право, 2022. 300 с.

3. Real GDP per capita. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_10/default/bar?lang=en.

4. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>.

5. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт.; кер. авт. кол. Т. П. Мінка. Дніпро : ДДУВС, 2017. 480 с.

Негребецький Владислав доцент
кафедри криміналістики
Національного юридичного
університету імені Ярослава
Мудрого, кандидат юридичних наук,
доцент, науковий співробітник
НДІ вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса НАПрН
України

МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІ УКРАЇНИ

У зв'язку війною на Україні особлива роль відводиться роботі правоохоронних органів щодо попередження та документування фактів порушення норм та звичаїв війни, норм міжнародного права. Воєнні злочини під час війни проти України мали місце від самого початку війни 24 лютого 2022 року. Згідно даних Генерального прокурора України в Україні станом на 17.06.2022 р. розслідувалось понад 1 700 справ про воєнні злочини держави - агресора. Зафіксовані чисельні випадки руйнувань житлової інфраструктури, вбивств мирних жителів та мародерства. На єдиній загальнодержавній платформі <https://warcrimes.gov.ua/> здійснюється збирання та документування доказів про воєнні злочини держави - агресора. Таким чином, на базі Офісу Генерального прокурора України фактично було створено сучасну інформаційно-аналітичну систему для документування воєнних злочинів на Україні з можливістю надання документів, фото та відео.

Ідея перевірки й підтвердження особи людини при перетинанні державного кордону, контрольно-пропускного пункту, вже більше і більше стає привабливою і асоціюється з безпекою.

Біометричними називають документи, що посвідчують особу та містять електронний носій інформації, на якому записано інформацію про біометричні дані власника документу з метою його ідентифікації. Передбачається, що такі документи найбільш захищені від підробок та виключають можливість користування ними будь-якою особою, окрім власника. Головна ідея впровадження більш захищених документів, які забезпечують ідентифікацію особи – це суттєве підвищення захищеності суспільства від проявів злочинності та міжнародного тероризму.

Біометричні паспорти набувають все більшого поширення у світі [1]. На Україні 20.11.2012 р. було прийнято Закон "Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус" № 5492-VI, відповідно до якого передбачено введення документів з електронним носієм, на якому передбачається розміщення біометричних даних про

особу [2]. В 2017 році Уряд України затвердив Положення про національну систему біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства [3]. Документом визначено, що це автоматизована система, створена в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини, за допомогою якої забезпечується встановлення особи іноземця та особи без громадянства, які в'їжджають в Україну, виїжджають з України, здійснення контролю за додержанням ними правил перебування на території нашої держави.

Державна прикордонна служба у грудні 2017 р. презентувала систему фіксації біометричних даних іноземців та осіб без громадянства [4]. Демонстрація роботи системи відбулася в столичному аеропорту «Київ». Ця система фіксації біометричних даних іноземців та осіб без громадянства було розгорнуто на виконання Указу Президента України від 30 серпня 2017 р. №256 «Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 10 липня 2017 р. «Про посилення контролю за в'їздом в Україну, виїздом з України іноземців та осіб без громадянства, додержання ними правил перебування на території України» [5]. Вона є однією з підсистем відомчої автоматизованої системи прикордонного контролю. Держприкордонслужба активно працює над вдосконаленням безпекової складової на кордонах України. Сьогодні технічні засоби Держприкордонслужби дозволяють зчитувати виготовлені за міжнародними стандартами ІКАО закордонні паспорти, в тому числі з вбудованим чіпом, ID-картки та водійські посвідчення. При цьому постійно вивчається досвід передових країн світу, європейських та американських партнерів щодо побудови систем автоматизації паспортного контролю. Кращі зразки обладнання впроваджуються у відомчу інформаційно-телекомунікаційну систему. 157 діючих пунктів пропуску обладнано засобами для зчитування інформації з біометричних документів, а 126 пунктів пропуску підключено до баз даних Інтерполу. З серпня 2017 року інформаційна система прикордонного відомства автоматично підраховує кількість дозволених днів перебування іноземців в Україні.

Запуск системи фіксації біометричних даних Держприкордонслужби – це ще один крок щодо покращення безпекової складової при перетинанні кордону та вдосконалення системи прикордонного контролю. Під час паспортного контролю інспектори Держприкордонслужби здійснюватимуть перевірку паспортних документів іноземців, в тому числі за базами Інтерполу. Також відбуватиметься зчитування інформації (відбитки пальців) за допомогою рідерів, яка надходитиме до підсистеми обробки біометричних даних відомства. Крім того, через міжвідомчу інформаційно-телекомунікаційну систему «Аркан» вона надходитиме до Національної системи біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства Державної міграційної служби. При повторному перетині особою кордону здійснюватиметься процес ідентифікації особи. При цьому інспектор бачитиме чи здавала людина свої біометричні дані і здійснюватиме їх перевірку. У разі не співпадіння даних особу буде направлено на додатковий контроль для з'ясування обставин.

З метою розшуку підозрюваних осіб використовуються й інші біометричні системи. Так, у 2018 р. співробітники поліції в Чжэнчжоу, Китай одержали для роботи незвичайні сонцезахисні окуляри, оснащені програмним забезпеченням для розпізнавання осіб [6]. Ці устрої поліція Китаю досить успішно застосовує для піймання розшукуваних злочинців.

Використання автоматизованих систем реєстрації біометричних характеристик людини в зоні бойових дій надає можливості контролювати та запобігати кримінальні правопорушення. Так, в Іраку і Афганістані для збору даних американські військові використовували системи ВАТ (Biometrics Automated Toolset) або НІІДЕ (Handheld Interagency Identity Detection Equipment) [7].

Комплект ВАТ складається з чотирьох частин-ноутбука, цифрової фотокамери, сканера відбитків пальців і сканера райдужної оболонки. Зібрані дані перевіряються по базі даних, яку містить ноутбук [8]. База періодично синхронізується з центральним сервером групи біометричних технологій. НІІДЕ – це мобільний термінал, який дозволяє фіксувати відбитки пальців, фотографії, зображення сітківки та біографічні дані, отримані в результаті опитування. Для збору даних про екіпажі морських суден і човнів застосовується спеціальний комплект, захищений від впливу води і підвищеного вібраційного впливу. Система НІІДЕS була розроблена для того, щоб Збройні сили США могли легко ідентифікувати людей в польових умовах і відрізнити друга від ворога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Держприкордонслужба презентувала систему фіксації біометричних даних іноземців та осіб без громадянства. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/Derzhprikordonsluzhba-prezentovala-sistemu-fiksacii-biometrichnih-danih-inozemciv-ta-osib-bez-gromadyanstva/>.

2. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20.11.2012 № 5492-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5492-17>.

3. Положення про національну систему біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства: постанова КМУ від 27.12.2017 № 1073. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2017-p#Text>.

4. Держприкордонслужба презентувала систему фіксації біометричних даних іноземців та осіб без громадянства. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/Derzhprikordonsluzhba-prezentovala-sistemu-fiksacii-biometrichnih-danih-inozemciv-ta-osib-bez-gromadyanstva/>.

5. Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 10 липня 2017 р. «Про посилення контролю за в'їздом в Україну, виїздом з України іноземців та осіб без громадянства, додержання ними правил перебування на території України»: Указ Президента України від 30 серпня 2017 р. № 256. URL:

<https://www.president.gov.ua/documents/2562017-22506>.

6. Китайська поліція знаходить підозрюваних через окуляри. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-42979942>.

7. Kelsey Atherton. The enduring risks posed by biometric identification systems (09.02.2022). URL: <https://www.brookings.edu/techstream/the-enduring-risks-posed-by-biometric-identification-systems/>.

8. Biometric Automated Toolset (BAT) and Handheld Interagency Identity Detection Equipment (HIIDE). URL: https://www.nist.gov/system/files/documents/2021/03/23/ansi-nist_archived_vermury-bat-hiide.pdf.

Нестеренко Марина, курсант 2-го курсу ФПФОДР Одеського державного університету внутрішніх справ, рядовий поліції

ДОТРИМАННЯ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Діяльність Національної поліції у сфері забезпечення реалізації міжнародних стандартів прав людини регулюється ч.2 ст.3 Конституції України, відповідно до якої права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Чітке встановлення необхідності наближення правових засад діяльності правоохоронних органів до європейських стандартів зазначено в Указі Президента України “Про План заходів із виконання обов’язків та зобов’язань України, що впливають з її членства в Раді Європи” [4]

На сучасному етапі зближення України і ЄС проблема конституційних прав і свобод людини та громадянина становить найбільший інтерес і породжує безліч дискусійних питань. Необхідною умовою дотримання прав і свобод людини та громадянина є стабільне та ефективне функціонування Національної поліції України. Від ефективності діяльності Національної поліції України значною мірою залежить успішність реалізації національних інтересів та стабільність суспільного розвитку. [1]

Міжнародними стандартами прав людини передбачається обмеження повноважень поліції щодо використання примусу. Підтвердженням цього є Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17 грудня 1979 року, у статті 3 якого вказується, що службовці органів правопорядку можуть застосовувати силу тільки у разі суворої необхідності і в обсязі, необхідному для виконання їх обов’язків.

З-поміж міжнародно-правових актів, що мають універсальний характер,

насамперед варто назвати такі: Статут ООН, Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р., Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього; Конвенція про політичні права жінок (1952); — Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, подібних до рабства (1956); — Конвенція про ліквідацію дискримінації у сфері освіти (1960); — Конвенція про ліквідацію дискримінації у сфері праці і занять (1958); — Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1956) та ін.[2]

Поліцейський захід повинен бути:

- Законним, тобто визначений у чинному законодавчому акті;
- Необхідним. Поліцейський захід вважається таким у наступних випадках:
 - 1) якщо для виконання повноважень поліції неможливо використати інший захід;
 - 2) якщо застосування іншого засобу буде неефективним;
 - 3) якщо такий захід заподіяв би найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам.

- Пропорційним. Поліцейський захід вважається таким, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він був застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди.

- Ефективним. Поліцейський захід вважається таким, якщо застосування поліцейського заходу забезпечує виконання повноважень поліції. [4]

Однак, на практиці саме щодо дотримання працівниками поліції прав та свобод людини простежуються певні проблеми. Адже непоодинокими, на жаль, сьогодні є випадки перевищення працівниками поліції своїх законодавчо визначених повноважень пов'язані з порушення прав та свобод людини. До таких, передусім, варто віднести: незаконні кримінальні затримання без ухвали слідчого судді, суду за відсутності підстав для такого затримання; невраховані затримання; відсутність фіксації часу фактичного затримання; незаконні тримання затриманих осіб із перевищенням строків, визначених законом; маніпуляції з часом фактичного затримання. [4]

Працівники поліції при застосуванні фізичної сили, спецзасобів або вогнепальної зброї повинні звертати увагу на дотримання визначеного законодавством порядку їхнього застосування, оскільки використання цих засобів поза межами, встановленими законодавством, становить собою порушення особистої фізичної недоторканості особи, що може бути кваліфіковано як форма нелюдського поводження чи, навіть, застосування тортур до осіб і їх катування, що є однозначно заборонено як форма незаконного та антигуманного впливу, що не може бути санкціонований жодною правовою системою. Конвенції про захист прав та основоположних свобод людини. Більше того, у разі, якщо в результаті застосування вказаних засобів працівниками поліції при виконанні ними своїх службових

обов'язків поза встановленими законодавством підставами та порядком, особу було вбито, міжнародні судові та правозахисні інституції однозначно констатують порушення фундаментального права – права на життя.

В основоположних принципах застосування сили і вогнепальної зброї службовцями органів правопорядку ООН від 1990 р. визначено, що уряди та органи правопорядку повинні прийняти і впровадити норми і правила про застосування сили та вогнепальної зброї. Звертається особлива увага на те, що всі службовці органів правопорядку відбиралися за допомогою належних процедур відбору, володіли належними моральними, психологічними та фізичними якостями для ефективного виконання своїх функцій і проходили постійну і ретельну професійну підготовку. [3]

З метою забезпечення належної уваги та дотримання прав людини у складі Національної поліції було створено Управління забезпечення прав людини Національної поліції, серед основних завдань Управління – вивчення та аналіз проблемних питань у діяльності органів і підрозділів поліції стосовно дотримання прав і свобод людини, підготовка інформаційно-аналітичних матеріалів з цих питань для Голови НПУ, забезпечення контролю за дотримання прав і свобод людини працівниками поліції під час забезпечення заходів з підтримання публічної безпеки та порядку, під час виявлення та розкриття злочинів, запобігання адміністративним і кримінальним правопорушенням та протидії злочинності, досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Отже, на практиці саме щодо дотримання працівниками поліції прав та свобод людини простежуються певні проблеми. Адже непоодинокими, на жаль, сьогодні є випадки перевищення працівниками поліції своїх законодавчо визначених повноважень пов'язані з порушенням прав та свобод людини. Вирішити дану проблему нам вбачається можливим лише шляхом вжиття комплексних заходів у виді внесення відповідних змін до чинного законодавства та впровадження дієвих механізмів контролю за діяльністю працівників поліції. [4]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біліченко В.В., Міжнародні стандарти щодо захисту ключових прав та свобод людини в діяльності правоохоронних органів України(електронний ресурс): наукова стаття. URL : <https://cutt.ly/DHBEibr>.

2. Терещенко Л.В., Права та свободи людини та громадянина (електронний ресурс): наукова стаття. URL: <https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/Knyha-Hromadyanyna/1-KH-Hromadyanyn-i-derzhava.pdf>.

3. Владовська К., Морщук Т., Дотримання міжнародних стандартів прав людини працівниками Національної поліції України (електронний ресурс). URL: http://old.univer.km.ua/statti/6_Vladovska_K._DOTRIMANNYa_MIZhNARODNIKh_STANDARTIV_PRAV_LYuDINI_PRATsIVNIKAMI_NATsIONALNOI_POLITsII_UKRAINI.pdf.

4. Сагач І.М., Дотримання працівниками Національної поліції (електронний ресурс): наукова стаття. URL: <https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/Knyha-Hromadyanyna/1-KH-Hromadyanyn-i-derzhava.pdf>.

Окопник Олена доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТА ПОПЕРЕДЖЕННІ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Порушення прав та інтересів громадян, посягання на їх власність майже у всіх країнах світу стає серйозною перешкодою на шляху їх соціально-економічного, інформаційного, політичного і культурного розвитку, суттєво знижуючи рівень життя населення, що зумовлює необхідність спільного пошуку оптимальних форм співробітництва у боротьбі та подоланні наслідків.

Як наголошує О.М. Кіселевиць-Чорнойван в питаннях міжнародної протидії та попередження правопорушенням особливого статусу набуває міжнародна інформація як сукупність відомостей про систему міжнародних відносин, а також відомостей, що характеризують структуру, загальні властивості інформації і питання, пов'язані з її пошуком, збиранням та обробкою, розповсюдженням позитивного досвіду боротьби з правопорушеннями у системі міжнародних відносин [7, с. 9].

Саме порушення правопорядку є тим чинником, що загрожує міжнародній стабільності та негативно позначається на безпековому середовищі будь-якої держави. У зв'язку з цим, важливого значення набуває інтенсифікація участі органів Національної поліції України у міжнародній правоохоронній діяльності, зокрема, в частині налагодження співробітництва з правоохоронними органами країн Європейського Союзу.

Як наголошує О.М. Бандурка, міжнародне співробітництво повинно здійснюватись при дотриманні державного суверенітету, національного законодавства, невтручання у внутрішні справи держав та інших основних принципів міжнародного права [2, с. 116].

Одним із видів міжнародного співробітництва є правова допомога. Т.М. Циганкова під «правовою допомогою» розуміє відносини, що фіксуються у двосторонніх і багатосторонніх договорах, що укладаються між державами, з метою врегулювання цивільних, кримінально-правових та інших відносинах [15, с.74].

Міжнародне право є одним із засобів, що покликані забезпечити співробітництво держав та попередити зловживання фактичною могутністю окремих суб'єктів міжнародних відносин, гарантувати його використання в інтересах людини.

Україна прагне до повномасштабної інтеграції до світового політичного, інформаційного, економічного та гуманітарного простору. Участь у діяльності міжнародних організацій або співпраця з ними є невід'ємною складовою такої інтеграції. Сучасні процеси глобалізації вимагають від нашої країни якомога активнішого залучення її у світове співтовариство.

Сьогодні інформація є визначальним аспектом будь-якої діяльності, оскільки має такі властивості як, швидке передавання адресату, легкість обробки, простота маніпуляції та доступу до неї. Використання сучасної комп'ютерної техніки надало суспільству багато можливостей. Новітні технології сприяють заміні людської діяльності машинами, що призводить до залежності суспільства від комп'ютерів. З розвитком інформаційних технологій усі підприємства, установи, організації почали використовувати комп'ютери та інші новітні гаджети.

Зважаючи на необхідність скоординованої міждержавної взаємодії, міжнародні організації такі як Інтерпол, Організація економічного співробітництва і розвитку, Рада Європи, ООН постійно співпрацюють, що значною мірою сприяє визначенню кола правопорушень у сфері інформаційних відносин. Порушення, пов'язані з використанням інформаційних технологій, можуть вчинятися не тільки за допомогою окремого комп'ютера, а й комп'ютерної системи, що може бути як об'єктом, так і середовищем вчинення проступку і навіть злочину [12].

Як наголошує О.Ф. Долженков, безпека є одним з обов'язкових атрибутів, які забезпечують нормальне функціонування демократичної держави [4].

На сьогодні назріла нагальна необхідність у розробці такої моделі організації щодо забезпечення підтримки інформаційної бази даних, яка допомогла б забезпечити об'єктивний стан захищеності життєво важливих та інших істотних інтересів особистості, суспільства та держави від посягань і загроз таких посягань, а також усвідомлення людьми такої захищеності, тобто моделі, здатної забезпечити мир та безпеку на міжнародному рівні.

У сучасних умовах міжнародні організації відіграють дуже важливу й помітну роль в справі регулювання та розвитку співробітництва країн усього світу. Наприклад, Є.В. Зозуля класифікує суб'єктів по запобіганню та протидії порушенням прав та інтересів у міжнародному праві за двома критеріями, а саме: суб'єкти, які здійснюють протидію на національному рівні; та суб'єкти, які здійснюють протидію на міжнародному рівні. До суб'єктів, які здійснюють протидію на національному рівні можна віднести державні органи такі як, Національна поліція України; Служба безпеки України; органи прокуратури України; Державна фіскальна служба України; органи Державної прикордонної служби; Державна аудиторська служба України; органи і установи виконання

покарань. До суб'єктів, які здійснюють протидію на міжнародному рівні слід віднести: ООН та її спеціалізовані інститути; Раду Європи; Інтерпол; Європейське поліцейське управління; міжнародні неурядові організації [6].

Слушним, на наш погляд, є розуміння інформаційного співробітництва як цілеспрямованої і постійної, спільної і узгодженої, широкої за масштабами і різноманітної за формами та напрямками діяльності компетентних правоохоронних органів, яка стосується загальних інтересів держав, що співпрацюють, і спрямована на досягнення єдиних цілей у запобіганні правопорушень [9, с. 82].

До основних ознак міжнародного співробітництва варто віднести:

- це певним чином узгоджена діяльність поліцейських органів двох або більше країн;
- проявляється між певними суб'єктами міжнародної арени;
- вбачає реалізацію спільних завдань всіх учасників; усі аспекти взаємодії мають бути встановлені законодавством, тобто належний рівень правової регламентації як на національному, так і на міжнародному рівнях;
- узгоджена за часом, місцем і цілями діяльність; суб'єкти діють у заздалегідь зумовлених формах співпраці [9, с. 84].

Закон України «Про Національну поліцію» у ст. 4 передбачає правове підґрунтя міжнародного співробітництва поліції, визначаючи, що взаємовідносини у сферах діяльності поліції з відповідними органами інших держав та міжнародними організаціями базуються на міжнародних договорах, а також на установчих актах та правилах міжнародних організацій, членом яких є Україна [11].

Міжнародне співробітництво загалом і міжнародне поліцейське співробітництво зокрема розуміються в науковій літературі неоднозначно. Саме поняття «співробітництво» означає роботу разом, спільно, участь у загальній справі. Міжнародне співробітництво передбачає спільну роботу, участь у спільних справах, що стосуються інтересів різних народів і держав у сфері зовнішньої політики.

Як стверджує В.К. Матвійчук, зміст багатьох міжнародних актів має походження зі Статутом Організації Об'єднаних Націй [14], Декларацією про принципи міжнародного права [3], Заключним актом Наради з безпеки і співробітництва держав в Європі [5]. Всі держави повинні підтримувати та розвивати інформаційне співробітництво одна з одною та з усіма державами в усіх сферах відповідно до цілей і принципів Статуту ООН, інших міжнародно-правових документів та зобов'язань [8, с. 361].

Прослідковується така тенденція, що міжнародне інформаційне співробітництво держав, з одного боку, розглядається як самостійний вид діяльності, що охоплює спільну роботу в економічній, інформаційній, соціальній, культурній, гуманітарній та інших сферах, а з іншого, як загально визнаний принцип міжнародного права. Таке співробітництво повинно вести до прогресу, підтримання та розвитку дружніх відносин, забезпечувати мир і безпеку [13, с. 238].

Отже, слід погодитись з думкою В.В. Похила [9, с. 90] та констатувати, що в механізмах інформаційного співробітництва все ще є безліч прогалин, які можуть бути використані з корисливою метою порушниками, особливо тими, хто належить до найбільш впливових і добре пристосованих до нових умов транснаціональних організацій. Ці організації є серйозною загрозою для держав, стримати яку, можна лише в тому випадку, якщо державні правоохоронні органи зуміють налагодити тісне міжнародне співробітництво

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бандурка О. М. Інтерпол: Міжнародна організація кримінальної поліції наук.-практ. посібник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2003. 323 с.
2. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність: підручник: [у 2-х ч.] ч. 1. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2002. 336 с.
3. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН від 24.10.1970 р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/140050__140050.
4. Долженков О. Ф. Взаємодія як чинник оптимізації правоохоронної діяльності. Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС. 2002. № 4, С. 229-236.
5. Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі від 01.08.1975 р. URL: https://zakon.cc/law/document/read/994_055.
6. Зозуля Є. В. Підготовку сучасного правоохоронця - на рівень європейських стандартів. Віче. 2014. № 4. С. 20-22.
7. Кісілевич-Чорнойван О. М. Міжнародне інформаційне право: навч. посіб. Київ: Персонал, 2011. 160 с.
8. Матвійчук В. К. Протидія злочинності та адаптація кримінального законодавства і права України до законодавства і права Європейського Союзу: монографія. Київ: Національна академія управління, 2014. 551 с.
9. Похил В. В. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю. Державне управління та місцеве самоврядування: історія та сучасність: збірник тез науково-практичної конференції за підсумками стажування слухачів (Харків, 26 верес. 2013 р.) Харків, 2013. 287 с.
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення системи захисту персональних даних: Закон України від 03.07.2013 р. № 383-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/383-18#Text>.
11. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
12. Про проблеми кримінально-процесуального права, пов'язані з інформаційними технологіями: Рекомендації Ради Європи № R (95) 13 від 11 вересня 1995 року. Правова інформатика. 2006. № 3 (11). С. 96-98.

13. Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право: навчальний посібник. Київ: КНТ, 2008. 344 с.

14. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26.06.1945 р. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf.

15. Циганкова Т. М., Гордєєва Т. Ф. Міжнародні організації: навч.-метод. посіб. Київ: КНЕУ, 2003. 134 с.

*Федчак Ігор доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Львівського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА ПОНЯТТЯ МОДЕЛІ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ: ПРЕВЕНЦІЯ ЗЛОЧИНІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ЗМІНИ НАВКОЛИШНЬОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ (Crime Prevention Through Environmental Design – CPTED)

Доконаним фактом є те, що прояви протиправної поведінки відбуваються постійно. Нажаль, протиправна поведінка є одним із аспектів життя усіх людей. Дискусії науковців та практичних працівників поліції різних країн щодо протидії такому стану справ традиційно зосереджені набагато менше на попередженні і запобіганні (превенції), ніж на покаранні. Також відомо і те, що протиправна поведінка відбувається при умові наявності трьох складових – мотивованого правопорушника, незахищеної жертви та конкретного місця. У цьому сенсі вирішального значення у здійсненні превентивної діяльності відіграє те, що вплив на який-небудь з цих елементів зменшить можливості для прояву протиправної поведінки, або унеможливить її. Вказівки та рекомендації моделі запобігання злочинності: превенція злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури (Crime Prevention Through Environmental Design – CPTED) спрямовані насамперед до елемента “місце”, тому вказівки та рекомендації, напрацьовані науковцями та практичними працівниками, які займаються превенцією злочинів спрямовані на створення саме безпечнішого житлового простору.

Концептуально модель запобігання злочинності: превенція злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури (CPTED) передбачає, що організована належним чином конструкція території може збільшити розуміння злочинцем ймовірності виявлення та затримання, що як відомо є найбільшим «запобіжником» від прояву протиправної поведінки [1].

Для розуміння сутнісних понять моделі запобігання злочинності за допомогою

зміни навколишньої інфраструктури (CPTED) спочатку слід проаналізувати термінологію, яка застосовується у моделі CPTED.

Так злочинність як об'єкт моделі CPTED включає конкретні форми (прояви) злочинності, а також страх перед злочином, або почуття невпевненості, що є вторинними руйнівними наслідками прояву злочинності [2]. Під поняттям превенція слід розуміти специфічний вид суспільно необхідної діяльності, яка справляє комплексний вплив на причини та умови злочинності з метою їх усунення або послаблення [3, с. 8]. Превенція реалізовується шляхом застосування профілактичних засобів – активних дій, які проводяться перед виникненням проблеми. Тому, превентивна (профілактична) роботи повинна бути заснованою на науковій основі та ґрунтуватися на ретельному та фундаментальному аналізі досліджуваних явищ, які підлягають профілактичному впливу. Превенція – це про ймовірність і випадковість.

Під поняттям засіб (знаряддя дії) розуміють інструменти реалізації заходів запобігання злочинності. Прийом, якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось; спосіб [4, с. 307]. Підбір засобів впливу на стан справ з метою превенції кримінальних проявів може здатися простим процесом, проте це важлива частина роботи, до якісного виконання якої слід ретельно готуватись. Підбір засобів є мультисуб'єктним процесом, в якому важливу роль відіграють різні зацікавлені сторони, основною з яких зазвичай є органи та підрозділи поліції.

Істотне значення для коригування (збільшення або зменшення проявів злочинності) відіграє середовище (простір) її прояву, яке виражається через дизайн або архітектуру. Насправді цей термін слід розглядати в широкому значенні, за яким йдеться від планування, проектування, аж до управління та утримання міста, мікрорайону або будівлі, а також про людей, які там знаходяться та проживають. Тож це стосується і соціальної інженерії. Отже, не тільки архітектори, містобудівники, дизайнери та інженери, а також люди, які беруть участь у обслуговуванні, а також “соціальні інженери”: вчителі, соціальні працівники та служби, мешканці, політики, урядовці та місцеві жителі, і, звичайно, поліція.

Модель правоохоронної діяльності превенція злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури (CPTED) підкреслює зв'язок між безпосереднім фізичним середовищем та соціальною поведінкою, пов'язаною зі злочинністю. Фундаментом CPTED є формування переконання, що впливає із спостережуваного явища про те, що фізичне середовище може спонукати, або запобігти небажаній або пов'язаній зі злочинами поведінці. Продумані особливості дизайну, ефективне використання фізичного простору, участь громади може призвести до зменшення можливостей для злочинності і зменшення страху перед злочинами [5].

Таким чином, поняття моделі: превенція злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури (CPTED) визначають як підхід до запобігання злочинності, а також антигромадської поведінки та їх наслідками, через міжвідомчий процес, завданням якого є планування, проектування та підтримка певного фізичного середовища чи території (наприклад, місто, селище, село, мікрорайон чи сукупність

будівель), включаючи соціальне середовище із залученням людей, які є частиною цього середовища [6].

Міжнародна асоціація CPTED визначає превенцію злочинності за допомогою екологічного проектування (CPTED) так: це багатопрофільний підхід до запобігання злочинам, який використовує містобудівний та архітектурний дизайн та управління побудованим та природним середовищем. Стратегії CPTED спрямовані на зменшення віктимізації, стримування рішень правопорушників, що передують кримінальним діям, та формування почуття власності серед мешканців, щоб вони могли отримати територіальний контроль над територіями, зменшити злочинність та мінімізувати страх перед злочинністю. Модель CPTED також відома у всьому світі як “Проектування злочинів”, “захист простору”. Використовуються й інші подібні терміни [7].

Основна мета CPTED полягає в тому, щоб зменшити/усунути можливість злочинів у навколишньому середовищі та сприяти позитивній взаємодії з простором законних користувачів. CPTED – це превентивна, проактивна, а не реактивна модель [8].

Варто зазначити, що ізольовані підходи до зниження злочинності рідко настільки ефективні, як багатосуб’єктні. Під міжвідомчим, мульти-суб’єктним процесом слід розуміти підхід до проектування по відношенню до безпеки та злочинності та застосування принципів моделі CPTED. До такої роботи залучають досвідчених фахівців з планування та розвитку громад, представників служб архітектури, дизайну та проектування, осіб, відповідальних за освітлення, поліцейських, пожежників, служб охорони, послуг, співробітників парків та служб перевезення тощо.

Напевно, важливішим за те “що робити” є це запитання “як це зробити” і як знайти найкращі рішення для конкретних проблем злочинності у конкретній сфері, а також які слід обрати способи реалізації на виконання рішення. Звичайно, це в основному залежить від стану справ у країні, місті, районі, будівлі. «Відповідальними» за стан справ є посадові особи та органи влади, які надають дозволи на розробку нових або існуючих просторів. У більшості випадків це будуть місцеві чи регіональні органи влади. Вони повинні взяти на себе провідну роль у процесі, і вони повинні підготувати “попередні запитання”: “де?”, “що?” та “хто?” щоб підготувати основу для проекту запобігання злочинності. Поліція може надати корисну допомогу органам місцевого самоврядування, тому що поліція справжні «експерти у сфері злочинності». За допомогою знань та досвіду співробітників поліції можна успішно визначити місця знаходження (“де”); виявити проблеми (потенційна незахищеність (“що”)) та визначити ключові зацікавлені сторони (“хто”). Після отримання відповідей на ці запитання можна розпочинати процес планування.

Реалізацію моделі превенції злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури CPTED має здійснювати спеціальна багатопрофільна “робоча група” з необхідними навичками. Поліція відіграє важливу роль у цій робочій групі. Існує два

операційні підходи до функціонування робочої групи:

1. Інтегрований підхід: робочу групу, яка планує процес, слід розширити за рахунок включення експертів, які спеціалізуються на питаннях безпеки, та запобігання чи зменшення злочинності: поліцейські, зокрема співробітники підрозділів кримінального аналізу, спеціалісти із загроз та ризиків безпеці, соціальних працівників або окремих мешканців.

2. Спеціалізований підхід: повинні бути створені окремі робочі групи, які спеціалізуються на запобіганні чи зменшенні злочинності шляхом корегування містобудування, проектування та обслуговування для впливу на проектувальників, розробників чи забудовників. Це може бути постійна група досвідчених поліцейських, з якими мають проконсультуватися люди, які проектують, планують та підтримують місто (особлива поліцейська група експертів з профілактики CPTED).

Підсумовуючи слід зазначити, що в основі успішної діяльності Національної поліції лежить саме превентивна діяльність, тобто діяльність, спрямована на запобігання правопорушенням. Адже відомо, що завжди легше запобігти, ніж усунути негативні наслідки протиправного діяння. Ми вважаємо, що ефективне впровадження основних змістових елементів, принципів та напрацьованої практики проактивної моделі правоохоронної діяльності превенція злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури (CPTED) може здійснити відчутний позитивний вплив на динаміку криміногенної ситуації в нашій країні, а отже у підсумку і на стані національної безпеки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Crime prevention through environmental design. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Crime_prevention_through_environmental_design (дата звернення: 21.04.2023).

2. Clarke R. V., Mayhew P. Designing out crime. London: Her Majesty's Stationary Office. 1980. URL: https://popcenter.asu.edu/sites/default/files/Responses/crime_prevention/PDFs/Riley_1980.pdf (дата звернення: 21.04.2023).

3. Литвинов М.О. Адміністративно-територіальна координація діяльності суб'єктів профілактики злочинів в Україні на місцевому рівні: автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. ХНУВС. Харків, 2002. 22 с.

4. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980). Словник української мови: в 11 томах. Том 3, 1972.

5. CITY OF SASKATOON ADMINISTRATIVE POLICY. NUMBER A09-034. URL: <https://www.saskatoon.ca/sites/default/files/documents/city-clerk/civic-policies/A09-034.pdf> (дата звернення: 21.04.2023).

6. Andres Levald, Jelizaveta Jekaterina Sibul, Martina Proosa, Merli Klein, Panu Lehtovuori, Paul van Soomeren, Tarmo Viikmaa, Toomas Paaver. CPTED Manual for

police officers. URL: https://cpted.net/resources/Documents/Articles_Resources/EU%20Manual4Police.pdf (дата звернення: 21.04.2023).

7. The International Crime Prevention Through Environmental Design Association. URL: <https://www.cpted.net> (дата звернення: 21.04.2023).

8. Crime Prevention Through Environmental Design. What is Crime Prevention Through Environmental Design? URL: <https://designforsecurity.org/crime-prevention-through-environmental-design/> (дата звернення: 21.04.2023).

Шевчук Віктор професор кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, заслужений юрист України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ДОКУМЕНТУВАННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

Сучасна криміналістика відповідає розвиткові цифрових технологій, створюючи засоби й методи вилучення криміналістично значущої інформації з нових видів носіїв. Розвиток науково-технічного прогресу дає змогу використовувати цифрові технології у правоохоронній діяльності, що підвищує ефективність та прискорює процес досудового розслідування, сприяє повнішому формуванню доказової бази в розслідуванні воєнних злочинів [4, с. 898]. За таких умов визначальною тенденцією криміналістики є інтегрування знань і застосування новітніх, інноваційних розробок науки, спрямованих на протидію злочинності. Закономірний результат інформатизації соціального середовища — «технологізація» криміналістики, розроблення і впровадження інформаційних, цифрових, телекомунікаційних та інших технологій у правозастосовну практику й судочинство [6, с. 83].

В умовах воєнних і глобальних загроз усім практикам у галузі міжнародного кримінального правосуддя необхідно розширювати своє розуміння сутності новітніх цифрових технологій (наприклад, у соціальних мережах, системах геолокації та мобільного зв'язку, комп'ютерній інформації й у решті цифрових слідів) і можливостей їх застосування у зонах ведення воєнних дій [8, с. 335]. Зважаючи на скоєні російськими військовими на території України масові вбивства, гвалтування,

мародерство тощо, сьогодні постала проблема збирання доказів цих злочинів [5; 7], що потребує активізації й поширення застосування штучного інтелекту з метою виявлення, документування та розслідування воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду [1, с. 48] .

Системи штучного інтелекту можуть бути заснованими виключно на програмному забезпеченні та працювати у віртуальному світі (наприклад, голосові синтезатори, програмне забезпечення для аналізу відеозаписів, системи розпізнавання мовлення й обличчя) або можуть бути інтегрованими в апаратне забезпечення (робототехніка, безпілотні транспортні засоби, дрони чи об'єкти мережі «Інтернету речей»). Сучасна людина використовує штучний інтелект щодня — наприклад, для перекладу текстів, створення субтитрів для відео або блокування електронних листів (спаму). Тому штучний інтелект як останнє наукове досягнення потребує нових криміналістичних ідей і методів, пов'язаних із його використанням у боротьбі зі злочинністю [2] .

В реаліях сьогодення органи правопорядку суттєво підвищують ефективність своєї роботи, оптимізуючи розв'язання завдань із протидії злочинності, достатньо активно застосовують технології штучного інтелекту, зокрема такі як: ідентифікація російських окупантів завдяки розпізнаванню обличчя за соціальними мережами й записами камер відеоспостереження; убезпечення дорожнього руху, виявлення та фіксування порушень правил дорожнього руху; використання безпілотників для протидії незаконному обігу вогнепальної зброї й наркотиків, для проведення військових операцій і збирання доказів в умовах війни й ведення активних бойових дій із метою фіксування воєнних злочинів; попередження кримінальних правопорушень із використанням інтелектуальних систем безпеки з різними пристроями (датчиками) збирання інформації; прогнозування кримінальних правопорушень методом картографування злочинності (за допомогою якого прогнозують місцеву злочинність та індивідуальну злочинну поведінку).

Так, наприклад, завдяки технологіям штучного інтелекту можна скласти обґрунтовані прогнози щодо темпоральних, територіальних і якісних показників злочинності, які оптимізують використання правоохоронними органами наявних ресурсів і виконання поліцейських функцій [10, с. 99-104]. Крім того, за допомогою технологій штучного інтелекту можна ідентифікувати російських військових за соціальними мережами й записами камер відеоспостереження [11, с. 288-312] .

Штучний інтелект руйнує міфи про нібито невмирущих солдатів так званої спецоперації, розпізнаючи обличчя трупів окупантів, відшуковуючи їх у соціальних мережах і за допомогою автодозвонів повідомляючи родичів про їхню смерть. Міністерство оборони України застосовує технологію розпізнавання обличчя Clearview AI для боротьби з дезінформацією, розпізнавання й ідентифікації загиблих і воєнних злочинців. Як бачимо, у реаліях військової агресії інструменти цифрової криміналістики істотно сприяють розкриттю та розслідуванню воєнних злочинів [9].

Застосування штучного інтелекту в документуванні та розслідуванні воєнних

злочинів в Україні може бути корисним в багатьох аспектах. Основними напрямками, в яких він може бути використаний, є такі: 1) аналіз супутникових знімків. Штучний інтелект може допомогти аналізувати великі обсяги супутникових знімків для виявлення змін у ландшафті, зокрема будівель, доріг, об'єктів інфраструктури, які можуть бути пов'язані з воєнними злочинами. Він може також допомогти в ідентифікації місць, де можуть бути поховані тіла жертв воєнних злочинів; 2) аналіз відео- та фотоматеріалів. Штучний інтелект може бути використаний для аналізу великого обсягу відео- та фотоматеріалів, які були зняті на місці воєнних злочинів. Він може допомогти в ідентифікації підозрюваних та свідків, а також встановити, чи були зображені деякі об'єкти, які можуть мати важливість для розслідування; 3) обробка аудіоматеріалів. Штучний інтелект може допомогти в обробці аудіоматеріалів, наприклад, записів телефонних розмов, які можуть мати важливість для розслідування воєнних злочинів. Він може допомогти в ідентифікації голосів та визначенні місць, де були здійснені розмови; 4) аналіз соціальних мереж. Штучний інтелект може допомогти в аналізі соціальних мереж для виявлення зв'язків між підозрюваними та іншими особами, які можуть бути пов'язані з воєнними злочинами. Він може також допомогти в ідентифікації осіб, які можуть бути свідками воєнних злочинів або мати інформацію про них [2, с. 898]; 5) аналіз даних з медичних закладів. Штучний інтелект може допомогти в ідентифікації тіл жертв воєнних злочинів, встановленні причини смерті, ідентифікації військовополонених, військових злочинців та їх пошук за даними про хворобу та відомостями про їх ідентифікаційні ознаки; 6) розпізнавання обличчя. Штучний інтелект може бути використаний для розпізнавання облич на фото та відео з місць вчинення воєнних злочинів. Це може допомогти в ідентифікації підозрюваних, причетних до вчинення таких злочинів, та встановленню свідків, які можуть повідомити важливу інформацію про розслідувану подію; 7) аналіз текстової інформації. Штучний інтелект може бути використаний для аналізу текстової інформації, наприклад, повідомлень в соціальних мережах та інших джерелах, що можуть бути пов'язані з воєнними злочинами. Він може допомогти в ідентифікації підозрюваних та свідків, а також встановленні криміналістично значущої інформації про воєнні злочини, які розслідуються.

Отже, застосування штучного інтелекту може бути корисним для ефективного документування воєнних злочинів в Україні та допомогти встановити винних і притягти їх до відповідальності за вчиненні злочини. Проте, варто зазначити, що використання штучного інтелекту в розслідуванні воєнних злочинів має свої виклики та обмеження. Один з викликів полягає у тому, що війна створює ситуацію, коли може бути складно отримати достовірну інформацію через високу непередбачуваність ситуації на місці. Також, існує ризик використання таких технологій для переслідування політичних опонентів або некоректного відображення даних через певні алгоритмічні недосконалості. Усі ці фактори потребують ретельного аналізу, планування та виваженого аналізу рішень перед застосуванням штучного інтелекту в документуванні воєнних злочинів в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дуфенюк О. Розслідування воєнних злочинів в Україні: виклики, стандарти, інновації. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. № 1. С. 46-56.
2. Jackson C. Artificial Intelligence Changing the World of Forensics Science. *EasyChair Preprint*. 2021. № 5815. 3 p.
3. Konovalova V.O., Shevchuk V.M. Digital criminalistics as a strategic direction of formation of criminalistic knowledge. *Advanced discoveries of modern science: experience, approaches and innovations: Proceedings of the III International Scientific and Theoretical Conference, January 20, 2023*. Pp. 73-77.
4. Konovalova V. O., Shevchuk V. M. Modern criminalistics in the conditions of war: problems of adaptation and reload. *Modern research in world science: Proceedings of the 5th International scientific and practical conference (August 7-9, 2022)*. *Sci-conf.com.ua*. Lviv, Ukraine. 2022. Pp. 896-903.
5. Shevchuk V. Current Issues of Criminalistics in Context of War and Global Threats. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*. 2022. Issue 3 (28). P. 11-27.
6. Шепітько В. Ю. Формування доктрини криміналістики та судової експертизи в Україні – шлях до єдиного європейського криміналістичного простору. *Право України*. 2022. № 2. С. 76-90.
7. Shepitko V. Yu., Konovalova V.O., Shevchuk V.M. et. al. Scientific and technical support of investigative activities in the context of an adversarial criminal procedure. *Issues of Crime Prevention*. Vol. 1. №. 42, 2021, 92-102.
8. Латиш К. Цифрова криміналістика у період війни в Україні: можливості використання спеціальних знань у сфері інформаційних технологій. *Kriminalistikairteismo ekspertologija : mokslas, studijos, praktika*. 2022. T. 18. С. 31-37.
9. Мамедов Г. Цифрова криміналістика. Як це допомогло зібрати докази злочинів у Бучі? / *New Voice*. 08.06.2022. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/viyna-v-ukrajini-yak-cifrova-kriminalistika-vikrivaye-zlochini-rf-v-ukrajini-novini-ukrajini-50248411.html> (дата звернення: 17.03.2022).
10. Юртаєва К. В. Використання технологій штучного інтелекту в реалізації стратегій «predictive policing»: можливості, проблеми та перспективи для України. *Використання технологій штучного інтелекту у протидії злочинності : наук.-практ. семінар (Харків, 05.11.2020)*. Харків, 2020. С. 99-104.
11. Freeman L. Digital Evidence and War Crimes Prosecutions: The Impact of Digital Technologies on International Criminal Investigations and Trials. *Fordham International Law Journal*. 2018. No. 41. Is. 2. Pp. 284-336.

Shevchuk Viktor *Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of Criminalistics Yaroslav Mudryi National Law University, leading researcher Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems*
Shevchuk Anatolii *Candidate of Psychology Sciences, associate professor in the Department of Disaster Medicine and Military Medicine Vinnytsya National Pirogov Memorial Medical University*

LEGAL, CRIMINALISTIC AND PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE INVESTIGATION CRIMES

In today's modern realities, Ukraine, having become a candidate for the EU and developing a legal framework based on human rights and fundamental values, under such conditions is obliged to form and implement a system of artificial intelligence technologies that will be useful to citizens, businesses and the national government. EU members, Ukraine, and the European Commission should work together in this direction, ensuring advanced positions of artificial intelligence technologies and prospects for their implementation [12, p. 162]. It is seen that the formation of the legislative framework in Ukraine on these issues is based on international standards and moves in the direction of the European strategy for the development of artificial intelligence [6].

In view of the European integration course chosen by Ukraine, the formation and further improvement of domestic legislation regarding the legal regulation of the use of artificial intelligence should be based on already formed European standards, rules and recommendations [3, p. 185-198]. At the same time, the European Commission defines mandatory consideration of all social values and fundamental rights of the EU in the use of new artificial intelligence technologies, including ethical and legal issues, as one of the three main goals of coordination in the field of artificial intelligence [2, p. 27]. The development and formation of national legislation must necessarily be based on the advanced European experience of legal regulation of this sphere of activity, analyzing both positive and negative consequences, as well as the procedure for determining responsibility for mistakes that caused negative consequences [14, p. 18-19].

The Concept of the Development of Artificial Intelligence in Ukraine (hereinafter referred to as the Concept) was a decisive step in choosing the direction of the European strategy for artificial intelligence in domestic policy, the purpose of which is to determine the priority directions and main tasks of the development of artificial intelligence technologies to satisfy the rights and legitimate interests of individuals and legal entities. building a competitive national economy, improving the public administration system.

One of the tasks envisaged by this Concept for justice is to ensure the rendering of court decisions in cases of minor complexity (by mutual consent of the parties) based on the results of the analysis carried out using artificial intelligence technologies, the state of compliance with the law and judicial practice [11].

An important step for Ukraine was also the adoption by the European Commission on the effectiveness of justice of the Council of Europe — European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment (hereinafter — the Ethical Charter), which is considered as a system of uniform principles and rules for the use of artificial intelligence in the judicial system and in which the main categories of involvement of artificial intelligence are indicated, namely: advanced search engines of judicial practice; online dispute resolution; assistance in drafting claims; predictive analysis; categorization of the provisions of the law according to various criteria and identification of discrepant or incompatible provisions; chatbots to inform parties or support them in court proceedings [5]. The adoption of the Ethical Charter settled the issue of the implementation of artificial intelligence in justice and contributed to the transformation of information technologies in the justice system of Ukraine.

Ukrainian experts also consider the "White Paper on Artificial Intelligence: European Approach to Excellence and Trust" (2020) relevant, which states that artificial intelligence should work for the benefit of people and society. The purpose of this document is to identify possible changes that will contribute to the reliable and safe development of artificial intelligence in Europe, while respecting the values and rights of EU citizens [7].

Another important achievement in determining the direction of the European strategy regarding artificial intelligence was the fact that Ukraine, as a member of the Special Committee on Artificial Intelligence at the Council of Europe, Ukraine joined the Recommendations of the Organization for Economic Cooperation and Development, Recommendation of the Council on Artificial Intelligence in October 2019 , OECD/LEGAL/0449 [8] . The recommendations include suggestions for national policymakers to promote international cooperation in the development and safe use of artificial intelligence, namely: investment in artificial intelligence research and development; promoting the development of a digital ecosystem for artificial intelligence; formation of a favorable political environment for artificial intelligence; building human potential and preparing for the transformation of the labor market.

In addition, Ukraine joined the “Digital Europe” Program (2021-2027) [13], aimed at the development of leading digital skills, the implementation of digital technologies at enterprises, the development of digital infrastructure, as well as the even greater availability of digital services for citizens and state institutions EU countries and associated countries. The Digital Europe program (2021-2027) provides funding for the digitalization of European countries in various directions, its goal is to accelerate economic recovery and digital transformation. Participation in the Program will bring Ukraine closer to the EU's Single Digital Market.

At the same time, the lack of an appropriate legal framework for the use of artificial intelligence requires the search for ways to overcome risks and threats to human rights, restore violated rights, and minimize threats to the use of artificial intelligence technologies in various spheres of life (in particular, legal). Since digital technologies (as a type of innovation) affect various spheres of human life, states realize the importance of their intensive implementation in appropriate development strategies aimed at sustainable economic growth and strengthening the competitive position of each country in the global economic environment. A significant role in innovation is played by digital technologies that use electronic equipment and make it possible to speed up and facilitate various processes [10, p. 39]. This fully applies to the organizational and legal principles and psychological problems of using artificial intelligence in law enforcement and combating crime [9, p. 73-77].

In view of the above, it is worth noting that artificial intelligence, like any other emerging transformative technology, can cause new ethical, legal and psychological problems - for example, related to liability or potentially biased decision-making [4]. The EU should therefore ensure that AI is developed and deployed within an appropriate legal framework that promotes innovation in line with citizens' values and fundamental rights, as well as ethical principles such as accountability and transparency. The EU has every opportunity to manage such processes at the global level [1, p. 204]. Therefore, the issues of further developments in the field of artificial intelligence, as well as the regulation of activities in this area, are relevant for modern European and domestic politics.

REFERENCES

1. Baltrūnienė J. Dirbtinis intelektas ir duomenų apsauga kriminalistikos plėtros kontekste / Kriminalistikos teorijos plėtra ir teismo ekspertologijos ateitis: liber amicorum profesoriui Egidijui Vidmantui Kurapkai. Kolektyvinė monografija. Vilnius, 2022. P. 201-206.

2. Баранов О. А. Правові аспекти національних стратегій розвитку штучного інтелекту. Юридична Україна. 2019. № 7. С. 25-29.

3. Velykanova M. M. Artificial intelligence: legal problems and risks. Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine. 2020. Vol. 27. No. 4. Pp. 185-198.

4. Von der Leyen U. A Union that strives for more. My agenda for Europe / European Commission. URL: <https://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20190716RES57231/20190716RES57231.pdf> (дата звернення: 19.10.2022).

5. European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment. Adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ (Strasbourg, 3-4 December 2018) / Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c> (дата звернення: 12.04.2023).

6. Communication from the Commission to the European Parliament, the European

Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions — Coordinated Plan on Artificial Intelligence (COM(2018) 795 final) / European Commission. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/coordinated-plan-artificial-intelligence> (дата звернення: 19.10.2022).

7. White Paper on Artificial Intelligence: a European approach to excellence and trust / European Commission. URL: https://commission.europa.eu/publications/white-paper-artificial-intelligence-european-approach-excellence-and-trust_en (дата звернення: 12.04.2023).

8. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence / OECD Legal Instruments. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0449> (дата звернення: 19.10.2022).

9. Konovalova V.O., Shevchuk V.M. Digital criminalistics as a strategic direction of formation of criminalistic knowledge. Advanced discoveries of modern science: experience, approaches and innovations: collection of scientific papers «SCIENTIA» III International Scientific and Theoretical Conference, January 20, 2023. Amsterdam, 73-77.

10. Kosilova O. I.; Rozghon O. V., Solodovnikova C. K., Stolbovyi V. M., Varabash O. O. Observance of Human Rights in the Use of AI as Technology. Law, State and Telecommunications Review. 2022. Vol. 14. №. 2. Pp. 38-67.

11. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні : розпорядження КМУ від 02.12.2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.04.2023).

12. Пістракевич О. В. Стратегії розвитку штучного інтелекту в європейському союзі (на прикладі країн Вишеградської групи. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. 2021. № 1 (9). С. 160-164.

13. Програма ЄС «Цифрова Європа» (2021—2027) / Дія.Бізнес. URL: <https://business.diia.gov.ua/digital-europe-programme> (дата звернення: 17.10.2022).

14. Федоренко О. А., Стрільців О. М., Тарасенко О. С. Використання технологій штучного інтелекту у правоохоронній діяльності. Аналітичний огляд. Київ, 2022. 106 с.

15. Shevchuk, V. Innovative optimization directions of investigative (detective) activity in modern condition. Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics: Collection of Scientific Papers. Kharkiv, 2021, 2 (24), 8-25.

16. Shevchuk V., Vapniarchuk V., Borysenko I., Zatenatskyi D., Semenogov V. Criminalistic methodics of crime investigation: Current problems and promising research areas. Revista Juridica Portucalense, 2022, 32, 320–341.

Кісенко Олексій студент другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету історії, бізнес-освіти та права Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

Науковий керівник:

Окопник Олена доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2 Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ БОРОТЬБИ З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЮ ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

За останні півстоліття інтенсифікація глобалізаційних процесів та поширення політики відкритих кордонів, спрощення міграційного і митного законодавства у багатьох розвинутих країнах світу створили сприятливі умови не лише для розвитку економіки, а й для встановлення тісних зв'язків між організованими злочинними групами або злочинними організаціями різних країн з приводу їх протизаконної діяльності.

Актуальність проблеми полягає у поширенні цієї тенденції на Україну пропорційно спрощенню і збільшенню обсягів переміщення через державний кордон товарів та осіб, що додатково обтяжується активними бойовими діями на території держави, а також відсутністю усталеної практики спільної роботи правоохоронних органів різних держав для протидії проявам транснаціональної злочинності.

Досліджуваний проблематиці присвячували свої наукові роботи такі правознавці як М. Вербенський, В. Дрьомін, І. Загородній, І. Леган, Т. Мельничук, Н. Орловська, Ю. Стрельковська, В. Тимошенко, В. Тичина, С. Філіппов та інші. Велику увагу питанню міжнародно-правових механізмів протидії транснаціональній злочинності приділяють і західні дослідники, особливо представники американської наукової спільноти, серед яких В. Векслер, А. Кастл, Д. Коен, В. Майкл, Б. Ор, Ф. Рейнарез, К. Хігнет.

У національному законодавстві більшості країн світу, до числа яких належить й Україна, у галузевих міжнародних актах відсутні поняття «транснаціональний злочин», «транснаціональна (організована) злочинність», хоча стратегія протидії цим явищам є невід'ємною складовою загальнонаціональних стратегій боротьби зі злочинністю і предметом великої кількості міжурядових угод. Тому для всебічного і повноцінного дослідження проблеми необхідно звернутися за відповідним визначенням до доробку наукової спільноти.

Пшеничний І. В. розглядає транснаціональну організовану злочинність як форму міжнародної діяльності організованих злочинних груп або організацій із використанням різних методів, у тому числі і примусового характеру, та заборонених товарів і послуг. Діяльність таких організованих злочинних груп або організацій має виходити за межі однієї країни [3].

Вербенський М. Г. транснаціональну організовану злочинність визначає як окремий вид організованої злочинності, який характеризується структурною системою високоорганізованих і ретельно законспірованих злочинних угруповань, що займаються міжрегіональною або, в ряді випадків, міжнародною злочинною діяльністю у вигляді промислу, спрямованого на систематичне отримання максимально високих прибутків і надприбутків, нерідко використовуючи у своїх інтересах як державні структури, так й інститути громадянського суспільства [1].

Глушков В.О. та Скулиш Є.Д., аналізуючи зміст Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної злочинності, доходять висновку, що транснаціональною організованою злочинністю розуміється діяльність організованих злочинних груп, що структурно оформлені в групу у складі трьох і більше осіб, функціонують протягом певного періоду часу та діють узгоджено з метою вчинення одного або декількох транснаціональних злочинів для одержання прямо або опосередковано фінансової або іншої матеріальної вигоди [4].

У Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятої резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року містяться альтернативні ознаки транснаціонального злочину: «він вчинений у більш ніж одній державі; він вчинений в одній державі, але істотна частина його підготовки, планування, керівництва або контролю має місце в іншій державі; він вчинений в одній державі, але за участю організованої злочинної групи, яка здійснює злочинну діяльність у більш ніж одній державі; він вчинений в одній державі, але його істотні наслідки мають місце в іншій державі» [2].

Американський кримінолог Л. Шеллі вказує на ознаки транснаціональних злочинних угруповань: 1) основуються в одній державі; 2) можуть вчинити злочини і в одній державі, але зазвичай це відбувається в декількох державах; 3) керівництво злочинною організацією в таких організаціях має найнижчий ступінь ризику розкриття, оскільки воно значною мірою відділене від виконавців злочинів [6].

Виходячи із вищенаведених визначень і ознак, можна зробити висновок, що основним проявом транснаціональної злочинності є переміщення фінансів, товарів (з обмеженим обігом або спеціальним митним режимом) чи людей через державний кордон з метою подальшого використання у власній злочинній діяльності або незаконної реалізації. Оскільки така діяльність потребує розвинутої мережі виробництва (закупівель) в одній країні, збуту в іншій країні та налагоджених логістичних ланцюжків між точками відправлення і прибуття, ефективного подолання транснаціональної злочинності вимагає одночасної координованої діяльності правоохоронних органів різних країн для припинення функціонування ланок

організації на кожному етапі здійснення злочину.

Координація діяльності правоохоронних органів різних країн у сфері боротьби із транснаціональною злочинністю належить до компетенції ряду міжнародних організацій. Забезпечення дотримання і виконання положень Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності покладається на Конференцію Учасників Конвенції, утворену відповідно до ст. 32 згаданої Конвенції. До її завдань належать: «сприяння діяльності Держав-учасниць відповідно до статей 29, 30 і 31 Конвенції, у тому числі шляхом сприяння мобілізації добровільних внесків; сприяння обміну інформацією між Державами-учасницями про форми транснаціональної організованої злочинності та тенденції у цій галузі, а також про успішні методи боротьби з нею; співробітництво з відповідними міжнародними і регіональними організаціями, а також неурядовими організаціями; періодичний розгляд питання про виконання Конвенції; винесення рекомендацій стосовно вдосконалення цієї Конвенції і її виконання» [2].

Питання розробки єдиної загальної стратегії та удосконалення локальних систем боротьби із транснаціональною злочинністю покладається на Управління ООН з наркотиків та злочинності, яке здійснює: реалізацію регіональних проєктів технічної підтримки для посилення можливостей держав протистояти наркотикам, злочинності і тероризму; проведення досліджень і аналітичної роботи для покращення інформування про проблеми наркоманії і злочинності, розширення бази знань для прийняття оперативних рішень і розробки політики; нормативна робота зі сприяння державам у ратифікації і застосуванні відповідних міжнародних договорів, розвитку внутрішнього законодавства у сфері наркотиків, злочинності та тероризму [5].

Діяльність цих організацій спрямована не на здійснення безпосередніх заходів запобігання і протидії, а на сприяння виробленню ними спільної політики і належного законодавчого забезпечення у цій сфері, тому їх діяльність забезпечує переважно нормативну складову боротьби з транснаціональною злочинністю.

Для безпосереднього здійснення координації діяльності правоохоронних органів різних держав і експертів у галузі протидії злочинності у 1923 році була створена Міжнародна організація кримінальної поліції, відома також як «Interpol». На даний момент Інтерпол надає не лише інформаційну, розшукову і організаційну допомогу національним поліцейським організаціям, що дозволяє розвивати співпрацю навіть при відсутності дипломатичних відносин між країнами, а й проводить значну роботу із дослідження тенденцій і перспектив розвитку злочинності, виробленню нових і вдосконаленню існуючих методів і практик боротьби із транснаціональною злочинністю [7].

Паралельно функціонують регіональні аналоги Інтерполу: EUROPOL (Європа), ASEANAPOL (Південно-Східна Азія), AFRIPOL (Африка), AMERIPOL (Південна і Центральна Америка, а також Управління боротьби з наркотиками США), GCCPOL (країни Перської затоки). Обсяг їх повноважень несуттєво відрізняється від Інтерполу, проте географічно є більш обмеженим.

Незважаючи на те, що у назві згаданих організацій міститься слово «поліція», вони є інформаційними, а не поліцейськими організаціями, тому не можуть здійснювати слідчо-оперативні дії – це є прерогативою національних правоохоронних органів. Така ситуація, з одного боку, демонструє повагу до державного суверенітету, а з іншого – унеможливорює ефективну боротьбу із транснаціональною злочинністю у країнах, де протизаконна діяльність глибоко інтегрована у суспільну культуру, у тому числі й через широкомасштабну корупцію або слабкість інститутів держави, що особливо яскраво проявляється на прикладі окремих країн Південно-Східної Азії, Центральної і Південної Америки, які є базами виробництва наркотичних речовин і центрами формування великих транснаціональних злочинних організацій. Це робить значну масу зусиль із протидії транснаціональній злочинності неефективними як на національному, так і на регіональному рівні.

Найбільш ефективним підходом до боротьби із транснаціональною злочинністю нам видається створення міждержавних робочих груп та тимчасових спільних слідчо-оперативних груп із залученням правоохоронних органів країн, на території яких здійснюється діяльність транснаціональних злочинних організацій, наділених можливостями спільної слідчо-оперативної та оперативно-розшукової роботи на території країн-учасників, що діятимуть на підставі міждержавних угод. Така форма співпраці забезпечує найбільш тісний діалог, гарантує ефективність дій за рахунок взаємного контролю і обмежує вплив сторонніх, у першу чергу політичних, факторів на боротьбу із транснаціональною злочинністю.

Таким чином, діяльність Інтерполу, регіональних поліцейських організацій є надзвичайно важливою у частині обміну інформацією і дослідження глобальних і регіональних тенденцій розвитку транснаціональної злочинності. При цьому необхідним видається інтенсифікація роботи зі створення спільних слідчо-оперативних груп для боротьби із конкретними транснаціональними злочинними організаціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вербенський М.Г. Протидія транснаціональній організованій злочинності спеціалізованими підрозділами органів внутрішніх справ України: сучасні тенденції. Право і суспільство. 2006. № 2. С.83-88.
2. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності: прийнята резолюцією 55/25 ГА від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 29.03.2023).
3. Пшеничний І.В. Організована транснаціональна злочинність і роль правоохоронних органів у протидії їй: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ України. Київ, 2000. 16 с.
4. Скулиш Є.Д., Глушков В.О. Поняття транснаціональної організованої злочинності та її співвідношення з тероризмом. Право і суспільство. 2012. № 2. С. 190-

194.

5. About UNODC. United Nations Office on Drugs and Crime: official web-site. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/about-unodc/index.html>.

6. Shelley L. The Threat To World Order. Journal of International Affairs. 1995. Vol. 48. № 2. P. 463–489.

7. What is INTERPOL? INTERPOL: official web-site. URL: <https://www.interpol.int/Who-we-are/What-is-INTERPOL>.

Подойніцин Валерій *старший дослідник Державного науково-дослідний інституту МВС України*
Вяткіна Лідія *співробітник Державного науково-дослідний інституту МВС України*
Романова Тетяна *співробітник Державного науково-дослідний інституту МВС України*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

Перш ніж розглядати питання превентивної діяльності Національної поліції України, ми маємо розглянути термін «превенція». Відповідно до інформації з інтернет-ресурсу LIGA:ZAKON і практиці застосування термінів, слів та словосполучень в юриспруденції, «превенція» – це поняття теорії кримінального права, що полягає в профілактиці (попередженні) злочинів під впливом кримінально-правової заборони [1].

А тепер розглянемо, як визначається термін «превенція» в діяльності національної поліції Польщі: «Профілактика в правовій системі означає попередження та контроль з метою запобігання поганим явищам чи подіям, викликаним злочинною діяльністю. Профілактика використовується для контролю та реалізації певної моделі запобігання злочинності» [2].

Проаналізувавши ці дві характеристики терміну «Превенція», ми прийшли до думки, що це так звана семантика, інакше кажучи, здатність називати один і той предмет різними словами.

Тобто, якщо розглянути нормативні документи, які регламентують поліцейські превентивні заходи поліції Польщі, і нормативні документи України з цього питання, ми не побачимо як істотних змін у нормативній базі, так і особливостей застосування поліцейських превентивних заходів.

Превентивна діяльність Національної поліції України регламентується Конституцією України, Законом України «Про Національну поліцію», Кодексом

цивільного захисту України, а також постановами Кабінету Міністрів України, Положенням про Національну поліцію України і низкою нормативно-правових актів [3, с. 155].

А тепер розглянемо по суті. Українські правники розглядають питання наступним чином: «Превентивна діяльність здійснюється поліцейськими в процесі профілактики та запобігання вчиненню правопорушень, у ході реалізації профілактичного контролю стосовно додержання вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо дітей, забезпечення безпеки дорожнього руху, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, організації роботи дозвільної системи, запобігання та припинення насильства в сім'ї тощо. Перелік превентивних заходів поліцією на цьому не обмежується, він є доволі невичерпним та необмеженим» [4, с. 106].

Хочемо зазначити, що в Польщі термін «превенція» часто заміняють на синоніми «профілактика» або «запобігання» (польск. Profilaktyka lub zapobieganie). Процитуємо інформацію, яка є на офіційному сайті Головного управління поліції повіту в Лобезі: «Профілактика в правовій системі Польщі означає запобігання та контроль з метою запобігання несприятливим явищам або подіям, викликаним злочинною діяльністю. Профілактика використовується для контролю та реалізації певної моделі попередження злочинності. Профілактика полягає в інформуванні населення та запобіганні небажаній поведінці людей, які не відповідають соціальним вимогам. Профілактика спрямована на осіб, які мають схильність до скоєння правопорушень або злочинів, але також поширюється на осіб, які можуть стати жертвами дій, які вчиняють злочинці. Запобігання спрямовує свої ресурси на потенційних бандитів, які можуть загрожувати іншим громадянам. Таким чином, держава, застосовуючи профілактику в конкретній ситуації, прагне запобігти кризовим ситуаціям, які можуть сприяти розвитку злочинності» [5].

Маємо зазначити, що превентивна діяльність поліцейських підрозділів Польщі регулюються низкою нормативно-правових документів: Законом «Про поліцію» від 6 квітня 1990 р. [6]; Наказом Голови поліції Польщі від 15.03.2013 № 8 «Про положення Головного управління поліції» [7] тощо.

Як ми бачимо, юристи України і Польщі одностайні в тому, що превентивні функції, які виконують поліцейські підрозділи України і Польщі, це права кожного на правову допомогу і захист, що спрямовані на попередження можливих порушень чи незаконних обмежень прав і свобод людини. Таким чином, на державному рівні визначається модель превентивної діяльності як елементу механізму надання професійної допомоги поліцейським підрозділів України і Польщі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Довідкова інформація : «Превенція». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TS000658>.

2. KOMENDA POWIATOWA POLICJI W ŚWIDWINIE. URL: <https://swidwin.policja.gov.pl/zsd/dzialania-policji/prewencja/24471>.

3. Шкарупа К. В. Особливості превентивної діяльності національної поліції України. Вісник пенітенціарної асоціації України. 2019. № 3(9). С 270-275.

4. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Бандурки; О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, С. М. Князев та ін. ; передм. О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 106 с.

5. Prewencja. URL: https://lobez-policja-gov-pl.translate.goog/zlo/aktu/prewencja/24453,MATERIALY-PROFILAKTYCZNE.html?_x_tr_sl=pl&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=sc.

6. Dz. U. z 1990 r. № 30. Poz. 179 z późn. Zm. URL: <https://www.infor.pl/akt-prawny/DZU.1990.030.0000179,ustawa-o-policji.html>.

7. Dz. Urz. KGP 2013.25. URL: https://sip-lex-pl.translate.goog/akty-prawne/dzienniki-resortowe/regulamin-komendy-glownej-policji-34750017?_x_tr_sl=pl&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=sc&_x_tr_hist=true.

Шевченко Андрій здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Державного податкового університету

Науковий керівник:

Прохоров Костянтин доцент кафедри кримінальних розслідувань Державного податкового університету, кандидат юридичних наук

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ США. МОЖЛИВІ КРОКИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДО УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Сучасні світові тенденції та прискорений курс до змін в правоохоронній структурі провідних держав світу, зумовлює собою пошуки шляхів до адаптації та "стандартизації" вітчизняного законодавства, перейняття зарубіжного досвіду, зокрема. Імплементация та поступове використання досвіду іноземних партнерів в більшості сфер діяльності української держави завжди відіграє позитивним ключем. Таким чином, наразі розвиток міждержавних відносин з практичних питань та аспектів щодо діяльності правоохоронних органів, зокрема підрозділів поліції, перебуває на одному з першочергових рівнів державної виконавчої політики. Незважаючи на зовнішні умови, тимчасова складність котрих зумовлена

несанкціонованим вторгненням російської держави шляхом розгортання повномасштабного військово-політичного конфлікту, підвищує важливість захисту громадського порядку та відстоювання прав, інтересів фізичних осіб. Зокрема, притягнення до відповідальності винних за відповідні правопорушення. Отже, на основі вищевикладеного, хочемо наголосити, що превентивна діяльність підрозділів поліції наразі займає потенційно важливе місце в процесі роботи правоохоронної системи загалом. Оскільки, дозволяє не лише тримати під контролем громадський порядок в складні часи, але й запобігти правопорушенням різного ступеня тяжкості. Таким чином, в рамках підсилення міжнародного співробітництва з правоохоронних питань, важливим є питання розвитку можливих новацій до вітчизняного законодавства з вищезазначеної практики зарубіжних колег на прикладі Сполучених Штатів Америки [1, с.350].

Доцільно розпочати з тлумачення поняття "превентивна діяльність". Звертаючись безпосередньо до юридичних інформаційних ресурсів, зазначимо, що в загальному розумінні поняття превентивної діяльності розкривається крізь призму превенції загалом. Таким чином, за вищезазначеним загальним розумінням, під "превентивною діяльністю" доцільно розуміти застосування заходів з метою попередження кримінальних правопорушень під впливом кримінально-правових забороняючих норм [2]. Проте, присутнє також інше роз'яснення поняття "превентивної діяльності". Під такою діяльністю за вузькоспеціалізованим юридичним поясненням, слід розуміти профілактику (попередження) вчинення нових кримінальних правопорушень або злочинних посягань особами – рецидивістами. Зокрема, застосування до таких осіб заходів попередження кримінального покарання або примусового медичного характеру.

Сучасний досвід західних партнерів щодо застосування превентивних заходів є доволі динамічним, що підсилює собою інтерес до даної тематики. Наразі в зазначених тимчасово-складних для країни умовах, набуває розпалу необхідність шкільних офіцерів. Оскільки, більшість підлітків та дітей шкільного віку під впливом бойових дій, інформаційно-психологічних атак котрі активно застосовують недружні сусіди, стають все більш жорстокими, робота шкільного офіцера та використання іноземного досвіду в даному аспекті є вкрай необхідним. В Сполучених Штатах Америки активно використовується програма щодо діяльності шкільних офіцерів "Community Policing" [3, с.9]. Важливість даного проекту в США полягає у тому, що таких офіцерів відбирають шляхом проведення спеціального конкурсу та закріплюють за конкретними районами. Натомість, в Україні шкільні офіцери проводять профілактичні заходи лише на основі тимчасового призначення. Ми вважаємо, що заснування подібної програми "Community Policing" є дуже актуальним для української правоохоронної системи та ювенальної поліції. Оскільки, більшість адміністративних правопорушень та іноді кримінальних вчиняється безпосередньо у підлітковому віці в умисній формі. Це свідчить про те, що профілактичних заходів та превенції загалом є недостатньо. Особливо, дане питання дуже актуальне наразі в

умовах стресових ситуацій та психологічної нестабільності. Отже, на нашу думку, для української імплементації такого досвіду доцільно було б розробити окрему програму "Офіцер шкільної громади". Відбір до таких підрозділів здійснювався б шляхом проходження спеціального конкурсу з психологами та представниками служби по питаннях дітей. Зокрема, розробка окремого навчального курсу для таких офіцерів терміном 5 місяців стала б основою теоретичного напрямку по роботі з дітьми та підлітками від висококваліфікованих спеціалістів. В кінцевому результаті, ми матимемо: високий рівень довіри до поліції, авторитет співробітників правоохоронних органів в очах дітей та підлітків, зменшення підліткової злочинності (з можливим повноцінним зникненням) та інші позитивні відголоски в процесі взаємодії правоохоронних органів з населенням.

Питання застосування примусових та превентивних заходів в практичній діяльності поліцейських підрозділів США наразі займає провідне місце серед обговорень та змін до політики виконавчої влади. Після застосування неправомірних заходів примусу до громадянина Джорджа Флойда, підходи до застосування сили поліцейськими підрозділами та перегляд регламенту використання превентивних заходів лише підсилюється. Таким чином, внаслідок значної суспільної уваги та резонансу щодо даного питання, Дональд Трамп видав Указ №13929 "Безпечна діяльність поліції для безпечних громад" [4]. Доцільно відзначити, що даним Указом визначається порядок, як застосування сили, так і використання методів деескалації ситуації. Таким чином, якщо не досягнуто поставленої мети превентивного заходу, дозволяється право застосування сили, проте з моментальним припиненням у разі досягнення мети використання. Можемо сказати, що превентивна діяльність в підрозділах поліції США застосовується мало, оскільки це зумовлено тяжкістю довколишніх умов роботи, різновиду кримінальних правопорушень та можливій протидії працівникам поліції при затриманні, іншими зовнішніми впливами. Таким чином, відразу застосовується метод сили. Проте, присутні ще декілька критеріїв. Обов'язок втручання у разі, якщо колега застосовує силу з перевищенням повноважень, є одним з критеріїв превентивного заходу та своєчасного попередження міри силового впливу. Даний обов'язок покладається на колегу-поліцейського щодо припинення надмірних силових дій іншого поліцейського по відношенню до затриманого, оскільки передує право на життя та здоров'я людини, проте водночас діє "презумпція правоти" – невтручання у свавілля колег з метою попередження загрози для репутації поліцейського підрозділу. Заключним етапом превентивних заходів на прикладі поліції США та в межах розглянутого нормативного акту, є обов'язок поліцейського зробити попереджувальні постріли перед застосуванням летальної сили. Ми вважаємо, що такий превентивний захід є доцільним, оскільки більшість підозрюваних вчиняють злісну непокору при затриманні та в деяких випадках можуть мати при собі вогнепальну зброю. Таким чином, застосування превентивного заходу як постріл вгору, несе в собі відносно психологічний захід попереджувального впливу

на свідомість підозрюваного, викликає почуття покори та спрощує роботу поліцейського в аспекті затримання особи [5].

Отже, резюмуючи все вищевикладене, доцільно зробити наступні висновки. Українська держава незважаючи на складнощі довколишніх умов, зумовлених обставинами непереборної сили внаслідок несанкціонованого вторгнення країною-сусідом, продовжує активну діяльність щодо самовдосконалення та вдосконалення правоохоронної системи. Діяльність підрозділів поліції наразі займає одне з надважливих місць в аспекті забезпечення громадського порядку та довколишньої внутрішньої безпеки. Проте, виникають випадки перевищення меж повноважень щодо застосування заходів силового примусу. Таким чином, постає необхідність реформування інституту превентивної діяльності поліцейських підрозділів України. Досліджуючи практику Сполучених Штатів Америки, варто наголосити, що сучасний стан превентивних заходів в іноземних колег суттєво потребує покращення. Проте, деякі речі є дійсно важливими та варті запозичення. Наразі практика західних колег є актуальною та корисною при вирішенні проблем щодо розвитку добровільного партнерства між поліцейськими та підлітками (до прикладу), зокрема між поліцією та свідомими громадянами щодо дотримання вимог законодавства при взаємодії. Змінюючи основоположні засади діяльності поліції в загальній національній системі, використанні інтегрованих моделей іноземних партнерів з урахуванням їх помилок при їх реалізації, наша українська держава зможе більш якісно та ретельно охопити та підкорити практично усі сучасні концепції ефективної роботи з підтримки правопорядку та захисту національної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хованова Д.О., Волков Ю.М. Превентивна діяльність поліції: зарубіжний досвід в умовах реформування. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України*. Харків. 2019. С. 349-351.
2. Превенція. Довідкова інформація від 04.05.2007. Офіційний портал юридичного видання Ліга:Закон. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TS000658>.
3. Багній А. Новий підхід у роботі Нацполіції. Що змінив СоР за рік. Офіційний портал новинного видання Українська правда життя. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2017/07/3/225049/>.
4. Safe policing for safe communities. Presidential document with executive order №13929 of June 16, 2020 year. URL: <https://www.federalregister.gov/documents/2020/06/19/2020-13449/safe-policing-for-safe-communities>.
5. Use of Force Standards: як у США удосконалюють порядок застосування примусу правоохоронцями. Офіційний портал юридичного видання Реанімаційний пакет реформ. URL: <https://cutt.ly/X4HLR0g>.